

TAMPEREEN YLIOPISTO

Senni Jokiniemi

NAISEN VALTA TIETÄÄ ONGELMIA?

Julius-Claudius -suvun keisarillisten piirien naiseus ja valta toisen vuosisadan latinankielisissä
historiallisissa teksteissä

Pro gradu –tutkielma

Tampere 2017

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

JOKINIEMI SENNI: Naisen valta tietää ongelmia? Julius-Claudius -suvun keisarillisten piirien naiseus ja valta toisen vuosisadan latinankielisissä historiallisissa teksteissä

Pro gradu -tutkielma, 104 s., 13 liites.

Historia

Huhtikuu 2017

Tässä tutkielmassa perehdytään naissukupuolen valta-asemaan suhteessa keisarin valtaan toisen vuosisadan latinankielisissä historiallisissa teksteissä. Huomiota kiinnitetään Julius-Claudius -suvun hallinta-ajan vallan naiseuden ja moraalin välisten yhteyksien mieltämiseen. Tutkielman tarkoituksena on eritellä tekijöitä, jotka vaikuttivat naisen vallan mieltämiseen paheellisena ja yhteiskuntaa uhkaavana tai hyveellisenä asiana. Erityisesti keisarillisen suvun naiset kohtasivat tuolloin tämän asian suhteen ongelman: Ajan ihanteena oli perinteinen nainen, joka oli alisteinen puolisonsa kontrollille, siveä ja vaatimaton, eikä vallan tavoittelu, omaaminen tai käyttäminen yhdistynyt lainkaan helposti näihin piirteisiin. Samanaikaisesti heihin kohdistettiin keisarillisen asemansa vuoksi vaatimus esiintyä julkisesti kodin ulkopuolella. Aseman aiheuttamat vaatimukset ja naiseuden ihanteen edellytykset olivat keskenään ristiriidassa, eikä keisarillisten naisten ollut helppo toteuttaa menestyksekkäästi niitä molempia.

Lähdeaineistona tutkielmassa hyödynnetään historioitsija Cornelius Tacituksen teosta *Annales*. Se kuvaa Julius-Claudius -suvun aikaisen Rooman valtakunnan historiaa. Teos on erinomainen lähde tälle tutkielmalle, koska se kuvaa huomattavan paljon naisia ja heidän valtaansa suhteessa keisarin valtaan. Toinen lähdeaineisto muodostuu Gaius Suetoniuksen elämäkertateoksen *De Vita Caesarum* Julius-Claudius -suvun keisareiden elämäkerroista. Teos ei tuo yhtä voimakkaasti esiin naisia, kuin *Annales*, mikä johtuu kirjoittajan genrevalinnasta kuvata kunkin keisarin elämää ja henkilöä. Suetoniuksen esittämät näkemykset kuitenkin tasapainottavat Tacituksen näkemyksiä ja auttavat luomaan kokonaislaatusemmän kuvan toisen vuosisadan teksteistä, kuin jos tarkastelun kohteena olisi teoksista vain toinen. Lisäksi moraalilla on esillä kummassakin teoksessa, sillä Roomassa kirjoituksilla on viihdyttämisen ohella opettamisen tarkoitus. Oikean moraalin levittäminen oli kummankin teoksen yksi tärkeistä päämääristä. Metodeina aineistoon sovelletaan laadullista sisällönanalyysia sekä retorista diskurssianalyysia.

Julius-Claudiusten keisarillisissa piireissä hyveellinen nainen, joka toimii naiseuden perinteisen ihanteen mukaisesti eikä tavoittele tai käytä valtaa, jätetään teoksissa piiloon. Sen sijaan paheelliset, aktiivisesti valtaa käyttävät naiset nousevat voimakkaasti esiin. Hyveelliset naiset eivät myöskään saavuta valtaa passiivisuutensa vuoksi. Valta edellyttää teoksissa aktiivista toimintaa, mutta tämä ei välttämättä tarkoita paheellisuutta tai uhkaa. Naisen valtaa ei itsessään mielletä paheelliseksi, vaan siihen vaikuttavat huomattavasti valtatoimien motiivien ja metodien moraalit.

Naisen hyveellinen valta perustuu teoksissa ensinnäkin sosiaalisessa hierarkiassa pitäytymiseen. Niiden mukaan naisen ei tullut kyseenalaistaa itseään korkea-arvoisemman miehen, joka toimii moraalisesti hyväksyttävästi, valtaa. Näin ollen hänen ei tullut myöskään tavoitella valtaa itselleen, vaan tukea miehen valta-asemaa hänen kanssaan toimien. Vallankäytön tuli olla epäitsekkästä perustuen haluun tehdä valtakunnalle hyvää. Hyveellisyyden ilmenemiseen teoksissa vaikuttaa myös sen miehen, jota nainen puolsi valtaan, oikeutus haluttuun asemaan. Kun mies nähdään tavalla tai toisella oikeutettuna valta-asemaan, ei naisen tarvitse puuttua aktiivisesti politiikkaan. Sen sijaan hän saattaa luottaa oikeuden tapahtumiseen ja omien naiseuden perinteisten hyveiden esittämiseen, mikä tuottaa hänelle suosiota.

Paheelliseksi ja uhaksi kuvautumiseen johtavat puolestaan päinvastaiset metodit ja motiivit. Miehen valta-aseman uhmaaminen, itsenäinen toiminta sekä itsekkäät tavoitteet saavuttaa valta itselleen tai muiden halujen toteuttamiseen – pahimmillaan valtakunnan hyvinvoinnin kustannuksella - ovat teosten mukaan paheellisen vallan merkittäviä piirteitä. Lisäksi paheelliseen valtaan kuuluvat aktiivinen, rikollinen tai kunniaton toiminta, kuten juonittelu, murhat, säädyttömyys ja valehtelu. Nämä toimintatavat viittaavat siihen, että näillä naisilla ei ole oikeutusta toimilleen, ja siksi he puuttuvat politiikkaan. He eivät myöskään onnistu esittämään naiseuden perinteisen hyveitä.

Se, että naiset ilmentävät maskuliinisuutta eli miessukupuolelle tyypillisiksi yleisesti miellettyjä piirteitä tai toimintaa, ei vallan tavoin ole teoksissa itsessään paheellinen asia. Tosin naisen sukupuolelleen tyypilliseksi mielletty toiminta niissä perusolettamus. Hyveellisyyteen ja paheellisuuteen vaikuttavat sama metodien ja motiivien moraalit kuten valtaan, joskin ennen kaikkea naisen ei teosten mukaan tullut osallistua millään tavalla sodankäyntiin tai sen esittämiseen eikä pyrkiä vaikuttamaan sotajoukkojen uskollisuuteen keisarille. Kiintoisasti keisareihin ei yhdistetä naisten tavoin vastakkaisen sukupuolen piirteitä, mutta tätä on vaikea arvioida sukupuolisuuden kannalta. Keisarien naismaisuuteen assosioituvat piirteet assosioituvat usein myös kunniantomuuteen, eikä näiden kahden välille pysty tekemään selkeää eroa. Naisen sukupuolelleen tyypilliseksi mielletty käytös puolestaan liittyy voimakkaasti vallan menettämiseen joko suoraan tai piirteenä, joka harhauttaa naisen vallasta. Tällä osoitetaan ennen kaikkea naissukupuolen kyvyttömyys omata valtaa ja hallita.

Näin tutkielma osoittaa, että ajan vahvoista ihanteista huolimatta Tacituksen ja Suetoniuksen teokset levittivät roomalaisten keskuuteen sellaisia näkemyksiä naiseuden ja vallan yhteydestä, joissa siihen suhtaudutaan hyvin monimuotoisena ilmiönä, ja joka ei aina ilmennä paheellisuutta ja uhkaa valtakunnan hyvinvoinnille. Samalla teokset kuitenkin välittivät myös ajatusta siitä, että naiseuden peruspiirteisiin kuului vahvasti alistuneisuus suhteessa miessukupuoleen ja kyvyttömyys hallita. Näin ollen naisen vallan oli mahdollista olla hyveellistä miesten ja patriarkaalisen yhteiskunnan kontrolloimana.

Asiasanat: antiikki, Rooma, historiankirjoitus, elämäkerta, Tacitus, Suetonius, nainen, naiseus, valta, moraalit, keisari, Julius-Claudius -suku

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1. Metodista ja aiheen tutkimuskentästä.....	3
1.2. Suetoniuksen ja Tacituksen kirjoituksista	5
1.3. Sukupuoli ja sen tutkimus	8
1.4. Monikasvoinen valta	10
2. Valta oikeissa käsissä.....	13
2.1. Hyveelliset hiljaiset naiset.....	14
TAULUKKO 1. NAISTEN LUKUMÄÄRÄT HYVEELLISYYDEN MUKAAN	14
2.2. Mieheensä vallan tuki	24
3. Naisen vallantavoittelua.....	34
3.1. Äidin avulla valtaistuimelle.....	34
3.2. Taistelut vallasta.....	46
3.3. Rakastajattaren ja vaimon vallassa.....	57
4. Sukupuolensa rajat	68
4.1. Militääriset naiset	69
4.2. Miesmäinen nainen, naisellinen keisari.....	77
4.3. Tyypillinen nainen.....	86
5. Päätelmät.....	95
Lähteet ja kirjallisuus	101

Liitteet

LIITE 2. OTTEET JULIUS-CLAUDIUS -SUVUSTA

LIITE 3. ANNALESIN JA DE VITA CAESARUMIN NAISSET

LIITE 4. ANNALESIN NAISTEN HYVEELLISYYS NAISTEN LUKUMÄÄRÄN MUKAAN

LIITE 5. ANNALESIN NAISTEN HYVEELLISYYS MAININTAKERTOJEN MUKAAN

LIITE 6. DE VITA CAESARUMIN NAISTEN HYVEELLISYYS NAISTEN LUKUMÄÄRÄN MUKAAN

LIITE 7. DE VITA CAESARUMIN NAISTEN HYVEELLISYYS MAININTAKERTOJEN MUKAAN

1. Johdanto

Siitä lähtien yhteiskunta koki muutoksen ja kaikki olivat kuuliaisiksi naiselle, joka ei, kuten Messalina, halventanut pilanteollaan Rooman asioita. Se oli ankaraa ja miltei maskuliinista orjuutta.¹

Näin historioitsija Tacitus kuvaa Agrippina nuoremman nousua keisarin vaimoksi ja sen aiheuttamaa turmiollista muutosta valtakunnan hallitsemisessa. Kuvauksessa verrataan ja paheksutaan kahdenlaista keskenään erilaista naisen vallanharjoittamista. Roomalaisnaisilla ei tuolloin ollut oikeutta toimia julkisissa viroissa, tiettyjä uskonnollisia toimia lukuun ottamatta, eikä heidän kuulunut ajan kirjallisuuden mukaan saavuttaa tai käyttää tuollaista huomattavaa valtaa, johon Tacitus kuvauksellaan Agrippinasta viittaa. Ylipäätään Roomassa suhtauduttiin valtaa omaavaan naiseen yleisesti vastustaen.² Tämä liittyy siihen perinteiseen ihanteeseen, joka naiseudesta levisi valtakunnassa Tacituksen kirjoitustyön aikana hänen aikalaisensa kirjailija Pliniuksen käsitysten myötä, sekä teoksen kuvaamina aikoina yhteydessä keisari Augustuksen vanhaa moraalialue arnostavaan politiikkaan. Perinteisen naisen ihanteellisiin piirteisiin kuului omistautuneisuus, vaatimattomuus, siveys sekä alistuneisuus aviomiehen kontrollille. Naisen ei myöskään tullut itse himoita henkilökohtaisesti mitään. Näiden vaatimusten täyttäminen yhdistettynä naisen vallan tavoitteluun ja käyttöön vaikuttaa lähes mahdottomalta. Julius-Claudius -suvun³ naisille naiseuden perinteisen vaatimus osoittautui erityisen ongelmalliseksi heidän keisarillisen asemansa vuoksi. Esimerkillisen naisen mielikuva oli voimakkaasti Pliniuksen käsityksen mukainen passiivinen, kodin piirissä toimiva nainen, mutta samanaikaisesti heidän korkea statuksensa asetti keisariperheen naiset esiintymään julkisesti kodin piirin ulkopuolella. Tämä aiheutti naisten aseman ja ihanteen välisen ristiriidan.⁴

Tässä pro gradu -tutkielmassa perehdytään naiseuden, vallan ja moraalisiin yhteyksiä historiallisissa teksteissä varhaisella keisariajalla. Valta ilmenee monissa eri muodoissa yhteiskunnan kaikilla osalualueilla ja sosiaalisen hierarkian tasoilla, joten käsittely on rajattu koskemaan naissukupuolen valtaa suhteessa keisarin valtaan. Tällä tarkoitetaan valtaa, jolla tai jota tavoittelemalla naiset puuttuvat keisarin valtaan. Keisari personoi Roomassa valtaa ja oli hallintavallan ylin käyttäjä, joten naisten

---

¹ ”*versa ex eo civitas et cuncta feminae oboediebant, non per lasciviam, ut Messalina, rebus Romanis inludenti. adductum et quasi virile servitium*” Tac. Ann. 12.7. Kaikki tutkielmassa esitetyt siteeraukset on käännetty tekijän toimesta.

² Barrett 2008, 3 – 4; Gruen 2006, 4 – 5.

³ Julius-Claudiusten välisistä sukulaisuussuhteista ks. Liite 2.

⁴ Barrett 2002, 129; Burns 2007, 8; Joshel 1997, 240 – 242.

puuttuminen siihen on myös selkein esitys heidän vallastaan.⁵ Lisäksi, koska keisarin valtaan puuttuneet naiset ovat lähdeaineistossa pääasiassa keisarillisia naisia, on rajauksen toinen peruste heidän edellä mainittu ristiriitainen asemansa, joka on omiaan paljastamaan vallan ja moraalin väliset suhteet.

Vallan ja moraalin teemaa tarkastellaan tässä historiallisten tekstien kautta, puhutun sanan ohella yksi tärkeimmistä tapa ylläpitää ajatusta siitä, mikä on hyveellistä ja mikä ei, oli kirjoitettu sana. Lisäksi Sarolta Takács huomioi roomalaisten kirjoittajien mieltäneen moraalin ja (keisarilliseen valtaan liittyvän) politiikan läheisen yhteyden, joten aiheiden tarkastelu teksteissä on perusteltua.⁶ Tässä ei siis ole tutkita konkreettisia historiallisia tapahtumia vaan tekstien levittämää ja ilmentämää ajatusmaailmaa. Tarkoitus on saada selville, millaisia ajatuksia teokset yleisönsä keskuuteen levittivät, ja näin ollen miten roomalaiset mahdollisesti mielsivät naiseuden ja vallan yhteensopivuuden moraalin kannalta.

Lähdeaineiston puolesta tutkimus rajautuu Cornelius Tacituksen *Annales*-historiikirjoitukseen sekä Gaius Suetoniuksen *De Vita Caesarum* -elämäkertateokseen. Luonnollisesti Suetoniuksen ja Tacituksen teokset eivät ilmennä kaikkien roomalaisten ajattelua naisten vallasta, mutta koska teosten tarkoitus on ollut levittää ajatuksia hyveellisyydestä ja moraalista,⁷ ne ovat yleisönsä moraalisen ajattelun tärkeitä vaikuttimia. Nämä molemmat teokset ovat valikoituneet lähdeaineistoksi myös siksi, että ne yhdessä ilmentävät laajemmin naiseuden ja vallan ajattelua, kuin vain toisen kirjoittajan teosta tutkittaessa. Teokset edustavat latinankielistä historiallista kirjallisuutta ja ne on julkaistu samoihin aikoihin mitä oletettavimmin toisen vuosisadan alussa. Ennen kaikkea ne molemmat käsittelevät Julius-Claudius -suvun valta-aikaa, joka on myös yksi tutkielman aiherajauksista. Tämä rajaus tekee kokonaisuudesta selkeän, sillä kyse on yhdestä dynastiasta. Lisäksi Tacituksen ja Suetoniuksen teosten keskinäinen vertailu on tällöin hedelmällisimmillään, sillä Tacitus ei kuvaa lainkaan Neron jälkeisiä keisareita, kuten Suetonius.⁸

Varsinainen tutkimuskysymys on: Millä tekijöillä Tacitus ja Suetonius kuvaavat naiseuden ja vallan yhteyttä paheellisena ja yhteiskuntaa uhkaavana tai hyveellisenä asiana? Jotta tähän saataisiin vastauksia, kysytään myös: Miten valtaa tavoittelemattomia ja omaamattomia naisia kuvataan? Mitä metodeja valtaa tavoittelevat ja käyttävät naiset hyödyntävät ja mitkä ovat heidän motiivinsa? Miten

---

⁵ Madsen 2014, 18.

⁶ Takács 2009, XVIII – XIX.

⁷ Moraalin opettamisesta tarkemmin luvussa 1.2.

⁸ Pagan 2012, 89 – 90; Syme 1958, 253.

vallan saavuttamiseen, käyttöön ja menettämiseen vaikuttaa henkilön omalle tai vastakkaiselle sukupuolelle tyypilliseksi mielletty toiminta?

Tutkielman käsittelyluvut on jaettu teemoittain kolmeen päälukuun. Luvussa 2. tarkastellaan naissukupuolen vallan ja vallan puutteen hyveellistä puolta, kun taas luvussa 3. perehdytään teeman paheellisiin piirteisiin. Lopuksi luvussa 4. valtaa käsitellään mies- ja naissukupuolille tyypillisiksi miellettyjen piirteiden kautta.

1.1. Metodista ja aiheen tutkimuskentästä

Koska tarkastelun kohteena ovat ihmisten käsitykset, tutkielma pohjautuu voimakkaasti aatehistoriaan. Kuten Markku Hyrkkänen tiivistää, jotta voisimme ymmärtää ihmisten toimintaa, tulee ymmärtää sen sisältämän ajattelun ymmärtämistä.⁹ Näin ollen ymmärtämällä ihmisten ajattelua naiseuden ja vallan yhteyksistä, voidaan ymmärtää laajemmin heidän – niin miesten kuin naisten – naisiin ja valtaan kohdistuvaa toimintaansa.

Metodeina hyödynnetään ensinnäkin laadullista sisällönanalyysia. Teoksista on lähiluvulla selvitetty aiheen kannalta relevantit maininnat naisista, naiseudesta sekä heidän yhteyksistä keisarilliseen valtaan. Tutkimuksen päähuomio kiinnitetään niihin ja niitä vertaillaan keskenään yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia etsien. Toiseksi hyödynnetään retorista diskurssianalyysia perehtymällä teosten kieleen pyrkimyksenä kartoittaa sanavalintojen, ilmaisutapojen sekä niiden kontekstien kautta kirjoittajien tarkoittamia viestejä. Kolmanneksi käytetään myös määrällistä analyysia, jotta voitaisiin selvittää eri teemojen toistuvuuksia sekä teoksissa mainittujen naisten esiintymistä. Liitteeseen 3 on taulukoitu kunkin naisen mainintakerrat kummassakin teoksessa sekä se, onko heistä muodostuva kokonaiskuva hyveellinen, paheellinen vai moraaliltaan neutraali nainen. Liitteissä 4 – 7 esitetään puolestaan naisten suhteelliset esiintymismäärät jaoteltuina edellä mainittuihin kolmeen moraalialueeseen.¹⁰

Naiseutta ja valtaa niin yhdessä kuin erikseenkin on antiikin osalta tutkittu hyvin paljon. Sarolta Takács, jota hyödynnetään tässä työssä paljon, tarkastelee vallan teemaa keisariuden kautta teoksessaan *The Construction of Authority in Ancient Rome and Byzantium: The Rhetoric of Empire*. Hän perustaa tutkimuksensa ajatukselle, että erilaiset representaatiot muokkaavat todelliset tapahtumat historialliseksi muistiksi, jonka muodostama kuvitteellinen maailma on yhtä tärkeä kuin

---

⁹ Hyrkkänen 2002, 9 – 10.

¹⁰ Ks. Liitteet 3 – 7.

todellinenkin. Näin ollen hän perehtyy vallan rakentumiseen retoriikan kautta ja keisarin rooliin Rooman tärkeimpänä auktoriteettina ja hyveiden personifikaationa. Itse pidän tätä ajatusta myös pohjana omalle tutkielmalleni, sillä näen, että tuo kuvitteellinen maailma on perusta Hyrkkäsen esittämän ihmisten ajattelun muotoutumiselle. Lisäksi Takácsin teos asettaa tälle tutkielmalle lähtökohdan vallan ja keisariuden hyveellisyyskytkösten mieltämisen puolesta. Naissukupuolen vallan kannalta merkittävimmät tutkimukset perehtyvät valtaosaksi yksittäisiin naisiin. Näitä ovat Judith Ginsburgin *Representing Agrippina: Constructions of Female Power in the Early Empire* sekä Anthony Barrettin *Agrippina: Sex, Power, and Politics in the Early Empire* ja *Livia: First Lady of Imperial Rome*. Näiden teosten hedelmällisin anti on paitsi tutkijoiden tulkinnoissa kyseisistä naisista, myös yleisistä naiseuden ja vallan välisistä yhteyksistä. Ginsburg hyödyntää lähteinään laajaa kirjallista ja materiaalista aineistoa, kun taas Barrett painottaa teoksissaan hieman voimakkaammin kirjallista aineistoa. Molemmat tutkijat pyrkivät selvittämään, millaiset tekijät ovat vaikuttaneet kohdehenkilöistään muodostuneiden vahvojen mielikuvien rakentumiseen sekä millaiset henkilöt löytyvät näiden mielikuvien takaa.

Naisen, naiseuden ja sukupuolisuuden osalta todella hedelmällisiä teoksia ovat Marilyn Skinnerin ja Judith Hallettin toimittama artikkelikokoelma *Roman Sexualities* sekä Gunhild Vidénin *Women in Roman Literature: Attitudes of Authors under the Early Empire*. Teoksista ensimmäinen keskittyy käsitettyyn sukupuolisuuteen ja sukupuolten välisiin eroihin sivuten myös vallan teemaa. Erityisen voimakkaasti teoksen artikkelit käsittelevät sukupuolisuuden teemaa ruumiillisuuden kannalta. Tämän tutkielman kannalta artikkelit tarjoavat näkemyksiä roomalaisten tavoista ymmärtää sukupuolta, sukupuolten välisiä eroja sekä naiseutta. Vidén puolestaan tarkastelee naisiin asennoitumista antiikin kirjallisuudessa tutkien laajalti useamman antiikin auktorin teosten kaikkia mainintoja naisista ja naiseudesta. Näin hän muodostaa kokonaisvaltaisen kuvan naisista antiikin kirjallisuudessa. Tälle työlle Vidénin teoksen anti on erityisesti hänen tulkintansa Tacituksen ja Suetoniuksen naisiin kohdistuvista asenteista.

Vaikka naisten, vallan ja moraalien yhteydet toisinaan huomioidaan alan tutkimuskentällä, ei moraalista juurikaan ole nostettu naiseuden ja vallan rinnalle varsinaisen tarkastelun kohteeksi. Pikemminkin huomioidaan moraalista jäävät pieniksi sivuhuomioiksi, tutkimusten perehtyessä enemmän naisten toimintamahdollisuuksiin, oikeuksiin sekä yleisesti vallan tavoitteluun ja harjoittamiseen. Tähän tämä tutkielma vastaa tarkastelemalla naiseuden moraalista suhteessa valtaan roomalaisessa ajatusmaailmassa. Näin ollen se auttaa ymmärtämään roomalaisten ajattelua sukupuolisuudesta, vallan ideologiasta sekä moraalista laajemmin. Hyrkkästä mukailen: Ymmärtämällä ajattelua

naiseudesta, vallasta ja niiden muodostaman yhdistelmän moraalialueita, voidaan ymmärtää myös niitä koskevaa toimintaa.

1.2. Suetoniuksen ja Tacituksen kirjoituksista

Tutkittaessa Tacituksen ja Suetoniuksen tekstejä on huomioitava sekä antiikin latinankielisen kirjallisuuden nykyajasta poikkeavat tunnusomaiset piirteet että tekstien ja kirjoittajien omintakeisuudet, jotta teoksille voidaan tehdä oikeutta. Ennen kaikkea on tärkeä muistaa, että Suetonius ja Tacitus eivät rakentaneet teostensa kuvauksia tyhjästä, vaan esimerkiksi heidän naiskuvauksensa perustuvat jo varhemmin historiankirjoituksessa luoduille naisten ja naiseuden esikuville. Luonteeltaan antiikin historialliset teokset poikkeavat nykyajan tieteellisistä teksteistä lähdekriittisyydeltään ja tarkoitukseltaan. Roomalaiset kirjoittajat eivät pyrkineet yksinomaan totuudenmukaiseen kuvaukseen, vaan teosten tarkoitus – edustivat ne mitä genreä tahansa – oli sekä opettaa että viihdyttää. Näin ollen kirjoittajat ovat ottaneet teoksissaan huomattavasti taiteellisia vapauksia. Tämän lisäksi he roomalaisen perinteen mukaisesti pyrkivät opastamaan yleisönsä sopivaan käytökseen historian esimerkkien avulla.¹¹

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö historiallinen tarkkuus olisi ollut tärkeä vaatimus niin elämäkerroissa kuin historiankirjoituksissa. Nämä molemmat genret pohjautuvat aineistolle, jonka kirjoittaja näki kuvaavan historiallista todellisuutta, mutta samalla oli tärkeää myös antaa tilaa kirjoittajan tyyllillisille ja opetuksellisille valinnoille. Molemmissa genreissä hyödynnettiin esimerkiksi keksittyjä puheita sekä tarkkoja kuvauksia henkilöiden tunteista ja ajatuksista, joiden tarkoitus on uskottavuuden rajoissa elävöittää tekstiä. Meriitti totuudenmukaisesta kuvauksesta ei kuitenkaan ylittänyt meriiteistä tärkeintä: sanomaa ja moraalista opetusta.¹² Antiikin elämäkerroissa on otettu toki historiankirjoituksia enemmän vapauksia totuudellisuuden suhteen ja niissä tukeudutaan huomattavasti kirjoittajan mielikuvitukseen. Se kuuluu genren perusolemuksen, sillä elämäkerran tarkoitus ei ollut kuvata historiallisia merkittäviä tapahtumia vaan historiallista henkilöä, hänen luonnettaan ja ajatuksiaan.¹³

Tässä tutkielmassa teosten historiallisella totuudellisuudella ei kuitenkaan ole juuri merkitystä, sillä siinä ei keskitytä tarkastelemaan Rooman historian tositahtumia. Sen sijaan tarkastelun kohteena on ymmärrys naissukupuolen vallasta ja sen moraalialueita, mikä nähdäkseni kuvastaa melko tehokkaasti

---

¹¹ Mellor 2010, 4 – 5.

¹² Hägg 2012, 3 – 4.

¹³ Hengst 2010, 84 – 86; Hägg 2012, 3.

sen ilmenemistä todellisuudessa. Se ei näet ole kummassakaan teoksessa varsinainen kuvauskohde, vaan toisinaan varsinaisen kohteen (historiallisten tapahtumien tai keisarin henkilön) kuvausten väleistä nouseva teema. Samalla kirjoittajat ovat tuohon teemaan kiinnittäneet huomiota sillä tavalla, että se ilmentää teoksen moraalista opetuksellisuutta, mikä on tämän työn kannalta hedelmällinen lähtökohta. Lisäksi se ei ole haitta, että teokset kuuluvat eri genreihin ja eri kirjoittajille. Ne päinvastoin täydentävät toisiaan ja luovat yhdessä laajemman kokonaiskuvan sukupuolisuuden ja vallan kulttuurista, kuin jos tarkastelisi teoksista vain toista.

Cornelius Tacitus syntyi hieman Neron valtaannousun vuonna 54 jälkeen ja kuoli oletettavasti pian vuoden 117 jälkeen. Hän tuli varakkaasta ritarisäädyn perheestä, loi uran virkamiehenä ja kirjoitti pääteoksensa *Annalesin* keisari Trajanuksen vallan aikana. Teoksen kohdeyleisönä oli lukutaitoinen eliitti, pääasiassa miespuoliset senaattorit ja heidän jälkeläisensä.¹⁴ *Annales* ei valitettavasti ole selvinnyt nykypäiviin kokonaisuudessaan: Teos on jaettu 16 kirjaan, jotka esittävät Rooman historian merkittäviä tapahtumia ja keisareita alkaen tiivistelmällä Augustuksen valtaannoususta ja hallinnasta ja päättyen Neron kauden loppupuolelle vuoteen 66. Oletettavasti alkuperäinen teos loppui Neron kuolemaan vuonna 69 ja Galban valtaannousuun, mutta nykypäiviin selviytynyt teos loppuu kesken 16. kirjan. Samaten teoksesta puuttuvat kirjat 7 – 10, jotka käsittelivät kokonaisuudessaan Caligulan valtakautta sekä Claudiuksen kauden kuutta ensimmäistä vuotta. Lisäksi viidennestä kirjasta on jäljellä pelkkä katkelma.¹⁵ Tämä toki haittaa analyysiä erityisesti niiden naisten kohdalla, jotka esiintyivät merkittävästi teoksen kadonneissa osissa.

Kuten mainittua, roomalaisessa kirjallisuudessa moraalinen opetus oli tärkeää ja Tacitus itsekin viittaa teoksessaan historian olevan tärkeää politiikan ja moraalin vuoksi. Mellor kiteyttää Tacituksen viittaukset huomioimalla, että kirjoittajan päätarkoitus oli kannustaa ihmisiä tulevaisuudessa hyvään ja estää pahuutta kertomuksellaan menneestä.¹⁶ Naisten ja vallan kuvauksissa korostuu näin ollen teeman moraalinen puoli, ja on mahdollista löytää naisten vallan omaamisen ja käytön hyväksyttävyyttä. Tätä auttaa myös Tacituksen tapa kuvata suurta osaa henkilöihahmoistaan hyvin kontrastisesti joko hyviksi tai pahoiksi. Tacituksen naiset ovat hedelmällinen tutkimuskohde myös siksi, että kuten Vidén huomioi, Tacitus kuvaa naisia huomattavan paljon verrattuna muihin ajan historioitsijoihin. Lisäksi historioitsija mainitsee naista vain harvoin ilman viittausta tämän moraalisiin, ellei kyseessä ole melko satunnainen maininta. Tacituksen naiskuvauksista usein huomioidaan

---

¹⁴ Mellor 2010, 4, 10 – 11, 20, 59.

¹⁵ Mellor 2010, 103, 176, 207.

¹⁶ Tac. Ann. 3.65; 4.33; Mellor 2010, 3 – 4.

huomattava kielteisyys, mutta Mellor huomioikin, ettei historioitsija todella vihaa kuvaamiaan naisia, vaan joidenkin heidän moraalittomuuttaan.¹⁷

Gaius Suetonius Tranquillus syntyi ritarisäätyyn noin vuonna 70, toimi muun muassa keisarillisen kanslian päällikkönä ja kuoli mahdollisesti vuoden 130 paikkeilla. Hänen teoksensa *De Vita Caesarum* on säilynyt nykypäiviin miltei kokonaisuutena ja se käsittää 12 keisarin elämäkerrat Julius Caesarista Domitiukseen. Tässä tutkielmassa keskitytään tarkastelemaan Julius-Claudius -suvun hallinnan aikaa, joten Suetoniuksen teoksesta käsitellään Augustuksen, Tiberiuksen, Caligulan, Claudiuksen ja Neron elämäkertoja. Paganin arvion mukaan teos julkaistiin samoihin aikoihin kuin *Annales*, mikä tekee teosten keskinäisestä vertailusta mielekäästä.¹⁸

Suetonius ei kuvaa henkilöidensä moraalia yhtä laajasti kuin Tacitus, mikä on selitettävissä hänen genrevalinnallaan. Elämäkerturina hänen kuvauksensa pääkohde on kussakin kirjassa keisari, jonka toiminnan moraalia hän kuvaa huomattavasti. Muiden henkilöiden toimintaa, luonnetta tai ajattelua hän ei paljoakaan esittele, saati kommentoi. Muiden ”sivuhahmojen” ohella hänen mainitsemansa naiset ovat objekteja, vaimoja, tyttäriä ja muita kuvattavan miehen elämän tärkeitä henkilöitä, jotka tukevat keisarin henkilön kuvausta.¹⁹ Se, ettei Suetonius perehdy paljoa naishenkilöihinsä heitä moralisoiden, luo tasapainotusta Tacituksen monille ja kontrastioiville kuvauksille. Suetonius kuvaa naishenkilöiden luonteita tai toimia vain harvoin, mutta silloin kun näin tapahtuu, voidaan päätellä kuvauksen olevan todella merkittävä keisarin ja keisarin vallan kannalta. Lisäksi, vaikkei Suetonius aktiivisesti arvioi naisten moraalia, hänellä on teoksessaan samanlainen tarkoitus moraalin opettamisesta kuin Tacituksella. Hän on jaotellut keisareiden elämäkertojen asiat temaattiseen järjestykseen, kuten oli elämäkertagenrelle tyypillistä. Muiden teemojen ohella hän jakaa elämäkerrat kertoen ensin kuvattavan keisarin hyvistä ja sitten huonoista puolista.²⁰ Tämä jako heijastaa Suetoniuksen ja hänen aikansa moraalijattelua, ja paikoin keisarin kuvattu moraalit vertautuu kohtauksessa esiintyvän naisen moraaliiin.

Madsen arvelee Tacituksen ja Suetoniuksen mieltäneen ideaalisen hallitsemisen melko samalla tavalla kuin historioitsija Cassius Dio myöhemmin. Hänen mukaansa se oli senaatin kanssa yhteistyönä suoritettua vahvaa johtajuutta, jonka *princeps* otti lainmukaisesti itselleen taatakseen rauhan ja poliittisen pysyvyyden. Lainmukainen hallinta ja turvallisuus olivat äärimmäisen tärkeitä ideaalissa hallinnassa, eikä keisari saanut teloituttaa poliittisia vastustajiaan omien etujensa tähden

---

¹⁷ Syme 1958, 348; Vidén 1993, 13 – 15, 63.

¹⁸ Mellor 2002, 145 – 148; Pagan 2012, 90.

¹⁹ Vidén 1993, 67.

²⁰ Hägg 2012, 222.

vaan ainoastaan valtion pysyvyyden sitä vaatiessa. Erityisesti Tacitus on monesti huomioitu keisareihin kohdistuvan kielteisen suhtautumisensa vuoksi. Esimerkiksi Nieminen painottaa, että Tacitukselle tuo hallintamuoto oli parhaimmillaan välttämätön paha ja syypää rappioon, joka oli hänen mukaansa vallannut Rooman. Madsen esittää hänen kuitenkin suhtautumisestaan huolimatta hyväksyvän tarpeen yhden miehen vallalle. Tacituksen kielteisyys, joka kohdistuu valtakunnan korkeinta valtaa omaavaan keisariin, liittyyne ainakin osin hänen näkemykseensä, jonka mukaan valta turmelee sen käyttäjät, mutta myös ne jotka ovat sen kohteina.²¹

1.3. Sukupuoli ja sen tutkimus

Tässä tutkielmassa sukupuolen ja sukupuolisuuden käsittäminen perustuu ennen kaikkea ajatukseen sen muuttuvaisuudesta. Judith Butler määrittelee sukupuolen naistutkimuksen klassikossaan *Hankala sukupuoli*²² pohjautuen ajatukseen sen kaksijakoisuudesta: On olemassa biologinen sukupuoli ja sosiaalinen sukupuoli. Sosiaalisen sukupuolen hän määrittelee tarkoittamaan niitä kulttuurisia merkityksiä, jotka biologisesti sukupuolinen keho omaksuu. Butler osoittaa, ettei sukupuoli ole kuitenkaan kaksinapainen järjestelmä, jossa sosiaalinen sukupuoli jäljittelee biologisen sukupuolen jakautumista vain mies- ja naissukupuoleen niiden kulttuurisina tulkintoina. Sen sijaan sosiaalinen sukupuoli on paitsi kulttuurinen merkityksenanto, joka kohdistuu aiemmin annettuun biologiseen sukupuoleen, myös koko tuotantokoneisto, jolla biologiset sukupuolet vakiinnutetaan.²³ Toisin sanoen sosiaalinen sukupuoli luo käsityksiä, joiden perusteella biologinen sukupuoli mielletään. Näin ollen tarkastelemalla niitä merkityksiä, jotka kulttuurisesti yhdistetään naissukupuoleen jopa henkilön biologisesta sukupuolesta riippumatta, saadaan selville asioita koko sukupuolen mieltämisestä.

Butler painottaa sukupuolta myös performanssina, ja Anne Ollila kiteyttää hänen ajatuksensa tehokkaasti esittämällä:

”Butlerin mukaan sukupuoli ei ole vain sosiaalinen konstruktio vaan sitä voidaan kutsua performanssiksi, jossa esitetään ja toistetaan sukupuolta korostavat eleet, koodit ja merkkikieli. [...] Sukupuoleessa ei siis ole mitään luonnollista vaan se rakennetaan toiston, uusintamisen ja imitoimisen kautta.”²⁴

---

²¹ Madsen 2014, 25 – 28; Nieminen 2008, 13.

²² Kyseessä on suomankielinen käännös alkuperäisestä teoksesta *Gender Trouble*. Tässä tutkielmassa käännöstä on päädytty käyttämään siksi, että suomenkielisessä laitoksessa Butlerin käyttämät termit *sex* ja *gender* on käännetty selkeästi eron tekevillä käsitteillä ”biologinen sukupuoli” ja ”sosiaalinen sukupuoli”. Näitä käsitteitä käytetään myös tässä tutkielmassa.

²³ Butler 2006, 54 – 56.

²⁴ Ollila 2010, 106.

Myös Ollila itse näkee sukupuolen muuttuvaisuuden huomioimalla, että sukupuoliroolit ja tavat käsittää sukupuolisuutta muuttuvat ajan ja vallitsevan kulttuurin mukaisesti sekä tietoisesti rakentamalla ja uusintamalla että huomaamattomasti muuttuen.²⁵ Molemmissa tulkinnoissa painottuu näkemys sukupuolen muuttuvuudesta sekä ennen kaikkea siitä, että sukupuolta rakennetaan ja muokataan esittämällä sen kulttuurisia ilmentymiä. Samaa esittämisen, toiston ja uusintamisen kulttuuria edustavat myös tämän tutkimuksen lähdeaineisto. Tacitus ja Suetonius toistavat paitsi omia sukupuolikäsityksiään, myös oman aikakulttuurinsa sukupuolikonventioita. Toisaalta he myös itse rakentavat ja muokkaavat yleisiä konventioita ja lukijakunnan käsityksiä teoksissaan rakentamalla sukupuoliesityksillään. Toisin sanoen teokset yhtäaikaaisesti sekä tuottavat että kuvaavat sukupuolikonventioita. Ajatus sukupuolen performatiivisuudesta johtaa kuitenkin helposti väärinkäsitykseen, että koska sukupuoli on esitys, sitä voi muuttaa vapaasti halutulla tavalla. Tuija Pulkkinen kommentoi tätä huomioimalla, että muutoksia sukupuoleen voi tehdä esittämällä sen eri tavalla, mutta tuolloinkin toimitaan kulttuurin asettamassa sukupuolittavan vallan rajoissa.²⁶ Tämä korostaa sitä, että sukupuolisuuden kuvauksillaan myös Tacitus ja Suetonius toimivat oman aikansa kulttuurin asettamissa sukupuolen käsittämisen rajoissa.

Antiikin Roomassa sukupuolten välisten rajojen mieltämisessä erityisesti latinan auktorit yhdistävät naiseen ja naiseuteen voimakkaasti ajatuksen toiseudesta, mikä kuului myös Rooman yleiseen ajattelutapaan. ”Naisen” miellettiin tavallisimmin merkitsevän samaa kuin ne asiat, joita ei mielletty kuuluvaksi miespuolisuuteen, mutta myös vahvistavan niitä piirteitä, jotka kulttuurisesti miellettiin mieheyteen kuuluviksi.²⁷ Roomalaisille mies- ja naissukupuolten väliset eroavaisuudet olivat siis realiteetti, mutta huomionarvoisesti tämä kahtiajako ei ilmennä täydellisesti mies- ja naissukupuolen välistä suhdetta. Waltersin tavoin on tärkeää tiedostaa, että antiikin Roomassa mies ja nainen eivät eroistaan huolimatta olleet sukupuolina täysin toistensa vastakohtia, vaan toisistaan erillisiä rakenteita.²⁸

Yleisesti sukupuolen miellettiin patriarkalisessa Roomassa olevan kiinteässä yhteydessä valtaan ja yhteiskunnan hierarkkiseen järjestykseen. Miehen valta yli naisen oli lailla määritelty tosiasia, joka perustui ajatukselle naissukupuolen heikkoudesta ja kevytmielisyydestä.²⁹ Toisin sanoen, mies- ja naissukupuolen välillä nähtiin piirre-ero, jossa naiset miellettiin heikoiksi ja kevytmielisiksi, kun taas miehet nähtiin päinvastoin vahvoina ja naisia kyvykkäämpinä ja oikeutettuina hallitsemaan. Lisäksi

---

²⁵ Ollila 2010, 92.

²⁶ Pulkkinen 1998, 214.

²⁷ Skinner 1997, 8 – 10.

²⁸ Walters 1997, 32.

²⁹ Pomeroy 1995, 150.

erityisesti seksuaalisuuden kautta sukupuolet ilmentävät sosiaalisia valtasuhteita. Catharine Edwards huomii Marilyn Skinnerin siteeraamana, että käsitykset seksuaalisuudesta ovat erottamaton osa sukupuolen käsityksiä.³⁰ Nykyajan länsimaissa seksuaalisuus luokitellaan ensisijaisesti sen kannalta, onko kyseessä samaa vai eri (biologista) sukupuolta edustavien henkilöiden välinen seksuaalinen kiinnostus. Toisin sanoen, luokitus perustuu homo- ja heteroseksuaalisuuden jakoon. Sen sijaan Roomassa luokittelu perustui toimijoiden tehtäviin, aktiiviseen ja passiiviseen. Aktiivinen ja siis penetroiva osapuoli assosioitui miehisyyteen, kun taas passiivinen penetroitava assosioitui naiseuteen silloinkin, kun toimijat eivät edustaneet näitä biologiselta sukupuoleltaan. Parker esittää, että tämän aktiivisuuden ja passiivisuuden jaon perusteella seksuaalisessa kanssakäymisessä oli kyse valtasuhteista, jonka eri osapuolina olivat dominoija ja dominoitava, aggressiivisuus ja nöyryytys sekä voima ja voimattomuus.³¹ Skinner huomii laajemmin, että Roomassa seksuaaliset suhteet vastasivat yhteiskuntajärjestystä hallitsevuuden ja alistuvuuden suhteen. Hän näkee jaottelun luovan parien välille valtaeroja erilaisina sukupuolirooleina ja merkiten nuo roolit sellaisin kriteerein, jotka eivät aina olleet yhteneväisiä biologisen sukupuolen kanssa.³² Näin luodaan näkemyksiä naisen sosiaalisesta sukupuolesta. On myös huomioitava, että jako passiiviseen ja aktiiviseen luo vastakkainasettelua eri sukupuolten välille ja voimistaa näkemystä naissukupuolen toiseudesta.

1.4. Monikasvoinen valta

Termi 'valta' on sisällölliseltä merkitykseltään moninainen. Tutkielmassani tärkeä 'valtaan' kohdistuva raja koskee huomiota, että termi voi viitata sekä kykyyn että suhteeseen. Kykynä valta viittaa toimijan suorituskykyyn tehdä tekoja tai saada aikaan asiantiloja, joten se ei välttämättä kohdistu toisiin ihmisiin. Esimerkiksi fyysinen kyky juosta 10 km tunnissa on valtaa kykynä. Valta suhteena sen sijaan viittaa ihmisten väliseen hallintaan, vaikuttamiseen, kontrolliin ja käskyvaltaan.³³ Perehdyn tutkielmassani nimenomaan valtaan suhteena, mutta huomioin, että valta kykynä toimii usein mahdollistavana voimana ihmisten ja/tai instituutioiden välisille valtasuhteille. Miltei kaikki valta perustuu näet nähdäkseni jonkinlaiselle kyvyille: Jopa valta, jonka perusteena on yksilön syntyminen eliittiperheeseen, perustuu pohjimmiltaan esivanhemman kykyihin, kuten sotamenestykseen.

---

³⁰ Skinner 1997, 8.

³¹ Parker 1997, 47 – 48, 53 – 54.

³² Skinner 1997, 3.

³³ Niiniluoto 2000, 8.

Määrittelen vallan suhteena Michel Foucaultiin ja hänen määritelmästä ammentavaan Ilkka Niiniluotoon perustuen. Niiniluoto määrittelee vallan seuraavasti: ”jollakin henkilöllä on joidenkin resurssien tai asemansa vuoksi valtaa joissakin suhteissa joidenkin henkilöiden yli”.³⁴ Foucaultin mukaan valta on kimppu yksilöiden ja ryhmien välisiä suhteita, jotka muuttuvat tilanteen mukaisesti ja ajan kuluessa, ja jotka muuttavat osapuolien persoonallisuutta.³⁵ Foucaultin tarkennuksessa korostuu valtasuhteiden häilyväisyys. Toimijoiden välisessä valtasuhteessa ei ole kyse vain yhdestä vallasta, vaan koko suhteesta osapuolien välillä. Esimerkiksi keisarilla on hallitsijan ylivalta äitiinsä, mutta samalla valtasuhteeseen vaikuttaa äidin poikaansa kohdistuva vanhemman valta sekä osapuolien tunteet.

Tacitus ja Suetonius kiteyttävät vallan seuraaviin käsitteisiin: *potestas*, *dominatio*, *regnum*, *imperium*, *principatus*, *potentia* ja *auctoritas*. Nämä termit vaativat myös tarkastelua, sillä analyysin yksi ydinosa on selvittää, millaista valtaa naiset omaavat ja tavoittelevat. *Potestas* viittaa henkilön virallisiin oikeuksiin. Kumpikin kirjoittaja käyttää termiä kuvaamaan virkaan perustuvia oikeuksia ja valtuuksia. Termi voi viitata myös roomalaisperheenpään yksityisoikeudelliseen valtaan perheen sisällä, *patria potestas*, eli perheenpäällä oli valtaa perheen muihin jäseniin asemansa vuoksi.³⁶ Tällaisia valtuuksia naisilla ei juuri ollut, sillä kuten mainittua, lukuun ottamatta muutamaa uskonnollista tointa naisilla ei ollut oikeutta toimia julkisissa viroissa.³⁷ Tämä tekee *potestasista* ominaisen valtatyyppin miehille.

Myös termit *dominatio* ja *regnum* viittaavat viran mukana kulkeutuvaan valtaan, mutta huomattavasti suppeammin. Ne tarkoittavat hallitsijan valtaa, joskin *dominatioon* liittyy tyrannian ja ylivallan konnotaatio.³⁸ *Imperium* ja *principatus* puolestaan viittaavat nimenomaan Rooman keisarin hallintoon ja viralliseen käskyvalttaan. *Imperium* tarkoittaa virkamiehen korkeinta sotilaallista ja hallinnollista käskyvaltaa, joka kuului voimakkaimmassa muodossaan keisarille. *Principatukseen* liittyy sen johdannaistermin *princeps* mukaisesti konnotaatio sen omaajan ylivertaisuudesta ja henkilökohtaisista ansioista. Keisariajalla termi kuitenkin liitettiin elimellisenä osana keisarin virkaa. Näin ollen *principatuksen* omaajaan liitetään ajatus ylivertaisuudesta, mutta käytännössä sen saaminen ei vaatinut sotilaallista menestystä tai esimerkillistä luonnetta. Riitti, että saavutti aseman

---

³⁴ Niiniluoto 2000, 8 – 10; Ylikoski 2000, 13 – 14.

³⁵ Danaher & Schirato & Webb 2000, XIV; Pyykkönen & Kaisto 2010, 10.

³⁶ Suet. Aug. 27; Tib. 14; Tac. Ann. 1.7; 3.30; Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 408.

³⁷ Barrett 2008, 3 – 4.

³⁸ Esim. Tac. Ann. 12.7 – 8, 65; 13.2.

keisarina. Kaikkiin näihin termeihin liittyy myös painotus, että sen kulttuurisesti hyväksyty ja oikea haltija on miespuolinen.³⁹

Nämä valtakäsitteet ovat kaikki luokitteluni mukaan virallista valtaa. Ne siis perustuvat nimensä mukaisesti vallan viralliseen, julkisesti hyväksytyyn ja legitimoituun luonteeseen. Käytännön tasolla ne viittaavat viran tai yhteiskunnallisen hierarkia-aseman tuomaan valtaan. Se siis tuo yksilölle valtaa henkilön ulkopuolelta, tämän henkilökohtaisista ominaisuuksista ja muista resursseista riippumatta. Koska virallinen valta on elimellinen osa virkaa/asemaa, se siirtyy henkilöltä toiselle viran/aseman mukana. Lisäksi viralliseen valtaan liittyy konnotaatio vallan omaajan maskuliinisuudesta. Viralliselle vallalle vastakkainen valtatyyppi on henkilökohtainen valta, jossa valta on epävirallista ja kumpuaa omaajansa henkilökohtaisista resursseista ja ominaisuuksista. Se muuttuu, voimistuu ja katoaa omaajansa muuttuessa, sillä se on elimellinen osa henkilöä itseään. Henkilökohtaista valtaa saattoi roomalaisessa kulttuurissa olla kenellä tahansa sukupuolesta riippumatta. Nämä virallisen ja henkilökohtaisen vallan tyypit kuitenkin sekoittuvat usein keskenään niin, että vallankäyttötilanteissa vaikuttavat kummatkin tyypit. Ne eivät siis ole toisensa poissulkevia, mutteivat välttämättä myöskään toisiaan vaativia.

Kumpikaan kirjoittajista ei käytä termiä, joka viittaisi yksinomaan henkilökohtaiseen valtaan. Sen sijaan he käyttävät termejä *potentia* ja *auctoritas*, jotka viittaavat valtaan hyvin ylimalkaisesti. Molemmat kirjoittajat käyttävät *potentiaa* kuvaamaan edellisten termien tavoin virasta tai yhteiskunnallisesta hierarkia-asemasta nousevaa valtaa, mutta myös yksilön henkilökohtaista ja epävirallista vaikutusvaltaa tai jopa kykyä.⁴⁰ *Auctoritas* on puolestaan arvovaltaa, joka voi perustua yhtä lailla virkaan kuin yksilön henkilökohtaiseen arvostukseen. Siihen yhdistyy voimakas konnotaatio sen omaajaan kohdistuvasta kunnioituksesta, joten henkilön *auctoritas* on jollakin tasolla vallankäytön kohteiden hyväksymää.⁴¹ Molempia termejä käytetään teoksissa sukupuolineutraalisti, mutta erityisesti *potentialla* kuvataan eniten naisten omaamaa henkilökohtaista valtaa.⁴²

Antiikin Roomassa varsinkin virallisen vallan miellettiin olevan tiukassa yhteydessä hyveellisyyteen. Roomalaisten kirjoittajien mukaan valtakunnan rakentaminen ja ylläpito on hyveellisen käytöksen ja toiminnan tulosta, joten politiikka, siihen kuuluva vallankäyttö ja hyveellisyys toimivat yhdessä. Se, kuka kuului valtaa pitävään eliittiin, perustui pohjimmiltaan hyveelliseen käytökseen/toimintaan, esimerkiksi esi-isän sotasaavutuksiin. Tähän valtaan toki suvun muutkin jäsenet vaikuttivat omalla

---

³⁹ Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 230, 458.

⁴⁰ Esim. Suet. Tib. 2; Tac. Ann. 1.8.

⁴¹ Esim. Tac. Ann. 1.60; Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 71.

⁴² Esim. Tac. Ann. 2.34; 13.12.

toiminnallaan. Lisäksi keisarin asema valtakunnan hallitsijana ja ylimpänä vallankäyttäjänä perustui ajatukseen hänestä valtakunnan hyveellisimpänä henkilönä. Latinan kielen hyveisiin viittaava termi *virtus* on tässä suhteessa erityisen tärkeä, sillä termi sisältää myös sanan *vir*, joka viittaa nimenomaan vapaasyntyiseen ja korkea-arvoiseen aikuiseen mieheen. Näin ollen termiin *virtus* sisältyy voimakas konnotaatio omaajansa miehekkyydestä ihailtavasta maskuliinisuudesta.⁴³ Vaikka *virtus* ei kuulu ainoastaan miessukupuolen edustajille, termiin itsessään liittyy silti ajatukseen, että mies edustaa hyveellisyyttä ja on muun muassa tätä kautta sopiva ja oikeutettu hallitsemaan kansaa ja omaamaan valtaa. Keisari oli vallan ja hyveellisyyden personifikaatio.⁴⁴

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki keisarit olisivat itse todella olleet valtakunnan hyveellisimpiä. Ajatus hyveellisyydestä oli osa keisarin asemaa, virallista valtaa. Hyveellisyys oli vaatimus onnistuneelle hallinnalle. Ajatus valtakunnan hallitsijasta, joka osoitti piirteillään ja toimillaan ylivoimaista hyveellisyyttä, nähtiin oikeutettuna ja hyvänä hallitsijana, kun taas keisarin asemassa toiminut henkilö, joka ei näitä seikkoja ilmentänyt, nähtiin huonona vallankäyttäjänä, despoottina, joka rappeuttaa valtakunnan.⁴⁵ Hyveellisyyden ilmentäminen oli onnistuneen hallinnan peruskivi myös keisarin lähipiirin kohdalla. Paitsi että hyveellisyys toi valtaa ja arvostusta yksilölle itselleen, hyveellisesti toimiva sukulainen/puoliso sukupuolesta riippumatta toi kunniaa, luottamusta ja hallinnan vakautta hallitsijalle. Ristiriita naiseuden perinteisen ihanteen ja keisariperheen naisjäsenten julkisen esiintymisen välillä loi kuitenkin naisille erityisesti tässä suhteessa ongelmallisen tilanteen.

2. Valta oikeissa käsissä

Tässä luvussa perehdytään naiseuden ja vallan suhteeseen hyveellisyyden kannalta. Aluksi luvussa 2.1. tarkastellaan *Annalesin* ja *De Vita Caesarumin* naismainintojen statistisia tietoja, jotka paitsi selventävät lähdeaineiston olemusta, myös ilmentävät kirjoittajien painotuksia kuvata hyveellisyyttä ja paheellisuutta. Tämän jälkeen keskitytään naiseuteen, joilla ei ole ja jotka eivät tavoittele valtaa. Luvussa 2.2. siirrytään tutkimaan naisten sellaista vallan harjoittamista, joka ei aiheuta paheksuntaa ja eritellään tuon ilmiön puutteeseen vaikuttavia tekijöitä. Kummassakin luvussa korostuu lisäksi naiseuden passiivisuuden ja aktiivisuuden vastakkainasettelu olennaisena osana vallan omaamista.

---

⁴³ Takács 2009, XVIII; Walters 1997, 32.

⁴⁴ Madsen 2014, 18; Takács 2009, XIX, 8 – 15.

⁴⁵ Takács 2009, 8, 55.

2.1. Hyveelliset hiljaiset naiset

Sekä Tacitus että Suetonius mainitsevat teoksissaan huomattavan määrän naisia, jotka ovat keisariperheen jäseniä tai jotka muutoin sijoittuvat lähelle keisarillista valtaa ja valtakunnan merkittäviä tapahtumia. Jotta heidän edustamiaan naiseuksia voitaisiin tarkastella tehokkaammin moraalin kannalta, on heidät luokiteltu kolmeen hyveellisyys-luokkaan taulukon 1 sekä liitteiden 3 – 7 mukaisesti.⁴⁶ Nämä luokat ovat hyveelliset, paheelliset sekä moraaliltaan neutraalit naiset. Paheellisiksi on määritelty, jos nainen kuvataan luonteeltaan tai teoiltaan yleisiä eettisiä tapoja rikkovaksi tai jopa rikollisesti toimivaksi. Hyveellisyyden vaatimukset ovat päinvastaiset: naiseen ei liitetä rikollisuutta tai eettisten tapojen vastaisuutta, vaan hänen hyveellisiä puolia korostetaan. Neutraaleiksi lukeutuvat naiset, joita ei pystytä luokittelemaan kumpaankaan edellisistä kategorioista. On tärkeää huomioida, että nämä luokat eivät ole ehdottomia, vaan ne on luotu sen kokonaiskuvan mukaan, joka kustakin naisesta rakennetaan teoksissa. Ohessa taulukko 1 selventää lähdeaineiston naisten lukumääriä:

TAULUKKO 1. NAISTEN LUKUMÄÄRÄT HYVEELLISYYDEN MUKAAN

<i>ANNALES</i>		<i>DE VITA CAESARUM</i>	
Paheelliset naiset	34	Paheelliset naiset	15
Hyveelliset naiset	54	Hyveelliset naiset	30
Neutraalit naiset	49	Neutraalit naiset	35
Yhteensä	137	Yhteensä	80

Lähteet: Suet. Aug.; Tib.; Calig.; Claud.; Nero; Tac. Ann.

Valtaosa mainituista naisista ei saa teoksissa näkyvää roolia, vain lyhyen maininnan. Suuri enemmistö saa kukin vain yksi tai kaksi mainintaa. *Annalesin* naisista vain noin 40 % (54/137) Tacitus mainitsee vähintään kolme kertaa, *De Vita Caesarumissa* Suetoniuksen vastaava osuus on noin 33 % (26/80). Näiden vähemmistöjenkin joukossa on vain muutama, jotka saavat teoksissa itselleen huomattavaa näkyvyyttä. Noin 81 % (44/54) naisista, jotka Tacitus mainitsee vähintään kolme kertaa, eivät tule mainituksi enempää kuin 10 kertaa. Teoksessa eniten mainintoja, 184 kappaletta, saa Agrippina nuorempi, keisari Neron äiti ja keisari Claudiuksen vaimo. *De Vita Caesarumissa* vähintään 3, mutta korkeintaan 6⁴⁷ kertaa mainittuja naisia on noin 46 % (12/26) ja

⁴⁶ Ks. Taulukko 1; Liitteet 3 – 7.

⁴⁷ Luku on pienennetty vastaamaan suhteellisesti *Annalesin* 10 mainintaa, sillä Suetonius mainitsee naisia määrällisesti Tacitusta vähemmän. Kolmen maininnan raja puolestaan perustuu siihen, että kummassakin teoksessa selvä enemmistö naisista mainitaan vain korkeintaan kaksi kertaa,

eniten mainintoja, 55 kappaletta, Suetonius antaa Livialle, joka on keisari Augustuksen vaimo ja keisari Tiberiuksen äiti.⁴⁸

Tacitus, valtion historiaan keskittyneenä, kuvaa enemmän niitä harvoja naisia, jotka vaikuttavat voimakkaasti valtion asioihin. Näin nämä naiset tekevät joko aktiivisella ja valtaosin naiseuden ideaalia vastaisella toiminnallaan tai olemalla passiivisessa, mutta kuitenkin tärkeässä asemassa vallankäytön suhteen. Suetoniukselle ovat tärkeitä ne naiset, jotka linkittyvät kuvattavaan keisariin. Hän painottaa huomattavasti enemmän informaatiota keisarin sukulaisnaisista ja naimakauppojen yhteydessä toimivista naisista, mikä selittää *De Vita Caesarum* prosenttilukujen tasaisuuden suhteessa *Annalesiin*. Kirjoittajien eroista huolimatta kumpikin jättää siis valtaosan naisista hyvin vähäiselle huomiolle esittäessään muutamaa yksilöä monikymmenkertaisesti. Liitteistä 4 – 7 voidaan puolestaan nähdä, että hyveellisiä naisia esitetään kummassakin teoksessa huomattavasti enemmän kuin paheellisia, mutta tarkasteltaessa mainintakertoja, paheellisten osuus nousee jyrkästi. Erityisesti näin tapahtuu Tacituksella, jonka naismaininnoista noin 58 % (545/936) koskee paheellisia naisia.⁴⁹ Näin molemmat kirjoittajat korostavat naisten paheellisuutta, kun taas hyveelliset jäävät taka-alalle, vaikkei kyse ole kovin monesta paheellisesta yksilöstä. Näin ollen sekä Tacitus että Suetonius rakentavat naissukupuolta ja naiseutta painottaen paheellisuutta niiden perustavanlaatuisena ominaisuutena.

Hyveellisen naiseuden jääminen taka-alalle on myös osiksi itsensä toteuttavaa. Naisen sukupuoliroolin perinteiseen ideaaliin, jota Tacitus ihanoi ja joka Augustuksen harjoittaman politiikan myötä nousi uuteen kukoistukseen, kuului tietty passiivisuus.⁵⁰ Naisten ei kuulunut osallistua aktiivisesti politiikkaan tai ylipäätään toimia julkisilla areenoilla oman valtaa. Heidän tuli olla kuuliaisiksi isäänsä ja aviomiehiään kohtaan, siveitä kodinhengittäriä, jotka pysyvät melko näkymättömissä. Jopa vaatimattomuuden hyve ja se, ettei naisella tullut olla omia henkilökohtaisia haluja, asettaa ihanteellisen naisen passiiviseen ja huomaamattomaan asemaan.⁵¹ Lähes kaikki naiset, joiden olemassaolosta auktorit mainitsevat vain lyhyesti (1 – 2 kertaa) mielletään teoksissa hyveellisiksi tai vähintään moraaliltaan neutraaleiksi. Pääosin kirjoittajat esittävät heidät myös hyvin passiivisessa roolissa. Paheellisten 1 – 2 kertaa mainittujen naisten kuvauksia yhdistää puolestaan se, että auktorit kertovat miltei kaikkien heidän tulleen tuomituiksi joko siveettömästä käytöksestä tai konkreettisesta rikoksesta ja siten heidän kuvataan toimineen aktiivisesti. Syyt, miksi Tacitus ja Suetonius puolestaan mainitsevat hyveelliset ja moraaliltaan neutraalit naiset (siis millaisen roolin he

---

⁴⁸ Ks. Liite 3.

⁴⁹ Ks. Liitteet 3 – 7.

⁵⁰ Burns 2007, 8 – 9.

⁵¹ Barrett 2008, 3 – 4; Burns 2007, 20; Garland 2006, 117, 124; Joshel 1997, 230 – 241.

teoksessa saavat) ovat luokiteltavissa neljään eri kategoriaan: olemassaolo, sukulaisuus, avioliitto ja uhri.⁵² Näillä teemoilla kirjoittajat liittävät naiset valtaan, mutta eivät sen omaajina.

Maininnat henkilön olemassaolosta ovat lyhyitä mainintoja, joiden informatiivinen arvo ei ole muuta, kuin kertoa kyseisen henkilön olleen olemassa. Näillä maininnoilla ei siis ole suuremmin merkitystä tarkemman analyysin kannalta. Sen sijaan sukulaisuussuhteen mainitseminen on molemmissa teoksissa todella usein käytetty tapa mainita nainen, ja se osoittaa, miten tärkeinä auktorit pitivät naisten tällaisia linkkejä. On huomionarvoista, että sukulaisuussuhteen kirjoittajat mainitsevat suurimmalla osalla teosten naisista, yleensä heti ensimmäisenä henkilöä esiteltäessä. Esimerkiksi Tacituksen esitellessä ensimmäisen kerran Agrippina vanhemman, hän mainitsee tämän olevan Augustuksen tyttären tytär. Tästä sukulaisuussuhteesta historioitsija muistuttaa myöhemminkin.⁵³ Osin tämä on tarpeellista henkilön identifiointia, mutta samalla kirjoittajat hyödyntävät sukulaisuusmainintaa voimakkaasti myös kuvaamaan naisen avuista yhtä tärkeimmistä: kunniaa tuovia (pääasiassa miespuolisia) sukulaisia ja esivanhempia.

Naiset toimivat Roomassa niin sanotusti ”vallan välittäjinä”. He toivat kunniaa ja valtaa miehelle (sukulaiselle tai aviopuolisolle) omaamalla kunnioittavia sukujuuria ja -yhteyksiä. Suvun naiset naitettiin mieluiten kunniaa ja valtaa omaaville miehille, mikä saattoi tuoda näitä ominaisuuksia naisen suvulle. Vastaavasti myös sukuun naitu nainen, joka omasi kunnioitettavat sukujuuret, toi kunniaa mukanaan. Ennen kaikkea näistä naisista syntyneet jälkeläiset olivat kytköksissä yhtä lailla isänsä kuin äitinsä esivanhempiin.⁵⁴ Toki sukulaisuus toi myös naiselle itselleen valtaa, joten vaikka naisen rooli ”välittäjänä” oli todella merkittävä, se ei kuvaa koko totuutta. Vaikutusvaltaisen suvun jäsenenä myös nainen sai osakseen vaikutusvaltaa omalle henkilölleen ja esimerkiksi perimisoikeuden kautta naisilla oli mahdollisuus omaisuuden tuottamaan valta-asemaan. Näin ollen naiset olivat monin tavoin sekä välittäjänä että omien resurssiensa puolesta vaikuttavassa asemassa vallan siirtymisen suhteen.

Pääosin sukujuurtensa avulla naiset eivät varsinaisesti käyttäneet valtaa, mutta he jakoivat sitä passiivisesti. Siten sopivassa keisariperheen asemassa olevat naiset vaikuttivat jopa ratkaisevasti seuraavan keisarin valintaan. Tällainen passiivinen vaikutustapa oli siis hyväksyttävää ja jopa hyveellistä naiseuden perinteisen ihanteen mittapuun mukaan. Naisen sukulaissuhteet ja niiden perusteella toimiminen eivät kuitenkaan ole teoksissa todellista naisen vallankäyttöä, sillä tällaisissa tilanteissa nainen on väline. Hän ei itse kontrolloi sukujuuriensa vaikuttavuutta. Hän ei

---

⁵² Ks. Liite 3.

⁵³ Tac. Ann. 1.33; 3.4.

⁵⁴ Corbier 1995, 182; Vidén 1993, 74 – 75.

todennäköisesti kontrolloinut sitä, kenelle hänen sukujuurensa tuovat kunniaa ja valtaa, sillä hän sai harvemmin itse täysin päättää kenet nai sekä vielä vähemmän sitä, kelle hän oli sukua. Joku toinen hyödynsi naisen sukujuuria naittamalla hänet halutulle miehelle, tai naimalla hänet saavutti valtaa haluamalleen taholla. Korkea-arvoiset sukujuuret ovat teoksissa naisille kuitenkin myös merkittävä resurssi, jonka avulla hän voi saavuttaa aseman, jossa hänellä on huomattavasti valtaa. Esimerkiksi Agrippina nuoremman sukulaisyhteys isäänsä, ihailtuun sotapäällikkö Germanicukseen, sekä kuuluvuus jalosukuiseen Julius-sukuun olivat tärkeimpiä meriittejä, joiden myötä Agrippinasta Tacituksen mukaan tuli keisari Claudiuksen puoliso.⁵⁵

On toki huomioitava, että miesten ja naisten kautta kulkevat yhteydet korkea-arvoisiin miehiin olivat kirjoittajien näkemysten mukaan yhtä lailla merkittäviä. Esimerkiksi keisari Augustuksen sukujuurista Suetonius kertoo seuraavaa:

(Gaius Octavius) [...] jätti jälkeensä lapsia: Octavia vanhemman, joka syntyi Anchariasta sekä Octavia nuoremman ja myös Augustuksen, jotka syntyivät Atiasta. Atia oli syntyisin M. Atius Balbuksesta ja Juliasta, C. Caesarin sisaresta. Balbus oli isänsä puolelta syntyisin Arician perheestä, jolla on paljon muotokuvia sukunsa senaattoreista ja äitinsä puolelta hän oli sukua Pompeius Suurelle [...]⁵⁶

Auktorit eivät siis pidä naisten kautta kulkevaa sukulaisuutta vähempiarvoisena kuin miesten kautta kulkevaa yhteyttä. Toisaalta naisen kohdalla sukulaisuuden arvoa jopa korostetaan, sillä nainen jälkeläisiä kantavana sukupuolena sidottiin mielissä voimakkaammin suvun jatkuvuudesta huolehtimiseen.⁵⁷ Naisen kautta kulkeva yhdyside arvostettuun mieheen oli monesti myös ainoa yhteys korkea-arvoisiin sukujuuriin. Juuri tällaiset linkit legitimoivat suurimmaksi osaksi esimerkiksi Claudiuksen keisariuden. Claudiusta ei adoptoitu perimään keisariutta, vaan hänet valittiin, joten hänellä ei ollut adoption tuomaa legitimitettä keisariudelleen. Sen sijaan hänen isoäitinsä Livia linkitti hänet Augustukseen tämän vaimona. Lisäksi Claudiuksen äidin Antonia nuoremman kautta Augustus oli miehen eno. Mitä ilmeisemmin juuri näistä syistä Claudius antoi näille naisille suuret kunnianosoitukset valtaannousunsa jälkeen: Livia korotettiin jumalan asemaan ja Antonian kunnianimi 'Augusta' vahvistettiin.⁵⁸

Auktorien maininnat naisten avioliitoista jäävät olemassaolomainintojen tavoin kohtuullisen vähäinformatiivisiksi: Suurin osa avioliittomaininnoista on vain lyhyitä huomautuksia, joiden tarkoitus on identifioida henkilöä tarkemmin. Avioliittoon liittyen on huomionarvoista, että yhtä sen

---

⁵⁵ Tac. 12.2 – 3.

⁵⁶ "superstitibus liberis Octavia maiore, quam ex Ancharia, et Octavia minore item Augusto, quos ex Atia tulerat. Atia M. Atio Balbo et Iulia, sorore C. Caesaris, genita est. Balbus, paterna stirpe Aricinus, multis in familia senatoriis imaginibus, a matre Magnum Pompeium artissimum contingebat gradu" Suet. Aug. 4.

⁵⁷ Osgood 2010, 206 – 208.

⁵⁸ Corbier 1995, 185.

tärkeimmistä syistä, jälkeläisten ja perillisten synnyttämistä, eivät kirjoittajat nosta omana teemanaan esiin. Kerran tai kahdesti mainittujen naisten joukossa on niitä, joilla on jälkeläisiä, mutta heidän määränsä ei poikkea useammin mainittujen äitien ja isoäitien määrästä. Korkeintaan kahden maininnan naisista esimerkiksi Acilia, Fulvia ja Arria nuorempi sekä useamman maininnan naisista Aelia Paetina, Scribonia ja Messalina kuvataan äideiksi.⁵⁹ Maininnat jälkeläisistä eivät myöskään rajaudu vain hyveellisiin naisiin. Paheellisista naisista esimerkiksi Vibian ja Sextus Papiniuksen äidin ja Agrippina nuoremman vanhemmuudet auktorit huomioivat.⁶⁰ Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö Suetonius ja Tacitus jälkeläisistä kertomalla tarkoittaisi kuvata naiseuden hyviä puolia. Myös paheellisiksi kuvatuilla naisilla on kuvauksissa hyveitä, ja hedelmällisyys on niistä se, jota kirjoittajat kuvaavat eniten. Naisen hedelmällisyys oli Roomassa suuresti arvostettu ja kunnioitusta herättävä asia muun muassa suuren lapsikuolleisuuden takia ja erityisesti eliittiperheissä, joissa suuri lapsimäärä oli harvinaista.⁶¹ *Annalesissa* kenraali Caecina Severus kertoo vaimonsa synnyttäneen kuusi lasta ja kuvaa näin vaimon ja heidän liittonsa esimerkillisyyttä.⁶² Samaten Tacitus toistaa omassa sukupuolisuuden esityksessään hedelmällisyyden hyveellisyyttä naisen piirteenä: Hän kontrastoi naisen paheellisuutta hedelmällisyydellä ja korostaa hyveellisyyttä kuvaamalla valtaistuinta havittelevan Sejanuksen juonia, joihin kuuluu Tiberiuksen miniän houkuttelu rikoskumppaniksi ja avionrikkokjaksi:

Ja niin hän [Livia], jonka isoeno oli Augustus, appi Tiberius, joka oli Druksen lasten äiti, häpäisi itsensä, esivanhemmat ja jälkipolvet pikkukaupunkilaisen avionrikkokjan kanssa vaihtaakseen vallitsevan kunniallisuutensa häpeälliseen ja epävarmaan tulevaisuuteen. [...] Sejanus karkotti kotoa vaimonsa Apicatan, joka oli synnyttänyt kolme lasta, jottei rakastajatar häntä epäilisi.⁶³

Kohtauksessa hedelmällisyyden hyveellisyyttä Tacitus korostaa kahdelta eri taholta. Historioitsija tehostaa Livian petoksen alennustilan häpeällisyyttä muistutuksilla, että Livia oli paitsi ylhäistä sukua ja keisarin lähipiiriä myös lasten äiti. Toisaalta myös Apicatan kunniallisuus koostuu *Annalesissa* hänen asemastaan laillisena vaimona ja äitinä. Historioitsija kuvaa Sejanuksen moraalittoman aviorikoksen entistä hävettävämmäksi, kun mies vaihtaa esimerkillisen vaimonsa rikolliseen ja hyveet hyljänneeseen rakastajattareen.

Vallankäytön uhreina vähänmainittuja naisia Tacitus ja Suetonius kuvaavat huomattavan paljon. Suoranaisesti uhriksi päätyminen ei kuulunut naiseuden hyveisiin, mutta se sopii passiivisuudessaan

⁵⁹ Suet. Aug. 17, 63; Claud. 27; Tac. Ann. 12.2; 15.56; 16.34.

⁶⁰ Suet Nero 5; Tac. Ann. 6.49; 12.52.

⁶¹ Burns 2007, 8; Rawson 2003, 340 – 341.

⁶² Tac. Ann. 3.33.

⁶³ ”atque illa, cui avunculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seque ac maiores et posteros municipali adultero foedabat ut pro honestis et praesentibus flagitiosa et incerta expectaret. [...] pellit domo Seianus uxorem Apicatham, ex qua tres liberos genuerat, ne paelici suspectaretur.” Tac. Ann. 4.3.

sen traditionaaliseen ihanteeseen. Teoksissa nainen, joka ei käy kohtalooaan vastaan, oli se sitten kuinka huono tahansa, tai vastusta miehen häneen kohdistuvaa moraalitonta tai epäoikeudenmukaista vallankäyttöä, osoittaa naisen alistuvuutta miehelle hänelle koituvista seurauksista huolimatta. Toisin sanoen tällainen nainen hyväksyy miessukupuolen valta-aseman ja alistuu sille. Uhrikuvauksiksi lukeutuvat monenlaiset esitykset: Syyttömän murha tai tuomitseminen oikeudessa, naiseen kohdistuva seksuaalirikos sekä aviomiehen uskottomuus kattavat niistä valtaosan.⁶⁴ Esimerkiksi Suetonius kertoo Tiberiuksen tuominneen Aemilia Lepidan maanpakoon mielistelläkseen entistä konsulia sekä Neron raiskanneen Vestan neitsyen. Tacitus puolestaan kertoo Junia Calvinasta, joka oli hänen mukaansa syytön, mutta karkotettiin silti sukurutsasta tuomittuna.⁶⁵ Toki naisen asema itsessään teki vastarinnan vaikeaksi ja erityisesti keisarillisen auktoriteetin edessä miltei mahdottomaksi. Oikeudessa naisella oli hyvin rajatut toimintamahdollisuudet.⁶⁶ Kuitenkin se, etteivät kirjoittajat kovin usein esitä naisten reaktioita tuomioonsa tai syytökseensä edes vähäisillä sanoilla tai naisen ilmeillä, on paljon puhuvaa. Päinvastoin he eivät juurikaan kuvaa näitä naisia aktiivisina. Kirjoittajat toteavat naisiin kohdistuvat syytökset, tuomiot ja surmat hyvin yhteneväiseen tyyliin: Nainen pysyy tapahtumien ja toisten henkilöiden aktiivisuuden kohteena, eikä hänen kuvata toimivan aktiivisesti oikeudessa tai surman tapahtuessa. Näiden naisten myöhemmistä vaiheista kirjoittajat eivät myöskään kerro mitään. Esimerkiksi Tacituksen Apronia, joka saa kaksi mainintaa *Annalesissa*, pysyy koko ajan roolissaan henkilönä, josta puhutaan lyhyesti, mutta joka ei itse ”astu näyttämölle”:

Samoihin aikoihin preetori Plautius Silvanus syöksi tuntemattomasta syyistä vaimonsa Apronian päätä edellä. Hänen appensa Lucius Apronius vei hänet keisarin eteen ja hän hämmennystä teeskennellen vastasi olleensa syvässä unessa ja siten asiasta tietämätön ja että vaimo oli vapaaehtoisesti valinnut kuoleman.⁶⁷

Seikka, johon uhrinaisen pysyminen taustalla viittaa, on, ettei naisen kuvaaminen hyveelliseksi ole kirjoittajalle itse tarkoitus vaan sivutuote. Uhrikuvauksilla auktorit pyrkivät voimistamaan ennen kaikkea kuvaa vastapuolen (usein keisarin ja hänen vallankäyttönsä) paheellisuudesta ja/tai julmuudesta, jonka seurauksena vastakkainasettelussa uhri kuvautuu hyväksi.

Toisaalta liiallinen passiivisuuskaan ei teoksissa ilmennä ideaalia naisen käytöstä. Naisen on pikemminkin tärkeää pysyä kuuliaisena aviopuolisolleen ja suvulleen ja toimia sen rajoissa. *Annalesissa* vaimon omistautuneisuus puolisoa ja perheen kunniaa kohtaan saa Tacituksen

---

⁶⁴ Kokonaisuudessaankin lyhyesti mainittujen naisten kuvauksiin *Annalesissa* liittyy useimmiten jokin oikeustapaus, jossa syytettynä on hänen läheisensä, useimmiten aviomies tai hän itse. Ks. Liite 3.

⁶⁵ Suet. Tib. 49; Nero 28; Tac. Ann. 12.4, 8.

⁶⁶ Gardner 1993, 85 – 86.

⁶⁷ ”Per idem tempus Plautius Silvanus praetor incertis causis Aproniam coniugem in praeceptis iecit, tractusque ad Caesarem ab L. Apronio socero turbata mente respondit, tamquam ipse somno gravis atque eo ignarus, et uxor sponte mortem sumpsisset.” Tac. Ann. 4.22.

moraalisen suosion. Näin hän muuttaa esitystään naiseudesta tuomalla sen ihailtaviin piirteisiin monipuolisuutta. Tacitus asennoituu hyväksyvästi naisiin, jotka rikkovat perinteiden ihanteen passiivisuutta perheen tai suvun edun sitä vaatiessa ja nousevat puhumaan syytetyn läheisensä puolesta.⁶⁸ Hän kuvaa kunnioittavasti naisia, jotka päättävät tehdä itsemurhan, jos heidän puolisonsa tuomitaan sellaiseen tai jotka seuraavat tuomittua aviomiestään maanpakoon. He siis tekevät itse aktiivisesti päätöksen ja vähintään pyrkivät toimimaan sen mukaisesti. Senecan vaimon Pompeia Paulinan itsemurhapäätöstä Tacitus kuvaa Senecan sanoin 'kunniakkaana' (*gloriae*) ja 'esimerkillisenä' (*exemplo*).⁶⁹ Anton van Hooff painottaa, että tällaisissa itsemurhatapauksissa on kyse naisen aviomiehelleen osoittamasta 'uskollisuudesta' (*fides*), mikä kuului naisen perinteisiin hyveisiin.⁷⁰ Myös kuuliaisuuden osoittaminen perheelle on nähdäkseni samanlaista uskollisuutta. Näin ollen on huomioitava, että vaikka Tacitus esittää aktiivisesti perhettään ja sen kunniaa puolustavien naisten rikkovan perinteisen naiseuden passiivisuusihaannetta, heidän ei kuvata rikkovan perinteisen naiseuden ihannetta. Nämä naiset performoivat tuota ihannetta hyveellä, joka on selvästi Tacituksen mukaan passiivisuutta tärkeämpi. Tällaista kunniakkuutta ihannoimalla kirjoittajat kuitenkin myös tarkoittavat osoittaa keisarin käyttämän vallan julmuutta ja epäoikeudenmukaisuutta. Teoksissa jokainen tällä tavoin tuomittu aviomies kuvataan todellisuudessa syyttömäksi tai todellisen oikeuden puolesta keisarin tyranniaa vastaan toimineeksi. Näin vaimon päätöksellä tehdä itsemurha tai lähteä miehensä mukana maanpakoon Tacitus ja Suetonius kuvaavat myös keisarin valtaa aktiivisesti vastustavaa mielenosoitusta, jolla on oikeus puolellaan.⁷¹

Tacitus tai Suetonius eivät kumpikaan juuri esitä teoksessaan naisia hyveellisen passiivisessa, mutta näkyvässä roolissa. Ainoa tällainen henkilö on Claudiuksen tytär ja Neron vaimo Octavia, joka nostetaan esiin kummassakin teoksessa. Octavia on henkilönä hyvin samanlainen molemmissa teoksissa, vaikkakin Tacitus kuvaa häntä yksityiskohtaisemmin: Octavia on sääliä herättävä uhri ja nimenomaan Neron sääliä herättävä uhri. Kerronnan hahmona hän on siitä mielenkiintoinen, että sekä Tacitus että Suetonius mainitsevat hänet aina silloin tällöin ilman, että hän saa lainkaan aktiivista roolia. Kertojat ikään kuin muistuttavat hänen olemassaolostaan ja asemastaan Neron vaimona, mutta eivät varsinaisesti kerro hänestä, ennen kuin Nero päättää toteuttaa suunnitelmansa surmauttaa Octavia. Tällöinkin kirjoittajat kertovat Octavian elämän lopusta Neron ja Poppaeen juonittelun kautta niin, että he pitävät Octavian itsensä passiivisuudessa juonien kohteena. Ennen kaikkea kirjoittajat eivät esitä Octavialle tapahtuneen elämänsä aikana mitään hyvää, pelkkiä onnettomuuksia:

---

⁶⁸ Esim. Tac. Ann. 15.60.

⁶⁹ Tac. Ann. 15.63.

⁷⁰ Van Hooff 2002, 84 – 85, 127 – 128.

⁷¹ Esim. Tac. Ann. 3.69; 6.29; 15.71; 16.34.

Potentiaalisen vallanperijän naiminen olisi itsessään ollut toivottava asema, mutta kumpikin kirjoittaja painottaa, että avioliitto Neron kanssa oli Octavialle kärsimys ja lopulta kuolema. Avioliittonsa lisäksi kirjoittajat mainitsevat Octavian äitinsä Messalinan teloituksen lähestyessä, veljensä Britannicuksen kuollessa, ja Poppaeen, Neron huonomaineisen rakastajattaren ja tulevan vaimon, vihan kohteena.⁷²

Moraalisesti Octavian kuvattu henkilö on siitä kiintoisa, että hän ilmentää teoksissa miltei täydellistä naiseuden perinteistä ihannetta. Hän on hallitsevan keisarin tytär ja myös Augustuksen sukua,⁷³ tunnetusti siveä, hillitty ja kansan suosima. Hän ei hamua valtaa, vaan pysyy naiselle sopivassa passiivisuudessa. Hedelmällisyys jää hänen kohdallaan arvoitukseksi. Octavia ei kantanut yhtään lasta, mutta Vidén pohtii tätä huomioiden, että Nero kaihtoi vaimoaan eikä tämän hedelmättömyyden puolesta ole todisteita.⁷⁴ Hyveistään huolimatta hänen elämänsä kuvataan olevan täynnä surua ja onnettomuutta. Tällainen esimerkki ei innosta kovinkaan montaa teosten yleisöistä toimimaan hyveellisesti, ja juuri tällainen moraalinen opettaminen oli roomalaisessa kirjallisuudessa tärkeää. Toki molempia kirjoittajia sitoi suuressa määrin lähdeaineiston tarjoama informaatio, mutta silti heillä oli paljon mahdollisuuksia antaa Octaviasta haluamansa mukainen kuva ilman, että he olisivat rikkoneet kirjallisilla tehokeinoilla totuudenmukaisuuden tavoitetta. Etenkin Tacituksen, joka kommentoi Octavian luonnetta ja kokemuksia Suetoniusta tarkemmin, oli mahdollisuus luoda hänestä esimerkiksi huomattavasti onnellisempi ja tyytyväisempi kuvaamalla hänen elämänsä iloisia hetkiä, joita varmasti oli. Sen sijaan Tacitus korostaa hänen elämänsä onnettomuutta, joten tämän täytyy olla tarkoituksellinen valinta. Tacitus kuitenkin kuvaa Octavian hyveitä ja suosiota jatkuvasti ihannoivalla asenteella ja etenkin sitä seikkaa kohtaan, että hän ilmentää hyveitään loppuun asti, vaikka hän kohtaakin surua, kipua ja vaikeuksia.⁷⁵ Tällä Tacitus pyrkii nähdäkseen osoittamaan, että hyveiden mukaan eläminen ei välttämättä tuo onnea, mutta vaikeuksista huolimatta se on kaikkein ihailtavinta ja tuo suurta kunniaa. Samalla hän toistaa uhri-teemaa ja alistuvan naisen ihannetta.

Tacituksen kerronnan kannalta Octavia on Neron vastapari, peili, joka kuvastaa oikeellisuutta ja kunniaa Neron valitessa vääryyden ja häpeän. Nero ei piittaa vaimostaan tämän hyveistä huolimatta, vaan valitsee mieluummin alhaiset ja keisarin arvolle sopimattomat harrastukset sekä häpeällisen naisseuran. Hän valitsee esimerkiksi Poppaea Sabinan, joka on moraaliltaan Octavian toinen vastapari: todistetusti hedelmällinen ja sukujuuriltaan melko hyvä, mutta hillitön, siveetön ja

---

⁷² Suet. Nero 35; Tac. Ann. 11.32 – 34; 13.12, 16; 14.1.

⁷³ Augustuksen kuoleman jälkeen uuden keisarin valintaan vaikutti sukujuurten osalta merkittävästi kaksi linjaa, sukulaisuus Augustukseen sekä sen hetkiseen hallitsijaan. Corbier 1995, 179. Vallan välityksen ominaisuudessa näillä kahdella linjalla oli suuri merkitys myös Octavialle.

⁷⁴ Tac. Ann. 13.12; 14.59; Vidén 1993, 52 – 54.

⁷⁵ Esim. Tac. Ann. 14.60 – 64.

aktiivinen miesten ohjailija.⁷⁶ Poppaeen paheista erityisesti miesten ohjailevuus viittaa naisen toimintaan miestä dominoiden ja siten vakiintuneen sukupuolijärjestelmän rikkomiseen, jossa mies johtaa ja nainen on tälle kuuliainen. Saadakseen Poppaean vaimokseen Nero karkottaa ja tapattaa Octavian. Kummassakin teoksessa yritykset karkottaa Octavia sekä murha saavat auktureilta huomattavan suuren huomion verrattuna hänen muihin esiintymisiinsä. *Annalesissa* Nero syyttää vaimoaan hedelmättömyydestä ja siveettömyydestä saadakseen hyväksytyn eron ja karkottaa tämän kahdesti – sillä kansan vastalauseet pakottavat Neron tuomaan suosittu vaimo takaisin – ja lopulta tapattaa tämän julmasti. Suetonius kuvaa Octavian kuoleman melko samalla tavalla. Tacitus esittää Octavian karkotukset ja kuoleman hyvin koskettavasti ja pitkästi kuvaten kansan surua ja epätoivoa sekä Neron ja Neroa ohjailevan Poppaean julmuutta.⁷⁷ Perinteisellä tapaa ihanteelliselle naiselle ei teoksissa kuitenkaan kerry juurikaan vaikutusvaltaa. Octavia ei kyseenalaista miesten häneen kohdistuvaa vallankäyttöä, vaan alistuu heidän päätöksiinsä valittamatta, vaikka kyseessä on lopulta oman hengen menettäminen. Hän ei ole saanut itselleen valtaa toimisessaan passiivisuuden ihanteen mukaisesti. Saavuttaakseen valtaa naisen tuli Tacituksen ja Suetoniuksen näkemysten mukaan toimia aktiivisemmin.

Teoksissa Octavian kuolema merkitsee muutosta Neron vallassa. Tavallisimmin tutkijat huomioivat, että Neron valtakausi kääntyy *Annalesissa* äidinmurhan myötä radikaalisti huonoon suuntaan, mutta samankaltainen murros on nähtävissä molemmissa teoksissa myös ensimmäisen vaimon kohdalla, vaikkakin pienempänä.⁷⁸ *Annalesin* 14. kirja päättyy pian Octavian kuolemakuvauksen jälkeen keisarin vallalle pahaenteiseen tulevaisuudenkuvaan Pison salaliiton syntymisestä, johon palataan vasta seuraavan kirjan loppupuolella. Salaliiton vaiheita kuvataan pitkään ja Neron valtakauden epäonnistuneisuus kulminoituu siinä lukemattomiin murhiin.⁷⁹ Octavian kuoltua mies myös nai Poppaean, joskin vasta vuosien päästä, ja tämän vaihdoksen turmiollisuutta kuvaa Poppaean ensiesittely *Annalesissa*:

Sinä vuonna yhtä merkittävä häväistystapaus aiheutti suuria kansallisia onnettomuuksia. Kaupungissa oli eräs Poppaea Sabina [...] ⁸⁰

Neron kohdalla se, että sekä äidin että vaimon kuolema aiheuttaa keisarin hallinnan merkittävän muutoksen kohti huonompaa, on todennäköisesti kirjoittajien tarkoitus kuvastaa miehen syyllisyyttä molempiin kuolemiin. Molemmat murhat suoritetaan teoksissa keisarin käskystä ja rikosten

---

⁷⁶ Tac. Ann. 13.45 – 46.

⁷⁷ Suet. Nero 35; Tac. Ann. 14.59 – 64.

⁷⁸ Esim. Griffin 2008, 114.

⁷⁹ Tac. Ann. 14.65; 15.48 – 74.

⁸⁰”Non minus insignis eo anno impudicitia magnorum rei publicae malorum initium fecit. erat in civitate Sabina Poppaea [...]” Tac. Ann. 13.45.

moraalittomuus on vielä suurempi, sillä kyseessä ovat syylliselle hyvin läheiset henkilöt, oma äiti ja oma vaimo. Näin ollen auktorit kuvaavat vallan rappeutumisen seurauksena rikolliselle teolle. Kiintoisasti *Annalesissa* Tacitus esittää Tiberiuksen kohdalla tapahtuneen vastaavanlainen hallinnan rappeutuminen äidin kuoleman seurauksena, mutta historioitsijan tarkoitus ei korosta samaa läheisen murhaan syyllistymisen teemaa. Livia näet kuolee teoksessa luonnollisesti. Tiberiuksen tapaukseen palataan luvussa 3.2. *De Vita Caesarumissa* Suetonius mainitsee Octavian puolestaan esiintyneen kuolemansa jälkeen Neron painajaisissa – joita tämä oli alkanut nähdä vasta murhattuaan äitinsä – vetämässä keisaria pimeyteen.⁸¹ Suetonius korostaa näin kolmea asiaa: Ensinnäkin äidin murhaaminen aiheuttaa murhauttajan vallan muuttumisen kohti huonompaa ja vaimon murha kiihdyttää tätä huononemista. Toiseksi Octavia oli moraaliltaan Neron vastakohta. Lopuksi Suetonius korostaa Neron omatunnon heräämistä vaimon murhaamisen myötä. Jälkimmäisen seikan Suetonius kuvaa rikollisuudesta kumpuavana rankaisevana seuraamuksena, kuten Tacitus kuvaa vallan rappeutumista.

Molemmat kirjoittajat rakentavat naissukupuolta korostaen naiseuden paheellisuutta, sillä vaikka he esittävät suurimman osan naisistaan hyveellisinä tai moraaliltaan neutraaleina, he kuvaavat määrällisesti eniten niitä muutamaa naista, jotka ovat teoksissa paheellisia. Toisaalta perinteisen hyveellinen nainen jää teoksissa piiloon myös juuri hyveellisyyden vuoksi. Jopa Octavia, joka ilmentää naiseuden perinteisiä hyveitä kokonaisvaltaisesti, pysyy molemmilla kirjoittajilla passiivisessa roolissa tapahtumien ja tekojen kohteena, vaikka auktorit mainitsevat hänet perinteisen hyveellisenä naisena poikkeuksellisen monta kertaa. Nämä naiset ilmentävät teoksissa naissukupuolen perinteistä ihannetta, johon kuuluva passiivisuus asettaa naiset huomaamattomiksi taustahahmoiksi, jotka eivät kerronnan kannalta herätä mielenkiintoa. Tällaiset naiset eivät passiivisina myöskään omaa valtaa, mutta auktorit linkittävät heidät siihen erityisesti ”vallan välittäjinä” ja vallankäytön uhreina. Sukupuolisena ihanteena Tacitus ja Suetonius toistavat jo vakiintunutta näkemystä passiivisesta naisesta huomattavan voimakkaasti, mutta he huomioivat myös, että perinteisessä naiseudessa passiivisuutta tärkeämpi hyve on uskollisuus omalle perheelle ja puolisolle. Lisäksi naisen paheellisuutta korostamalla he rakentavat naiseutta, jolle paheellisuus on tyypillistä.

---

⁸¹ Suet. Nero 46.

2.2. Miehänsä vallan tuki

Passiivinen, huomaamaton ja vain vähän tai ei lainkaan valtaa omaava nainen yhdistyy voimakkaasti naiseuden perinteisiin hyveisiin, joiden arvostuksen Augustus tietoisesti nosti korkealle. Samalla naiseuden mieltämien muuttui ja tämän ihanteen rinnalle alkoi kehittyä toisenlainen ihailtava naiseus: aktiivinen vaikuttaja. Naissukupuoli miellettiin siis ihailtavuudenkin kannalta hyvin moninaisena kokonaisuutena. Augustus kiinnitti politiikassaan huomiota eliitin syntyvyyden nostamiseen, siveyteen ja avioliittoon, mikä nosti naisen keskiöön. Samalla Augustuksen puute miespuolisista perillisistä asetti suvun naiset jokseenkin vaikutusvaltaiseen ja näkyvään asemaan, sillä dynastian jatkuminen oli heidän harteillaan. Ylipäätään uuden hallintamuodon muokkautuessa, keisarisuvun naisiin kohdistui vaatimus esiintyä julkisesti kodin ulkopuolella. Erityisesti Livian poikkeuksellinen ja näkyvä aktiivisuus julkisuudessa, muutti Barrettin mukaan käsityksiä naisten mahdollisuuksista vaikuttaa politiikkaan.⁸² Näin voidaan huomata, miten naissukupuolen mieltäminen muuttui samanaikaisesti monella eri taholla: Augustus muutti tietoisesti ja tarkoituksella naiseuden käsittämistä. Saman teki Livia esimerkillään, joskin jää arvoitukseksi, kuinka tietoisesti hän tähtäsi naiseuden muuttamiseen. Lisäksi naiseuden mieltäminen muuttui tiedostamatta perinnöllisen hallintavallan muotoutumisen myötä. Tämä muutos ei tarkoittanut naiseuden perinteisen ideaalin väistymistä, mutta jonkinasteinen vaikutusvalta ja toiminta julkisilla areenoilla saatettiin nähdä hyväksyttävänä. Tämä muutos näkyy selvästi myös Tacituksen ja Suetoniuksen teoksissa.

Aktiivisella vaikuttajalla tarkoitan naista, joka aktiivisesti hyödyntää mahdollisuuksiaan vaikuttaa keisarin tai valtakunnan asioihin, siis naista, jolla on valtaa ja joka hyödyntää sitä. Tällaisia naisia on teoksissa paljon: Agrippina nuorempi, Claudiuksen vaimo Messalina, molemmat Domitiat... Kirjoittajat kertovat valtaosan heistä toimineen moraalittomasti, mutta joukossa on myös niitä, joiden aktiivisuus katsotaan heille teoksissa hyveeksi, joten kirjoittajat toistavat varauksella aktiivisuudessaan ihailtavan naissukupuolen rakentamista. Suetoniuksen Livia ja Tacituksen Agrippina vanhempi ovat tällaisia hyveellisesti aktiivisia henkilöitä. Livian aktiivisuuden positiivisuutta Suetonius ilmentää *De Vita Caesarumissa* selkeimmin tämän yhteistyönä Augustuksen kanssa. Tacitus puolestaan esittää Agrippina vanhemman toimineen legioonalaisten keskuudessa puolisonsa sotapäällikkö Germanicuksen kumppanina muun muassa kukistaen kapinan, mihin Germanicus tai edes keisari Tiberius ei ollut kyennyt. Molemmat hyödyntävät teoksissa valtaa hyveellisesti myös poikiensa suhteen, mutta tätä teemaa tarkastellaan myöhemmin luvussa 3.1.

---

⁸² Barrett 2002, 115, 121, 129; Burns 2007, 8 - 9, 20; Fantham & Foley & Kampen & Pomeroy & Shapiro 1994, 212, 296; Ginsburg 2006, 130.

Tutkijat ovat tosin olleet hyvin erimielisiä siitä, suhtautuuko Tacitus Agrippina vanhemman aktiivisuuteen ihailevasti vai luokitellen tämän *dux feminaksi*, naisjohtajan kielteiseksi stereotyyppiaksi, jolla on sekä poliittista että militääristä valtaa.⁸³ Itse näen Tacituksen kuvaavan häntä valtion ja perheensä puolesta oikein toimivana ihailtuna naisena, jolla kuitenkin on vikansa, eikä siis edusta täydellisyyttä. Tacitus näet aika ajoin muistuttaa Agrippinan huonoiksi mielletyistä luonteenpiirteistä, kuten 'kurittomasta luonteesta' (*indomitum animum*) ja 'ylimielisyydestä' (*ferociam*), mutta huomioi myös tämän hyveet ja hyväksyy hänen hyvää tekevät toimet.⁸⁴

Kirjoittajat mieltävät kummankin naisen aktiivisuuden hyveelliseksi, koska heidän toimiensa perusteena on epätietoisuus sekä hyöty valtakunnalle tai omalle suvulle. Ennen kaikkea he kumpikin auttavat teoksissa aviopuolisoitaan, joiden vallankäyttöä kirjoittajat kuvaavat myönteisessä valossa kansaa ja valtakuntaa hyödyttäväksi. Suetonius suhtautuu Augustuksen hallintaan kokonaisuudessaan huomattavan myönteisesti. Hän esittää suoraan mielipiteensä tästä ”Mitä varovaisimpana ja viisaimpana hallitsijana”⁸⁵. Kuvatessaan puolestaan Claudiuksen luonnetta, elämäkerturi esittää Augustuksen mielipiteitä tästä, joten Suetonius pitää Augustusta selvästi pätevänä arvioijana.⁸⁶

Tacitus puolestaan kuvaa Germanicuksen suositukseksi ja menestyneeksi sotapäälliköksi, joka edustaa huomattavan hyvin moraalista roomalaisuutta. Muun muassa näiden piirteiden vuoksi hänen Tacituksen mukaan odotettiin ja toivottiin nousevan keisariksi Tiberiuksen rikollisen hallinnon jälkeen sekä tuovan Roomaan paremmat ajat. Germanicus on *Annalesin* yksi harvoista miltei sankarillisista hahmoista moraalisine käytöksineen ja ihanteellisine toimineen. Kuten Nieminen huomioi, hän ja Agrippina edustavat tuossa teoksessa hyveellistä vastavoimaa Tiberiuksen edustamalle tyrannialle ja keisari itse näkee miehen uhkana omalle vallalleen. Se, ettei Germanicus ennen aikaisen kuoleman vuoksi pääse valtaistuimelle, vain voimistaa mielikuvaa hänen paremmuudestaan suhteessa muihin ehdokkaisiin.⁸⁷ Toisin sanoen vaimojen avunannon kohteena ei teoksissa ole vain oma aviomies, jota kohtaan he näin toimittavat perinteisistä hyveistä omistautuneisuutta aktiivisella tavalla. Kohteena on myös tavalla tai toisella hyväksi johtajaksi mielletty henkilö. Näin ollen hyveellisen naisen tuli kirjoittajien mieltämän naiseuden mukaan tehdä avunannollaan myös poliittinen valinta toimia moraalisesti oikealla puolella. Livia ja Agrippina

---

⁸³ McHugh 2012, 75.

⁸⁴ Tac. Ann. 1.33; 2.72.

⁸⁵ “*circumspectissimum et prudentissimum principem*” Suet. Tib. 21.

⁸⁶ Suet. Claud. 3 – 4.

⁸⁷ Esim. Tac. Ann. 1.33 – 34; 2.72 – 73; 4.12; 6.51; Nieminen 2011, 139, 145 – 147.

toimivat oikeellisuuden puolesta tukeakseen puolisonsa valtaa, eivät hamutakseen valtaa vain itselleen roomalaisten hyvinvoinnista piittaamatta.

Suetonius esittää Livian toimineen aktiivisena vaikuttajana siinä mielessä ihanteellisesti, ettei hän kyseenalaistanut Augustuksen asemaa hallitsijana ja aviomiehenä, siis häntä ylempänä. Hän ei hallitse miestään, kuten ilmenee Augustuksen torjuessa vaimonsa anomus antaa kansalaisoikeus gallialaiselle. Samaa ilmentää myös Suetoniuksen vankka usko, ettei Augustus yleisestä olettamuksesta huolimatta adoptoinut Tiberiusta Livian pakottamana, vaan valtion parasta ajatellen.⁸⁸ Livia kuitenkin tarjoaa teoksessa apuaan neuvottelukumppanina Augustuksen niin halutessa.⁸⁹ Näin hän kykenee irrottautumaan naiseuteen mielletystä passiivisuudesta elämäkerturin mielestä hyväksyttävällä tavalla, miehen asettamissa rajoissa:

Myös yksityishenkilöiden kanssa käymänsä keskustelut sekä tärkeät neuvottelut Liviansa kanssa hän [Augustus] kirjoitti ylös ja luki muistikirjasta, jottei sanoisi mitään liikaa tai liian vähän puhuessaan valmistautumatta.⁹⁰

Barrett mainitsee Suetoniuksen maininnat tärkeistä neuvotteluista ja niiden suunnitelmallisuudesta osoittavan, että Augustus suhtautui Liviaan kuin tärkeään virkamieheen.⁹¹ Tämä on naisen vallan kannalta todella huomattavaa. Tällä kuvauksella Suetonius esittää, että he ovat yhdessä toimiva hallitsijapari, vaikkei Livialla olekaan virallista valtaa.

Tacitus kuvaa Agrippina vanhemman avunantoa miehelleen naiselle hyvin epätyypillisenä siksi, että vaimo toimii lähinnä sota-asioiden yhteydessä. Perehdyn naiseuteen suhteessa sota-asioihin varsinaisesti vasta luvussa 4.1., mutta Agrippina vanhemman kohdalla kyseistä teemaa ei voi täysin ohittaa. Kaikki Tacituksen kuvaukset Agrippinasta ennen Germanicuksen kuolemaa sijoittuvat sotilaiden keskuuteen, mikä on luonnollista otettaessa huomioon, että Germanicus toimi sotapäällikkönä. Erikoisempaa kuitenkin on Tacituksen näkemys Agrippinan aktiivisesta toiminnasta ja vallankäytöstä tässä miljöössä. Sota elämän ja kulttuurin osa-alueena oli Roomassa ehdottoman maskuliininen kenttä, jolle naisilla ei ollut juuri asiaa.⁹² Agrippina ei kuitenkaan tartu aseisiin vaan toimii suurimmaksi osaksi merkittävässä, jopa ratkaisevissa, mutta avustavissa tehtävissä. Hän saa kapinoivat legioonalaiset rauhoittumaan tekemällä lähtöä vaarallisesta leiristä poikansa ja muiden

---

⁸⁸ Suet. Aug. 40; Tib. 21.

⁸⁹ Suet. Aug. 84.

⁹⁰ ”Sermones quoque cum singulis atque etiam cum Livia sua graviore non nisi scriptos et e libello habebat, ne plus minusve loqueretur ex tempore.” Suet. Aug. 84.

⁹¹ Barrett 2002, 130.

⁹² Fabre-Serris & Keith 2015, 1.

vaimojen kanssa. Hän myös avustaa sotilaita jakamalla heille siteitä ja vaatteita ja onnittelee heitä voitoista.⁹³

Tacitus ei silti juurikaan kritisoi Agrippinan aktiivisuutta, mutta hyödyntää tämän perinteisen naiseuden rajoja rikkovaa, mutta onnistunutta toimintaa kritiikkinä Tiberiuksen vallalle. Ainoastaan Tiberius väittää *Annalesissa* Agrippinan toimia naiselle sopimattomiksi. Hän alkaa epäillä Agrippinan tavoittelevan sotilaiden suosiota ja olevan uhka hänen omalle vallalleen. Tiberius näet huomioi, että Agrippinan, naisen, vaikutusvalta armeijassa on jopa suurempi kuin hänen omansa, itse keisarin. Kaikki muut ihailevat Agrippinan urotekoja, ja ne tekevät hänet kuuluisaksi koko valtakunnassa. Naisen aktiivinen toiminta on teoksissa uudenlaista, mutta hyväksyttyä, jopa kunniaa tuovaa, kunhan toiminta tapahtuu valtakunnan hyväksi. Juuri näin Tacitus esittää Agrippinan toimineen. Skinner huomauttaa, että latinankieliset auktorit nostavat usein esiin naisia, joita ihailaan heidän arvostettujen maskuliinisten luonteenpiirteiden vuoksi. Nämä piirteet esitetään usein isän suvusta perityiksi, ja piirteen ilmeneminen jopa naisessa osoittaa piirteen vahvuutta suvussa. Agrippinan ainoa urotekoihin liitettävä luonteenpiirre on *ingens animi*, joka viittaa suurisieluisuuteen maskuliinisella painotuksella. Tacitus ei mainitse tässä kohtauksessa piirteen olevan yhteydessä kehenkään Agrippinan sukulaiseen, mieheen tai naiseen.⁹⁴ Tacitus korostaa hänen sukulaisuuttaan Augustukseen jatkuvasti läpi *Annalesin*, mutta tämä ei anna mitään konkreettista osoitusta ajatuksesta, että piirre olisi perittyä.

Se, että nainen, jonka vallankasvun Tacitus kuvaa uhkaavan Tiberiusta, on myös Germanicuksen vaimo, on merkittävää. On Agrippinan toiminta Tacituksen näkemyksen mukaan sitten tietoisesti laskelmoitua tai ei, hän tukee toimillaan Germanicuksen vallan ja suosion kasvua ja asettuu siten keisarin valtaa vastaan. Kuten aiemmin on mainittu, Germanicus asetetaan *Annalesissa* Tiberiuksen suosituksi kilpailijaksi, vallan uhkaajaksi ja toivotuksi vallanperijäksi. Agrippina kuitenkin osoittautuu myös itsessään uhaksi Tiberiukselle. Germanicuksen kuoleman jälkeen keisari huolestuu entistä enemmän Agrippinan suosiosta ja näiden kahden välinen eripura tiivistyy. Aviomiehen kuolema muuttaa myös kokonaisuudessaan Agrippinan toimintamahdollisuuksia. Hänellä ei enää ole aviopuolisonsa tuomaa valtaa ja turvaa. Hän ei myöskään toimi enää sotilaitten keskuudessa päällikön vaimona ja maantieteellisesti Tiberiuksesta kaukana vaan hovissa tämän lähellä. Hovissa hänellä ei myöskään ole tilaisuutta samanlaisiin sankaritekoihin kuin ennen.⁹⁵

---

⁹³ Tac. Ann. 1.40 – 41, 69.

⁹⁴ Tac. Ann. 1.69; Burns 2007, 47; Skinner 1997, 10.

⁹⁵ Tac. Ann. 3.4.

Tacitus myös muuttaa Agrippinan luonteen kuvausta Germanicuksen kuoleman myötä: Aviomiehen eläessä Tacitus mainitsee hänen 'kurittoman luonteen' (*indomitus animus*), 'ylimielisyyden'/'hurjuuden' (*ferocia*) sekä kertoo Agrippinan olevan 'hieman kiihtyvä' (*paulo commotior*). Nämä ovat Agrippinalle luonteenvikoja ja tämän jäätyä ilman puolisoa historioitsija kuvaa niitä huomattavasti enemmän ja monipuolisemmin. Hän on 'mahtipontinen' (*tumidus*), 'hirveä' (*atrox*) ja 'varomaton' (*improvidus*). Lisäksi hänen huonoihin piirteisiinsä puolison kuoltua kuului Tacituksen mukaan 'ylpeys'/'itsepäisyys' (*contumacia*) sekä 'itsepäinen viha' (*pervicax ira*).⁹⁶ Huomionarvoisesti nämä huonot piirteet ovat luonteeltaan hyvin voimakkaita. Ne ilmaisevat voimakkaita tunteita, aggressiivisuutta ja huomattavan suurta itsetuntoa. Ne eivät näin ollen sovi lainkaan yhteen naiseuden perinteisten hyveiden kanssa, jotka painottavat passiivisuutta ja hillittyä käytöstä. Näin Tacitus kuvaa Agrippinan aviomiehen kuoleman jälkeen luonteeltaan perinteisen ihanteen vastaiseksi. Vastaavasti Tacitus vähentää hänen hyveellisten piirteittensä mainintoja aviomiehen kuoleman myötä: Tämän eläessä Tacitus kuvaa Agrippinan 'suurisieluiseksi' (*ingens animus*), 'siveäksi' (*pudicitia* ja *castitas*), 'hedelmälliseksi' (*fecunditas*) ja 'maineikkaaksi' (*fama*), kun taas kuoleman jälkeen kirjoittaja liittää häneen vain siveyden ja hedelmällisyyden. Näistäkin jälkimmäisen historioitsija mainitsee hyvin kielteisessä yhteydessä: "hedelmällisyytensä vuoksi ylimielinen" (*superbus fecunditas*).⁹⁷ Kiintoisasti Tacitus ei Agrippinan hyveilläkään kuvaa Agrippinaa erityisen voimakkaasti perinteisen hyveellisenä. Erityisesti 'suurisieluisuus' ja 'maineikkaus' eivät varsinaisesti liity naisen perinteiseen ideaaliin. Nähdäkseni tällä Tacitus osoittaa Agrippinan erityislaatuisuutta naisena, joka on hyveellinen, mutta osin epäperinteisellä tavalla.

On huomionarvoista, että lukuun ottamatta Agrippinan hedelmällisyyteen perustuvaa ylimielisyyttä, kaikki edellä mainitut piirteet ovat Tacituksen itse esittämiä. Näiden lisäksi Tacitus esittää Tiberiuksen viitannan Agrippinan 'vihamielisyyteen' (*inimicitia*), 'kateuteen' (*aemulatio*), 'ylpeään luonteeseen' (*contumax animus*) ja 'ylpeään puheeseen' (*adrogantia os*). 'Ylpeys hedelmällisyydestään' on Tacituksen esityksessä puolestaan Sejanuksen syytös.⁹⁸ Molemmat miehet syyttävät Agrippinaa näistä vioista vasta Germanicuksen kuoltua. Tämä viittaa Agrippinan aseman heikkenemiseen suhteessa Tiberiukseen. Koska kyseiset miehet ovat kuitenkin teoksessa Agrippinan vastustajia, ei näitä vikoja voi suoraan hyväksyä osaksi Tacituksen kuvausta Agrippinan piirteiden varsinaisesta muuttumisesta. Kyseessä voi olla pelkästään Tacituksen keino kuvata vastustajan mustamaalausta.

⁹⁶ Tac. Ann. 1.33; 2.72; 4.12, 52 – 54.

⁹⁷ Tac. Ann. 1.33, 41, 43, 69; 4.12.

⁹⁸ Tac. Ann. 4.12, 40; 5.3.

Tacitus selittää luonteen muutosta jo esitellessään Agrippinan ensi kertaa: historioitsijan mukaan hänen siveytensä ja rakkautensa aviomiestään kohtaan rauhoittivat tämän luonteen kiivautta. Germanicuksen kuoleman myötä tapahtuva muutos luonteen kuvauksissa kertoo siis aviomiehen vaikuttaneen mainittua kokonaisvaltaisemmin Agrippinan luonteeseen. Ilman puolisoaan ja tämän kontrollia Agrippina myös päätyy konflikteihin muun muassa Tiberiuksen ja Livian kanssa. Tacitus ei kuitenkaan esitä häntä varsinaisesti pahana, vaan kontrastoi hänet edelleen Tiberiukseseen ja tämän hirmuvaltaan. Agrippina on kansan suosima ja keisarin kilpailija halutessaan poikansa vallanperijäksi, mutta hän on myös naimattomana Tiberiuksen vihan armoilla. Samalla historioitsija kuitenkin syyttää Agrippinaa esittämällä, että tämä aiheutti perheensä tuhon huonosti salatulla kunnianhimollaan.⁹⁹ Agrippina, nainen, siis tarvitsee Tacituksen mielestä Germanicuksen, miehen, rinnalleen voidakseen aktiivisesti vaikuttaa hyväksytyllä tavalla ja pitääkseen huonon luonteensa kurissa. Naisena Agrippinan omatoiminen yritys saada valtaa perheelleen kaatuu hänen hyvistä piirteistään ja menneistä sankariteoista huolimatta sopimattomaan toimintaan ja ulkoisiin olosuhteisiin.

Livian ja Agrippinan onnistuminen toimia yhtä aikaa aktiivisesti ja hyväksyttävästi ei johdu pelkästään siitä, että he toimivat aviomiestensä tukena ja valtion etua ajaen. Vaikka kirjoittajat kuvaavat heidät rikkomassa naiseuden perinteisten hyveiden rajoja, he esittävät heidän samalla noudattavan niitä jopa ihailtavalla tavalla. Keisarillisen naisen tarve esittää perinteistä hyveellisyyttä oli paradoksissa tilanteen vaatiman julkisen esiintymisen ja aktiivisen vaikuttamisen kanssa, mutta perinteiset hyveet olivat nähtävästi Tacituksen ja Suetoniuksen näkemysten mukaan myös vaatimus naiselle vaikuttaa aktiivisesti ja hyväksyttävällä tavalla.¹⁰⁰ Vasta osoitettuaan noudattavansa niitä Livian ja Agrippinan aktiivisuus mielletään sopivaksi. Tacitus kertoo Agrippinan jopa suoraan legitimoineen omia aktiivisia toimiansa muistuttamalla omista hyveistään. Germanicuksen taivutellussa raskaana olevaa vaimoaan lähtemään turvaan kapinoivien legioonien täyttämästä leiristä, Agrippina vakuuttaa tälle olevansa Augustuksen jälkeläinen, eikä näin ollen ole vaaran edessä yhtään sukuaan huonompi.¹⁰¹

Agrippinasta Tacitus nostaa jatkuvasti esiin hänen 'järkkymättömän siveytensä' (*pudicitia impenetrabili*), 'huomattavan hedelmällisyytensä' (*insigni fecunditate*) sekä sukulaissuhteen Augustukseen. Hänen perinteisten hyveiden osoittaminen on niin kaiken kattavaa, että häntä nimitetään "ainutlaatuisiksi vanhojen hyveiden näytteeksi".¹⁰² Suetonius kuvaa Liviaa huomattavasti

---

⁹⁹ Tac. Ann. 1.33; 2.72; 4.12, 53.

¹⁰⁰ Barrett 2002, 121.

¹⁰¹ Tac. Ann. 1.40.

¹⁰² "unicum antiquitatis specimen" Tac. Ann. 1.41; 3.4; 4.12.

vähemmän, mutta hänenkin korkea-arvoiset sukujuuret, vaatimaton elämäntapa ja hedelmällisyys mainitaan. Tacituksen ja muiden antiikin auktorien perusteella Livia tunnetaan nykytutkimuksessa Agrippinan tavoin esimerkillisestä perinteisten hyveiden osoittamisesta. Barrettin mukaan Livian esimerkillisyys perustui Augustuksen harjoittamalle traditionaalista roomalaisuutta ihannoivalle politiikalle, joten hänen imagonsa kodista huolehtivana vaimona tuki keisarin valtaa. Tutkija myös korostaa Livian esimerkillisyyden vaikutusta muistuttamalla, että hän oli ensimmäinen 'ensimmäinen nainen' ja näin ollen hän loi itse tyhjästä mielikuvan keisarin vaimosta.¹⁰³ Vaikka Suetonius ei kovin usein mainitse Livian hyveellisyyksiä, Barrettin huomiot mahdollistavat hänen tarkastelunsa monipuolisemmin.

Elämäkerturi viittaa Livian korkea-arvoisiin sukujuuriin suorasukaisesti kertomalla hänen kuuluvan mahtavaan Liviusten sukuun. Samoin hedelmällisyyden Suetonius osoittaa yksinkertaisesti mainitsemalla Livian kantaneen jälkeläisiä. Livia synnytti hänen mukaansa kaksi lasta, mutta Suetonius huomioi myös, ettei hän saanut kumpaakaan heistä Augustuksen kanssa. Hän oli nähtävästi kerran Augustuksesta raskaana, mutta lapsi ei selviytynyt. Yhteisen lapsen puute oli keisariparille hyvin valitettavaa, sillä Augustukselta puuttui suorassa linjassa miespuolinen biologinen perillinen. Tämän vuoksi oli perimyksen kannalta tärkeää näyttää tyttäriä ja saada sitä kautta sopivia perijäehdokasmiehiä sukuun.¹⁰⁴

Augustuksen poliittisiin kampanjoihin kuuluvan perinteisen naiseuden ihannoinnin yksi tärkeä puoli oli puolestaan vaatimattomuus ja ahkeruus kodin sisällä. Santoro L'Hoirin mukaan erityisesti antiikin kirjailijat puolsivat yleensä vaatimattomuutta ja vastustivat ylellisyyttä. Ylellisyyteen suhtauduttiin Roomassa ristiriitaisesti: liiallisena se herätti paheksuntaa, mutta samalla se toimi erottautumisen merkinä rahvaasta. Suetonius kuvaa Augustuksen huolehtineen naispuolisille jälkeläisilleen opetusta kehräys- ja kutomistaidoista sekä soveliaasta käyttäytymisestä. Samaten hän mainitsee keisarin eläneen hyvin vaatimattomasti ja käyttäneen sukunsa naisten tekemiä kotivaatteita.¹⁰⁵ Tästä voidaan päätellä, että Suetonius tarkoittaa esittää myös Livian eläneen näitä taitoja harjoittaen ja samaa vaatimattomuutta osoittaen. Tacitus ei puolestaan liitä tällaisia hyveitä Agrippinaan lainkaan. Itse asiassa myös keisareista Suetoniuksen Augustus on ainoa, jonka kohdalla kumpikaan kirjoittaja korostaa tällaista vaatimattomuutta ja kotikeskeisyyttä. Tämä osoittaa, että kyseessä on Suetoniuksen

---

¹⁰³ Varsinaisesti Suetonius kertoo Augustuksen elämäntavoista, mutta mitä ilmeisimmin myös Livia ja koko perhe noudattivat samoja tapoja. Suet. Aug. 63, 73; Tib. 4. Barrett 2002, 118 – 121;

¹⁰⁴ Ks. Liite 2; Suet. Aug. 62 – 63; Tib. 3; Corbier 1995, 178.

¹⁰⁵ Suet. Aug. 64, 72 – 73; Santoro L'Hoir 1992, 153.

käsitys nimenomaan Augustuksen politiikasta ja siitä että juuri tuo keisari valjasti elämäkerturin mukaan Livian ja muut perheen naiset sen kampanjointiin.

Kiintoisa yhteinen tekijä Livian ja Agrippinan kuvauksissa on myös se, että heidän liittonsa Augustuksen ja Germanicuksen kanssa olivat kirjoittajien mukaan onnellisia ja kestäviä. Tätä seikkaa he eivät korosta kenenkään muun paljon esiintyvän naisen kohdalla. Livian ja Augustuksen liitosta Suetonius kertoo suoraan, että Augustus ”rakasti jatkuvasti yksin häntä” ja siteeraa tämän kirjeitä, joissa hän kutsuu vaimoaan hellästi sanoilla *mea Livia*, ”Liviani”. Samaten Tacitus mainitsee Agrippinan rakkauden Germanicukseen olleen yksi syy hänen luonteensa rauhoittumiseen. Myöskään Germanicuksen tuntemasta rakkaudesta ei jää epäilyä hänen toimittaessaan vaimonsa turvaan kapinoivilta sotilailta ja osoittaessaan kuolinvuoteellaan viimeisiä sanojaan vaimolleen.¹⁰⁶ Mitä ilmeisimmin oli molempien kirjoittajien näkemys, että nainen tarvitsi paitsi miehen, joka pitää hänet hallinnassa ja hyveellisellä tiellä, myös keskinäisen rakkauden tuomaa kumppanuutta ja halua puolison avustamiseen, tukeakseen aktiivisesti miehensä valtapyrkimyksiä. Avioliitossa ilmenevä *concordia*, ’harmonia’, sekä perheenjäsenten välinen kiintymys alkoivatkin nousta ylhäisön keskuudessa ihanteeksi keisariajan alusta alkaen.¹⁰⁷ Näin ollen kirjoittajat toistavat teoksissaan ajalleen tyypillistä näkemystä rakkauden hyveellisistä vaikutuksista.

Tukiessaan puolisoitaan Agrippina ja Livia eivät hyödynnä moraalittomia vallankäyttömenejät, mikä esittää heidät ihailtavina toimijoina. Livia pitäytyy alistuneisuudessa Augustuksen suhteen vedoten tähän pyynnöin, eikä vaatimuksin, sekä käyden tämän kanssa keskusteluita keisarin niin halutessa.¹⁰⁸ Agrippina onnittelee ja avustaa sotilaita sekä pakenemalla leiristä herättää kapinoivien sotilaitten katumuksen.¹⁰⁹ Kumpikaan heistä ei tapata kilpailijoitaan, juonittelee tai hyödynnä muita katalia keinoja. He hyväksyvät miesten vallan ja toimivat sen asettamisissa puitteissa. Tacitus jopa mainitsee Agrippinan olevan suorastaan kykenemätön teeskentelemään, mikä on yksi keino juonittelevaan vilpillisyyteen.¹¹⁰

Ainoastaan yksi maininta kuvaa Agrippinan sukupuolelleen epätyypillisessä valta-asemassa ja näyttää päällisin puolin moraalittomalta toiminnalta. Germanicuksen ollessa poissa, Agrippinan omaksuu itselleen johtajan toimet suhteessa sotilaisiin. Tacitus kuvaa, kuinka tuo ”suurisieluisen nainen otti päällikön tehtävät noina päivinä omikseen”¹¹¹ Tämä vaikuttaa yritykseltä syrjäyttää

---

¹⁰⁶ Suet. Aug. 62; Claud. 4; Tac. Ann. 1. 33, 40 – 42; 2.71 – 7.

¹⁰⁷ Larsson Lovén 2010, 215.

¹⁰⁸ Suet. Aug. 40, 84.

¹⁰⁹ Tac. Ann. 1.40 – 41, 69.

¹¹⁰ Tac. Ann. 4.54.

¹¹¹ ”femina ingens animi munia ducis per eos dies induit” Tac. Ann. 1.69.

miesvalta sota-asioissa, mutta todellisuudessa tämä tapahtuu mitä ilmeisimmin Germanicuksen valtuuttamana, toisin sanoen miehen hyväksymänä. Germanicus oli tuolloin poissa, joten vastuu tuli siirtää jollekulle ja nähtävästi Germanicus päätyi vaimoonsa. Pomeroy huomauttaakin, että aviomiehen ollessa pitkään poissa sota- tai poliittisten asioiden vuoksi, naisella oli oikeus toimia johtajana.¹¹² Tästä huolimatta roomattaren toimiminen armeijan johdossa on erikoista ja huomattavaa. Muutoin Agrippinan toiminta pitäytyy naiselle tyypillisemmissä avustustehtävissä. Tacitus ei myöskään esitä Agrippinan konkreettisesti johtaneen taistelua sijaispäällikkönä, vaan jakaneen sotilaille vaatteita ja siteitä.¹¹³ Stéphane Benoistin tulkinnan mukaan Tacitus tarkoittaa toisaalta kritisoida Agrippinan *potentian* käyttöä, mutta samalla ylistää tämän maskuliinisia piirteitä. Myöhemmin Tacitus mainitsee Agrippinan harjoittavan maskuliinisia asioita ja sen ansioista onnistuneen luopumaan naisellisistä vioistaan, joten hänen maskuliinisuutensa esitetään ainakin tässä yhteydessä myönteisenä asiana. Lisäksi Agrippinan toiminta johtajana hyödyttää valtakuntaa eikä vain häntä itseään, mikä kuvaa hänen vallankäyttönsä oikeellisessa valossa.¹¹⁴

Kirjoittajat eivät myöskään painota näiden naisten käyttämää valtaa kovin voimakkaasti termitasolla. Suetonius ei mainitse lainkaan Livian omaavan tai haluavan valtaa. Tacituskin on Agrippinan suhteen melko vähäsanainen: Hänen mukaansa Tiberius näkee Agrippinan olevan 'kunnianhimoinen' (*ambitiosus*) ja Germanicuksen kuoleman jälkeen hän ja Sejanus viittaavat hänen haluunsa hallita termeillä *dominatio* ja *regnare*.¹¹⁵ He molemmat syyttävät Agrippinaa halusta toimia miehen virassa hallitsijana, mutta erityisesti Sejanuksen käyttämäksi esitetty termi *dominatio* on tässä suhteessa vakavampi syytös. Hänen mukaansa Agrippina haluaa saada ylivallan muihin ja hallita tyrannialla, eikä mies tuota sanaa käyttämällä ilmennä lainkaan Agrippinan mahdollista kyvykkyyttä hallitsemiseen.

Nämä molemmat ovat toki Agrippinan vihollisten esityksiä, joten niihin tulee suhtautua varauksella, mutta yhden kerran myös Tacitus rikkoo tapansa ja viittaa Agrippinan 'himoitsevan hallintavaltaa' (*dominandi avida*).¹¹⁶ Historioitsija itse siis yhdistää Sejanuksensa tavoin Agrippinaan tyranniahaaveet, joiden perustaksi ei suoraan liitetä kyvykkyyttä. Tämä on hämmentävä sanavalinta, sillä samassa yhteydessä Tacitus huomauttaa, että Agrippina "vältti naiselliset viat harjoittamalla miehisiä asioita".¹¹⁷ Tacitus siis mielsi Agrippinan miehiseksi naiseksi ja vieläpä hyveellisellä tavalla miehiseksi. Näin ollen hän esittää Agrippinan kyvykkyyden hallitsijaksi tässä suhteessa naisellisen

---

¹¹² Pomeroy 1995, 149.

¹¹³ Tac. Ann. 1.69.

¹¹⁴ Tac. Ann. 1.69; 6.25; Benoist 2015, 272.

¹¹⁵ Tac. Ann. 1.69; 4.12, 52.

¹¹⁶ Tac. Ann. 6.25.

¹¹⁷ "virilibus curis feminarum vitia exuerat" Tac. Ann. 2.72; 4.12; 6.25.

naisen kykyjä suuremmaksi. Tacituksen kuvaus Agrippinasta miehisenä osin selittää *dominatio*-sanana valintaa maskuliinista hallintaa ilmentävänä terminä. Kenties Tacitus haluaa tuolla sanalla korostaa Agrippinan maskuliinisuutta. Tämä ei kuitenkaan poista sitä, että Tacitus on valinnut käyttää maskuliinisuutta ilmentävistä hallinta-termeistä sitä, jolla on kenties kaikkein voimakkain negatiivinen merkitys. Näin hän poikkeaa suuresti muusta Agrippina-kuvauksestaan, jossa hän esittää Agrippinan pääosin hyveellisenä. Toisaalta Tacitus esittää Agrippinasta toisinaan kritiikillisiä huomioita ja osoittaa näin ristiriitaisen suhtautumisensa tuohon naiseen. *Dominatio* on osa tätä kritiikkiä sen räikeimpänä ilmenemismuotona. Huomionarvoisesti kyseessä on vain yksi maininta, joten Tacitus ei erityisemmin painota Agrippinan tyranniatovetta.

Muutoin Tacitus kuvaa Agrippinan omaamaa ja haluamaa valtaa epämääräisemmin ja naiselle hyväksyttävillä termeillä. Germanicus varoittaa vaimoaan olemaan miehensä kuoleman jälkeen kilpailematta *potentiasta* vahvempiensa kanssa ja myöhemmin kirjoittaja viittaa Agrippinan haluun saada oma poikansa keisariksi sanoilla *mater spem*, ”äidin toiveet”.¹¹⁸ Kummankin naisen kohdalla valtatermien vähyyks tai suoranainen puute kuvaa, miten he kirjoittajien näkemysten mukaan eivät dominoineet miehiään, eikä kumpikaan auktureista esitä heidän vallankäyttöä voimakkuutensa tai itsekkäiden tavoitteidensa vuoksi uhkaavana valtakunnan kannalta. Vaikka kirjoittajat esittävät heillä molemmilla olleen valtaa, he eivät halua nostaa sitä suuresti esille, eivätkä erityisen kielteisessä valossa.

Perinteisen passiivisen naisihanteen ohella sekä Suetonius että Tacitus rakentavat toista ihanteellista ja valtaa omaavaa naiseutta: aktiivista vaikuttajaa. Naisen aktiivisuus voi heidän mieltämän sukupuolisuuden mukaan olla hyveellistä, jos nainen toimii valtapyrkimyksissään tavoitteiltaan ja metodeiltaan hyveellisesti: Toimien perusteena tulee kirjoittajien mukaan olla epäitsekkäisyys ja hyöty valtakunnalle tai naisen omalle suvulle. Naisen tulee valtatavoimillaan tukea ja avustaa oikeelliseksi mielletyn miehen, joka teoksissa on naisen aviomies, valtatavoitteita, ei hamuta valtaa itselleen. Erityisesti auktorien hyveelliseen aktiivisuuteen kuuluu naisella puolisoitten välinen aito rakkaus, miehen korkeamman aseman hyväksyminen ja siten toiminta miehen kontrollin alaisena. Etenkin Tacitus rakentaa toistolla naiseutta, joka on hyveellisissä ilmentymissään riippuvainen miehestä. Mies kykenee hänen mukaansa pitämään vaimon huonot luonteenpiirteet kurissa ja antamaan naiselle keinoja toimia aktiivisena vaikuttajana. Kirjoittajat eivät rakenna aktiivisen naiseuden ihanteellisuutta täysin irrallisena konstruktiona perinteisestä ihanteellisuudesta. Päinvastoin perinteisten hyveiden osoittaminen on Suetoniuksen ja Tacituksen esitysten mukaan tärkeää myös aktiivisessa naiseudessa.

---

¹¹⁸ Tac. Ann. 2.72; 4.12.

Huomionarvoisesti auktorit eivät liitä aktiiviseen naiseuden ihanteeseensa moraalittomia tai rikollisissa toimintakeinoja eivätkä he painota näitä naisia kovinkaan voimakkaasti vallantavoittelijoina. Näin he korostavat, ettei naissukupuolisuuteen saa liittyä valtaa rikollisesti tai naisen omana tavoitteena.

3. Naisen vallantavoittelua

Kolmannessa luvussa perehdytään naiseuden ja vallan paheellisiin ilmentymiin. Luvut 3.1. ja 3.2. on omistettu keisarin äidin vallalle. Tämä johtuu roomalaisäitien erityislaatuista asemasta vallan suhteen sekä äitien vallan tavoittelun ja käytön huomattavan suuresta osuudesta teosten valtakuvauksista. Luvut on jaettu siten, että ensimmäinen luku käsittelee äitien valtaa ennen pojan keisariutta, kun taas toinen luku käsittelee äitien valtaa keisariksi nousun jälkeen. Tuo tapahtuma on näet merkittävä rajapyykki äitien vallassa. Luvussa 3.1. tarkastellaan siis äidin vaikutusta poikansa valtaannousuun. Vaikka pääpainotus onkin äidin vallan paheellisuudessa, nostetaan luvun loppupuolella myös saman ilmiön hyveelliset toimintatavat. Ne ovat toki itsessäänkin tärkeitä löydöksiä koskien naiseuden ja vallan suhdetta, mutta ne myös auttavat käsittämään ilmiön paheellisuuden rajoja. Samanlainen hyveellinen-paheellinen -vertailu on käytössä myös luvussa 3.2. Luvussa 3.3. siirrytään tarkastelemaan toista valtakuvauksen kannalta merkittävää naisryhmää, keisarin rakastajattaria ja vaimoja. Samassa yhteydessä ilmenee tarkemmin nimenomaan hallitsevaan keisariin kohdistuvan naisen vallan merkitys ja moraalit.

3.1. Äidin avulla valtaistuimelle

Kuten luvussa 2.1. on mainittu, naiset olivat Roomassa tärkeitä ”vallan välittäjiä”. Näin ollen keisarillisen suvun ja sen lähipiirin naiset olivat vaikuttavassa asemassa sen suhteen, kenestä tulee seuraava keisari. Tätä hyödynnettiin toki tietoisesti keisarillisessa perheessä. Esimerkiksi Tiberius joutui Suetoniuksen mukaan ottamaan avioeron vaimostaan Vipsania Agrippinasta ja naimaan hallitsevan keisari Augustuksen tyttären Julia vanhemman, sillä näin Tiberiuksesta saatiin keisarin vävy – eikä pelkästään keisarin poikapuoli – ja aiempaa sidotumpi perimään keisariuden.¹¹⁹ Vain tällä tavoin valtaan linkittyvät naiset eivät teoksissa silti itse aktiivisesti auta miestä saavuttamaan keisarin valtaa. Tiberiuksen naima Julia sekä Neron naima Octavia parantavat toki aviopuolisonsa

---

¹¹⁹ Suet. Tib. 7. Corbier 1995, 188.

mahdollisuuksia tulla keisariksi omalla sukulaisuudellaan hallitsevaan keisariin, mutta he ovat pikemminkin välineitä, joiden kautta joku toinen saa kyseiset miehet parempaan perimysasemaan. Naisia, jotka aktiivisesti toimivat saadakseen miehen keisariksi ja onnistuvat, kuvataan teoksissa muutama. Molemmat kirjoittajat mainitsevat Caligulan saaneen valtapyrkimyksiinsä apua pretoriaanikaartin päällikkö Macroilta ja tämän vaimolta Ennia Naevialta. Suetoniuksen mukaan Caligula vietti Ennian päästen siten Macron suosioon ja lopulta keisariksi.¹²⁰ Tacitus kertoo Macron tavoitelleen Caligulan suosiota ja että tämä oli siksi käskenyt Ennian viettelemään miehen, joka myöntyi parin avunantoon päästäkseen valtaan.¹²¹ Vaikka Ennia esitetään kummassakin teoksessa osin välineellisessä roolissa, Caligulan viettelyn kohteena tai Macron käskytettävänä, hänen esitetään samalla toimineen aktiivisesti Caligulan keisariuden puolesta. Ennia on kuitenkin poikkeus: muutoin naisia, jotka teoksissa aktiivisesti edesauttavat miehen keisariksi – ja tekevät sen lisäksi ilman Enniaan liitettävää välineellisyyttä – yhdistää suhde auttamisen kohteeseen: äitiys.

Äidin asema Roomassa oli vallan kannalta poikkeuksellinen suhteessa naisten muihin rooleihin, joissa he olivat alisteisessa asemassa miehen suhteen. Äidit olivat vastuussa lastensa kasvatuksesta niin tyttöjen kuin poikienkin osalta ja he vaikuttivat näiden saamiin koulutuksiin sekä uravalintoihin. Naiset investoivat poikiinsa sosiaalisilla verkostoillaan, rahoillaan ja tunteillaan paitsi äidinrakkaudesta ja halusta jälkeläisen menestymiseen, myös toiveesta saada kunniaa ja valtaa suvulleen ja itselleen. Jälkeläisten menestys näet kuvasti roomalaisten mielissä kasvatusta, joten menestyvän lapsen takana nähtiin kasvatuksessa menestynyt äiti.¹²² Suetonius esimerkiksi kuvaa Agrippina nuoremman suurta vaikutusta äitinä kertoessaan, kuinka Nero joutui köyhyyteen, kun äiti karkotettiin Roomasta. Palattuaan äiti puolestaan nosti Neron huomattavaan asemaan jopa keisariuden perimisen kannalta.¹²³ Toisin sanoen äideillä oli mahdollisuus kahdenlaiseen valtaan: Vastuu kasvatuksesta toi heille vallan vaikuttaa jälkeläistensä ja sitä kautta omaan tulevaisuuteensa. Menestynyt jälkeläinen puolestaan kartutti äidin vaikutusvaltaa lisäämällä tämän kunniaa kasvattajana. Äitien pyrkimyksiä arvioitaessa ei siis ole niinkään moraalitonta se, että he toimivat saadakseen valtaa pojalleen. Pikemminkin keinot tämän pyrkimyksen toteuttamiseen sekä pyrkimyksen todelliset motiivit ovat moraalin kannalta merkittäviä.

Äidin valtaa sisältävä rooli pojan kasvattajana oli osa perinteistä ja hyväksyttyä naiseuden ihannetta, mutta keisarikaudella ja keisariperheessä äidin valta poikiinsa aiheutti hankaluuksia sukupuoliroolien ja yhteiskuntajärjestyksen väliselle tasapainolle. Julius-Claudius -suvun keisarillisista äideistä Livia,

---

¹²⁰ Suet. Calig. 12.26.

¹²¹ Tac. Ann. 6.45.

¹²² Burns 2007, 2 – 10; Skinner 1997, 10; Vidén 1993, 59.

¹²³ Suet. Nero 6.

Agrippina nuorempi ja tietyissä määrin myös Agrippina vanhempi Nero Caesarin äitinä hyödyntävät teksteissä äidinvaltaansa poikiensa hyväksi. Käsittelen ensin Tacituksen Livian ja Agrippina nuoremman kuvauksia sekä sen jälkeen Agrippina vanhempaa yhdessä Suetoniuksen Livian kanssa. Näin jaoteltuna kuvauksista löytyy hedelmällisiä teemoja. Toiset keisarilliset äidit eivät teoksissa panosta poikiinsa keisariustavoite mielessään, mutta sille on selityksensä: Augustuksen äiti Atia ja Caligulan äitinä Agrippina vanhempi kuolivat ennen poikiensa valtaannousua. Claudiuksen äiti Antonia nuorempi kuoli vain muutama kuukausi poikansa valtaannousun jälkeen.¹²⁴ Näin ollen heistä ei ole ensinnäkään paljoa tietoja tai he eivät olleet enää hengissä auttamassa poikansa valtaannousussa. Heistä on ennen kaikkea huomioitava, etteivät he mitä ilmeisimmin odottaneet poikiensa nousevan keisariksi. Ennen Augustuksen valtaa oli vielä tasavaltainen hallintamuoto, eikä keisariudesta vielä tiedetty mitään pitkään aikaan. Claudiusta pidettiin mitä epätodennäköisimpänä keisariuden jatkajana, eikä hänen siis uskottu milloinkaan nousevan valtaan. Caligula oli puolestaan Agrippina vanhemman poikalapsista nuorin, joten äidin oli luonnollista ajaa vanhinta poikaansa Nero Caesaria keisariksi.¹²⁵

Agrippina nuoremman ja Tacituksen Livian kuvaukset äiteinä muistuttavat monin tavoin toisiaan. Ennen kaikkea kirjoittajat rakentavat niillä kokonaisuudessaan keisarillisen äidin vallankäytön paheellista puolta, kun taas Suetoniuksen Livian ja Tacituksen Agrippina vanhemman kuvauksilla kirjoittajat rakentavat äidin hyveellistä toimintaa. Agrippina nuorempi ja Livia olivat molemmat sosiaalisen statuksensa puolesta kaikkein parhaassa asemassa saada oma poika keisariksi. Heillä molemmilla oli korkea-arvoiset sukujuuret, mikä osoitti pojan olevan tässä mielessä oikeutettu hyväksi hallitsijaksi: Livia kuului Liviusten mahtavaan sukuun, johon lukeutui useita merkittäviä miehiä. Agrippina oli suuren Augustuksen tyttärentyttären tytär sekä kirjoittajien ihannoiman Germanicuksen tytär. Äitien teoksissa esitettyjen vallantavoittelutoimien kannalta kenties vielä merkittävämpi seikka on, että he molemmat olivat poikansa edeltäjän vaimoja. Näin ollen he olivat paitsi sosiaalisessa hierarkiassa korkeimmassa naiselle mahdollisessa asemassa, myös läheisessä suhteessa hallitsevaan keisariin, joka adoptiolla valitsi seuraajansa.¹²⁶ Heillä siis oli loistavat mahdollisuudet vaikuttaa päätöksentekijään, jonka he tunsivat läheisesti ja jonka kanssa he todennäköisesti viettivät paljon aikaa. Agrippina ja Livia olivat keisarin vaimoina myös erinomaisissa asemissa saada korkea-arvoinen ja laaja sosiaalinen verkosto. Tuon verkoston sekä oman aktiivisen

---

¹²⁴ Atia kuoli vuonna 43 eaa., kun taas Augustuksesta tuli keisari vuonna 27 eaa. Agrippina vanhempi kuoli vuonna 33 Caligulan noustessa valtaan vuonna 37. Antonia puolestaan kuoli muutama kuukausi Claudiuksen valtaannousun jälkeen vuonna 37 Barrett 1989, 32, 41; Lightman & Lightman 2008, 65; Milnor 2005, 4, 91

¹²⁵ Tac. Ann. 3.18; Barrett 1989, 6; Osgood 2010, 9.

¹²⁶ Ks. Liite 3. Suet. Tib. 3; Barrett 2001, 21; Gardner 1998, 115 – 116.

toiminnan avulla he Tacituksen ja Suetoniuksen esitysten mukaan lisäsivät omaa vaikutusvaltaansa ja edistivät poikansa etenemistä kohti keisariutta.

Verrattuna Tacituksen Liviaan, Agrippina nuorempaa historioitsija kuvaa päättäväisempänä ja tavoitteellisempänä keisariuden saavuttamisen suhteen Neron syntymästä asti. Toki Tacitus ei *Annalesissa* kuvaa Tiberiuksen syntymää ja lapsuutta, vaan Augustuksen hallinta-ajan tiivistämisen jälkeen hän aloittaa heti Tiberiuksen valtaannoususta, ja näin hän jättää myös Livian kuvauksen tuolta ajalta pois.¹²⁷ Tacitus ei silti myöhemminkään viittaa Livian toimiin oman poikansa lapsuudessa, kuten hän tekee Agrippinan kohdalla. Tacitus siis painottaa selvästi Agrippinan varhaista tavoitteellisuutta. Hän kertoo Agrippinan esimerkiksi halunneen saada selville poikansa tulevaisuus ja kuulleen ennustuksen Neron keisariudesta.¹²⁸ Hän siis tietää, että poikaan kannattaa todella investoida. On jopa mahdollista, että Neron syntymä oli suunniteltu nimenomaan keisariutta varten, ja että Tacituksen näkemys Agrippinan tavoitteellisuudesta ilmentää sitä. Barrett näet huomioi, että Neron syntymäaika miltei 9 kuukautta sen jälkeen, kun Agrippinan lapseton veli Caligula oli noussut valtaan, viittaa perhesuunnitteluun ja tavoitteeseen saada poika keisariksi. Tuolloin Agrippina oli ollut naimisissa jo 10 vuotta ilman perheenisäystä.¹²⁹ Hän ei myöskään synnyttänyt yhtään lasta Neron jälkeen, kenties siksi, että hänelle oli ennustuksessa luvattu pojan keisarius. Näin ollen lapsia ei tarvittu enempää tavoitteen saavuttamiseen eikä toisaalta mahdollisesti kilpailemaan vallasta Neron kanssa. Toki on myös mahdollista, että Agrippina ei kyennyt tulemaan raskaaksi kovin helposti ja Neron syntymän ajankohta oli sattumaa.

Kuten luvun alussa mainitsin, myös Suetonius kertoo äidin vaikutuksesta pojan uraan kuvaten, miten Agrippinan *potentia* sai aikaan Neron äkkinäisen sosiaalisen nousun: Caligula oli karkottanut sisarensa syyttäen tätä vallankaappausyrityksestä ja pian tämän jälkeen 3-vuotiaan Neron isä kuoli. Tuleva keisari päätyi tätinsä tarjoamaan heikkoon kasvatukseen ja miltei köyhyyteen. Claudiuksen valtakauden myötä poika rikastui, mutta vasta

”takaisin kutsutun äidin, jonka oikeudet oli palautettu, vaikutusvalta nosti hänet niin merkittävään asemaan, että levisi yleinen tieto Messalinan, Claudiuksen vaimon, antaneen kuristuttaa hänet päivällislevolla, sillä piti Neroa Britannicuksen kilpailijana.”¹³⁰

Potentia-sanaa käyttäen Suetonius viittaa Agrippinan auttaneen poikaansa huomattavasti oman henkilökohtaisen ja naiselle täysin soveltuvan valtansa avulla. Näin ollen elämäkerturi ei esitä

---

¹²⁷ Tac. Ann. 1.1 – 6.

¹²⁸ Tac. Ann. 14.9.

¹²⁹ Burns 2007, 59.

¹³⁰ ”Gratia quidem et potentia revocatae restitutaque matris usque eo floruit, ut emanaret in vulgus missos a Messalina uxore Claudi, qui eum meridianem, quasi Britannici aemulum, strangularent.” Suet. Nero 6. Lightman & Lightman 2008, 12.

Agrippinan toimineen millään tavoin väärin tai rikollisesti, vaan suorittaneen äidin velvollisuutensa hyväksytyin vaikkakin huomattavan vaikuttavin tavoin.

Paitsi varhain päättäväiseksi, Tacitus kuvaa Agrippinan myös Liviaa aggressiivisemmaksi tavoitteessaan. Äiti muun muassa järjestää Neron avioon hallitsevan keisarin tyttären kanssa, toimii aktiivisesti parantaakseen poikansa asemaa mahdollisena perillisenä ja hankkii Senecan pojalleen opettajaksi saadakseen tältä apua heidän 'hallintapyrkimyksilleen' (*spem dominationis*). Tacitus vieläpä kuvaa alusta asti Agrippinan uhkaavuutta esittäen *dominatiolla* tämän tähtäävän hallitsemisessa tyranniuteen. Liviasta kirjoittaja mainitsee, että hänen kehotuksestaan Augustus adoptoi Tiberiuksen, ja että Tiberius oli saavuttanut keisariuden äitinsä ansiosta. Lisäksi kirjoittaja viittaa Livian mahdollisesti myös surmauttaneen muita keisariehdokkaita. Surmautus on hyvin aggressiivinen toimintatapa verrattuna Agrippinan laskelmointeihin, mutta huomionarvoisesti Tacitus kertoo vain mahdollisuudesta, että Livia olisi kuolemien takana. Tacitus mainitsee Livian kohdalla ylipäättään valtaosaksi vain epäilyjä, mutta Agrippinan toimia hän pitää varmoina.¹³¹ Näin ollen hän esittää Agrippinan aggressiivisempänä ja todennäköisempänä uhkana valtakunnalle. Aggressiivisuudella Tacitus rakentaa Agrippinasta teoksessa erityisen uhkaavan ja näkyvän naishahmon. Kokonaisuudessaan Agrippina esiintyy *Annalesissa* yli kaksinkertaisen määrän verrattuna Liviaan, joka on teoksen toiseksi eniten mainittu nainen.¹³²

Suetoniuksen ainoa maininta Agrippinan vaikutuksesta on edellä siteeraamani kuvaus Neron sosiaalisesta noususta.¹³³ Kirjoittaja ei siis lainkaan kommentoi äidin konkreettisia metodeja tai motiiveja. Tacitus sen sijaan kuvaa niitä molempia. Hän kertoo molempien naisten hyödyntäneen vilpillistä juonittelua, mutta myös avointa auktoriteetin esittämistä. Livia juonii käyttäen ”hämäriä äidin taitojaan”¹³⁴ sekä mahdollisesti aiheuttaen hallitsevan Augustuksen tyttärenpoikien ja potentiaalisten perijöitten, Luciuksen ja Gaiuksen kuolemat. Myöhemmin hän esittää julkisesti auktoriteettia keisariin kehottaessaan Augustusta adoptoimaan Tiberius perijäksi. Agrippina puolestaan juonittelee keisarin tyttären Octavian kihlauksen puretuksi, jotta tämä voisi naida hänen oman poikansa. Claudiukselta hän vaatii avoimesti toimenpiteitä valittaessaan Britannicuksen, Claudiuksen biologisen pojan, väheksyvän Neron adoptiota.¹³⁵ Erityisesti Livian ja Agrippinan auktoriteetin esittämisiä historioitsija ilmentää keskenään vertailtuna hyvin samanlaisina ja vieläpä tavalla, joka on vallan toimittamisen kannalta hyvin merkityksellinen. Tiberiuksen adoptointi

¹³¹ Tac. Ann. 1.3, 5; 4.57; 12.3, 8 – 9.

¹³² Ks. Liite 3.

¹³³ Suet. Nero 6.

¹³⁴ “obscuris matris artibus” Tac. Ann. 1.3.

¹³⁵ Tac. Ann. 1.3; 12.4, 41.

tapahtuu äidin ”avoimen kehotuksen” (*palam hortatu*) vuoksi, mikä viittaa Livian Tacituksen näkemyksen mukaan mieltäneen itsellään olevan ainakin sen verran valtaa, että hän saattoi neuvonantajan asemassa vaikuttaa keisariin. Tacitus kuitenkin muuttaa tämän mielikuvan jatkamalla: ”Hän oli näet niin suuresti alistanut vanhan Augustuksen”¹³⁶. Livian kehoitus ei siis historioitsijan kuvauksen mukaan ole neuvonantajan ohje vaan käsky korkeammalta auktoriteetilta, jota Livia esittää. Myös Agrippinan kirjoittaja kertoo esiintyneen keisaria korkeampana auktoriteettina. Agrippinan valituksen hän kuvaa lähinnä provokaatioksi, joka on ”miltei syytös” (*quasi criminibus*).¹³⁷ Molemmat tapaukset ilmentävät Tacituksen esityksissä selkeästi naiselta suorasukaisuudessaan julkeaa toimintaa. Niissä näet nainen ei suostu alistumaan miesvallan alle, kuten oli soveliasta, vaan hän pyrkii päinvastoin alistamaan miesvallan itsensä alle. Lisäksi, kuten Takács mainitsee, kenenkään ei tullut olla keisarin yläpuolella.¹³⁸

Äitien teoksissa hyödyntämistä metodeista murhaaminen ja murhauttaminen ovat kiintoisia. Tacituksen Livia on ainoa, jonka kuvataan mahdollisesti syyllistyneen murhaan jo huomattavasti ennen valtaannousua. Lucius ja Gaius kuolivat vuosina 2 ja 4 jaa., 12 ja 10 vuotta ennen Tiberiuksen keisariutta.¹³⁹ Muutoin molemmat kirjoittajat liittävät äitien kuvauksiin pojan keisariuden edistäminen murhaamalla ajallisesti vasta lähellä valtaannousua, viimeisen esteen raivaamiseksi. Keisariuden saavuttaminen on teoksissa äideille kulminaatio ja sitä edeltää luonnollisesti äitien viimeinen ponnistus tavoitteen eteen. Valtaannousukuvausten yhteydessä Tacitus esittää Livian ja Agrippinan hyödyntäneen räjähdysmäisen paljon murhia, mitä uskaliainta, kammottavinta ja moraalittominta vallantavoittelukeinoja. Murhan kammottavuuden vuoksi onkin oletettavaa, että sitä on hyödynnetty vasta viimeisenä keinona, kun valtaistuimen saavuttaminen on hyvin lähellä ja murhan onnistumisesta koituvat palkinnot ovat varmat ja suuremmat kuin sen epäonnistumisen aiheuttamat seuraukset. Livian varhainen aktiivisuus murhauttajana kuvaa näin ollen hänen erityistä uskaliaisuuttaan, joka vastaa Agrippinan varhaiseen päättäväisyyteen.

Molempia äitejä kirjoittajat vähintään epäilevät syyllisiksi myös poikaansa edeltävän keisarin murhaan. Tacitus esittää varmana ja Suetoniuskin kertoo monen uskovan, että Agrippina tahallaan aiheutti hallitsevan Claudiuksen murhan, jonka jälkeen Nero peri keisariuden.¹⁴⁰ Liviasta Tacitus

---

¹³⁶ “nam senem Augustum devinxerat adeo“ Tac. Ann. 1.3.

¹³⁷ Tac. Ann. 12.41.

¹³⁸ Takács 2009, 40 – 41.

¹³⁹ Agrippinan toimet ajoivat Lucius Silanuksen, Octavian kihlatun, itsemurhaan, mutta tämä ei ollut osa Agrippinan tarkoitusta. Tac. Ann. 12.4 – 8; 13.1; Barrett 2002, XVIII.

¹⁴⁰ Suetonius kertoo Claudiusta kuvaavan kirjan lopussa keisarin myrkytyksen tekijästä olevan ristiriitaisia tietoja, mutta korostaa eniten teoriaa Agrippinan syyllisyydestä. Neroa kuvatessaan hän kuitenkin pitää selvänä syyllisenä Neroa. Suet. Claud. 44; Nero 33; Tac. Ann. 12.66 – 68.

esittää jälleen vain huhun, että hän olisi Luciuksen ja Gaiuksen kuolemien lisäksi rikollisesti aiheuttanut Tiberiusta edeltäneen Augustuksen terveyden heikkenemisen ja kuoleman.¹⁴¹ Tässäkin suhteessa Tacitus siis kuvaa Agrippinan varmana uhkana Livian tapauksen jäädessä epävarmaksi. Hallitsevan keisarin murha oli toki ratkaiseva teko hallitsijanvaihdon kannalta ja vaikuttavin murha koko valtakunnassa, mutta tämän lisäksi se, että Livian ja Agrippinan kerrotaan aiheuttaneen vieläpä oman puolisonsa kuoleman, kuvaa heidät hyvin hurjina ja uhkaavina vallanomaajina. Jo tasavallan aikana miehet näkivät naisten itsenäisyyden olevan uhka ja kaikkein uhkaavinta kunnianhimoisessa naisessa oli Barrettin mukaan hänen taipumuksensa murhata vastustajiaan.¹⁴² Murhaava nainen, joka oli keisarin äiti, oli kirjoittajien näkemysten mukaan suuri uhka paitsi miehille myös koko valtakunnalle.

Valtaistuimen saavuttaminen keisarin murhan jälkeen ei kuitenkaan *Annalesissa* lopeta äitien murhia. Päinvastoin murhien määrässä juuri saavutettu, mutta tuoreuttaan epävarma keisarius on huipentuma. Tacitus kuvaa, miten äitien tavoitteisiin kuului hänen esityksen mukaan myös varmistaa keisarin kuoleman jälkeisessä epävarmuudessa, ettei pojan keisarius kaadu heti alkuunsa. Tacitus kuvaa Tiberiuksesta: ”*principatus fuit Postumi Agrippae caedes*” ja Nerosta: ”*Prima novo principatu mors Iunii Silani*”, ”Uuden hallintokauden ensimmäinen teko oli Postumus Agrippan/Junius Silanuksen murha”. Kummassakin tapauksessa murhan takaa löytyy keisarin äiti, joskin historioitsija kuvaa myös Tiberiuksen osallisena Agrippan murhaan.¹⁴³ Kumpikin surmattu on potentiaalinen vallanperijä, ja siten uhka pojan vallalle. Näin ollen Tacituksen näkemys surmien konkreettisesta tarkoituksesta oli mitä ilmeisimmin äidin halu varmistaa vallan pysyminen. Livian syyksi Tacitus mainitsee ”äitipuolen vihan” (*novercalibus odiis*), mikä viitanee haluun saada valtaistuimelle oma poika mieluummin kuin Augustuksen sukulainen.¹⁴⁴ Agrippinaa motivoi teoksessa puolestaan pelko, että Silanus kostaisi veljensä kuoleman. Tacituksen mukaan Agrippina oli aikaisemmin rikkonut veljen ja Octavian kihlauksen parantaakseen Neron asemia tulla keisariksi ja veli teki keisarin äidin toimien seurauksena itsemurhan. Koska veljen kuolema liittyi niin voimakkaasti Neron keisariksi nostamiseen, saattoi Tacitus nähdä Agrippinan hyvinkin pelänneen kosta, joka kohdistuisi pojan keisarin asemaan.¹⁴⁵ Lisäksi Agrippina ei Tacituksen mukaan tyytynyt yhteen murhaan, vaan hän lopetti vasta poikansa opettajien, Senecan ja Burruksen, sitä vastustaessa.¹⁴⁶ Siinä missä Tacituksen Livia hyödyntää murhaamista poikansa vallan edistämiseksi alusta asti kuvautuen pitemmällä

---

¹⁴¹ Tac. Ann. 1.5.

¹⁴² Suet. Tib. 22; Claud. 44 – 45; Tac. Ann. 1.5 – 6; 12.66 – 68; 13.1; Barrett 2002, 117.

¹⁴³ Tac. Ann. 1.6; 13.1.

¹⁴⁴ Suet. Tib. 22; Tac. Ann. 1.6.

¹⁴⁵ Tac. Ann. 12.3 – 4, 8; 13.1.

¹⁴⁶ Tac. Ann. 13.1 – 2.

aikavälillä hurjaksi ja äärimmäisiin keinoihin turvautuvaksi uhaksi, mies esittää Agrippinan valtaannousun yhteydessä jopa kauheammaksi, sillä tuo äiti hyödyntää yhtäkkiä murhaamisen taktiikkaa rajusti ja hillittömästi.

Annalesista ei käy kiistattoman selvästi ilmi kirjoittajan näkemystä siitä, miksi äidit toimivat saadakseen poikansa valtaistuimelle. Tacitus ei mainitse kertaakaan perustele heidän toivettaan näkemyksellä pojan yliverlaisuudesta tai siitä, että se olisi valtakunnalle parhaaksi. Näin ollen voidaan olettaa, että Tacituksen mielestä heitä molempia motivoi asema ja sen tuoma valta itsessään, mikä herättää kysymyksen: Esittääkö Tacitus, että he halusivat saavuttaa valtaa pojalleen vai että valtapyrkimysten tarkoitus oli saavuttaa valtaa äidille itselleen pojan arvonnousun kautta? Tacitus uskoi varmasti Agrippinan ja Livian tiedostaneen, että naisina he eivät mitenkään olisi voineet itse saavuttaa keisariutta, joten pojan keisarius oli heille aviomies-keisarin kuoltua paras mahdollisuus päästä niin lähelle keisarin valtaa, kuin nainen saattoi päästä. Koska perinteisesti hyveellisen naisen tuli ottaa vastaan käskyjä eikä antaa niitä, eikä naisia hyväksyty poliittisille areenoille, vallan hamuamista itselle pojan välityksellä ei pidetty hyväksyttävänä.¹⁴⁷

Molemmille äideille on yhteistä keisaritavoitteiden toteuttamisessa teoksissa itsenäinen toiminta, mikä viittaa myös kirjoittajien näkemyksiin äidin itsenäisistä valtatavoitteista. Tuleva keisaripoika ei osallistu äitinsä toimiin eikä välttämättä ole niistä edes tietoinen. Suetoniuksen Nero hyötyy passiivisesti äitinsä *potentiasta*. Tacituksen Agrippina ja Livia järjestävät koulutukset, häät, murhat ja adoptiokehotukset ilman poikiaan. On siis oikeutettua sanoa, että auktorit esittävät näiden äitien nostaneen poikansa valtaistuimelle. Jasper Burns jopa huomauttaa, ettei Nero todennäköisesti olisi edes päässyt keisariksi ilman äitiään.¹⁴⁸ Äitien kuvataan toimineen myös siinä mielessä itsenäisesti, että heitä ei teoksissa kukaan käske auttamaan omaa poikaansa, he tekevät tuon päätöksen itse. Tämä sisältyy toki äidin kasvattajan rooliin, jossa hänellä oli velvollisuus toimia poikansa hyväksi. Ilman poikien osallisuutta tai avointa hyväksyntää auktorit kuitenkin luovat kuvaa äitien omista valtapyrkimyksistä, ei pojan puolesta toimimisesta.

Agrippinan toimintatavat *Annalesissa* viittaavat Tacituksen mieltäneen Agrippinan pyrkineen saavuttaa valtaa itselleen jo ennen Neron hallintaa. Historioitsijan mukaan Agrippina näet pyrki tuolloin korostamaan esiintymisellään omaa arvoaan ja mahtiaan, ei Neron. Tacitus kertoo hänen olleen Neron suhteen myös 'tyly' (*truci*) ja 'uhkaileva' (*minaci*) sekä suorastaan kilpailleen Neron tädin Domitia Lepidan kanssa siitä, kummalla on poikaan dominoivampi vaikutus. Teoksessa jopa kansa pelkää tätä Agrippinassa nähden juuri valtaan nousseen Neron toimivan äitinsä ohjaamana

---

¹⁴⁷ Joshel 1997, 240 – 241.

¹⁴⁸ Burns 2007, 60.

(*regeretur*).¹⁴⁹ Nämä seikat viittaavat kirjoittajan tarkoituksesta esittää Agrippinan pyrkineen päästä dominoimaan myös keisari-poikaansa, eli saada jopa keisarin oikeudet ylittävää valtaa itselleen huolimatta siitä, ettei naisella kirjoittajan mukaan ollut tälle vallankentälle mitään asiaa. *Annalesin* Livian kohdalla kansa pelkää myös tulevan keisarin äidin valtaa, mutta pelko on hieman pienempi: Pelko kohdistuu naiseen, joka ei ylittäisi keisarin valtaa vaan hallitsisi yhdessä tämän kanssa.¹⁵⁰ Tämä on tärkeä ero Tacituksen Agrippinasta ja Liviasta esittämien tavoitteiden välillä. Tästä syystä Tacitus esittää Agrippinan teoksensa merkittävimpänä naispuolisena uhkana valtakunnalle ja kuvaa häntä myös määrällisesti eniten. Livian valtapyrkimysmotiiveja teoksissa ei muutoin paljasteta.

Kuvaukset Tacituksen Agrippina vanhemman ja Suetoniuksen Livian pyrkimyksistä saada oma poikansa valtaistuimelle ovat hyvin erilaisia verrattuina edellä käsiteltyihin Agrippina nuoremman ja Tacituksen Livian kuvauksiin. Kirjoittajat suhtautuvat heihin kokonaisuudessaan hyvin myönteisesti, mikä ilmenee myös heidän esittämisessään äiteinä. Toisin kuin Livia ja Agrippina nuorempi, Agrippina vanhempi ei ollut hallitsevan keisarin vaimo, eikä hän onnistunut saamaan haluamaansa omaa poikaa valtaistuimelle. Tiberiuksen jälkeen valta periytyi kyllä Agrippina vanhemman nuorimmalle pojalle Caligulalle, mutta juuri häntä äiti ei yrittänyt Tacituksen mukaan saada keisariksi. Agrippina puolsi historioitsijan näkemyksen mukaan eniten vanhinta poikaansa Nero Caesaria.¹⁵¹ Kirjoittajista vain Tacitus kommentoi Agrippinaa äitinä, joka pyrkii saamaan poikansa valtaistuimelle, joten analyysi pohjautuu hänen osaltaan täysin *Annalesiin*. Agrippinan vallantavoittelun taustat ovat *Annalesissa* seuraavat: Kun Germanicus, josta kansa toivoi Tiberiuksen jatkajaa, kuolee, jää Agrippina lapsikatraineen epävarmaan asemaan. Muutaman vuoden kuluttua Tiberiuksen pojan kuoleman myötä perheen arvostus nousee jälleen ja Germanicuksen pojat ovat hyvin todennäköisiä vallanperijöitä.¹⁵² Greg Rowen mukaan Germanicuksen ja Agrippinan lapset nähtiin mahdollisesti jopa Augustuksen sukulinjan ylivoimaisesti parhaina jatkajina. Lapsissa näet yhdistyi heidän vanhempiansa kautta suora sukulaisuuslinja sekä Augustukseen että Liviaan.¹⁵³

Yksi peruste sille, miksi Tacitus kuvaa Agrippina vanhemman vallantavoittelijana kohtuullisen myönteisesti, voi löytyä aiemmin mainitusta seikasta, että Agrippinan vallantavoittelu epäonnistui. Koska Nero Caesar ei koskaan saavuttanut keisariutta, ei Tacitus pysty kuvaamaan hänen kauttaan moraalitonta tai valtakunnan hyvää vastaan toimivaa yksinvaltaa, kuten kirjoittaja tekee kaikkien hallinneiden keisareiden kohdalla. Lisäksi Nero Caesarin ja Agrippinan valtatoiveiden

---

¹⁴⁹ Tac. Ann. 12.27, 42, 64; 13.6.

¹⁵⁰ Tac. Ann. 1.4.

¹⁵¹ Ks. Liite 2; Esim. Tac. Ann. 4.59 – 60, 67; Barrett 1989, 6.

¹⁵² Tac. Ann. 2.72; 4.12.

¹⁵³ Rowe 2008, 46.

toteutumattomuus yhdistettynä heidän kuvaustensa myönteisyyteen on tehokasta kirjallista draamaa sekä Tacitukselle tyypillisiä vastakkainasetteluja. Painottamalla keisariutta tavoittelevien Agrippinan ja Neron hyviä puolia sekä hallitsevan Tiberiuksen moraalitonta tyranniaa Tacitus luo kerronnallisen jännitteen.

Tacitus ei kerro Agrippinan toimineen lainkaan aktiivisesti vallantavoittelunsa edistämiseksi. Historioitsija viittaa hänen vallantavoitteluun silti niin usein, ettei voida väittää, etteikö hän olisi kirjoittajan kuvauksen mukaan pyrkinyt valtaan. Agrippinan pyrkimyksiä kirjoittaja eivät kuitenkaan ilmennä lainkaan konkreettisin keinoin, vaan ainoastaan suorina mainintoina valtatavoitteista.¹⁵⁴ Hän ei Tacituksen Livian ja tyttärensä tavoin juonittele tai murhauta vastustajia tai hyödynnä muita moraalittomia keinoja. Näin Tacitus osoittaa puoltavansa käsitystä, että Agrippinalla oli valtapyrkimyksiä, mutta hän valitsee korostavansa tätä asiaa mahdollisimman vähän, mikä esittää Agrippinan melko hyveellisessä valossa. Tiberius ja hänen luotettunsa Sejanus kuitenkin Tacituksen mukaan syyttivät Agrippinaa aktiivisesta vallanhamuamisesta: Sejanus kertoo Agrippinan onnistuneen jakamaan kansan kahtia, joista toinen puoli kannattaa häntä. Tiberius puolestaan epäilee hänen saaneen pyynnöillä ja uhkauksilla poikiensa Nero Caesarin ja Drusuksen nimet lisättyä uhrilupauksiin, jolloin pojat asettuivat tasa-arvoiseen asemaan Tiberiuksen kanssa.¹⁵⁵ Nämä väitteet tulevat Agrippinan vastustajilta, eikä Tacitus liitä niitä omaan kuvaukseensa tuosta naisesta. Varsinaisesti Agrippina tavoittelee teoksessa valtaa passiivisin metodein: Tacitus kertoo hänen tukeutuvan kansan parissa nauttimaansa suosioon sekä kuvaa hänen monia hyveitään, korkea-arvoisia sukujuuria, hedelmällisyyttä ja siveyttä.¹⁵⁶ Näin hän antaa Agrippinasta kuvan, ettei tämän tarvitse hyödyntää ”likaisia keinoja” tai puuttua politiikkaan aktiivisesti ollenkaan, sillä hänellä on suosio ja oikeus puolellaan. Toisin kuin on hänen tyttärellään ja Tacituksen Livialla. Hän ei teoksessa aktiivisesti puutu valtataisteluun, vaan lopulta luottaa naisellisiin hyveisiinsä ja suvun suosioon. Tacitus siis esittää hänen pitäytyneen monilta osin hyveellisen naisen asemassa.

Suetonius ilmentää Livian kohdalla samaa passiivisuuden teemaa, ja siten hänet kuvataan äitinä hyveelliseksi. Itse asiassa Livian toimet eivät varsinaisesti edes avusta pojan keisariuden saavuttamista, vaan kuvastavat pikemminkin Suetoniuksen käsitystä äidin kiintymyksestä poikaansa. Teoksessa Tiberius turvautuu useampaan kertaan äitiinsä. Poika saa tämän kautta luvan käyttää Augustuksen legaatn nimikettä ollessaan maanpaossa Rhodoksella, sekä lopulta luvan palata sieltä Roomaan. Kirjoittaja mainitsee myös yleisen epäilyn, että Augustus adoptoi Tiberiuksen Livian

---

¹⁵⁴ Esim. Tac. Ann. 4.12; 6.25.

¹⁵⁵ Tac. Ann. 4.17.

¹⁵⁶ Tac. Ann. 2.75; 4.12.

taiuttlemana, mutta hän perustellen osoittaa, ettei itse usko näin tapahtuneen.¹⁵⁷ Suetoniuksen Livia ennen Tiberiuksen valtaa ei tue näkemystä, että hän lainkaan tavoittelisi keisarin valtaa pojalleen. Äidin ja pojan välillä on kuitenkin selkeä avunantosuhde, jossa Livia tukee poikaansa. Tämä on huomionarvoista myös siksi, että Livia Agrippina nuoremman tavoin kuulee ennustuksen poikansa keisariudesta.¹⁵⁸ Näin ollen olisi Suetoniukselta loogista mieltää äidin puuttuneen voimakkaasti ja – Tacitusten äitien tavoin – rikollisesti politiikkaan ennustuksen tietojen pohjalta. Toki ennustuksen aikana ei vielä tiedetty mitään hallintamuodon muuttumisesta keisariudeksi, ja siksi ennustuksen sanamuotokin on melko epämääräinen. Livialle luvataan Tiberiuksen tulevan ”kuninkaaksi vailla kuninkuuden merkkejä” (*regnaturum quandoque, sed sine regio insigni*).¹⁵⁹ Suetonius olisi kuitenkin voinut uskottavasti esittää Livian aktivoituneen poikansa valtaanjäämisen auttajana vielä Augustuksen hallinnan aikana, mutta näin elämäkerturi ei ole tehnyt. Suetonius kuvaa Livian pitäytyneen hyveellisesti taustalla ja avustaneen äitinä poikaansa, ei rikollisena juonittelijana potentiaalista vallanperijää.

Tiberiuksen tyranniuden hyveellisenä kilpailijana sekä valtataistelun häviäjänä Tacitus esittää Agrippinan keisarin ja Sejanuksen vallanhalun uhriksi. Hän kuvaa Agrippinan vallantavoittelua pääasiassa heidän kauttaan ilmaisten, mistä he Agrippinaa kulloinkin syyttävät ja miten he kohtelevat häntä lopulta niin raastasti, että Agrippina kuolee mahdollisesti itsemurhaan. Lisäksi Tacitus hyödyntää kontrastina etenkin Sejanuksen moraalittomia keinoja Agrippinaa vastaan. Sejanus juonittelee, harkitsee jopa murhaamista sekä vääristelee totuutta vaikuttaakseen Tiberiukselle, toisin kuin Agrippina.¹⁶⁰ Tällaisen vilpillisyyden ja teeskentelyn Tacitus mainitsee olevan suorastaan kaukana Agrippinan luonteesta. Tällä Tacitus asettaa Agrippinan kaikkein selkeimmin vastakkaiseksi luonteeksi Tiberiukselle, jonka paheeksi historioitsija toistuvasti mainitsee teeskentelyn ja salailun.¹⁶¹ Aitouden ja totuudenmukaisuuden hän liittää Agrippinaan maininnalla, että hän oli ”kykenemätön teeskentelemään”¹⁶². Kiintoisasti tämä selkeästi hyveellinen piirre koitui Tacituksen mielestä myös Agrippinan ja hänen perheensä turmioksi. Tacitus näet mainitsee, ettei Agrippina kyennyt peittämään äidin toiveitaan, ja että se oli osasyynä hänen ja Germanicuksen suvun tuhoon. Lisäksi Tiberius ja Sejanus käyvät teoksessa häntä vastaan usein juuri teeskentelyn avulla, esittäen keksittyjä syytöksiä sekä lähettämällä useita henkilöitä tämän luokse neuvomaan teeskennellen valheellisesti

---

¹⁵⁷ Suet. Tib. 12 – 13, 21.

¹⁵⁸ Suet. Tib. 14.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Tac. Ann. 4.12, 17; 6.25.

¹⁶¹ Esim. Tac. Ann. 1.4; 4.71, 74; 5.1.

¹⁶² ”simulationum nescia” Tac. Ann. 4.54.

ystävyyttä.¹⁶³ Kenties Agrippina olisi Tacituksen mielestä kyennyt teeskentelemällä saavuttamaan vallan pojalleen, mutta tämä olisi myös muuttanut hänen henkilökuvaansa, eikä kirjoittaja todennäköisesti kuvaisi häntä yhtä hyveellisenä.

On myös muista äideistä poikkeavaa, että Agrippina toimi Tacituksen näkemyksen mukaan yhdessä poikansa kanssa. Näin Sejanus käy lopulta myös suoraan Nero Caesaria vastaan. Aiemmin teoksessa Sejanus ja Tiberius toimivat nimenomaan äitiä vastaan, mutta vuodesta 26 eteenpäin Nero Caesar liittyy mukaan vallantavoitteluun. Todennäköisesti äiti toimi aiemmin itsenäisesti poikansa nuorena iän vuoksi, mutta nyt Tacitus nostaa esiin Nero Caesarin omat toiveet valtaan pääsystä. Hän ei kuvaa pojan toimineen konkreettisesti yhteistyössä äitinsä kanssa, mitä ilmeisimmin siksi, ettei äiti Tacituksen mukaan toiminut aktiivisesti. Heidän vallantavoittelunsa kuvataan kuitenkin selkeästi yhteisenä, sillä Tacitus hyödyntää paljon sanayhdistelmää 'Agrippina ja Nero'.¹⁶⁴ Liittämällä äidin ja pojan tavoitteet selkeästi yhteiseksi, Tacitus kuvaa Agrippinan toimineen poikansa hyväksi, eikä omien valtatoiveidensa vuoksi, kuten historioitsijan Livia ja Agrippina nuorempi kenties tekivät. Myös tällä Tacitus kuvaa Agrippinan vallantavoittelun hyväksyttävyyttä. Muutkin seikat puhuvat sen puolesta, että Tacitus ilmentää Agrippinan pyrkineen saavuttamaan valtaa pojalleen, eikä itselleen. Hän viittaa Agrippinan vallantavoitteluun "äidin toiveina" (*mater spes*), joten ilmeisesti hän näkee Agrippinan tavoitelleen valtaa äitinä jälkeläiselleen. Lisäksi valtaa, jota hän tavoittelee, Tacitus ei mainitse kovinkaan usein tai voimakkailla sanoilla, jolloin historioitsija ei esitä häntä voimakkaasti vallanhamuajana. Tämä seikka osoitettiin jo aiemmin luvussa 2.2.

Vallankäyttäjänaisistä äidit muodostavat vallan kannalta näkyvän ryhmän erityisesti Tacitukselle. Äidit ovat myös poikkeuksellinen naisryhmä, sillä Tacitus esittää äidin vallankäytön olevan osa hyveellistä naissukupuolisuutta, mutta että äidin vallankäyttö saattaa ilmetä myös voimakkaan paheellisenä naiseutena. Tämä korostaa sitä, että Tacituksen rakentamassa sukupuolisuudessa naiseuden ja vallan välisen yhteyden moraali määrittyy valtatoiminnan metodien ja motiivien perusteella. Tacitus rakentaa äidin vallan paheellisuutta, jonka pohjana on äidin määrätietoinen, jopa aggressiivinen vallantavoittelu, vilpillinen juonittelu, rikollisuus – ennen kaikkea murhuttaminen – ja avoin auktoriteetin esittäminen. Näistä Tacitus esittää erityisesti jälkimmäisen olevan osoitus naisesta, joka ei suostu hyväksymään miesvaltaa ja alistumaan sen alle. Näin hän rakentaa alistumattomuudesta merkittävän osan paheellista naiseutta. Tähän liittyy myös Tacituksen kuvaus siitä, että paheelliselle naiselle on tyypillistä itsenäinen toiminta ilman miehen kontrollia. Tämä on kirjoittajan yksi keino viitata paheellisen äidin itsekkäisiin tavoitteisiin saavuttaa pojan kautta valtaa

---

¹⁶³ Tac. Ann. 4.12, 54.

¹⁶⁴ Tac. Ann. 4.59 – 60, 67, 70; 5.3 – 5.

itselleen. Hyveellisen äitiyden ja vallanvälinen yhteys perustuu Tacituksen mukaan äidin passiivisuuteen. Hän levittää ajatusta, että äiti on hyveellinen, jos tämä ei puutu aktiivisesti vallantavoitteluun tai politiikkaan vaan luottaa vallan saavuttamisessa omaan suosioonsa, naiseuden perinteisten hyveiden korostamiseen ja oikeuden toteutumiseen. Näiden lisäksi avoin yhteistyö pojan kanssa osoittaa Tacituksen esityksissä äidin valtavoittelujen epäitsekkyyttä ja suuremman hyvän puolesta toimimista.

3.2. Taistelut vallasta

Teoksissa äidin vaikutus pojan saamiseksi valtaistuimelle aina siihen asti, että tämän hallinta on vakiintunut, voidaan nähdä (rikollisuutta ja moraalittomuutta lukuun ottamatta) äidin hyväksyttävänä ja jopa velvoitettuna tehtävänä ohjata poikaansa menestymään. Juuri valtaistuimelle nousu kuitenkin muutti, tai olisi pitänyt muuttaa äidin ja pojan suhdetta. Poika, joka toimi keisarina, valtakunnan isänä sekä Rooman korkeimpana auktoriteettina, ei voinut yhteiskunnan hierarkian mukaisesti olla alisteinen vähempiarvoiselle äidilleen, naiselle.¹⁶⁵ Keisariuden myötä äidin olisi siis ollut hyväksyttävää pysytellä taka-alalla poikansa vallan suhteen, mutta Livia ja Agrippina nuorempi eivät teoksissa kumpikaan alistu täysin keisarin vallan alle. Näin kirjoittajat esittävät heidän päätyneen roomalaisesta näkökulmasta luonnottomaan ja sosiaalista hierarkiaa uhkaavaan asemaan. Kieltäytyminen alistumasta on vaikuttavin pohja äitien kuvausten moraalittomuudelle.

Ennen pojan keisariutta molemmat äidit toimivat teoksissa valtavoitteen eteen itsenäisesti ilman poikansa osallistumista. Tällainen äidin dominoivuus ja ohjaavuus olivat periaatteessa hyväksyttäviä, sillä tuolloin pojan status ei vielä ylittänyt äitinsä statusta. Lisäksi molemmat osapuolet pysyivät kirjoittajien mukaan tyytyväisinä äiti-poikasuhteeseen ennen keisariutta. Tacitus ja Suetonius eivät mainitse heidän välillään syntyneen riitoja ja kumpikin poika osoittaa vilpitöntä halua auttaa äitiään.¹⁶⁶ Kummassakin teoksessa äitien ja poikien suhde kuitenkin muuttuu keisariuden myötä riitaisaksi valtataisteluksi, jossa hallitseva keisari näkee äitinsä edustavan dominoivaa vallankäyttöä ja uhkaa keisarin vallalle. Näin kuvaa jopa Suetonius Liviastaan, joka ei ennen keisariutta osoita vallanhimoa pojan hallitsijaksi saamiseksi. Suetoniuksen näkemyksen mukaan hän aktivoitui poikansa vallan tukijana keisariuden saavuttamisen jälkeen.

---

¹⁶⁵ Madsen 2014, 18; Takács 2009, 8.

¹⁶⁶ Tacitus mainitsee Tiberiuksen auttaneen äitiään puolustamaan tämän ystävää. Suetonius kertoo Neron todistaneen Lepidaa vastaan oikeudessa ollakseen äidilleen mieliksi. Suet. Nero 7; Tac. Ann. 2.34.

Keisariuden myötä Livian kuvataan muuttaneen suhtautumistaan poikaansa molemmissa teoksissa, mutta ei jättäytymällä taka-alalle. Tacitus ja Suetonius esittävät hänen pyrkineen toimimaan yhteistyössä keisaripoikansa kanssa, kenties neuvonantajan asemassa. Suetonius kuvaa Tiberiuksen ristiriitaista suhtautumista äitiinsä: Hän on tottunut säännöllisesti keskustelemaan äitinsä kanssa tärkeistä asioista, saamaan neuvoja ja toimimaan niiden mukaisesti. Hän tarvitsee niitä, mutta samalla hän ei halua myöntää sitä. Hän myös näkee äitinsä antaman avun itseään uhkaavana vaatimuksena hallita poikansa kanssa 'vaikutusvallaltaan yhtäläisenä' (*aequas potentiae*).¹⁶⁷ Huomionarvoisesti Suetonius viittaa tässä Livian valtaan *potentia*-termillä. Sanavalinta perustuu todennäköisesti osin siihen, että *potentia* on merkitykseltään hyvin monipuolinen ja ilmentää siten Livian kaikissa muodoissaan ilmenevää valtaa. Toisaalta se voi olla Suetoniuksen kirjallinen keino kuvata Tiberiuksen epäreilua asennetta omaan äitiinsä. *Potentia* oli valtatyyppinä täysin hyväksytty myös naisen omaamana eikä se itsessään kuvaa omaajan ylivaltaa. Elämäkerturi esittää näin Tiberiuksen pelkäävän äitinsä naiselle hyväksytyä valtaa, joka puolestaan kirjoittajan mukaan ei ilmennä keisarille uhkaa.

Suetonius esittää selvästi Livian pyrkineen toimimaan samalla lailla keisarin neuvonantajana ja keskustelukumppanina, kuin Augustuksen vaimona ollessaan, mutta Tiberius ei kirjoittajan mukaan hyväksynyt tällaista toimintaa. Jasper Burns arvioi, että Livia oli jopa oikeutettu esiintymään keisarin vaimoa ja kumppania muistuttavassa roolissa, sillä Tiberius pysyi naimattomana.¹⁶⁸ On hyvin uskottavaa, että Suetoniuksen oli mahdollisesti tarkoitus kuvata Livia keisarin vaimon asemaan tottuneena ja siten naisena, joka näki itsensä äitinä keisarin nevojana. Tämä ei tarkoita sitä, että hänellä tai keisarin vaimolla olisi ollut Suetoniuksen mielestä oikeus hallita näkyvästi keisarin rinnalla tasa-arvoisena parina. Elämäkerturi painottaa Livian toivetta yhtäläisestä *potentiasta* pelkkänä Tiberiuksen kuvitelmana mainitessaan tämän: ”olleen rasittunut äidistään Liviasta, joka muka vaati itselleen yhtäläistä vaikutusvaltaa”.¹⁶⁹ Suetoniuksen mukaan Livia ei siis todella halunnut valtaa itselleen uhatakseen keisaria. Sen sijaan hän kuvaa Livian hyveelliseksi naiseksi, jolla on kokemuksen tuomaa asiantuntijuutta ja joka haluaa auttaa poikaansa valtakunnan hyväksi.

Kohtaus sisältää kuitenkin viitteitä siitä, että Suetonius näkee Livian toimineen ajoittain myös vastoin Tiberiuksen tahtoa. Tosin äidin toiminta perustuu myös tällöin hyvälle tarkoitukselle ja Tiberiuksen avuntarpeelle, vaikka Tiberius häntä itse vastustaakin. Keisari joutuu häntä useamman kerran kieltämään sekaantumasta miesten asioihin, ennen kaikkea sen jälkeen, kun Livia on tulipalon aikana

---

¹⁶⁷ Suet. Tib. 22, 50.

¹⁶⁸ Burns 2007, 17.

¹⁶⁹ ”Matrem Liviam grauatus velut partes sibi aequas potentiae vindicantem” Suet. Tib. 50.

kannustanut kansalaisia ja sotilaita suurempiin ponnistuksiin, toimien samoin kuin Augustuksen aikana.¹⁷⁰ Suetonius asettaa äidin vaikutusvaltaiseen asemaan sotilaiden suhteen heidän miehissään maailmassaan. Hän edelleen myös asettaa vastakkain Livian aktiivisen esimerkillisen toiminnan ja Tiberiuksen mustasukkaisuuden omasta vallastaan. Barrettin mukaan Tiberius vastusti voimakkaasti naisten puuttumista miesten asioihin, kuten hallintoon.¹⁷¹ Näin ollen perinteisten arvojen passiivisuutta ja asioihin puuttumattomuutta täysin noudattava nainen olisi Suetoniuksen mukaan ollut Tiberiuksen mieleen, mutta kirjoittaja itse ei tuomitse Livian toimien aktiivisuutta. Syynä on se, että äidin tarkoitus teoksessa on selvästi tehdä toimillaan hyvää valtakunnalle: Tulipalon aikana hänen aktiivisuutensa ei aiheuta tuhoa ja viittaus keisarin neuvontarpeeseen kertoo neuvojen olevan hyväksi maalle ja hallinnolle. Suetonius kuitenkin huomioi, että vaikka Livian omatoimisuus ja toive hallita yhdessä oli hänen mielestään pelkkää Tiberiuksen kuvitelmaa, tuo kuvitelma johtaa keisarin rikkomaan välit äitiinsä lopullisesti.¹⁷² Elämäkerturi siis esittää vallan pysyvän edelleen viimekädessä keisarilla.

Toisaalta Suetoniuksen esitys Tiberiuksen kieltäytymisestä saattaa perustua mustasukkaisuuden lisäksi äidin dominoivuuteen pyrkivään asenteeseen. Augustuksen neuvonantajana Livia ei *De Vita Caesarumissa* pyri hallitsemaan miestänsä, vaan tarjoaa apuaan tämän sitä halutessa. Sen sijaan Tiberiukseen Suetonius vihjaa Livian toisinaan asennoituvan vähemmän alistuvasti. Hän kertoo Livian ”yhä useammin painostaneen”¹⁷³ Tiberiusta ottamaan kansalaisoikeudet saanut mies tuomariksi, minkä keisari lupaa tehdä sillä ehdolla, että julkiseen luetteloon merkittäisiin äidin ’pakottaneen’ (*extortum*) hänet siihen.¹⁷⁴ Eryityisesti Suetoniuksen omaan suuhunsa laittama ilmaisu äidin ’painostamisesta’ kertoo kirjoittajan näkemyksestä, että ainakin tällä kertaa Livia esitti dominoivaa auktoriteettia keisariin. Kenties Livia oli Suetoniuksen näkemysten mukaan tottunut Augustuksen eläessä toimimaan aktiivisesti keisarin apuna, ja pyrkii siksi ylläpitämään samaa asemaa poikansa suhteen. Tai sitten hän kuvaa Livian mieltävän auktoriteettinsa äitinä antavan hänelle oikeuden esittää keisarille omia vaatimuksiaan. Joka tapauksessa verratessa kuvausta Livian puolisoonsa ja poikaansa kohdistuvasta avunannosta toisiinsa voidaan huomata, että ollakseen moraalisesti hyväksyttävää ja tehokkaasti tuloksia tuottavaa, avunannon tuli Suetoniuksen mielestä olla autettavan miehen, keisarin, hyväksymää sekä hänen ehdoillaan toteutettua. Ilman tätä hyväksyntääkin avunannolla saattoi esitysten mukaan olla hyviä vaikutuksia, kuten Livian itsenäisillä toimilla avustaa sotilaita tulipalon yhteydessä sekä äidin tarjoamilla neuvoilla vastahakoiselle

---

¹⁷⁰ Suet. Tib. 50 – 51.

¹⁷¹ Barrett 2002, 147; Suet. Tib. 22.

¹⁷² Suet. Tib. 51.

¹⁷³ “instanti saepius” Ibid.

¹⁷⁴ Ibid.

pojalleen. Koska keisari kieltäytyy yhteistyöstä ja lopulta rikkoo jopa välit äitiinsä, ei naisen avunanto kuitenkaan pääse kukoistamaan tehokkuudellaan.

Tacituksen esitys Liviasta toistaa Suetoniuksen kuvausta erityisesti Tiberiuksen vallastaan mustasukkaisuuden sekä äidin ja pojan välien rikkoutumisen osalta. Myös historioitsija kuvaa Livian ja Tiberiuksen päätyvän riitaisesti vastakkain, kun keisari pelkää äitinsä vallan vähentävän omaansa.¹⁷⁵ Se, mitä Tacitus korostaa huomattavasti voimakkaammin, on Tiberiuksen ja Livian välinen yhteistyö. Siinä missä Suetonius viittaa yhteistyöhön Livian tarjoamina neuvoina, jossa tämä ei tähtää tasavertaiseen, saati dominoivaan asemaan keisarin suhteen, Tacitus korostaa nimenomaan äidin uhkaavaa tasavertaisuutta keisarin kanssa. Jo ennen valtaannousun kuvausta kirjoittaja esittää kansan suulla pelon, että Augustuksen kuoltua heitä hallittaisiin yhteishallinnolla äidin ja kahden nuorukaisen (Tiberiuksen ja Agrippan) kesken.¹⁷⁶ Yhteishallinnolta Tiberiuksen ja Livian toiminta *Annalesissa* vaikuttaakin. Etenkin julkisesti heihin suhtaudutaan hallitsijaparina: Sekä Aasia että Hispania haluavat rakentaa temppelin yhtä lailla äidin kuin keisarin kunniaksi. Senaatti puolestaan kunnioittaa Liviaa ehdotuksellaan lisätä Tiberiukselle kunnianimi 'Julian poika'.¹⁷⁷ Tällaiset esitykset julkisista osoituksista kertovat Tacituksen nähneen, että vallan miellettiin yleisesti olevan jakautunut kahdelle ihmiselle ja että siten valta myös todella jakautui kahdelle ihmiselle. Samalla valta oli selvästi jo jakautunut, sillä Tacitus kuvaa useampien ihmisten toimineen konkreettisesti jakaantuneisuuteen perustuen. Esimerkiksi Piso vannoo olevansa uskollinen Tiberiukselle ja tämän äidille yhtä velvollisuudentuntoinen. Quintus Haterius puolestaan pyytää apua Livialta suututettuaan Tiberiuksen ja äidin pyynnöt pelastavat miehen vaarasta.¹⁷⁸

On tärkeää huomata, että Tacituksen kuvaamana Livian valta on epävirallista vaikutusvaltaa, eikä viran tuomaa auktoriteettia ja tässä suhteessa äiti pysyy poikansa valtaa alemmalla tasolla. Tacitus käyttää Livian vallasta vain termejä *potentia* ja *auctoritas*. Näistä ensimmäinen on naiselle soveliaista vaikutusvaltaa. Jälkimmäisellä Tacitus viittaa Livian vanhemman auktoriteettiin. Lisäksi Tiberius mainitsee historioitsijan esityksessä olevansa haluton jakamaan ylivaltaista hallintovaltaansa, *dominatio*, äitinsä kanssa, jolta oli sen saanut.¹⁷⁹ Tässä Tacitus yhdistää *domination* Tiberiuksen negatiivisuonteiseksi jopa tyranniseksi vallaksi, joka on siirtynyt miehelle äitinsä avulla, mutta ilman, että tämä olisi sitä milloinkaan itse omannut. Tacitus ei myöskään mainitse suoraan äidillä olleen haluja henkilökohtaisen vallan tai hallitsemisen saavuttamiseen, vaan että Livia tyytyi

---

¹⁷⁵ Esim. Tac. Ann. 1.33; 3.17.

¹⁷⁶ Tac. Ann. 1.4, 14; 4.57.

¹⁷⁷ Tac. Ann. 1.14; 4.37.

¹⁷⁸ Tac. Ann. 1.13; 3.16.

¹⁷⁹ Tac. Ann. 4.21, 57; 5.3.

yhteistyöhön, toisinaan jopa Tiberiusta alempiarvoiseen valta-asemaan. Esimerkiksi Hateriuksen tapauksessa Livia ei pysty suoraan pelastamaan miestä itse, vaan Tiberiukseen vedoten. Näin Tacitus luo kuvan, että Livia pysyi vallan suhteen Tiberiusta vähäisempänä. Livialla on molemmissa teoksissa kuitenkin mahdollisuus vedota ylempään vallankäyttäjään, Tiberiukseen, ja mitä ilmeisimmin Livian vaikutusvalta poikaansa oli kirjoittajien näkemysten mukaan merkittävä ja yleisesti tunnettu.

Tacitus kuvaa tehokkaasti Livian ja Tiberiuksen yhteistyötä myös konkreettisena ja todellisena toimintana. Hän toistaa jatkuvasti sanakolmikkoa 'Tiberius ja Livia' – kuten kirjoittaja tekee Agrippina vanhemman ja Nero Caesarin yhteistyötä kuvattaessa – voimistaen mielikuvaa heistä yhdessä toimivana tasavertaisena parina. Yhdessä he murhauvat Agrippinan, vihaavat Germanicusta, estävät Germanicuksen äitiä Antoniaa osallistumasta poikansa hautajaisiin ja suojelevat Germanicuksen murhasta syytettyä Plancinaa...¹⁸⁰ Kaikki, mitä Tacitus kertoo heidän tehneen yhdessä, on myös katalaa ja moraalitonta ja heidän omien tavoitteidensa vuoksi tehtyä. Huomionarvoista on se, että Tacitus mainitsee Tiberiuksen olleen mukana ”äitinsä punomissa juonissa”.¹⁸¹ Hän siis esittää Livian olevan juonien varsinainen kehittäjä, jonka suunnitelmiin keisari osallistuu. Tämä kääntää näkemykset Tiberiuksen ja tämän äidin välisistä valtasuhteista pääläelleen. Nyt nainen on selkeästi dominoivassa asemassa ja siitä seuraa vain katalia juonia. Tämä seikka valottaa myös Tacituksen luomaa keisarin ja äidin välistä yhteistyösuhdetta, mutta samalla he kilpailevat keskenään riitaisesti vallasta. Tulkitsen historioitsijan esittävän samanlaista äiti-poikasuhdetta, kuin Suetonius: Tiberius on myös *Annalesissa* mustasukkainen omasta vallastaan haluten toimia itsenäisesti ilman naisen apua. Silti hän osallistuu äitinsä juoniin myöntäen tällä tapaa hiljaisesti tämän kokemuksen sekä neuvojen ja toimien järkevyyden. Suetoniuksesta kuitenkin poiketen, Tacitus kuvaa Livian kielteisesti juonittelevine moraalittomuuksineen ja itsekkäine tavoitteineen.

Neron noustua valtaan Agrippina puolestaan toimii molemmissa teoksissa edelleen itsenäisesti. Hän jatkaa dominoivan äidin rooliaan huolimatta poikansa arvonnoususta valtakunnan mahtavimmaksi mieheksi ja tämä asettaa hänet valtataisteluun poikansa kanssa. Kirjoittajat esittävät, etteivät äiti ja poika toimi yhdessä, vaan äiti toimii Neron puolesta, Neron tietämättä ja lopulta Neroa vastaan. Pojan keisariuden alussa Agrippina omasi Tacituksen mukaan niin paljon valtaa, että historioitsija kutsuu Neroa kansan suulla ”naisen hallitsemaksi”¹⁸². Molemmat kirjoittaja huomioivat keisarin suoneen

---

¹⁸⁰ Tac. Ann. 1.6, 33; 3.3, 17.

¹⁸¹ ”conscientiae matris innexum” Tac. Ann. 3.10.

¹⁸² ”a femina regetur”. Tac. Ann. 13.6.

äidilleen paljon kunnianosoituksia ja Suetonius kertoo Agrippinan saaneen tältä myös konkreettista valtaa antaen tälle ”huolenpidon kaikista yksityisistä ja julkisista asioista”¹⁸³ Barrettin mukaan Suetoniuksen väite äidin konkreettisesta vallasta on todennäköisesti liioiteltua, mutta sen välittämä viesti on silti selvä ja pätevä: Agrippinalla oli kirjoittajan näkemyksen mukaan huikean paljon valtaa sukupuoleensa nähden. Lisäksi mainitsemalla Agrippinan saamia kunnianosoituksia, jotka eivät merkitse hänelle virallista valtaa, auktorit antavat hänestä kuvan naisena, jolla on statuksensa myötä jonkinasteinen virallinen osuus prinssiäidin johdosta, ja sitä kautta myös valtaa. Barrett mainitseekin Neron keisariuden ensimmäisten päivien olleen Agrippinan vallan huipentuma ja että hän oli tuolloin mahdollisesti Rooman mahtavin henkilö.¹⁸⁴

On vaikea todella arvioida, kummalla kirjoittajat mielsivät olleen tuolloin enemmän valtaa, Nerolla vai Agrippinalla. Vaikka Nero ilmeisesti tukeutui kummankin kirjoittajan mielestä voimakkaasti äitiinsä ja antoi hänelle konkreettista valtaa, he molemmat kuvaavat Neron keisarina, joka antoi lopulliset käskyt. Joka tapauksessa äidin valta oli sekä Tacituksen että Suetoniuksen mukaan huomattavaa ja se sekoitti sosiaalisen hierarkian. Suetoniuksen mainintaa Agrippinan saamista virallisesta virkatehtävämuotoisesta vallasta lukuun ottamatta äidin omaa valtaa kuvataan *potentiaksi*, epäviralliseksi vaikutusvallaksi, kuten myös Livian kohdalla toimitaan. Liviasta poiketen Tacitus kertoo useamman kerran Agrippinan kuitenkin himoinneen virallista ja julkista hallintavaltaa nimenomaan itselleen termein *dominatio* ja *regnare*.¹⁸⁵ Agrippina ei Tacituksen näkemyksen mukaan himoinnut mitä tahansa valtaa, hän halusi hallita muita. Näin voimakkaasti hallitsemista ja maskuliinisuutta ilmentävien termien hyödyntäminen lisää Agrippinan kuvauksen hirviömyönteisyyttä. Erityisesti *dominatioon* liittyvä ajatus tyranniasta ja ilman hyvän hallitsijan kykyjä toimitettavasta ylivallassa esittää Agrippinan suurta uhkaavuutta valtakunnalle.

Syy, miksi kirjoittajat esittävät Neron mitä ilmeisimmin itse vapaaehtoisesti antaa teoksissa äidilleen paljon valtaa, löytyy pojan nuoruudesta ja kokemattomuudesta: Hänestä tuli keisari 17-vuotiaana, moni roomalainen epäili hänen kykyjään keisarina nuoruuden vuoksi ja varmasti Tacitus ja Suetonius huomioivat hänen ikänsä. Griffin vertaa Neron nuorena saatua suurta vastuuta huomioiden, että Roomassa ikäraja ensimmäiselle hallintotehtävälle (kvestori) oli 25 vuotta ja ettei edes keisarillisilla pojilla ollut virkaa ennen 20. ikävuottaan. Tiberius oli jo 56-vuotias noustessaan valtaan, mikä osin selittää Livian vähemmän dominoivaa roolia Agrippinaan verrattuna.¹⁸⁶ Nero varmasti tarvitsi ohjausta, oli herkemmin ohjailtavissa ja kenties pyysi sitä äidiltään. Kääntyminen juuri äidin puoleen

---

¹⁸³ ”summam omnium rerum privatarum publicarumque” Suet. Nero 9; Tac. Ann. 13.2.

¹⁸⁴ Barrett 2001, 151, 179.

¹⁸⁵ Tac. Ann. 12.8, 65; 13.2, 12.

¹⁸⁶ Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 366, 583; Griffin 2008, 109.

on teoksissa kiintoisaa. Se ei selity vain sillä, ettei Nerolla ollut suvussa miespuolista tukea: Hänen isänsä oli kuollut, mutta hänellä kuitenkin oli erityisesti Tacituksen esityksen mukaan tukenaan ja miehenmalleina opettajansa Seneca ja Burrus, joten äitiin tukeutumisen esittäminen ei olisi ollut välttämätöntä.¹⁸⁷ Kertooko tämä kenties siitä, että Tacitus näki Nero mieltäneen äitinsä kyvykkäimpänä auttajana? Tai kenties, että Agrippina oli hänen mukaansa kaikkein kärkein neuvomaan keisaria omien valtapyyteittensä vuoksi? Joka tapauksessa naispuolisen henkilön puoleen kääntyminen ja tämän valtaan alistuminen nähtiin ja *Annalesissa* esitetään valtiolle hyvin vaarallisena. Teoksessa kansan esittämän näkemyksen Neroista ”naisen hallitsemana” Tacitus liittää näet pelkoon, ettei hallitsijasta olisi turvaa naisen alistamana.¹⁸⁸

Tacituksen mukaan Agrippinan huomattava valta Neroon ei silti ollut läheskään täydellistä edes hallintakauden alussa. Hän jopa vihjaa äidin saamien kunnianosoitusten olleen pelkkää julkista esitystä perhesuhteiden kunnossa olemisesta ja että tosiasiaissa Nero torjui jatkuvasti äitinsä yrityksiä hallita häntä ja/tai hänen rinnallaan. Agrippina yrittää muun muassa saada poikansa tottelemaan rikoskumppaniaan Pallasta, mutta Nero ei alistu vapautetulle orjalle.¹⁸⁹ Äidin ylivoimaisesti röyhkein pyrkimys hallita ja näyttäytyä Neron kanssa samanarvoisena hallitsijana on hänen yrityksensä ”nousta keisarinkorokkeelle ja johtaa istuntoa yhdessä”¹⁹⁰ keisarin kanssa, kun tämä kuulee senaatissa Armenian lähetystöä. Tacitus esittää teon niin suuresti sosiaalista hierarkiaa rikkovaksi, että Senecaa lukuun ottamatta kaikki ovat ”pelon tyrmistyttyä”¹⁹¹ (*pavore defixis*). Skandaali välttyy, kun opettaja kehottaa Neroa rientämään äitiä vastaan ja estämään tämän kulun.¹⁹² Seneca, ei Nero, siis pelasti Tacituksen näkemyksen mukaan tilanteen, millä hän osoittaa keisarin tarvinneen ohjausta. Kohtauksessa Nero itse on myös tyrmistynyt äitinsä yrityksestä, eikä hyväksy yhteishallintoa. Tiberiuksen tavoin Nerolle oli historioitsijan näkemyksen mukaan selvää, että hän itse ja vain hän itse oli keisari.

Tacituksella Neron kamppailu äidin hallintayrityksiä vastaan kääntyy pojan hyväksi vasta, kun hän toisena hallintavuotenaan rakastuu vapautettuun Acte-naiseen ja ottaa kaksi uutta uskottua. Erityisesti tuo voimistuva rakkaus saa Neron luopumaan ”kuuliaisuudestaan äitiinsä”¹⁹³. Tämän myötä Tacitus kuvaa Agrippina muuttaneen taktiikkaansa pyrkimyksissään saavuttaa ja ylläpitää valtaa: aiemmin historioitsija on korostanut äidin Neroon kohdistuvan käytöksen ankaruutta ja jopa väkivaltaisuutta.

---

¹⁸⁷ Suet. Nero 6; Tac. Ann. 13.6.

¹⁸⁸ Tac. Ann. 13.6.

¹⁸⁹ Tac. Ann. 13.2.

¹⁹⁰ ”escendere suggestum imperatoris et praesidere simul” Tac. Ann. 13.5.

¹⁹¹ ”pavore defixis” Ibid.

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ ”obsequium in matrem” Tac. Ann. 13.13.

Näin hän esittää Agrippinan pyrkineen dominoivuuteen. Nyt Tacitus kuvaa Agrippinan käytöksen ylettömän nöyränä, siis alistavana. Tällainen käytös olisi saattanut olla kunniallista naiselle, mutta Tacitus kuvaa Agrippinan nöyryydessäänkin menevän kohtuuttomiin mittasuhteisiin. Juuri kohtuuttomuus tekee tällaisesta toiminnasta paheellista. Ennen kaikkea kirjoittaja näkee Agrippinan alistuvuuden vilpillisenä juonena. Lisäksi hän kuvaa Agrippinan nöyristelyn saaneen mitä moraalittomimman muodon: Äiti tarjoutuu useasti insestiin poikansa kanssa säilyttääkseen *potentiansa* ja pyrkii aktiivisesti viettelemään poikaansa niin kiivaasti, että Nero joutuu välttelemään äitinsä tapaamista kahden kesken.¹⁹⁴ Vapaasyntyisen roomalaismiehen statukseen ja mieheyteen kuului ruumiin koskemattomuus, myös seksuaalinen koskemattomuus, jota Agrippina viettelyllään rikkoo. Holt Parker huomioi, että seksuaalisesti aktiivinen nainen nähtiin Roomassa hirviönä, ja tätä hirviömyyttä Agrippina toteuttaa lähentelyllään. Se, että Agrippina näin rikkoo myös siveyden hyvettä, on toki vain toinen puoli hänen toimintansa paheellisuudesta. Äidin ja pojan välinen sukurutsa oli kielletty tabu, jonka kauheutta Tacitus vielä erikseen kuvaa termillä *immanitas*, 'hirviömyisyys'.¹⁹⁵

Tacitus kertoo Agrippinan lopulta kääntyneen virallisesti Neroa vastaan alkaen kannattaa ensin Britannicusta ja sitten Octaviaa. Äidin yritykset järjestäytyä poliittisesti saavat Neron kuitenkin poistamaan hänen henkivartijansa ja karkottamaan hänet hovista. Tacitus korostaa, että Agrippinan vallanhimo ja hänen luomansa poliittinen uhka saavat aikaan Neron päätöksen surmata äitinsä, mutta murha toteutuu vasta neljä vuotta myöhemmin.¹⁹⁶ Kiintoisasti huolimatta Neron murhapäätöksen kuvauksesta ja muista osoituksista, että äidin ja pojan välinen suhde on mennyt äidin sopimattoman vallanhimon takia poikki, Tacitus viittaa useasti siihen, että Agrippinalla oli vaikutusvaltaa poikaansa kuolemaansa asti. Vielä surmavuonna Poppaea Sabina kyseenalaistaa Neron vallan valtakunnan johtajana, sillä tämä on rakastajattaren mukaan riippuvainen äidistään.¹⁹⁷ Tacitus mainitsee myös, että tuolloin kaikki ”toivoivat äidin vaikutusvallan heikentyvän kokonaan”¹⁹⁸. Huolimatta äidin heikentyneestä asemasta ja epäsovusta keisarin kanssa, Tacitus kuvaa Agrippinalla olleen edelleen valtaa ja siten tuo nainen oli historioitsijan mukaan uhka valtakunnalle loppuun asti. Kyse on koko ajan *potentiasta*, ja oletettavasti Tacitus tarkoittaa äidin henkilökohtaista vaikutusvaltaa, sillä mitä ilmeisimmin Nero poisti äitinsä mahdolliset virallista valtaa suovat tehtävät viimeistään karkottaessaan tämän hovista.

---

¹⁹⁴ Tac. Ann. 13.13; 14.2 – 3.

¹⁹⁵ Parker 1997, 50; Skinner 1997, 5; Walters 1997, 30.

¹⁹⁶ Tac Ann. 13.14 – 15, 18, 30; 14.8.

¹⁹⁷ Tac. Ann. 14.1.

¹⁹⁸ “cupientibus cunctis infringi potentiam matris” Tac. Ann. 14.1.

Myös Suetonius kuvaa Neron antaneen äidilleen valtaa ja kunniaa omasta halustaan kautensa alussa, mutta myöhemmin vastustaneen tämän valtaa. Erotuksena Suetonius esittää kuitenkin enemmän äidin ja pojan väliseen suhteeseen liittyvää moraalittomuutta keisarin paheina. Esimerkiksi äidin ja pojan välinen sukurutsa, jota Tacitus pitää Agrippinan juonena, esittyy Suetoniuksella ehdottomasti Neron haluna.¹⁹⁹ Agrippina on Suetoniuksella myös hyvin passiivinen henkilö vallankäyttönsä kanssa. Keisarin antaessa hänelle valtaa ja kunnianosoituksia, hän on pelkästään vastaanottaja. Sukurutsan yhteydessä elämäkerturi kuva Neron aktiivisuutta sekä toisten ihmisten pelkoa siitä, että jos Neron halu toteutuisi, äiti 'saisi ylivaltaa' (*praevaleret*) poikansa kiitollisuuden myötä.²⁰⁰ Sekä Neron paheellisuus että Agrippinan jättäminen passiiviseksi henkilöksi selittyy yksinkertaisesti Suetoniuksen genrevalinnalla, jonka mukaisesti päähuomio ja moraalinen opetus kohdistuu Neroon. Tämän huomioon ottaen on kiintoisaa, että Suetonius kuvaa Agrippinaa aktiivisena toimijana ensi kertaa pojan suuttuessa äitinsä 'tiukemman tarkkailun' (*exquirentem acerbius*) ja 'nuhtelun' (*corrigentem*) vuoksi.²⁰¹ Toisin sanoen, naisen yrittäessä ohjailla keisaria. Vasta, kun Agrippina omaa ja myös käyttää dominoiden valtaansa keisariin, elämäkerturi nostaa hänet naisena esiin aktiivisena toimijana. Suetoniuksen kuvaukset Agrippinan aktiivisista pyrkimyksistä hyödyntää valtaa sosiaalisessa hierarkiassa korkeamman sijan omaavaan henkilöön rikkovat tätä hierarkiaa ja ilmenevät hierarkialle huomionarvoisen vaarallisena uhkana.

Henkilökohtaisen vallanhamuamisen tavoitteissa Tacituksen Livian ja Agrippinan erot näkyvät melko selkeästi. Agrippinan Tacitus osoittaa selvästi pyrkivän lisäämään omaa valtaansa aggressiivisilla hallintayrityksillään ja käymällä lopulta poikaansa vastaan kannattaen Claudiuksen jälkeläisiä. Myös Livian hän kuvaa tähtäävän henkilökohtaiseen valtaan esittämällä tämän olleen juonien pääsuunnittelija, mutta erotuksena Agrippinaan, joka hamuaa valtaa vain itselleen, Livia hamuaa jaettua valtaa itselleen ja Tiberiukselle. Huomionarvoisesti Tacitus esittää heidän kummankin hamunneen naiselle sopivaa vaikutusvaltaa (*potentia*), mutta Agrippinan himoinneen Liviaa voimakkaammin myös konkreettisia ja julkisia vallanmerkkejä. Senaatin johtamisyrityksen lisäksi Agrippina korostaa julkisesti omaa arvoaan esimerkiksi kulkemalla Capitoliumille vaunuilla.²⁰² Tacituksen mukaan Liviallekin tarjottiin huomattavasti kunnianosoituksia, mutta hän myös huomioi, että Tiberius useimmiten kielsi ne pelossaan, että äiti saisi häntä enemmän valtaa. Tästä huolimatta Livia ei itse vastusta keisarin kieltäytymistä tai Agrippinan tavoin julkisesti mahtaille

---

¹⁹⁹ Suet. Nero 28.

²⁰⁰ Suet. Nero 9, 28.

²⁰¹ Suet. Nero 34.

²⁰² Tac. Ann 12.42.

asemallaan. Näin ollen Tacitus esittää Agrippinan selkeästi Liviaa itsekkäämpänä ja turhamaisemaisempana vallan tavoittelijana, ja siten suurempana uhkana valtakunnalle.

Kuten aiemmin on mainittu, Suetonius ei juurikaan kommentoi kuvaamiensa naisten motiiveja. Livian kohdalla voidaan kuitenkin olettaa, että kirjoittajan näkemyksen mukaan äiti kääntyi tukemaan poikansa saavuttamaa valtaa, koska mielsi Tiberiuksen sopivaksi ja oikeutetuksi perijäksi. Suetonius nimenomaan kieltää uskovansa Livian taivutelleen Augustus adoptoimaan vaimonsa poika ja esittää keisarin todennäköisimmin valinneen Tiberiuksen tämän ansioiden vuoksi.²⁰³ Kuten Tacituksen Agrippina vanhempi, myöskään Suetoniuksen Livia ei aktiivisesti puutu uuden keisarin valintaan tai vääristele oikeutta, vaan hän tukee ja auttaa poikaansa vasta, kun tämä on oikeutetusti ja hyveellisin keinoin saavuttanut keisariuden. Agrippina vanhemman tavoin Livia pitäytyy poissa keisarivalinnan politiikasta ja siten hyväksyttävästi naisellisuudessa. Koska Tiberiuksen valtaannousu on näin tapahtunut oikeudellisesti ilman naisen moraalitonta sekaantumista asiaan, Suetonius esittää äidin tarjoaman avun keisarille hyveellisenä ja valtakunnan edun vuoksi tehtynä tekona.

Teema, joka selkeästi yhdistää Tiberiuksen ja Neron äiti-poika –suhteiden kuvauksia, on heidän hallintonsa kulku äidin kuoleman jälkeen. Vaikka Nero surmauttaa äitinsä itse vuosikausien harkinnan jälkeen, häntä alkavat heti tämän kuoleman jälkeen piinata sietämättömät tunnontuskat, äitinsä haamu sekä Suetoniuksen mukaan painajaiset.²⁰⁴ Samalla Tacitus esittää Neron hallinnon romahtaneen radikaalisti. Hän mainitsee suoraan, että ”jonkinlainen kunnioitus äitiään kohtaan”²⁰⁵ oli hillinnyt Neroa ”heittäytymästä kaikkiin mielitekoihinsa”²⁰⁶. Tämän jälkeen alkaa pitkä kuvaus Neron heittäytymisestä: Hän osallistuu kilpa-ajoihin, alkaa laulaa, soittaa, näytellä ja runoilla.²⁰⁷ Nämä toimet olivat niin sanottuja *infamia*-toimia, kunniattomia ja alhaisen harjoittamia, joten keisari, joka harjoitti *infamiam*, rikkoi sosiaalisen rakenteen ja aiheutti kaaosta kulttuurin lähtökohdille. Lisäksi *infamia*-toimiin liitettiin hillittömyys ja alhaisten mielitekojen yletön tyydyttäminen. Ne assosioitiin feminiinisyyteen, kun taas itsehillintä ja arvostelukyky assosioitiin maskuliinisyyteen ja sivistyneisyyteen. Kaiken kukkuraksi Tacitus ei kerro Neron häpäisseen näin ainoastaan itseään ja valtakuntaansa, vaan että hän myös tietoisesti levitti häpeällisiä *infamia*-harrastuksiaan niin laajalti ylhäisön keskuuteen, että historioitsija ilmaisee pöyristyksensä Rooman kansan moraalittomuudesta.²⁰⁸

---

²⁰³ Suet. Tib. 21.

²⁰⁴ Suet. Nero 34, 46; Tac. Ann. 14.10.

²⁰⁵ “qualiscumque matris reverentia” Tac. Ann 14.13.

²⁰⁶ “in omnes libidines effudit” Ibid.

²⁰⁷ Tac. Ann 14.14 – 16.

²⁰⁸ Edwards 1997, 68 – 90; Garland 2006, 76.

Tiberiuksen hallinnosta Tacitus puolestaan mainitsee suoraan, että äidin kuoleman jälkeen se muuttui ”äkkiä painostavaksi herruudeksi”²⁰⁹, sillä keisari oli totellut äitiään tämän eläessä. Tacitus käyttää kohtauksessa Tiberiuksesta jälleen termiä *dominatio*, kuvaten hallinnon muutoksen tapahtuneen huomattavan huonoon suuntaan, tyranniuteen. Toki historioitsija on esittänyt Tiberiuksen tyrannimaista hallintaa jo ennen äidin kuolemaa, mutta termillä hän lisää kerrontaansa draamaa. Kirjoittaja myös toteaa Tiberiuksen luonnetta arvioidessaan, että äidin eläessä hänessä oli sekaisin sekä hyviä että huonoja puolia, mutta kuoleman jälkeen hän syöksyi häpeään ja rikoksiin.²¹⁰ Molempien keisarien kohdalla äidin siis kuvataan hillinneen keisarin todellista moraalitonta luonnetta, joka tämän kuoleman jälkeen pääsee valloilleen. Näin ollen, vaikka äiti nähdään teoksissa uhkana valtakunnalle huomattavan suuren keisariin kohdistuvan vaikutusvaltansa vuoksi ja koska hän tasavertaisen tai dominoivan vallankäyttäjän asemallaan rikkoo sosiaalisen hierarkian ja uhkaa miesvaltaa, myös hänen hyveelliset vaikutuksensa huomioidaan. Vanhemman kontrollillaan äiti estää poikaansa syöksemästä valtakuntaa turmioon. Kirjoittajat näkivät vallan olevan äidin käsissä uhka, mutta vielä suurempi uhka oli moraaliton kontrolloimaton keisari, jolla oli kaikki käytännön valtuudet aiheuttaa tuhoa. Näin ollen äidin vallan teema on paheellisuudessaankin hyvin monijakoinen.

Keisarin äidin asema ja vaikutusvalta yhdistyvät teoksissa monessa suhteessa vaimon asemaan. Molemmat tässä luvussa käsitellyt äidit ovat olleet keisarin vaimoja ennen poikansa kautta ja tottuneet asemaansa, joten on luonnollista, että heidän kuvataan hyödyntäneen melko samanlaisia metodeja keisarimieheensä ja -poikaansa pyrkimyksissään vaikuttaa.²¹¹ Kumpikin äiti esitetään myös omalla tavallaan keisarin vaimon asemassa. Kuten mainittua Livialla oli mahdollisesti oikeus esiintyä keisarin ”vaimona”, sillä Tiberius pysyi naimattomana. Barrett näkee lähteiden myös liioittelevan Livian ja Tiberiuksen välistä kitkaa, sillä keisarilla ei ollut vaimoa, joka olisi toiminut valtakuntaa uhkaavana voimana, kuten myöhemmin Messalina ja Agrippina nuorempi Claudiuksen vallan aikana.²¹² Agrippina puolestaan assosioituu *Annalesissa* Neron vaimon asemaan konkreettisemmin, kun mies antaa hänen suojakseen keisarin vaimolle tarkoitetun henkivartioston.²¹³ Nerolla oli tuolloin myös legitiimi vaimo, Octavia, mutta esitys Neron vieroksumisesta tätä kohtaan antaa tilaa toiselle naiselle, Agrippinalle, nousta keisarin rinnalle ja olla vaikutusvaltansa puolesta merkittävämmässä asemassa. Kuvaavaa on myös se, että Tacitus näki Agrippinan vaikutuksen Neroon vähenevän, kun keisarin elämään astui toinen nainen: Acte, Neron tuleva rakastajatar.²¹⁴

---

²⁰⁹ “Praerupta iam et urgens dominatio” Tac. Ann. 5.3.

²¹⁰ Tac. Ann. 6.51.

²¹¹ Näin tulemme huomaamaan seuraavissa luvuissa.

²¹² Barrett 2002, 147; Burns 2007, 17.

²¹³ Tac. Ann. 13.18.

²¹⁴ Tac. Ann. 13.12.

Kuvaamalla äidin vallankäyttöä poikaansa tämän valtaannousun jälkeen molemmat kirjoittajat rakentavat pääosin äidin vallan paheellisuutta, sillä näissä tilanteissa äidit eivät alistu keisarin harjoittaman miesvallan alle. Molemmat myös esittävät, että valtansa vuoksi äidit riitaantuvat keisaripoikansa kanssa ja siten keisarin äidin asema rakentaa hyvin negatiivista kuvaa naiseuden ja vallan suhteesta. Suetonius tosin esittää myös mahdollisuutta, että äiti, joka ei pyri dominoimaan, vaan auttamaan hallinnassa heikkokyykyistä poikaansa, on osa naiseuden hyveellisyyttä. Tällaista naiseutta saattoi Suetoniuksen mukaan performoida äiti, jolla on kyvykkyyttä keisarin auttamiseen sekä motiivina valtakunnan etu. Tästä huolimatta elämäkerturi ei poissulje hyveellisen naisvallankäyttäjän tarvetta miehelle kontrollille. Tacitus puolestaan korostaa äitien dominoivaa vallankäyttöä keisariin ja sen ehdotonta paheellisuutta. Hän tosin rikkoo aiemman tapansa rakentaa yhteistyötä kuvaamalla hyveellistä naiseutta. Hän esittää yhteistyön viittaavan yhteishallintoon ja olevan siten naisen itsenäisen ja dominoivuuteen pyrkivän toiminnan lailla valtakuntaa uhkaavaa, joskaan ei yhtä voimakkaasti. Molemmat auktorit kuitenkin rakentavat kuvaa paheellisen valtaa tavoittelevan naiseuden hyveellisistä vaikutuksista huomioiden, että kontrolloiva äiti saattaa hillitä keisarin paheellisuutta ja siten estää valtakunnan turmio.

3.3. Rakastajattaren ja vaimon vallassa

Annalesissa Tacitus nostaa keisarin vaimojen ja rakastajattarien suuren vaikutusvallan keisariin huomattavaksi ja hyvin yhtenäiseksi teemaksi. Hän esittää miltei jokaisen naisen, joka on keisarin rakastajatar tai vaimo tämän hallituskauden aikana, omanneen vaikutusvaltaa keisariin. Tacitus kuvaa tätä useimpien kohdalla termein *potentia* ja *devinctus*, jotka ilmentävät alistavuutta ja ylimalkaista henkilökohtaista vaikutusvaltaa. Teoksessa Agrippina nuorempi omaa *potentiaa* puolisoonsa Claudiukseen samaten kuin Poppaea Sabina rakastajaansa ja puolisoonsa Neroon. Jälkimmäisen naisen mukaan Nero on myös alistunut (*devinctum*) rakastajattarelleen vapautetulle Actelle. Samaten myös Claudius on alistunut vaimolleen Messalinalle. Historioitsija kuvaa jopa Livian ”alistaneen vanhan Augustuksen” (*senem Augustum devinxerat*), vaikka hän kuvaa ensimmäistä keisaria hyvin tiivistetysti.²¹⁵ Tämä korostaa seikan tärkeyttä kirjoittajalle.

Kirjoittajat kuvaavat Messalinan, Agrippinan ja Poppaean vaikutusvallan keisariin huomattavasti voimakkaampana kuin muilla vastaavan aseman naisilla, joten käsittelen heidän kuvauksia erikseen tuonnempana. Esitys Neron alistuneisuudesta Actelle on siinä mielessä kyseenalainen, että väitteen

---

²¹⁵ Tac. Ann. 1.3; 11.28; 12.3; 13.46; 14.60.

esittää Neron tuolloinen toinen rakastajatar Poppaea, ei Tacitus itse. Poppaean tarkoitus on tällä loukata Neroa ja osoittaa hänet Poppaean omaa aviomiestä vähäisemmäksi. Tacitus kuitenkin myös itse kuvaa Acten olleen vaikutusvaltainen Neroon, sillä hän antaa asiasta selkeitä viitteitä käytännön toimien kautta: Tacitus kertoo Acten olleen useamman kerran ratkaisevassa asemassa hillitsemässä Agrippinan *potentiaa* – mikä viitanee tässä kaikkeen Agrippinan omaamaan valtaan – poikaansa: Rakastuminen vapautettuun orjaan saa Neron luopumaan kuuliaisuudesta äidilleen. Myöhemmin äidin yrittäessä ylläpitää vaikutusvaltaa poikaansa viettelemällä tämän inestisuhteeseen, Acte saa puhumalla Neron välttelemään äitiään. Huomionarvoista on, että Tacitus esittää Acten luonteeltaan paheelliseksi kertomalla hänen päässeen Neron suosioon osallistumalla tämän ”tuhlailevaisuuteen ja epäilyttäviin salaisuuksiin”²¹⁶. Historioitsija ei kuitenkaan muutoin korosta Acten moraalittomuutta yhtä paljon, kuten esimerkiksi Poppaean kohdalla. Acte ei näet toimi *Annalesissa* yksin tai omien valtakunnien ja henkilökohtaisten intressiensä vuoksi. Acte on Neron opettajan Senecan ase Agrippinan hirmuista *potentiaa* vastaan. Seneca kutsuu Acten paikalle vetoamaan Neroon ja siten estämään Agrippinan haluamaa inestiä toteutumasta.²¹⁷ Tacitus esittää Acten vallan olleen kontrolloitua, ennen kaikkea miehen kontrolloimaa ja valtakunnan hyväksi toisen hurjemman naisvallan torjumiseen hyödynnettyä, joten hän ei kuvaa sitä uhkana.

Acten tapaus on Tacituksen toistoa samankaltaisesta vallan valjastamisesta, jossa valta on miehen kontrolloimaa ja hyvän tavoitteen vuoksi toimitettua. Tacitus kuvaa Claudiuksen tyhmyyttä kertoessaan tämän olleen pitkään tietämätön vaimonsa Messalinan aviorikoksesta, josta koko muu kaupunki oli tietoinen. Keisari ei saa asiaa tietoonsa, ennen kuin hänen jalkavaimonsa Calpurnia ja Cleopatra kertovat hänelle asiasta suoraan. Paljastus ei ole jalkavaimojen omaa keksintöä, vaan he toimivat keisarin suosikkivapautetun Narcissuksen lahjomina. Tilanne asettaa keisarin väliaikaisesti alisteiseen valta-asemaan suhteessa jalkavaimoihinsa, sillä Tacitus ei muutoin mainitse heillä olleen merkittävää vaikutusvaltaa keisariin. Ginsburg huomioi naisen kontrollin alaiseksi joutumisen olevan äärimmäinen osoitus miehen heikkoudesta, joten väliaikainenkin alistuneisuus vieläpä alhaisille naisille kuvaa Claudiuksen heikkoutta. Keisari oli Tacituksen mukaan myös ennen kaikkea vapautettujen orjiensa käskyttävä ja vaimojensa alistama, siis todella heikko miehenä, mutta jalkavaimojen vallasta hän ei suoraan mainitse mitään.²¹⁸ Muissakaan yhteyksissä hän ei esitä jalkavaimoja uhkana keisarin vallalle.

---

²¹⁶ “luxum et ambigua secreta” Tac. Ann. 13.12.

²¹⁷ Tac. Ann. 13.12 – 13; 14.1 – 2.

²¹⁸ Tac. Ann. 11.12 – 13, 25, 29 – 30.

Tacituksen naisista vain kaksi keisarillista vaimoa jää ilman kuvausta vallanomaamisesta. Ensimmäinen on Octavia, jonka vallanpuute liittyy hänen esimerkilliseen perinteistä passiivisuutta korostavien hyveiden osoittamiseen. Toinen on Statilia Messalina, Neron rakastajatar ja vaimo vuodesta 66 eteenpäin. Avioitumisvuosi on keskeinen selitys, miksi Tacitus ei kuvaa Statilialla olleen valtaa Neroon: Nykypäiviin selviytyneet osat *Annalesista* loppuvat juuri vuoden 66 kohdalla, eikä Tacitus ehdi kommentoimaan Neron kolmatta liittoa lainkaan. Tacituksen lyhyt ja ainoa maininta Statiliasta sijoittuu vuoteen 65 ja käsittelee hänen rakastajatarsuhdetta Neroon ja samanaikaisesti solmittua avioliittoa toisen miehen kanssa.²¹⁹ Liiton ulkopuoliset suhteet, joita Statilialla oli Tacituksen mukaan useita, kertoo keisarin tulevan vaimon *impudiciasta*, 'siveettömyydestä', ja tässä paheellisessa suhteessa kuvaus muistuttaa Poppaeen kuvausta. Vaimouden kuvauksen puutteessa on kuitenkin mahdoton edes arvailla, muistuttiko Statilia alkuperäisessä *Annalesissa* muutoin lainkaan Poppaeaa, tai kuvasiko Tacitus hänellä olleen lainkaan valtaa Neroon, kuten muilla keisarien paheellisilla vaimoilla.

Jos puolestaan tarkastellaan teosten kuvauksia keisarien suhteista rakastajattariin ja vaimoihin ennen valtaannousua, ei naisten vaikutusvallasta löydy merkittäviä mainintoja. Tiberiuksen vaimolla Vipsanialla, Augustuksen Scribonialla ja Caligulan Junia Claudiolla ei millään tavoin osoiteta olleen huomionarvoista valtaa keisariin. *Annalesissa* Ylhäisönainen Ennia yrittää vietellä Caligulan, sillä hänen miehensä tavoittelee tämän suosiota, mutta koska Caligula myöntyy vapaaehtoisesti aviomiehen suunnitelmiin parantaakseen omia mahdollisuuksiaan päästä hallitsemaan, ei Tacitus kuvaa Enniällä olleen vaikutusvaltaa nuoreen keisariehdokkaaseen.²²⁰

Tacitus esittää kahden naisen poikkeuksellisesti omanneen valtaa puolisoonsa ennen tämän keisariutta. Claudiuksen avioliitto toiseen vaimoonsa Aelia Paetinaan loppui ennen miehen valtaannousua, eikä Tacitus kuvaa sitä lainkaan johtuen *Annalesin* 7. – 10. kirjojen puuttumisesta. 12. kirjassa historioitsija mainitsee Paetinan, kun vapautetut orjat valitsevat Claudiukselle neljättä vaimoa, ja Paetina on yksi ehdokkaista. Henkilökohtaisesti juuri Paetinalla Tacitus ei kuvaa olleen merkittävää valtaa Claudiukseen, mutta mitä ilmeisimmin valta yhdistetään myös häneen. Tacitus näet kuvaa miehen ”totelleen puolisoittensa käskyvaltaa” (*coniugum imperiis obnoxio*) yhtä lailla 12. kirjan alussa. Käyttämällä vaimojen vallasta termiä *imperium* Tacitus asettaa vaimot, ei Claudiuksen, keisarin asemaan valtakunnan todellisina hallitsijoina, ja esittää näin Claudiuksen huomattavaa heikkoutta ja naisten pääsyä tuon heikkouden avulla periaatteessa keisarin asemaan. Tämä teema ilmenee Tacituksen Claudiuksella myös muissa yhteyksissä, mutta niihin palataan myöhemmin.

---

²¹⁹ Tac. Ann. 15.68; Bauman 1992, 209.

²²⁰ Tac. Ann. 6.45.

Viittaus useampaan kuin yhteen vaimoon tarkoittaa, ettei Tacitus mieltänyt Messalinaa ainoana vaimona, jolla oli tuolloin ollut merkittävä valta-asema. Agrippinan nuoremman *potentia* Claudiukseen oli huomattava ja Tacitus kuvaa sitä melko paljon, mutta kyseessä olevan kuvauksen aikana hän oli vasta vaimoehdokas. Monikon täytyy Messalinan lisäksi viitata vähintään toiseen Claudiuksen aiemmista vaimoista, Paetinaan tai Plantia Urgulanillaan (jota Tacitus ei mainitse).²²¹ Koska Tacitus ei milloinkaan rajaa yhtäkään Claudiuksen vaimoa pois vallan omaamisen teemasta, on oletettavaa, että kuvaus viittaa heihin kaikkiin.

Toinen nainen, jonka Tacitus esittää omanneen valtaa mieheensä ennen tämän keisariutta, on Tiberiuksen toinen vaimo Julia, Augustuksen tytär. Tämä halveksuu miestänsä itseään heikompana niin voimakkaasti, että Tiberius päättää lähteä Rhodokselle maanpakoon. Saavutettuaan keisariuden Tiberius kääntää valtasuhteen toisinpäin ja ajaa sekä Julian että tämän pojan kuolemaan.²²² Selitys Julian valtaa omaavalle roolille ennen puolison keisariutta voi löytyä Barrettin huomiosta, että antiikin auktorit ylikorostivat Livian ja Tiberiuksen välistä kitkaa. Tiberiuksella ei näet ollut hallitessaan vaimoa, jota Tacitus olisi voinut hyödyntää samanlaisessa miehistä valtaa uhkaavassa roolissa kuten myöhemmin Messalina ja Agrippina nuorempi Claudiuksen ajan esityksissä.²²³ Kenties Julia sai osansa tästä roolista keisarin paheellisena ja todellisena vaimona.

Tarkasteltaessa kaikkia keisarin/tulevan keisarin vaimoja ja rakastajattaria heidän mieheen omaamansa vaikutusvallan suhteen, on huomattavissa selkeitä yhteneväisyyksiä tuon vallan ajallisen sijoittumisen ja heidän luonteensa hyveellisyyden – jotka on määritelty liitteessä 3 – välillä. Naiset, joilla on valtaa keisariin tämän hallinnan aikana, ovat – alhaisia, ja siksi huomattavasti vähemmän merkityksellisiä Calpurniaa ja Cleopatraa lukuun ottamatta – paheellisia. Sen sijaan kaikki naiset, joilla ei kuvata olleen valtaa lainkaan edes ennen keisariutta, kuuluvat hyveellisiin tai moraaliltaan neutraaleihin. Lisäksi Statilia Messalinan keskenjäänyttä kuvausta lukuun ottamatta vain valtaa omaavia naisia kuvataan paheellisiksi.²²⁴

Nämä seikat osoittavat kaksi asiaa: Tacituksella naisen vaikutusvalta aviomieheensä tai miespuoliseen rakastajaansa on yhteydessä naisen luonteen ja toimien paheellisuuteen. Lisäksi naisen valta hallitsevaan keisariin oli Tacitukselle huomattavasti tärkeämpi ja paheellisempi aihe, kuin naisen valta mieheen, joka ei vielä ole keisari. Jälkimmäinen seikka on siinä looginen, että *Annalesin* tarkoitus on kuvata Rooman historiaa ja siis valtakunnan yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita. Tämä

---

²²¹ Tac. Ann. 12.1 – 2; Lightman & Lightman 2008, 262.

²²² Tac. Ann. 1.53.

²²³ Barrett 2002, 147.

²²⁴ Ks. Liite 3.

aiherajaus vähentää – muttei poista – keisareiden kuvauksia heidän niissä elämänvaiheissa, joissa heillä ei ollut yhtä merkittävää vaikutusta yhteiskuntaan. Yhteiskunnallisesti on merkittävämpää, jos maan hallitsija on naisen vaikutuksen alainen, kuin jos keisarillisen suvun korkeinta valtaa pitämätön jäsen on samassa asemassa. Tacitus kuitenkin kirjoitti teoksensa kaikkien kuvattujen keisareiden kausien jälkeen tietäen jo heidän lapsuudesta kertoessaan, että kuvattavasta pojasta tuli keisari. Näin ollen, jos Tacitus olisi halunnut kuvata keisarina toimineen henkilön alistaisuutta naisilleen ja tämän luonteen heikkoutta kokonaisvaltaisena piirteenä, hän olisi mitä todennäköisimmin kuvannut kaikkia tämän naisia alistavina. Näin Tacitus nähdäkseen toimi Claudiuksen kohdalla: Claudius on *Annalesissa* kaikille vaimoilleen kuuliainen, mikä osoittaa hänen luonteensa alistuvuutta ja heikkoutta jopa naissukupuolelle ja jopa alhaisille jalkavaimoilleen. Tacitus kuitenkin painottaa nimenomaan keisariin kohdistuvan naisvallan paheellisuutta. Näin tekemällä hän kuvaa valtakunnan korkea-arvoisimman johtajan alistuneisuuden kautta koko valtakunnan alistuneisuutta naisen vallalle.

Siinä missä Tacitus kuvaa suurimmaksi osaksi keisarien vaimoja, Suetonius mainitsee näiden lisäksi määrällisesti huomattavasti enemmän keisarien moninaisia naissuhteita jalkavaimoista ja rakastajattarista kihlattuihin.²²⁵ Hän kuitenkin kuvaa vain muutamalla vaimolla ja rakastajattarella olleen vaikutusvaltaa keisariin, mutta heidän kohdallaan valta on todella huomattavaa. Näitä naisia ovat Messalina ja Agrippina nuorempi sekä Poppaea Sabina. Heidän valtaa myös Tacitus kuvaa erityisen merkittävänä verrattuna muihin vaimoihin ja rakastajattariin. Kolmesta huomattavan vaikutusvallan naisista peräti kahta yhdistää avioliitto keisari Claudiukseen. Kuten aiemmin totesin Tacituksen esityksestä, Claudiuksen kuuliaisuus vaimoilleen on tarkoitettu osoittamaan hänen oman luonteensa heikkoutta ja alistuvuutta. Sama ilmenee myös *De Vita Caesarumissa*. On siis tärkeää tarkastella kuvausta miehestä, joka on alistunut vaimojensa valtaan.

Claudiusta vaivasivat syntymästä asti terveydelliset ongelmat, mikä on yksi syy kirjoittajien näkemyksille hänen epäsovinnuudestaan keisarina.²²⁶ Suetonius kuvaa hänen terveydentilaansa:

”jotakuinkin koko hänen poikaikänsä ja nuoruutensa ajan moninaiset ja sitkeät sairaudet rasittivat häntä siinä määrin, että sekä hänen sielunsa että ruumiinsa heikentyivät niin, ettei häntä edes sopivan iän saavutettuaan katsottu tarpeeksi kyvykkääksi harjoittamaan mitään julkista tai yksityistä tointa.”²²⁷

Laesin mukaan eliitin keskuudessa ei ollut yhtä vakavaa, jos henkilöä vaivasi fyysinen vamma, kuin jos kyseessä oli aivoihin vaikuttava vamma, kehitysvamma tai puhevaikeudet. Toisin kuin fyysiset, aivoihin vaikuttavat vammat vaaransivat kykeneväisyyden toimia vastuullisena hallitsijana.

---

²²⁵ Ks. Liite 3.

²²⁶ Donna Hurley pitää todennäköisimpänä, että Claudius kärsi CP-vammaisuudesta. Hurley, 2008, 87.

²²⁷ “per omne fere pueritiae atque adulescentiae tempus variis et tenacibus morbis conflictatus est, adeo ut animo simul et corpore hebetato ne progressa quidem aetate ulli publico privatoque muneri habilis existimaretur.” Suet. Claud. 2.

Claudiuksen vammaisuus ei nykytutkijoiden mukaan vaikuttanut kovin voimakkaasti aivotoimintaan, mutta silti se aiheutti hänelle esimerkiksi puheen epäselvyyttä. Sitä, kuinka moni miehen kuvatuista piirteistä on hänen terveydentilastaan johtuvia oireita, on mahdoton tietää tarkalleen. Siten on myös mahdoton arvioida, kuinka voimakkaasti Claudiuksen alisteisuus vaimoilleen ja henkinen heikkous perustuu teoksissa heikkoon terveyteen. Näkikö Tacitus miehen 'hidasälyisyyden' (*hebes*) nuoruuden sairauksien seurauksena vai sairauksista täysin riippumattomana piirteenä?²²⁸ Mielenkiintoisesti Tacitus ei Suetoniuksen tavoin mainitse Claudiuksen terveysongelmia, mikä tosin saattaa johtua säilyneen *Annalesin* pirstaleisuudesta.

Molemmat auktorit antavat Claudiuksesta kuitenkin kuvan hyvin heikkona ja ailahtelevaisena hallitsijana. Keisarina hänen epäsoveltuvien puolensa oli kirjoittajien mielestä selvästi se, ettei hänellä ollut auktoriteettia, eikä hän edes yrittänyt hankkia sitä toimimalla ja tekemällä päätöksiä itsenäisesti. Claudiusta ei mainita alisteisena ainoastaan vaimoilleen, vaan että hän toimi yhtä lailla miespuolisten vapautettujen orjiensa tahdon mukaan.²²⁹ Suetonius kuvaa Claudiuksen alisteisuuden vaikutusta hänen keisariuteensa seuraavalla tavalla:

Hän ei toiminut keisarina vaan palvelijana, joka soi heille (vaimoilleen ja vapautetuilleen) avokätisesti kunnianosoituksia, sotajoukkojen komentajuuksia, armahduksia ja rangaistuksia enimmäkseen asiaa tuntematta ja mitään tietämättä, noudattaen heidän etujaan, jopa myös heidän mielihalujaan tai oikkujaan.²³⁰

Suetonius suorastaan kieltää Claudiuksen keisariuden ja osoittaa hänen olevan ignorantti palvelija, joka toteuttaa sokeasti vähempiarvoistensa mielitekoja. Tacitus kuvaa käytännön toimien kautta hyvin samanlaista teemaa Claudiuksen alisteisuudesta ja sen vaikutuksista. Mies ei esimerkiksi muiden keisareiden tavoin ole *Annalesissa* kerronnan kannalta kovin aktiivinen ja etusijalla toimiva hahmo. Hänen hallinta-ajoistaan kertovissa 11. ja 12. kirjoissa seurataan enemmän Messalinan, Agrippinan ja vapautettujen toimia Claudiuksen jäädessä sivuhahmoksi ja pitkälti toiminnan kohteeksi. 11. kirja jopa alkaa Messalinan juonitteluilla ja päättyy pitkään kuvaukseen hänen kuolemastaan. 12. kirjan alku jatkaa Messalinan kuoleman seurausten ruotimista ja Agrippinan kilpailua keisarin vaimoudesta. 12. kirja loppuu Claudiuksen kuolemaan, mutta sitäkin kuvataan lähinnä Agrippinan ja tämän toimittaman surmatyön kautta. Itse kuoleman ja hautajaiset Tacitus mainitsee hyvin nopeasti, millä kirjoittaja ilmentää keisarin ja hänen kuolemansa vähäistä merkitystä yhteiskunnalle.²³¹

²²⁸ Tac. Ann. 11.28; Hurley 2008, 87; Laes 2013, 8.

²²⁹ Tac. Ann. 12.1; 13.6.

²³⁰ "non principem, sed ministrum egit, compendio cuiusque horum vel etiam studio aut libidine honores exercitus impunitates supplicia largitus est, et quidem insciens plerumque et ignarus." Suet. Claud. 29.

²³¹ Tac. Ann. 11 – 12.

Virallisesti Claudius oli keisari, mutta teoksissa hän ei uskottavasti omaksu rooliaan *pater patriaena*, valtakunnan isänä, auktoriteetin ja viisauden ilmentymänä.²³² Kumpikaan auktori ei kuvaa Claudiusta viisaaksi. Hän on hidasälyinen, tyhmä sekä ennen kaikkea ajattelematon ja hölmö. Näin ollen hän on helposti huijattavissa ja horjuu mielipiteissään taipuen toisten neuvonannolle. Hän on pelokas erityisesti oman valtansa menettämisen suhteen ja lempeyteen taipuvainen, mutta myös herkästi suuttuvainen. Suetonius painottaa hänen arvaamattomuuttaan mainiten hänen toimineen oikeudessa joskus harkitsemattomasti, joskus terävapäisesti ja varovaisesti ja joskus suorastaan kuin hullu vailla mieltä.²³³ Näitä piirteitä kuvaamalla kirjoittajat esittävät Claudiuksen helppona kohteena vaimojen (ja vapautettujen orjien) vallankäytölle, juonittelulle ja omien etujen tavoittelulle.

Naisen siveettömyys ja estoton seksuaalinen aktiivisuus on merkittävä teema kummallakin kirjoittajalla. Tacitus tosin kuvaa naisen siveettömyyttä suoraan, kun taas Suetonius kuvaa sitä välillisesti osoittaen maininnat siveettömyydestä ennemmin kritiikiksi keisarille. Kuten luvussa 1.3. huomioitiin, siinä missä nykypäivän länsimainen seksikulttuuri perustuu homo- ja heteroseksuaalisuuden jakoon, Rooman seksikulttuuri perustui dominanssiin ja alistuvuuteen heijastaen kokonaisvaltaisesti sosiaalista hierarkiaa. Samalla Rooman seksikulttuuri kuvastaa sukupuolten välistä valtasuhdetta: Karkeasti jaoteltuna kunniallisen naisen tuli olla seksuaalisesti alistuvainen ja passiivinen vastaanottaja lailliselle aviomiehelleen, eikä hänellä saanut olla muita kumppaneita. Siveettömyys, toisin sanoen estoton seksuaalisuus, aviorikos ja liiallinen seksuaalinen aktiivisuus tekivät naisesta hirviön, joka rikkoo yhteiskunnan tasapainoa ja hänet yhdistetään moraaliretoriikassa kaaokseen.²³⁴ Tämä herättää kysymyksen, kuinka voimakkaasti ja millä tavoin teosten vaikutusvaltaisimpien paheellisten vaimojen, Messalinan ja Agrippinan, siveettömyys on yhteydessä heidän sopimattomaan vallankäyttöön.

Messalina esitetään kummassakin teoksessa ylivertaisesti siveettömimpänä naisena: Hän pitää useita rakastajia ja juonittelee miespuolisten kumppaneittensa kanssa saadakseen Claudiuksen toimimaan haluamallaan tavalla. Molemmat kirjoittajat esittävät, kuinka hänen siveettömyydessään kauhistuttavin tekonsa vie hänet lopulta turmioon. Tacitus kertoo, että Messalina rakastui vimmaisesti senaattori Siliukseen, otti tämän rakastajakseen ja esiintyi tämän kanssa julkisesti siveettömästi, niin että kaikki muut Roomassa Claudiusta lukuun ottamatta tiesivät keisarin vaimon uskottomuudesta. Kirjoittajat esittävät teon huipun saavutettavan, kun Messalina, edelleen keisarin laillisena vaimona, nai Siliuksen, joka puolestaan näin ollen uhkaa syrjäyttää Claudiuksen keisarina. Tämä uhka saa

---

²³² Takács 2009, 34.

²³³ Suet. Claud. 3, 15, 36 – 39; Tac. Ann. 11.1, 25 – 27, 31, 36; 12.1; 13.3.

²³⁴ Joshel 1997, 231; Parker 1997, 47, 50; Skinner 1997, 3 – 5; Walters 1997, 34.

Claudiuksen kääntymään vaimoan vastaan ja Messalina päätyy teloitetuksi.²³⁵ Molemmat kirjottajat esittävät myös Agrippinan syyllistyneen siveettömyyteen, mutta Tacituksella hänen siveettömyytensä eroaa Messalinnan siveettömyydestä ratkaisevasti: Agrippinalle valta on itse päätarkoitus ja siveettömyyttä hän hyödyntää välineenä sen saavuttamiseen. Narcissuksen suulla Tacitus kuvaa Agrippinaa: ”kunniaa, häveliäisyyttä, ruumista, kaikkea hän pitää hallitsemista vähempiarvoisena.”²³⁶ Historioitsija siis kuvaa Agrippinan toimineen siveettömästi, mutta vain silloin kun se edisti hänen valtapyrkimyksiään. Kirjoittaja näkeekin miltei jokaisen Agrippinan teon tai sanan välineenä vallan saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi. Messalinalle valta on teoksissa päinvastaisesti väline tyydyttää omia mielitekojaan ja nautinnonhalujaan, kuten estotonta seksuaalisuuttaan. Hänellä on henkilökohtaista vaikutusvaltaa ja hän hyödyntää sitä näkyvästi, mutta päinvastoin kuin Agrippina, hän ei himoitse sitä. Hän himoitsee nautintoa ja häpeällisyyttä.²³⁷

Juuri siveys on merkittävä tekijä, joka erottaa Tacituksen ja Suetoniuksen Agrippina-kuvaukset toisistaan. Suetonius kuvaa Agrippinan olleen Claudiuksen suhteen ainoastaan viettelijä, joka houkutteli keisarin solmimaan sukurutsaisen liiton kanssaan. Elämäkerturi mitä ilmeisimmin mielsi Agrippinalla olleen valtaa Claudiukseen, sillä hän mainitsee keisarin alisteisena vaimoilleen ketään pois lukematta. Suoraan hän ei silti kuvaa Agrippinan vallankäyttöä lainkaan. Vasta Neron äitinä Agrippinan kuvaukseen lisätään vallankäyttö ja esitetään enemmistö Agrippinan maininnoista, joiden määrä on toiseksi suurin *De Vita Caesarumissa*. Näin ollen myös Suetoniuksella nainen, joka omaa valtaa keisariin, on tarpeeksi merkittävä tullakseen käsitellyksi keisarielämäkerrassa.²³⁸ Suetonius on teoksessaan hyvin kiinnostunut keisareiden seksielämän siveettömyydestä, joten se, että hän korostaa Agrippinaa viettelijänä ja sukurutsaan houkuttelevana on teemanmukaista. Mainintojen vähyys Claudiuksen suhteen osoittaa kuitenkin sen, että Suetonius piti Agrippinaa teoksensa toiseksi merkittävimpänä naisena nimenomaan Neron äitinä. Toisaalta se, että Suetonius nostaa Agrippinan keisarin vaimona nimenomaan siveettömyyden teemassa on huomionarvoista. Skinner huomioi, että roomalaiset näkivät seksuaalisuuden ja aggression välillä syvän yhteyden.²³⁹ Näin ollen Suetonius tarkoittaa esittää Agrippinan aggressiivisena ja siten vallaltaan vaarallisena naisena. Sama koskee Tacituksen esityksiä Agrippinasta ja Messalinasta.

²³⁵ Suet. Claud. 26; Tac. Ann. 11.12 – 13, 26 – 38.

²³⁶ ”ne quis ambigat decus pudorem corpus, cuncta regno viliora habere.” Tac. Ann. 12.65.

²³⁷ Vaikutusvaltaansa Messalina hyödyntää esimerkiksi hoitaessaan Asiaticuksen kuolemaan tuomittavaksi mustasukkaisuuden vuoksi (Messalina uskoi Asiaticuksen olleen rakastaja Poppaea Sabina vanhemmalle, jolla puolestaan oli ollut suhde Messalinnan rakastajaan) sekä saadakseen itselleen tämän kaunistaman puutarhan. Tac. Ann. 11.1; Joshel 1997, 224.

²³⁸ Ks. Liite 3. Suet. Claud. 26, 29.

²³⁹ Skinner 1997, 13.

Molemmissa teoksissa Messalinan kuvataan kohdistaneen seksuaalisuutensa avioliiton ulkopuolelle. Silti kiintoisasti vain *Annalesissa* hän hallitsee sen avulla myös Claudiusta, vaikka seksuaalisuus on teoksissa Messalinan kenties näkyvin piirre. Lisäksi jopa *Annalesin* tapauksessa on kyseessä pelkkä epäily. Messalinan ollessa syytettynä Siliuksen naimisesta, Claudius alkaa muistella vaimonsa kanssa jakamaa aviovuoteen onnea. Tämä saa keisarin vapautetut orjat pelkäämään Claudiuksen heltyvän vapauttamaan Messalinan ja näin ollen yksi heistä antaa itse käskyn keisarin nimissä surmata Messalina. Suetoniuksen Messalinan tavoin myös Tacituksen Messalinan ensisijainen keino ohjailla keisaria, on kuitenkin valheilla manipulointi. Siveettömyydellä ei siis ollut kirjoittajien näkemysten mukaan yhtä suurta merkitystä vallankäytön kannalta, kuin muilla keinoilla. Tätä ajatusta voimistaa se, että kummassakin teoksessa nimenomaan Messalinan avioliitto on uhka Claudiuksen keisariudelle, eikä hänen aviorikoksensa, siveettömyytensä tai seksuaalinen aktiivisuutensa. Todellinen uhka on myös Silius, joka avioliiton solmimisella pyrkii itse keisariksi. Yhtä lailla Tacituksen Agrippina hyödyntää seksuaalisuuttaan ja häpeällisesti viettelee keisarin päästäkseen tämän vaimoksi, mutta tuon päämäärän saavutettuaan, Agrippina hyödyntää muita keinoja hallitakseen Claudiusta.²⁴⁰ Naisen estoton ja aktiivinen seksuaalisuus on siis auktureille tämän vallankäytössä keino saavuttaa avioliitto sekä valtaa käytettäessä naiseuteen yleisesti liitettävä piirre, mutta avioliitossa se ei merkittävästi tuo valtaa puolisoon.

Tacitus kertoo Messalinan ja Agrippinan hyödyntäneen keskenään verrattuna hyvin erilaisia keinoja hallitakseen puolisoaan. Messalinan keino on toimia yhteistyössä miespuolisten kumppaneidensa kanssa ja hyödyntää juonia, joissa he antavat Claudiukselle totuusperältään kyseenalaisia tietoja ja siten manipuloivat keisarin toimimaan halutulla tavalla. Tämä toimintatapa toistuu kummassakin teoksessa ja huomionarvoisesti kirjoittajat toistavat myös juonen toteutuksen kuvaustyyliä. Sekä Tacitus että Suetonius kuvaavat Claudiuksen manipuloinnin teatteriesityksenä, jossa Messalina yhteistyökumppaneineen on suunnitellut etukäteen jokaisen roolin ja repliikin, jotka he näyttelivät Claudiukselle kirjoittajan kuvatessa miljöötä näyttämönlavastuksen tavoin.²⁴¹ Selkein esimerkki tästä löytyy Suetoniukselta:

jonka (Appiuksen) tuhotakseen Messalina ja Narcissus juonivat yhdessä, jakoivat roolinsa ja ennen aamunkoittoa Narcissus ryntäsi suojelijansa makuuhuoneeseen järkyttynyttä esittäen ja vakuutti nähneensä unta, jossa Appius oli tehnyt väkivaltaa keisarille. Messalina esitti yllättyneenä ja kertoi nähneensä saman jo muutamana peräkkäisenä yönä. Eikä kestänyt kauaa, ennen kuin sopimuksen mukaisesti ilmoitettiin Appiuksen, jolle oli edellisenä päivänä annettu määräys tulla juuri tuohon aikaan, pyrkivän väkivalloin sisään, ikään kuin todisteena unen luotettavuudesta.²⁴²

²⁴⁰ Suet. Claud. 36; Tac. Ann. 11.1 – 3, 26 – 28, 31, 36 – 37; 12.3.

²⁴¹ Suet. Claud. 37; Tac. Ann. 11.1 – 2.

²⁴² ”quem cum Messalina et Narcissus conspirassent perdere, diuisis partibus alter ante lucem similis attonito patroni cubiculum inrupit, affirmans somniasse se uim ei ab Appio inlatam; altera in admirationem formata sibi quoque eandem

Kohtauksissa Messalina assosioidaan näyttelijään ja tuon ammatin voimakkaaseen *infamiaan*, 'häpeällisyyteen'. Työn *infamia* pohjautui kolmeen piirteeseen: 1. Näyttelemisen oli teeskentelyä ja siksi harhaan johtavaa huijausta. 2. Toimeen liittyi vahva ruumiillisuuden konnotaatio, sillä näyttelijä asetti ruumiinsa julkisesti esille katsojan ihailtavaksi. 3. Näyttelemisen tarkoitus oli tuottaa katsojalle mielihyvää, mikä asetetaan roomalaisissa teksteissä usein vastakkain hyveellisen elämän kanssa. Nämä tekijät erottivat myös muut *infamia*-toimet kunniallisista toimista.²⁴³ Häpeällinen toiminta oli siis kirjoittajien mukaan Messalinan vallankäytön perusta. Ilman häpeällistä näyttelemistä Messalina ei onnistu vallankäytössään eikä saa Claudiusta toimimaan haluamallaan tavalla.

Häpeällisyys ei kuitenkaan teoksissa ole Messalinalle vain tapa käyttää valtaa. Se on hänen elämäntapansa. Juoniensa lisäksi hän on uskonon, mitä hän röyhkeimmillään esittää julkisesti ja häpeämättä vierailien rakastajansa kotona, niin että koko Rooma Claudiusta lukuun ottamatta on siitä tietoinen. Hän hamuaa mielihyvää niin aineellisen materian kannalta kuin seksuaalisesti. Hänen viimeisen hillittömän juhlintansa ennen kuolemaa Tacitus kuvaa viininkorjuuleikkeineen ja rooliasuisine osallistujineen jälleen näyttelemisen teemassa. Lopulta hän kertoo Messalinan tietoisesti tavoitelleen häpeällisyyttä sen ollessa ratkaiseva syy mennä naimisiin Siliuksen kanssa, vaikka järjellä ajatellessaan Messalina pelkää Siliuksen hylkäävän hänet. Tällöin Messalina menee liian pitkälle, ja Claudius kääntyy häntä vastaan.²⁴⁴ Näin Tacitus esittää, kuinka häpeällisyyden tavoittelu ja paheellinen käytös lopulta myös pudottaa naisen valta-asemasta.

Siinä missä Messalina juonittelee ja näyttelee sekä toimii yhteistyössä miespuolisten kumppaneidensa kanssa vaikuttaakseen Claudiukseen, Agrippina toimii *Annalesissa* pääosin itsenäisesti²⁴⁵ ja avoimesti auktoriteettia esittäen. Tacitus kuvaa, kuinka Agrippina omaksui itselleen maskuliinisen dominoivan aseman Claudiukseen ja uhkaili keisaria sen sijaan, että hän naiselle sopivasti pyytäisi haluamaansa.²⁴⁶ Näin hän esittää Agrippinan rikkoneen oman sukupuolensa rajoja ja esittäytyneen suurena uhkana valtakunnalle. Messalinan hän sen sijaan kuvaa toimineen yhteistyössä miesten kanssa ja pyrkineen vaikuttamaan juonitteluillaan alhaalta käsin, jolloin hän pysyi näennäisesti sosiaalisessa hierarkiassa ja naiselle sopivassa asemassa. Hän ei *Annalesissa* vaikuta valtakunnan asioihin yhtä vaikuttavasti, uhkaavasti ja vakavasti otettavasti kuin maskuliinisuutta ilmentävä Agrippina. Tacitus siis näki sukupuolisella toiminnalla olleen yhteys naisen omaaman vallan vaikuttavuuteen.

---

speciem aliquot iam noctibus obversari rettulit; nec multo post ex composito inrumpere Appius nuntiat, cui pridie ad id temporis ut adesset praeceptum erat, quasi plane repraesentaretur somnii fides" Suet. Claud. 37.

²⁴³ Edwards 1997, 68, 79, 81, 84.

²⁴⁴ Tac. Ann. 11.1, 12, 26, 30 – 38.

²⁴⁵ Täysin yksin Agrippina ei toimi koko aikaa. Toisinaan hän tarvitsee miesten apua valta-yrityksiensä saavuttamiseen. Esimerkiksi kensori Vitellius toimii yhteistyössä Agrippinan kanssa. Tac. Ann. 12.4.

²⁴⁶ Esim. Tac. Ann. 12.41 – 42.

Myös naisten valtojen vaikuttavuudessa kirjoittajat mielsivät eroja. Messalinan vallan Tacitus näkee paheellisena ja vahingollisena Roomalle, mutta Agrippinan vallan hän näkee sitäkin tuhoisampana. 11. kirjan hän näet lopettaa Messalinan surmaamiseen ja viimeisiin Agrippinan valtaa enteileviin sanoihin, että Messalinan eliminointi oli ”kunniallista, mutta sen seuraukset olivat mitä pahimmat”²⁴⁷. Messalinan kuoleman ”seurauksena” Agrippina pääsi huomattavaan valta-asemaan Claudiuksen vaimoksi. Seuraavan kirjan alussa Tacitus vertaa näiden kahden naisen vallankäyttöä todeten Agrippinan valtiolle vaarallisemmaksi: Molemmat naiset Tacitus huomioi valtakunnan todellisina päättäjinä, mutta siinä missä Messalina ”hillittömästi leikkeli valtakunnan asioilla”, Agrippinan valta oli ”ankaraa ja miltei maskuliinista orjuuttamista”. Kuten edellisessä luvussa huomioitiin, Tacitus liittää Agrippinaan jatkuvasti myös sanat *dominatio* ja *regnum*, jotka kuvaavat maskuliinista valtakunnan hallitsemista, tyranniaa, itsevaltiutta ja hallitsijan asemaan kuuluvaa valtaa.²⁴⁸ Näitä sanoja Tacitus ei kertaakaan liitä Messalinaan tai edes Claudiukseen kuvaten Agrippinan vallan hurjaa ylivoimaisuutta.

Molemmat kirjoittajat huomioivat Poppaea Sabinan Neron rakastajattarena ja vaimona, mutta vain Tacitus kuvaa häntä vallankäyttäjänä. Tacituksen Poppaeassa yhdistyy moni Messalinan ja Agrippinan kuvauksista tuttu vallankäyttömetsodi. Hän hyödyntää viettelyä päästökseen Neron suosioon sekä lopulta tämän vaimoksi. Hän esittää avoimesti auktoriteettia ja ottaa Agrippinan tavoin dominoivan asenteen keisaria kohtaan muun muassa syyttäessään tämän olevan toisten holhottava. Poppaea käyttää sanojaan vaatien, uhkaillen ja Neron eri tunteisiin vedoten sekä ruumistaan keisaria vietellen.²⁴⁹ Tacitus jopa suoraan mainitsee hänen ”jo kauan omanneen vaikutusvaltaa Neroon jalkavaimona, sitten aviovaimona”²⁵⁰. Messalinalta tuttua juonittelevaa vilpillisyyttä Poppaea harjoittaa viettelyn tavoin ja sen yhteydessä nimenomaan päästökseen keisarin suosioon ja vaimoksi.²⁵¹ Se mikä Poppaeassa on kuitenkin kiintoisaa, on hänen toimimisensa totaalisesti yksin. Messalina hyödyntää jatkuvasti rikoskumppaniensa apua juonitteluisaan ja jopa pääosin itsenäisesti toimiva Agrippina toimii toisinaan näin. Sen sijaan Poppaeaan Tacitus ei kuvaa hyödyntäneen kenenkään toisen apua kuin itsensä. Hänen vallankäyttönsä, oli se sitten vilpillistä tai avointa, kohdistuu *Annalesissa* aina suoraan Neroon ilman välikäsiä tai muita osallisia, kohdaten tämän aina kasvokkain. Huimasta toiminnan itsenäisyydestä huolimatta Tacitus ei kuvaa Poppaeaa vallankäyttäjänä yhtä valtakuntaa uhkaavana kuin Agrippina tai edes Messalina. Tämä johtuu siitä, että hän ei toisten tavoin tähtää missään vaiheessa hallitsemiseen ja politiikkaan vaikuttamiseen.

---

²⁴⁷ ”honestam quidem, sed ex quis deterrima orerentur” Tac. Ann 11.38.

²⁴⁸ ”per lasciviam [...] rebus Romanis inludenti”, ”adductum et quasi virile servitium” Tac. Ann. 12.7.

²⁴⁹ Tac. Ann. 13.46; 14.1.

²⁵⁰ ”ea diu paelex et adulteri Neronis, mox mariti potens” Tac. Ann. 14.60.

²⁵¹ Tac. Ann. 13.46; 14.4.

Tacitus mainitsee hänen omanneen valtaa Neroon, mutta missään vaiheessa kirjoittaja ei kuvaa Poppaean olleen kiinnostunut vaikuttamaan valtion asioihin.²⁵² Tämä tekee hänestä pienemmän uhan, sillä Tacitus kuvaa ensisijaisesti valtakunnan historiaa, ei keisarien elämiä. Poppaean pyrkimyksenä oli Tacituksen esityksen mukaan saavuttaa ja pitää asemansa keisarin vaimona. Tacitus vaikuttaa kuitenkin nähneen vaaraa Poppaean dominoivuudessa, jos keisarin vaimo kiinnostuisi puuttumaan valtakunnan asioihin, kuten Messalina ja Agrippina, ja siksi viittaa tämän omaamaan valtaan.

Tacitus esittää naissukupuolisuutta, jossa nainen omaa valtaa huomattavasti suhteessa hallitsevaan aviomieheensä tai rakastajaansa. Tällaisen vallan hän liittää nimenomaan paheellisiin naisiin. Tällä hän painottaa, että naisen valta keisariin ja sitä kautta valtakunnan asioihin on historioitsijan rakentaman naiseuden kannalta huomattavan paheellinen asia. Molemmat kirjoittajat puolestaan luovat naiseuden ja vallan yhteydestä käsityksen, että vaimon huomattava vaikutusvalta keisariin on yhteydessä miehen luonteenheikkouteen. Keisarin tarpeeksi suuri heikkous ja auktoriteetin puute kääntävät sukupuoliroolit pääläelleen: Mies kuvataan passiivisena sivustakatsojana, kun taas aktiivinen nainen ottaa hallitsijan käskyvallan itselleen. Tällainen nainen hamuaa ja käyttää käskyvaltaa rikollisesti omien halujen tyydyttämiseen. Siveettömyys, häpeällisyys ja vallanhimo ovat valtaa omaavien vaimojen suurimpia paheita. Toisaalta Tacitus rakentaa rakastajattarien kautta naiseuden käsittämiseen ajatusta, että paheellisen naisen valtaa voidaan myös hyödyntää valtakunnan eduksi ja ettei vaikutusvaltainen nainen ole erityisen suuri uhka, jos hän ei pyri vaikuttamaan politiikkaan. Tällöin naisen tuli olla miehen kontrolloima, eli jälleen Tacitus toistaa naisen tarvitsevan miesvaltaa.

4. Sukupuolensa rajat

Viimeisessä osiossa tarkastellaan mies- ja naissukupuolisuuden ilmentämisen rajoja, niiden rikkomista ja sisällä pysymistä. Tällä otetaan huomioon, että naiseuden ja vallan yhteydessä ei ole kyse vain henkilön biologisesta sukupuolesta, vaan myös vallan toimittamisen ilmentämästä sukupuolisuudesta ja vallan yhteydestä sukupuoliin. Ensimmäisessä luvussa nostetaan esiin naisten valta, joka ilmenee yhteydessä militäärisyyteen. Militäärisyys on näet teoksissa suurin yksittäinen teema, jossa naiset toimivat maskuliinisella elämänalueella miehisyttä eli miessukupuolelle tyypillisiksi yleisesti miellettyjä piirteitä tai toimintaa ilmentäen. Luvussa 4.2. naisten miehisyden ilmentämistä vallalla tarkastellaan laajemmin ja samalla luodaan katsaus myös keisarin toimittamaan

---

²⁵² Esim. Tac. Ann. 14.60.

naisellisuutta ilmentävään valtaan. Lopuksi luvussa 4.3. perehdytään naiseuden ja vallan yhteyttä heidän biologiselle sukupuolelleen tyypillisiksi miellettyihin piirteisiin.

4.1. Militääriset naiset

Sodankäynti miellettiin Roomassa voimakkaasti maskuliiniseksi toimialaksi. Yksilön piirteinä militäärinen kyvykkyys ja sen toteuttaminen olivat tärkeä osa miessukupuolen *virtus*-hyvettä, joka viittaa yksilön miehekkyyteen. *Virtus* ja militäärinen kyvykkyys olivat myös keisarin valta-aseman ja onnistuneen keisariuden yksi tärkeimmistä peruspilareista kuvastaen aseman maskuliinisuutta.²⁵³ Se, miten keisarit suoriutuivat *virtusin* osoittamisesta elämänsä aikana, heijastaa pitkälti heidän onnistumistaan hallitsijoina ja miehinä. Keisarilla oli kiistaton asema asevoimien komentajana. Valtion kaikki sotilaalliset voitot myös luettiin keisarin kunniaksi vuodesta 19 eaa. eteenpäin, huolimatta siitä, oliko hän itse edes käynyt taistelutantereella. Vain keisarilla ja hänen lähisukulaisillaan oli enää oikeus juhlistaa triumfia. Sodassa osoittaessaan *virtusia*, mies saattoi myös saada suurimman 'kunniansa' (*gloria*).²⁵⁴

Annalesissa käydään *De Vita Caesarumia* tarkemmin läpi naisen sopimattomuutta militääriselle kentälle. Maaherra Suetonius Paulinus johtaa joukkojaan taisteluun naisen johtamia brittejä vastaan ja rohkaisee sotilaitaan mainitsemalla naiset 'sotaa vieroksuviksi' (*imbellis*) ja siksi helposti voitettaviksi.²⁵⁵ Tiberiuksen kautta kuvatessaan Tacitus puolestaan nostaa esiin senaatin keskustelun maaherrojen oikeudesta ottaa vaimo mukaansa provinssiin. Caecina Severus haluaa kieltää tämän perustellen:

Ei ennen nimittäin suotta päätetty, ettei naisia tule raahata mukaan provinssiin tai vieraisiin maihin. Naisten seurue hidastaa rauhan aikana ylellisyydellään ja sodan aikana pelollaan ja muuttaa roomalaisen marssirivistön muistuttamaan barbaarien kulkuetta. Sukupuolena he eivät ole pelkästään kyvyttömiä ja voimiltaan heikompia työntekoon vaan myös, tilaisuuden saatuaan, hurjia, kunnianhimoisia ja vallanhaluisia. He kulkevat sotilaiden keskuudessa ja pitävät kenturiot palvelualttiina. Hiljattain nainen johti kohorttien harjoitusta ja legioonien suoritusta. Miettikää itse, kuinka monta kertaa, kun jotakuta syytetään kiristyksestä, osoitetaan valtaosa syytöksistä tämän vaimoon. Vaimoon takertuu pian provinssien asukkaiden pohjasakka. Hän ottaa hoitaakseen liikeasiat.²⁵⁶

²⁵³ Eck 2008, 20; Fabre-Serris & Keith 2015, 1; Sarsila 2006, 17.

²⁵⁴ Eck 2007, 60 – 61; Madsen 2014, 18; Takács 2009, 1.

²⁵⁵ Tac. Ann. 14.36.

²⁵⁶ "haud enim frustra placitum olim ne feminae in socios aut gentis externas traherentur: inesse mulierum comitatui quae pacem luxu, bellum formidine morentur et Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus convertant. non imbecillum tantum et imparem laboribus sexum sed, si licentia adsit, saevum, ambitiosum, potestatis avidum; incedere inter milites, habere ad manum centuriones; praesedissee nuper feminam exercitio cohortium, decursu legionum.

Caecinan ehdotus torjutaan perusteina nykyinen rauhan aika, joka ei vaadi entisenlaista ankaruutta, naisten erityistarpeiden vähyys, miesten yhtäläinen alttius moraalittomuuksiin, vaimon miehelleen tarjoama kumppanuus ja kunniakas lepo taistelun jälkeen sekä pelko siitä, että naiset altistuisivat puolisonsa lähdettyä nautinnonhalulle ja toisten miesten himoille. Näihin perusteisiin sisällytetään kuitenkin tunnustaminen, että nainen on ”luonnostaan heikko sukupuoli”²⁵⁷ ja että ”sotaan käyvän miehen tulee valmistautua kunnolla”²⁵⁸. Jälkimmäisellä huomiolla viitataan mitä ilmeisimmin naisen olevan sodankäynnissä ja taistelukentällä häiriötekijä. Lisäksi huomio naisen tarjoamasta levosta taistelun jälkeen asettaa tuon sukupuolen pois konkreettisista sotatoimista. Sota ja nainen ei siis ollut roomalaisten mielissä hyväksytty yhdistelmä. Benoist kuitenkin huomioi, että senaatissa käyty väittely kuvaa tuolloin käynnissä olevaa ylipäällikön toimen vapautumista tasavallan aikaisista säädöksistä.²⁵⁹ Aiempaa hyväksyvämpi suhtautuminen naisten maakuntamatkoihin osallistumiseen voidaan nähdä osana ylhäisen naisen aseman murrosta, jossa toisaalta on voimassa perinteisen kotona toimivan passiivisen naiseuden ihannoiminen ja toisaalta vaatimus esiintyä julkisesti.

Vaikka naisen osallistuminen sodankäynnin maskuliiniselle elämänalueelle ei ollut perinteisten ihanteiden kautta tarkasteltuna hyväksyttävää, sekä Tacitus että Suetonius kuvaavat naisia juuri näissä yhteyksissä ja esittävät joidenkin naisten toimivan vieläpä hyveellisesti. Kumpikaan kirjoittajista ei esitä roomattaria konkreettisissa sota- tai taistelutilanteissa, mutta mainitsevat muita naisia näissä yhteyksissä. Tacitus sisällyttää sotakuvauksiinsa mainintoja roomalaisia vastaan sotivien heimojen siviiliuhreiksi päätyneistä naisista sekä yksilöi heimojen kuningasperheen naisjäsenet, jotka päätyvät sotimisen yhteydessä roomalaisten panttivangeiksi tai raiskaamiksi.²⁶⁰ Hän esittää valtaosan sotimisen yhteydessä kuvatuista barbaarinaisista passiivisissa rooleissa, sotatoimien uhreina ja toiminnan välineinä, eivätkä itse aktiivisesti toimi. Näiden lisäksi Tacitus kuvaa muutaman kerran barbaarinaisten aktiivisuutta taisteluissa. Esimerkiksi Monan saarelle Britanniaan hyökätessään roomalaiset joukot kohtaavat aseistautuneen vihollisrintaman, jonka väleistä ”naiset hyökkäilivät raivottaria mukailien ruumisasuun pukeutuneina, hiukset hajallaan ja soihtuja kantaen”.²⁶¹ Hieman tämän jälkeen Tacitus kertoo Boudiccasta, icenien kuninkaan vaimosta, joka itse johtaa taistelua roomalaisia vastaan, sillä naisen johdolla taistelu kuului brittien tapoihin.²⁶² Benoistin mukaan

---

cogitarent ipsi quotiens repetundarum aliqui arguerentur plura uxoribus obiectari: his statim adhaerescere deterrimum quemque provincialium, ab his negotia suscipi, transigi;” Tac. Ann. 3.33.

²⁵⁷ “sexum natura invalidum” Tac. Ann. 3.34.

²⁵⁸ “bella plane accinctis obeunda” Tac. Ann. 3.34.

²⁵⁹ Benoist 2015, 274.

²⁶⁰ Esim. Tac. Ann. 2.7; 12.35; 14.31.

²⁶¹ ”intercurantibus feminis, [quae] in modum Furiarum veste ferali, crinibus disiectis faces praeferebant;” Tac. Ann. 14.30.

²⁶² Tac. Ann. 14.35.

esittämällä erityisesti naisen militääriä johtajuutta Boudiccan kautta Tacitus korostaa vastapuolen miespuolisen johtajan – Boudiccan tapauksessa Neron – epäonnistuneisuutta.²⁶³

Tämä sama asia pätee roomattariin: Benoistin mukaan naisten astuminen maskuliiniselle militääriselle elämänalueelle kuvaa heidän huonoa käytöstään ja Rooman maskuliinisen poliittisen instituution toimimattomuutta.²⁶⁴ Se, että roomattarien ja keisarin lähimpiin naisten ei teoksissa kuvata vierasmaalaisten tavoin astuneen konkreettisesti taistelukentälle, on sopusoinnussa senaatissa esitettyjen näkemysten kanssa, joissa naissukupuoli koetaan ongelmallisena nimenomaan käytännön sotatoimiin ja taisteluihin osallistuessa. Silti auktorit esittävät roomattaria vaikuttamassa ja osallistumassa militääriselle elämänalueelle ilman taisteluihin liittymistä.

Jo aiemmissa luvuissa tarkastellut Livian ja Agrippina vanhemman toimet ja vallankäyttö militäärisellä kentällä kuvataan myönteisessä valossa toimien epätsekkäiden motiivien ja hyväksyttävien toimintatapojen vuoksi. He molemmat myös osoittavat teoksissa merkittävää vaikutusvaltaa suhteessa sotilaisiin. Suetoniuksen Livia ”puuttui henkilökohtaisesti kansalaisten ja sotilaiden toimiin kehottaen heitä ponnistelemaan sinnikkäämmin”²⁶⁵, jotta kaupungissa riehuva tulipalo saataisiin taltutettua. Suetonius ei kerro, miten kansa ja sotilaat suhtautuivat keisarin äidin kehotuksiin, mutta päätellen keisarin suuttumuksesta Suetonius mielsi Liviolla todella olleen auktoriteettia sotilaisiin. Vaihtoehtoisesti hänellä oli kirjoittajan mielestä vähintään niin suuret mahdollisuudet vaikuttaa heihin auktoriteettina, että hän itse yrittää ilmentää sitä, minkä johdosta Tiberius huolestuu oman valta-asemansa puolesta.

Tacitus kuvaa Agrippina vanhemmalla olleen puolestaan kiistatta todellista vaikutusvaltaa sotilaiden keskuudessa. Kun kapinoivat roomalaiset sotilaat huomaavat Agrippinan pakenevan heitä itseään pysyäkseen turvassa, he alkavat hävetä itseään. Agrippina nauttii sotilaiden kunnioitusta ja saa heidät rauhoittumaan, mutta ei siksi, että hän olisi militäärisesti ansioitunut tai korvaamaton apu leirissä. Sotilaat kunnioittavat hänen naisellisia ansioitaan: kunniakkaita sukujuuria, siveyttä ja hedelmällisyyttä.²⁶⁶ Toisaalla historioitsija esittää Agrippinan vaikutusvallan perusteeksi myös hänen konkreettisen kyvykkyytensä johtaa sotilaita. Tiberius näet epäilee Agrippinan keräävän sotilaiden suosiota huolehtimalla heille vaatteita ja siteitä sekä johtamalla heitä Germanicuksen poissa ollessa,

---

²⁶³ Benoist 2015, 269 – 270.

²⁶⁴ Benoist 2015, 274.

²⁶⁵ ”ipsam intervenisse populumque et milites, quo enixius opem ferrent, adhortatam” Suet. Tib. 50.

²⁶⁶ Tac. Ann. 1.40 – 44.

tämän valtuutuksella. Agrippina suorittaa hänen mukaansa ylipäällikön tehtäviä, kuten vierailee manipuluksia²⁶⁷ ja hoitaa lahjoitukset.²⁶⁸ Keisari lisää, että

Agrippina on jo kyvykkäämpi sotaväen kanssa kuin legaatit tai sotilasosastojen komentajat. Tuo nainen taltutti kapinalliset, joita keisarillinen nimikään ei ollut kyennyt vastustamaan.²⁶⁹

Se, että näin ajattelee Tacituksen mukaan Agrippinan vastustaja, kertoo näkemyksestä, että Agrippinalla todella oli merkittävää kykyihin perustuvaa vaikutusvaltaa ja arvostusta sotilaiden keskuudessa. Muutoin Tacitus tuskin esittäisi jopa keisarin huomioineen naisen toimia yhtä arvostavasti, ja historioitsija kertoo Agrippinan toimien tehneen Tiberiukseen syvän vaikutuksen.²⁷⁰ Vaikka Agrippina ei *Annalesissa* liitykään taistelukentälle, ovat hänen toimensa sotilaiden suhteen huomattavan aktiivisia ja konkreettisia. Tacitus ei selvästikään näe häntä oman puolisonsa tukena vain tarjoamassa tälle emotionaalista tukeaan ja huojennusta taisteluiden välissä, kuten Caecinan vastaväittäjä pitää naiselle sopivana toimintana provinsseissa. Tacitus esittää Agrippinan tukeneen miestään ryhtymällä erilaisiin julkisesti näkyviin ja toisinaan vallankäyttöä vaativiin tehtäviin. Siten kirjoittaja asettaa Agrippinan, naisen, erittäin näkyvästi aktiivisena toimijana ja auktoriteettina maskuliiniselle sotavoimien kentälle. Saman tekee myös Suetonius Livian kautta tämän toimilla tulipalon yhteydessä, joskin pienemmässä mittakaavassa.

Annalesissa Agrippinan tavoin aktiivisesti militäärisellä kentällä toimii myös maaherra Pison vaimo Plancina, jonka hahmolla Tacitus kontrastoi Agrippina vanhempaa.²⁷¹ Plancina ja Piso eivät omasta puolestaan ole osallisia keisarinvaltaan, eivätkä havittele sitä, mutta Plancinan vastakkaisuus Agrippinalle osoittaa tarkemmin ne piirteet, jotka Tacituksen mielestä tekevät Agrippinan vallankäytöstä ja osallistumisesta militäärisellä kentällä hyveellistä ja Plancinan toiminnasta paheellista. Lisäksi pariskunnalla on tärkeä rooli Germanicuksen mahdollisen keisariuden kannalta. Tacitus näet mainitsee olleen hyvin mahdollista, että Tiberius nimitti Pison Syyrian maaherraksi hillitsemään Germanicuksen kunnianhimoisia toiveita, viitaten ilmeisesti Germanicuksen potentiaaliseen keisariksi nousemiseen, ja että ainakin Piso itse uskoi näin. Lisäksi Tacitus pitää varmana sitä, että Livia tuki Plancinaa vastustaakseen Agrippina vanhempaa.²⁷²

Plancinan aktiivisuudesta militäärisellä kentällä Tacitus kertoo seuraavaa:

---

²⁶⁷ Manipulus oli legioonan taktinen yksikkö, joka koostui noin 120 miekoin ja heittokeihään aseistautuneesta miehestä tai noin 60 miekoin ja keihään aseistautuneesta miehestä. Lendon 2005, 390 – 392.

²⁶⁸ Tac. Ann. 1.69.

²⁶⁹ ”potiorem iam apud exercitus Agrippinam quam legatos, quam duces; conpressam a muliere seditionem, cui nomen principis obsistere non qui verit.” Tac. Ann. 1.69.

²⁷⁰ Tac. Ann. 1.69.

²⁷¹ Vidén 1993, 38.

²⁷² Tac. Ann. 2.43.

Eikä Plancina pysytellyt naiselle sopivassa säädyllisyydessä, vaan osallistui ratsumiesten ja kohortin harjoituksiin ja herjasi Agrippinaa ja Germanicusta.²⁷³

Tacitus ei tarkenna tapaa, jolla Plancina ”osallistui” ratsumiesten ja kohortin harjoituksiin. Oliko hän mukana passiivisesti harjoituksia seuraten vai toimiko hän aktiivisesti ja kenties ohjaavasti harjoituksiin puuttuen? Tuskin hän sentään osallistui itse sotilaiden joukossa harjoitusten suorittamiseen. Tätä informaatiota meillä ei ole, mutta olennaista on, että Tacitus kuvaa Plancinan olevan paikalla harjoituksissa tavalla tai toisella, näkyvästi ja julkisesti, eikä historioitsija suhtaudu siihen lainkaan hyväksyvästi. Päinvastoin näin toimimalla nainen rikkoo säädyllisyyttä ja sopivaa naisellisuutta. Kiintoisasti Agrippinan osallistuminen armeijan toimintaan vaikuttavuudeltaan vielä suuremmisakin mittakaavoissa, kuten päällikön toimissa, ei aiheuta Tacituksessa samanlaista kauhistusta. Syynä on ensinnäkin se, että he molemmat toimivat näkyvästi maskuliinisesti, mutta samalla historioitsija esittää Agrippinan ilmentävän naisellisia ansioitaan. Kuten mainittua, roomalaisten sotilaiden kunnioitus Agrippinaa kohtaan perustuu teoksessa hänen sukujuuriinsa, siveyteensä ja hedelmällisyyteensä. Sen sijaan Plancinan ansiot, myös naiselliset sellaiset, jäävät miltei olemattomiin. Tacitus mainitsee vain hänen ’ylhäisyytensä’ (*nobilitate*) ja ’varakkuutensa’ (*opibus*) tämän hyvinä puolina.²⁷⁴ Ennen kaikkea ero Plancinan ja Agrippinan välillä on kuitenkin heidän toimintatavoissaan. Agrippina johtaa sotilaita väliaikaisesti Germanicuksen oikeuttamana ja hätätilan vaatimana pitääkseen sotilaat järjestyksessä, kun taas Plancina aiheuttaa sekasortoa joukkoihin ja pyrkii horjuttamaan heidän uskollisuuttaan, minkä myös Vidén huomii.²⁷⁵ Barrettin mukaan sotajoukkojen uskollisuuteen kajoaminen olikin naisen pahin mahdollinen synty.²⁷⁶ Lisäksi Tacitus ei mainitse Plancinan toimineen miehisen auktoriteetin hyväksymänä. Tämä on linjassa aiempien huomioiden kanssa siitä, että naisen aktiivinen vallankäyttö vaati kirjoittajien mielestä miehistä oikeutusta ja siten kontrollia ollakseen hyväksyttävää.

Huolimatta siitä, että auktorit esittävät Agrippinan ja Livian rikkovan sukupuolensa perinteisiä rajoja toimimalla maskuliinisella elämänalueella, he kuvaavat heidän toimensa ja vallan osoituksensa myönteisenä toimintana, jolla kontrastoidaan keisarin – siis kummankin kohdalla Tiberiuksen – hallinnan epäonnistuneisuutta. Näin ollen se, että roomalaisnainen toimii näkyvästi aktiivisesti ja valtaa omaavissa tehtävissä militäärisellä kentällä, ei kirjoittajien esitysten mukaan ollut itsessään sopimatonta. Se oli arveluttavaa, mutta jos toiminnan tarkoituksiperät ja metodit olivat hyväksyttäviä, saattoivat Suetonius ja Tacitus nähdä toiminnan myönteisessä valossa.

---

²⁷³ ”nec Plancina se intra decora feminis tenebat, .sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse, in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere” Tac. Ann. 2.55.

²⁷⁴ Tac. Ann. 2.43.

²⁷⁵ Tac. Ann. 2.55. Vidén 1993, 44.

²⁷⁶ Barrett 2002, 117.

Teoksissa roomalaisnaisille tyypillinen tapa puuttua militääriseen kentälle ehdottoman sopimattomasti – siis toisin kuin Agrippina vanhempi ja Livia puuttuvat – on osallistuminen johonkin militääriseen tapahtumaan näkyvästi mutta vain passiivisesti mukana ollen. Plancinan osallistuminen sotilaiden harjoituksiin on yksi näistä tapauksista, jos hänen osallistumisensa viittaa hänen vain seuranneen harjoituksia näkyvästi. Suetonius kuvaa lisäksi kaksi tapahtumaa, joissa nainen osallistuu tällä tavoin passiivisesti mutta näkyvästi triumfikulkueeseen: Ensimmäisessä Claudius-sukuun kuuluva Vestan neitsyt nousee veljensä vaunuihin tämän viettäessä triumfia, jota kansa ei ollut hyväksynyt. Toisessa mainitaan Messalinan ajaneen Claudiuksen jäljessä triumfissa, joka pidettiin keisarin Britanniaan suuntautuneen sotaretken jälkeen.²⁷⁷ Viimeinen tapaus, jossa nainen esiintyy passiivisesti, mutta näkyvästi militäärisessä tapahtumassa, kuvaa *Annalesin* Agrippina nuorempaa, joka istuu miehensä Claudiuksen tavoin korokkeella seuraamassa paraattia, jolla juhlistetaan voittoa brittiläisestä heimopäällikkö Caratacuksesta.²⁷⁸

Erityisesti Agrippinan esiintyminen paraatin katsomossa, saa Tacitukselta kiivasta kritiikkiä:

Oli todellakin uutta ja muinaisten tapojen vastaista, että nainen esiintyi roomalaisten lippujen edessä. Hän näki itsensä osallisena hallitsemaan esi-isiensä luomaa valtakuntaa.²⁷⁹

Agrippinan käytös ei varsinaisesti ole uutta, sillä vastaavan kaltaisella tavalla *Annalesissa* toimivat jo aiemmin Agrippina vanhempi ja Plancina. Ginsburg huomioi tämän ja lisää, että Tacituksen voimakas reaktio ilmentää, ettei Agrippina hänen mielestään ainoastaan katsellut paraattia, vaan hän samalla sormeili armeijan uskollisuutta.²⁸⁰ Hän siis toimi Tacituksen käsityksen mukaan samalla tavalla kuin Plancina, ja siksi historioitsija kuvaa hänen esiintymisensä on sopimattomana. Se, että Agrippina osallistuu tapahtumaan julkisesti ja näkyvästi esittää itsensä Claudiuksen rinnalla hallitsijaparin toisena puolena, on selkeää sotajoukkoihin kohdistuvan vallan ja auktoriteetin esittämistä. Esittämällä itsensä valta-asemassa Agrippina mahdollisesti pyrkii saavuttamaan valtaa sotajoukkoihin nähden. Paraatin yhteydessä Caracatus perheineen ylistävät ja kiittävät korokkeella istuvaa Agrippinaa tasa-arvoisesti keisarin kanssa, joka oli armahtanut heidät.²⁸¹ Agrippinan vallan esittäminen sai Tacituksen mukaan siis ainakin heidät toimimaan sen ajatuksen mukaisesti, että Agrippinalla todella on valtaa.

Jokaisella näillä militääriseen tapahtumaan osallistuneilla naisilla kirjoittajat esittävät myös heidän omaa osallisuutta tapahtuman aiheeseen. Claudiuksen triumfin tulisi olla hänen miehekäs kunniahetkensä, osoitus hänen menestyksestään Britanniassa, mutta hän joutuu jakamaan sen

---

²⁷⁷ Suet. Claud. 17; Tib. 2.

²⁷⁸ Tac. Ann. 12.36 – 37.

²⁷⁹ ”novum sane et moribus veterum insolitum, feminam signis Romanis praesidere: ipsa semet parti a maioribus suis imperii sociam ferebat.” Tac. Ann. 12.37.

²⁸⁰ Ginsburg 2006, 26 – 27.

²⁸¹ Tac. Ann. 12.37.

vaimonsa, naisen, kanssa, jolla ei tiettävästi ollut osallisuutta sotaretken saavutuksiin. Maininta Messalinan mukanaolosta on Suetoniuksen tehokas muistutus lukijalle siitä, kuinka heikko keisari oli alistuessaan vaimonsa vallan alle. Näin myös Messalina puuttuu esiintymisellään Plancinan ja Agrippina nuoremman tavoin Rooman joukkojen uskollisuuteen. Claudius-suvun Vestan neitsyt, joka osallistuu veljensä rinnalla triumfiin esittää myös itsensä osallisena triumfin juhlistamiin sotasaavutuksiin. Tällä kuvauksella Suetonius ei ilmennä yhtä voimakkaasti vallan esittämistä kuin aiemmilla tapauksilla, sillä kyseessä ei ole keisarillinen perhe. Pikemminkin kyse on triumfin laittomuuden ja huonojen tapojen osoittamisesta, jotka Suetonius liittää Tiberiukseen luonnehtimalla tämän Claudius-sukutaustaa tapauksen kuvaamisella.

On huomioitavaa, että nämä naiset esittävät teoksissa omaa osallistuneisuuttaan joko hyvin konkreettisiin sotaretkiin tai sotavoimien hallintaan. Triumfissa ajaminen assosioi naiset taistelukentille. Agrippina nuoremman ja Plancinan esiintyminen julkisesti esittää auktoriteettia ja hallintavaltaa, joka kohdistuu sotavoimiin. Auktorit siis liittävät nämä naiset äärimmäisen voimakkaasti maskuliiniseen sotavoimien johtajuuteen tai konkreettiseen ja yhtä maskuliiniseen taisteluun. Siksi naisten toiminta militäärisellä kentällä – sotajoukkojen uskollisuuteen puuttumisen lisäksi – oli teosten välittämien näkemysten mukaan ehdottoman sopimatonta.

Vaikka Tacitus ei esitä Agrippina nuoremman päätyvän taistelukentälle, hän ei esitä tämän myöskään pitäytyvän vain vallan esittämisessä militäärisellä kentällä. Toisin kuin muut teosten naiset, Agrippina vaikuttaa huomattavasti pretoriaanikaartin toimintaan. Pretoriaanikaarti koostui eliittisotilaista, joiden tehtäviin kuului erinäisiä hallintoasioita ja kaupungin tapahtumien turvaaminen, mutta heidän päätehtävänä oli huolehtia keisarin ja tämän perheen turvallisuudesta. Pretoriaanikaartilla oli näin ollen hyvin läheinen suhde keisariin ja sen tuki oli äärimmäisen tärkeää keisarin vallassa pysymiselle.²⁸² Tacituksen mukaan Agrippina halusi pretoriaanikaartin päälliköt Lusius Getan ja Rufrius Crispinuksen erotettua, sillä uskoi heidän olevan valtapyrkimystensä tiellä. Hän taivuttelee Claudiuksen siirtämään päällikkyys Afranius Burrukselle, joka olisi uskollisempi hänelle itselleen.²⁸³ Tämä on ainoa tapa, jolla Tacitus esittää Agrippinan konkreettisilla toimillaan vaikuttaneen pretoriaanikaartiin ja sotavoimiin. Sen lisäksi Tacitus liittää Agrippinaan monia epäilyjä siitä, että hän pyrkii toimimaan omaksi edukseen militäärisellä kentällä ja saamaan armeija uskolliseksi itselleen, ei keisarille. Neron epäonnistuessa äitinsä murhayrityksessä, keisari pelkää tämän vastaiskuna yllyttävän armeijan hallitsijaa vastaan. Äidin kuoleman jälkeen keisari syyttää

---

²⁸² Bingham 2013, 1 – 4.

²⁸³ Tac. Ann. 12.42.

häntä yrityksestä saada pretoriaanikaarti vannomaan itselleen, naiselle, uskollisuutta.²⁸⁴ Hänen kohdallaan nousee siis jälleen Barrettin naisen pahimmaksi synniksi mainitsema sotajoukkojen uskollisuuteen kajoaminen, mikä tekee hänestä erityisen paheellisen. Lisäksi Neron valtakauden ensimmäisen vuoden lopulla kansaa huolettaa Parthian hyökkäykset Armeniaan ja osa heistä epäilee 17-vuotiaan Neron kyvykkyyttä sodankäyntiin sanoin: ”mitä tukea on miehestä, joka on naisen ohjaama”²⁸⁵. Agrippinan merkittävä vaikutusvalta Neroon on kansan ja Tacituksen silmissä pelottava uhka. Toinen uhka on se mahdollisuus, että nainen, joka on sotaa vieroksuva ja heikko, johtaisi sotaa.

Nämä seikat Agrippinan puuttumisesta sota-asioihin ja armeijan uskollisuuteen ovat pelkoja ja todistamattomia väitteitä, eivät välttämättä totuudenmukaisia. Ne kertovat silti Tacituksen mieltäneen, että Agrippina oli asemassa, jossa hänellä nähtiin olevan vähintään hyvät mahdollisuudet toimia näillä tavoilla. Tuon mahdollisuuden Tacitus esittää selkeästi valtakuntaa uhkaavana. Toisaalta kuvaamalla Burruksen asettamista pretoriaanikaartin johtoon Tacitus esittää Agrippinalla olleen todellista vaikutusta armeijaan aluksi Claudiuksen kautta ja myöhemmin Burruksen kautta, joka tiesi, kenen toimesta hänet oli nimitetty. Lisäksi historioitsija mainitsee, että pretoriaanikaarti oli Burruksen oletuksen mukaan uskollinen Agrippinalle, sillä tämä oli keisariperheen jäsen ja ennen kaikkea Germanicuksen tytär, eikä kaarti siksi suostuisi surmaamaan tätä.²⁸⁶ Tällä Tacitus esittää Agrippinalla olleen myös todellisuudessa vaikutusvaltaa pretoriaanikaartiin, ja ettei se kaikki pohjautunut Agrippinan moraalittomille toimille, vaan myös tämän kunnioitettuihin sukujuuriin. Kuvaus Neron syytöksistä ja peloista kuitenkin osoittavat, että pyrkimykset kääntää sotilaat uskollisiksi naiselle olivat Tacituksen mukaan täysin vastoin soveliaisuutta.

Roomassa sodankäynti ja militäärisyys miellettiin erittäin maskuliiniseksi elämänalueeksi, jolle naisilla ei ollut asiaa. Molemmat kirjoittajat uusintavat teoksissaan tätä käsitystä sukupuolten järjestyksestä erityisesti sen kannalta, etteivät he esitä roomattarille olevan sopivaa osallistua konkreettiseen sodankäyntiin. He kuitenkin muuntavat tätä mielikuvaa naiseudesta kuvaamalla roomattarien osallistumista militääriselle kentälle jopa hyveellisesti toimien. Naisen hyveellinen osallistuminen militääriselle elämänalueelle vaatii heidän esitystensä mukaan samoja toimintatapoja ja metodeja kuin naisen muu hyveellinen valtatointa: epäitsekäät tarkoitukset, moraalin mukaiset toimintatavat, perinteisen naiseuden hyveiden performointia sekä alistumisen miehen kontrollille ja miesvallan alle. Näiden lisäksi kirjoittajat painottavat, että hyveellisen militäärisen naisen toiminta on aktiivista, mutta avustavaa, eikä naisen tule puuttua sotajoukkojen uskollisuuteen

---

²⁸⁴ Tac. Ann. 14.7, 11.

²⁸⁵ ”quod subsidium in eo, qui a femina regetur” Tac. Ann. 13.6.

²⁸⁶ Tac. Ann. 12.42; 14.7.

keisarille. Nämä molemmat seikat liittyvät olennaisesti miesvallalle alistumisen vaatimukseen. Auktorit esittävät, että naisille tyypillinen tapa puuttua paheellisesti militääriseen kentälle on juuri osallistuminen julkiseen näytäntöön, jolla he linkittävät itsensä konkreettiseen sodankäyntiin ja/tai puuttuvat sotajoukkojen uskollisuuteen esittämällä auktoriteettia niiden suhteen.

4.2. Miesmäinen nainen, naisellinen keisari

Naisen sekaantuminen militääriseen elämäntilanteeseen ja siellä toimiminen on teosten ylivoimaisesti suurin ja määrällisesti eniten naisia käsittelevä teema, joka kuvaa naisen maskuliinisuutta. Se ei kuitenkaan ole Tacituksen ainoa keino kuvata tätä aihetta. Historioitsija yhdistää kaikkiin *Annalesin* vaikutusvaltaisimpiin naisiin Livian lukuun ottamatta viittauksia maskuliinisuudesta. Ennen kaikkea Agrippina nuorempaan, joka – kuten aiemmin on huomattu – on teoksen tavoitteellisin vallanhamuaja ja jonka Tacitus kuvaa omaavan ja hamuavan epävirallisen vaikutusvallan lisäksi virallista miehille kuuluvaa hallintavaltaa, historioitsija yhdistää voimakkaasti maskuliinisuutta.

Ihmisen luonteenpiirteiden ja toimien jako maskuliiniseksi ja feminiiniseksi ei luonnollisesti ole yksioikoista. Päinvastoin siinä sorrutaan helposti ylitulkintaan ja sitä kautta luomaan vääristynyt kuva yksioikoisesta ja vastakohtaisuuksia korostavasta kulttuurista. Kuten Jonathan Walters huomauttaa mies- ja naissukupuolista: Ne eivät ole toistensa vastakohtia. Jos mies ei ole jotain, se ei suoraan tarkoita, että nainen on. Sukupuolet ovat toisistaan erillisiä konstruktioita.²⁸⁷ Välttääkseni ylitulkinnallisuutta pitäydyn tarkastelussani niiden termivalintojen tasolla, jotka selkeästi ja perustellusti ilmentävät maskuliinisuutta.

Kirjaimellisesti maskuliinisuuteen naisen ominaisuutena Tacitus viittaa Agrippina vanhemman ja Agrippina nuoremman kohdalla. Naisista ensimmäistä Tiberius syyttää aviorikoksesta, minkä todennäköisyyden historioitsija kumoaa esittämällä:

Mutta Agrippina tasa-arvoisuutta kestävämpänä ja hallitsemista himoitsevana, harjoitti miehisiä asioita luopuen naisellisista paheista.²⁸⁸

Agrippina nuoremman hän kuvaa maskuliiniseksi puolestaan jo luvussa 3.3. käsitellyssä maininnassa hänen arvonnousustaan keisarin vaimoksi. Tuossa kirjoittaja kuvaa Agrippina nuoremman vallan olleen ”miltei maskuliinista orjuutta”²⁸⁹.

²⁸⁷ Walters 1997, 32.

²⁸⁸ ”sed Agrippina aequi impatiens, dominandi avida, virilibus curis feminarum vitia exuerat.” Tac. Ann. 6.25.

²⁸⁹ ”quasi virile servitium” Tac. Ann. 12.7.

Agrippinojen kuvaukset osoittavat jälleen, että Tacitus ei mieltänyt naisen esiintymisen maskuliinisenä olleen itsessään joko hyvä tai huono asia. Agrippina vanhemmasta miehiset toimet tekevät hänen mukaansa hyveellisemmän naisen. Koska hän on maskuliininen nainen, hän ei sorru biologiselle sukupuolelleen tyypillisiin paheisiin, kuten siveettömyyteen. Huomionarvoisesti tämä kuvaus Agrippina vanhemman luonteesta ei kuitenkaan ole kokonaisuudessaan kovin mairitteleva. Agrippina ei ole pelkästään immuuni naisellisille paheille, vaan hän on myös hallitsemista himoitseva eikä kestä tasa-arvoisuutta. Vallanhalu on tässä Agrippinan dominoiva huono piirre. Hän ei pelkästään himoitse hallitsemista vaan myös 'tasa-arvoisuuden kestäättömyys' viittaa vallanhaluun. Vidén avaa lausahduksen merkitystä tarkemmin ja esittää sen viittaavan Agrippinan tyytymättömyyteen jakaa muiden kanssa tasa-arvoinen asema sekä hänen haluunsa nousta heidän yläpuolelleen.²⁹⁰ Se, että Tacitus kuvaa Agrippinan hallitsemisenhimoa termillä *dominandus*, viittaa hänen haluavan maskuliinista hallintavaltaa. Tacituksen näkemyksen mukaan naisen maskuliinisuus oli moraaliltaan kaksijakoinen luonne. Se, että historioitsija kuvaa samassa virkkeessä sekä Agrippinan maskuliinisuuteen perustuvia hyviä seurauksia että hänen huonoja piirteitään, ilmentää kirjoittajan kaksijakoista suhtautumista naiseen, joka saa aikaan hyvää rikkomalla sukupuolensa perinteisiä tapoja. Tacitus ei voinut kuvata häntä pelkästään moraalisesti ihailtavana roolimallina, joten hän tähänkin kuvaukseen liittyy kritiikkiä Agrippinaa kohtaan.

Siinä missä Agrippina vanhemman luonne muuttuu maskuliinisten toimien vuoksi hyveellisemmäksi, hänen tyttärensä maskuliinisuus viittaa Tacituksella päinvastoin tyranniaan. Tarkkaan ottaen historioitsija ei kuvaa Agrippina nuoremman vallankäyttöä maskuliiniseksi vaan 'miltei maskuliiniseksi'. Tässä sana 'maskuliininen' (*virile*) on itsessään keino kritisoida naista. Tacitus ei kuvaa hänen vallankäyttönsä olevan huonoa tai moraalitonta jonkin piirteen vuoksi, joka pohjautuu maskuliinisuuteen. Hänen vallankäyttönsä maskuliinisuus on itse moraalitonta assosioituessaan orjuutukseen. Maininta miltei maskuliinisuudesta ja ankaruudesta (*adductum*) antaa lukijalle kuvan, että Agrippina tulee ottaa vakavasti. Siinä missä hänen edeltäjänsä Messalina – jonka valtakunnan asioihin kohdistuvaan suureen ja paheelliseen vaikutukseen lukija on juuri edellisessä 11. kirjassa tutustunut – ”vain” tekee pilaa ja leikittelee Rooman asioilla, Agrippina ottaa vallan avoimesti itselleen ja hallitsee tosissaan ankarana tyrannina. Hän siis avoimesti syrjäyttää miesvallan ja asettaa maskuliinisen itsensä sen tilalle. Kuten luvussa 3.3. huomattiin, Messalina pitäytyy luonteeltaan ja toimissaan naiseudelle tyypillisissä asioissa eikä riko sukupuoliroolinsa rajoja juurikaan huomattavasti toisin kuin Agrippina. Tacituksen mukaan maskuliinisuus tekee Agrippinasta vakavammin otettavan ja valtakunnalle vaarallisemman vallankäyttäjän, joka ei hyväksy

---

²⁹⁰ Vidén 1993, 40.

miessukupuolen valtaa. Tämä vaikuttaakin olevan peruste sille, miksi Agrippina vanhemman maskuliinisuus on Tacituksen esityksissä positiivista ja Agrippina nuoremman maskuliinisuus negatiivista. Naiselle, joka toimii isänmaan puolesta ja hyväksyy miessukupuolen aseman vallanpitäjänä sille alistuen, maskuliiniset piirteet voivat olla näitä toimia tukevia ansioita. Sen sijaan nainen, joka pyrkii rikkomaan valtakunnan rauhan ja taistelee miesvaltaa vastaan, on miesmäinen hirviö, joka kuvittelee olevansa itse miehiä parempi.

Kuten aiemmin on mainittu, Tacitus liittää Agrippina nuorempaan myös määrällisesti paljon maskuliinisuuksia. Itse asiassa kirjoittaja yhdistää tällaista termistöä häneen naisista kaikkein eniten. Tacitus käyttää Agrippinasta kolmea maskuliinisuuteen viittaavaa sanaa: *atrox*, *severitas* ja *ferocia*. *Atrox* tarkoittaa 'hirveää', 'villii' ja 'ankaraa', *ferocia* puolestaan 'ylimielisyyttä' ja 'hurjuutta'. Ginsburg havainnoi, että näitä Tacitus käyttää molempia termejä kuvaamaan vain naisia, jotka tavoittelevat sopimattomasti maskuliinista roolia.²⁹¹ Agrippinan kohdalla kirjoittaja kertoo, kuinka tämä on "vihassaan ankara" (*atrox odii*) ja "aina hirveä" (*semper atrocis*), omaa 'hurjuutta' (*ferociam*) sekä puolustautuu itseensä kohdistuneita syytöksiä vastaan, kunhan ensin "keräsi ylimielisyytensä" (*ferociae memor*).²⁹² *Severitas* puolestaan viittaa 'tiukkuuteen' ja 'ankaruuteen'. Ginsburg huomioi, että Agrippina nuorempi on *Annalesin* ainoa naispuolinen henkilö, johon Tacitus tämän termin liittää. Muutoin henkilöt ovat miehiä, eikä *severitas* heidänkään kohdalla ole mairitteleva piirre. Ainoastaan kenraalin toimintatapana ja vanhanaikaisena hyveenä *severitas* on suotuista ominaisuus.²⁹³ Huolimatta termin harvinaisesta käytöstä naisten kohdalla, Agrippina nuorempaan Tacitus liittää sen jopa kahdesti: Ensin tämän noustua keisarin puolisoiksi, osana kuvausta hänen valtansa maskuliinisuudesta ja yleisestä kauheudesta, hänen kerrotaan olleen "julkisesti ankara" (*palam severitas*).²⁹⁴ Toisella kertaa Agrippina itse myöntää keisaripojalleen olleensa 'sopimattoman ankara' (*intempestivam severitatem*) pyrkien näin mielistelemällä pääsemään takaisin vaikutusvaltaiseen asemaan poikansa suhteen. Tämä tapahtuu Neron rakastuttua Acteen, jolloin äiti alkaa menettää asemiaan vaikuttajana.²⁹⁵

Tacitus mainitsee jokaisen näistä termeistä Agrippina nuoremman piirteenä kahdesti.²⁹⁶ Näin ollen historioitsija pitää näitä piirteitä hyvin tyypillisinä hänen luonteelleen, eikä vain tämän satunnaisina tunteen purkauksina tai reagointitapoina. Kirjoittajan sanavalinnat ovat siis tarkkaan mietittyjä ja erityisen merkityksellisiä. Tämä seikka ei kuitenkaan tarkoita, että Tacituksen muihin naisiin

---

²⁹¹ Ginsburg 2006, 38.

²⁹² Tac. Ann. 12.22; 13.2, 13, 21.

²⁹³ Ginsburg 2006, 130.

²⁹⁴ Tac. Ann. 12.7.

²⁹⁵ Tac. Ann. 13.12 – 13.

²⁹⁶ Tac. Ann. 127, .22; 13.2,12 – 13, 21.

kohdistuvat yksittäiset viittaukset maskuliinisuuksiin olisivat sanavalinnoiltaan merkityksettömiä satunnaisuuksia. Historioitsija ei vain painota niitä kyseenomaisen naisen ominaisuuksina yhtä voimakkaasti. Lisäksi se, että hän liittää Agrippina nuorempaan nämä kaikki kolme maskuliinisuuteen viittaavaa termiä suoran maskuliinisuusmaininnan lisäksi, kertoo Tacituksen tarkoituksesta painottaa Agrippina nuoremman luonteen kokonaisvaltaista maskuliinisuutta.

Naisten maskuliinisuutta tarkasteltaessa voidaan myös huomata, että Tacitus kuvaa Agrippina nuorempaa ja Agrippina vanhempaa monin samankaltaisin tavoin. Hän viittaa heihin molempiin suoraan maskuliinisina naisina. Hän liittää Agrippina vanhemman luonteeseen tyttärensä tavoin termit *ferocia* ja *atrox*. Vaikka Tacitus kuvaa Agrippina vanhemman naiselliset paheet hävittävää maskuliinisuutta myönteisessä valossa, *ferocia* ja *atrox* eivät omaa samanlaisia ylentäviä vaikutuksia. Tacitus esittää ne Agrippina vanhemman luonteenheikkouksina, joita aviomies kykenee hillitsemään. Kuolinvuoteellaan Germanicus kehottaa Agrippinaa luopumaan 'ylimielisyydestään' (*ferociam*) oletettavasti siksi, että aviomiehen kuoltua ei olisi ketään, joka pystyisi pitämään tuon piirteen kurissa. Koska kehotus jatkuu pyynnöllä, ettei vaimo ärsyttäisi voimakkaampiaan kilpailemalla heidän kanssaan vallasta, on ilmeistä, että ylimielisyydestä luopuminen on osa tuon pyynnön täyttämistä.²⁹⁷ Agrippina ei kuitenkaan luovu ylimielisyydestään tai valtapyrkimyksistään, kuten edellisissä luvuissa on käynyt selväksi, ja se koituu lopulta hänen tuhocseen. Puolestaan se, että Agrippina on ”aina hirveä” (*semper atrox*) kiihdyttää häntä käymään avoimesti Tiberiusta vastaan, kun Agrippinan serkku Claudia Pulchra haastetaan oikeuteen. Tämän tapauksen Tacitus mainitsee tapahtumien sarjana, joka oli johtava Agrippinan tuhoon.²⁹⁸ Tacitukselle Agrippinan maskuliinisuus ei siis *ferocian* ja *atroxin* osalta ole vain moraalista kritiikkiä aiheuttava pahe, vaan myös seikka, joka ilman miehistä kontrollia aiheuttaa kantajalleen perikadon.

Kiintoisasti Tacitus kuvaa molempia Agrippinoja identtisesti: *semper atrox/semper atrociam*, jolloin erona on merkityksen tulkinnan kannalta epäolennainen taivutusmuoto. Ginsburg tulkitsee tämän viittauksena, että Agrippina nuorempi peri *atrox*-piirteensä äidiltään ja seuraa tämän jalanjälkiään suhteessaan keisariin.²⁹⁹ Nähdäkseni perinnöllisyys on todennäköinen selittävä tekijä myös muille kuvauksille Agrippinojen jakamista yhteisistä luonteenpiirteistä. Lisäksi Ginsburg toteaa, että termi *atrox* liitetään tavallisesti taisteleviin sotilaisiin ja sillä korostetaan heidän hurjaa *virtusin* osoittamista. Tästä hän tekee tulkinnan, että Agrippina nuorempaan yhdistettynä Tacitus korostaa termillä tapaa, jolla Agrippina liittää menestyksekkäässä taistelussa tarvittavan hurjuuden

---

²⁹⁷ Tac. Ann. 2.72.

²⁹⁸ Tac. Ann. 4. 52.

²⁹⁹ Ginsburg 2006, 42.

politiikkaan osana omia maskuliinisia pyrkimyksiään.³⁰⁰ Sama tulkinta soveltuu myös hänen äitiinsä, jolle olisi vieläpä luonnollista omaksua *atrox* eläessään leirissä sotilaiden keskuudessa ja myöhemmin hyödyntää piirrettä poliittisissa pyrkimyksissään.

Tacituksen loput viittaukset naisten maskuliinisuuteen ovat huomattavasti pienempiä *atrox*-mainintoja. Poppaeen Sabinan historioitsija kertoo olleen ”aina vihassaan hirveä ja nyt myös pelon vuoksi hirveä”³⁰¹. Näin tapahtuu, kun Nero on kansan vaatimuksesta kutsunut karkottamansa Octavian takaisin ja Poppaea pelkää Neron pitävän virallisen vaimonsa, joka on kansan suosiossa.³⁰² Hieman tämän jälkeen Tacitus liittää Poppaeaan myös toisen, mutta epäselvemmän viittauksen *atrox*-piirteeseen. Octavian surmakuvauksen Tacitus lopettaa sanoihin:

Ja vielä hirveämpi julmuus seurasi: [Octavian] pää leikattiin pois ja kuljetettiin pääkaupunkiin Poppaean nähtäväksi.³⁰³

Tacitus ei tarkenna, viittaako hän ’hirveämmällä julmuudella’ Octavian pään leikkaamiseen, siihen, että Poppaea ilmeisesti haluaa pään itselleen katseltavaksi vai – mikä todennäköisintä – molempiin. Joka tapauksessa se, että hän mainitsee Poppaeen nimen erikseen – Poppaea on ainoa, joka pään haluaa ja on mahdollisesti sitä pyytänyt – asettaa rakastajattaren hyvin suureksi osaksi tätä ’hirveämpää julmuutta’ (*atrocior saevitia*). *Atroxin* yhdistäminen Poppaeaan on siitä erikoista, ettei Tacitus kuvaa häntä muutoin maskuliinisena henkilönä. Poppaea ei puutu lainkaan militäärisiin asioihin eikä hamua itselleen virallista miehille kuuluvaa hallintavaltaa. Hän hyödyntää toimissaan paljon naisille tyypillisiä keinoja: viettelyä sekä tunteisiin vetoamista sanoilla ja kyynelillä. Toisinaan hän pilkkaa ja moittii keisaria asettaen näin itsensä tämän yläpuolelle, mutta se ei ole varsinaisesti mikään osoitus maskuliinisuudesta. Tacitus kuvaa Poppaeen luonteeltaan yhtä lailla hyvin naiselliseksi: siveettömäksi ja huikentelevaiseksi.³⁰⁴ Huomionarvoisesti molemmat *atrox*-maininnat liittyvät olennaisesti Octaviaan. Historioitsija nostaa Poppaeen luonteen hirveyden esiin tämän kokiessa Octavian uhkaavan hänen avioliittopyrkimyksiään. Myöhemmin hän kuvaa, kuinka Poppaeen hirveä julmuus kohdistuu suoraan Octaviaan ja tämän ruumiin häpäisyyn. On siis mahdollista, että Tacitus, jonka tyyliin kuuluu henkilöiden kuvaaminen pareittain toistensa vastakohtina,³⁰⁵ halusi *atroxin* käytöllä korostaa Poppaeen ja naisellista ihanteellisuutta hipovan Octavian moraalista eroa.

---

³⁰⁰ Ginsburg 2006, 115.

³⁰¹ ”semper odio, tum et metu atrox” Tac. Ann. 14.61.

³⁰² Tac. Ann. 14.61.

³⁰³ ”additurque atrocior saevitia, quod caput amputatum latumque in urbem Poppaea vidit.” Tac. Ann. 14.64.

³⁰⁴ Naissukupuolelle tyypillisiin luonteenpiirteisiin palataan luvussa 4.3. Tac. Ann. 13.45 – 46; 14.1, 61 – 62.

³⁰⁵ Vidén 1993, 38, 43.

Keisarin lähipiirin viimeinen *atrox*-maininta liittyy Tacituksella Messalinaan. Ennen kuin Claudius saa tietää vaimonsa menneen naimisiin Siliuksen kanssa, keisarin talon vallanvaihtoa pelkäävät henkilöt haluavat tuhota Messalinan aikoen paljastaa tämän siveettömyyden keisarille. He uskovat, että Messalinasta voitaisiin päästä eroon, ”jos he saisivat hänet [keisarin] vakuuttuneeksi rikoksen hirveydestä”.³⁰⁶ Messalinan *atrox*-maininta on poikkeuksellinen verrattuna Agrippinojen maskuliinisuusviittauksiin. *Atrox*, *ferocia* ja *severitas* ovat Agrippinojen luonteenpiirteitä, kun taas Messalinan *atrox* kuvaa tämän toimintaa. Hän ei itse ole hirveä, vaan hänen rikoksensa on (*atrocitate criminis*). Näin ollen Tacitus ei yhdistä häntä itseään maskuliinisuuteen, vaan pitää Messalinan henkilönä edelleen sukupuolelleen tyypillisellä kentällä. Sanavalinta on kuitenkin erikoinen. Selitys termille voi löytyä tarkastelemalla ”rikoksen hirveyttä” laajemmin. Messalinan rikoksen aiheuttama uhka ja siten hirveys ei ole se, että hän on tehnyt aviorikoksen. Todellinen uhka on uusi aviomies Silius, joka on vaaraksi keisarin hengelle ja suunnittelee syrjäyttävänsä Claudiuksen ja hallita itse Messalina rinnallaan. Messalina itse ei Tacituksen esittämänä tavoittele vallanvaihtoa, kuten voidaan huomata hänen innottomuudestaan Siliuksen ehdottaessa suunnitelmaa.³⁰⁷ Näin ollen voidaan olettaa, että rikoksen ’hirveys’ viittaa itse asiassa Siliukseen ja tämän maskuliiniseen vallankaappaustavoitteeseen. Tacitus toki linkittää Messalinan termiin Siliuksen rikostoverina ja lisäksi näennäisesti siksi, että syytöksen tekijät tähtäävät nimenomaan Messalinan kukistamiseen.

Yhdessä suhteessa Tacitus kuitenkin asettaa Messalinan itsensä maskuliinisuuden kentälle. Siliuksen ja Messalinan jäätyä kiinni, Claudius tuomitsee heidän rikostoverinsa, ja Suillius Caesoniuksen mainitaan välttyneen kuolemalta. Hän näet oli yhtyessään Messalinaan ”hyväksynyt itselleen naisellisen osapuolen roolin”.³⁰⁸ Roomalainen seksuaalikulttuurissa penetroi ja miellettiin rooliltaan maskuliiniseksi ja penetroitava naiselliseksi osapuoleksi. Erityisesti *vir*, korkean sosiaalisen statuksen omaava miehinen mies, ei voinut hyväksytysti toimia passiivisesti ”naisellisen osapuolen roolissa”. Vastaavasti myös nainen, joka toimi seksuaalisesti aktiivisesti, oli yhteiskunnan hierarkian vastainen hirviö.³⁰⁹ Koska Suillius omaksuu naisellisen roolin, on selkeää, että tuolloin Messalina ottaa itselleen maskuliinisen penetroiijan aseman. Messalinan maskuliinisuuden omaksuminen ei kuitenkaan sodi hänen luonteensa ja toimiensa muuta kuvausta vastaan, siitäkään huolimatta, että Tacitus esittää hänet kokonaisuudessaan hyvin naisellisenä naisena. Messalinan kenties merkittävin luonteenpiirre *Annalesissa* on seksuaalinen hillittömyys. Tacitus esittää hänet kyltymättömänä naisena, jolla ei ole rajoja häpeällisyyden ja hekuman tavoittelussa. Historioitsija itse kertoo, kuinka Messalina

---

³⁰⁶ ”si atrocitate criminis praevaluissent” Tac. Ann. 11.28.

³⁰⁷ Tac. Ann. 11.26 – 28.

³⁰⁸ ”passus muliebria” Tac. Ann. 11.36.

³⁰⁹ Parker 1997, 59; Walters 1997, 30 – 32.

suorastaan kyllästyy uskottomuutensa helppouteen ja ajautuu siksi tuntemattomiin haluihin ja lisäksi tarkoituksellisesti hamuaa häpeää ylleen.³¹⁰ Tuntuu suorastaan luonnolliselta, että tällaisen naisen kuvataan päätyvän tyydyttämään halujaan ja häpeän himojaan rikkomalla seksuaalikkulttuurin hyväksytyjä tapoja. Tämän hän tekee ottamalla osakseen maskuliinisen penetroidin roolin suhteessa vieläpä korkean sosiaalisen statuksen omaavaan mieheen, ei edes alhaiseen orjaan. Tällä melko pienellä maininnalla Tacitus liittyy siis jopa Messalinaan maskuliinisuuden, mutta se on edelleen hyvin vähäinen verrattuna esimerkiksi Agrippinoihin. Maskuliinisuus on kuin lisämauste Messalinan hirviömyönteisyyden kuvaamiseen. Näin historioitsija kuvaa hänen suuren, vaikuttavan ja jopa keisaria dominoivan roolinsa entistä vaarallisempaa ja vahvempaa, vaikkakin hänen luonteensa ja toimintansa perustuvat pääosin naisellisille piirteille.

Messalinan ja Poppaeen tavoin Tacitus kuvaa myös Livia kokonaisvaltaisesti luonteeltaan ja toimintametoiltaan naiselle hyvin tyyppillisenä. Tämä selittää, miksei kirjoittaja liitä häneen lainkaan maskuliinisuuteen viittaavaa termistöä. Seikka, minkä erityisesti Livian maskuliinittomuus osoittaa, on, että nainen saattoi Tacituksen mukaan saavuttaa huomattavan valta-aseman tasaveroisena keisarin parina ilman, että hänen tarvitsi tavalla tai toisella rikkoa sukupuolensa rajoja ja ilmentää maskuliinisuutta. Toisaalta Agrippinojen tapaukset osoittavat, että kirjoittaja näki maskuliinisuuden ilmentämisen tehokkaana keinona saavuttaa asioita ja luoda vaikutuksia, niin hyvässä kuin pahassa.

Maskuliinisten naisten lisäksi on olennaista perehtyä ilmiön toiseen puoleen, naismaiseen mieheen, tarkemmin ilmaistuna naismaiseen keisariin. Kummassakaan teoksessa keisareihin ei liitetä suoraa mainintaa luonteen naisellisuudesta. Ainoa poikkeus tästä on Suetoniuksen Augustus. Kirjoittajan käsitellessä Augustuksen luonteen ja toimien huonoja puolia, hän aloittaa kertomalla, että miestä moitittiin varhaisnuoruudessa monenlaisista häpeällisyyksistä ja että sotapäällikkö ja Augustuksen vastustaja Sextus Pompeius pilkkasi häntä 'naismaiseksi'.³¹¹ Suetoniuksen käyttämä termi *effeminatum* on halventava sana, joka viittaa naismaiseen epämiehekkyyteen ja heikentyneisyyteen, mutta siinä on erityisen voimakas konnotaatio naisellisuuteen jo termin tasolla sisältäen sanan *femina* 'nainen'. Suetonius ei kuitenkaan kommentoi tai kerro lisää tästä moitteesta, joten siitä on mahdotonta tehdä kunnollisia tulkintoja.

Sen sijaan molemmat kirjoittajat nostavat keisareiden kohdalla esiin hyvin konkreettisen ja naisten maskuliinisuuviittauksista poikkeavan toimintatavan, joka ainakin päällepäin näyttää sukupuolisuuden rajojen rikkomiselta. Nero ja Suetoniuksen Caligula muuttavat fyysisistä

---

³¹⁰ Tac. Ann. 11.26.

³¹¹ Suet. Aug. 68.

ulkomuotoaan ja esiintyvät naisina. Elämäkerturi esittää Caligulan pukeutuneen hyvin epätyypillisesti miehenä ja jopa ihmisenä. Muiden erikoisten asukokonaisuuksien ohella hän pukeutui toisinaan silkkiin³¹², naisten vaatteisiin, naisten mataliin kenkiin tai Venus-jumalattareksi.³¹³ Nero menee naisen esittämisessään syvemmälle: Tacitus kertoo, kuinka Nero menee itsensä häpäisyssä kaikkein pisimmälle viettäessään häitä alhaisen Pythagoras-miehen kanssa esittäytyen itse morsiamena.³¹⁴ Suetonius esittää samanlaisen kuvauksen, jossa Neron on Doryforos nimisen vapautetun miesorjan vaimona ja jäljittelee väkisin maattujen neitsyiden ääniä.³¹⁵

Caligulan erikoisessa pukeutumisessa on huomioitavaa se, että hän ei Suetoniuksen mukaan pukeutunut pelkästään naisten asuihin. Hän käyttää teoksessa monin tavoin tavallisuudesta poikkeavia vaatteita ja asusteita, kuten pretoriaanikaartilaisten jalkineita ja jumalten tunnuksia. Tästä syystä Barrett tulkitsee Caligulan pukeutumisen viittaavaan yleisesti hänen kiinnostukseensa erikoisista vaatteista ja siten hänen 'häpeämättömyyteensä' (*adiatrepsia*), jota keisari itse pitää ihailtavimpana puolenaan.³¹⁶ Ittai Gradel puolestaan perehtyy tutkimuksessaan Caligulan tapaan pukeutua jumalia imitoiviin vaatteisiin ja huomioi, että vaatetus kuvasti Roomassa aina kantajansa statusarvoa. Tästä Gradel tekee päätelmän, että kenties pukeutuessaan jumalia imitoiden Caligula pyrki osoittamaan omaa keisarin korkeaa statusta. Tuolloin näet keisarin virallinen asu oli samanlainen kuin muillakin senaattoreilla.³¹⁷ Näiden tulkintojen valossa Caligulan tapa esiintyä vaatteillaan myös naisena, asettaa hänet häpeälliseen asemaan ja vaikuttaisi siltä, että hänen esitetään pukeutuneen vapaaehtoisesti itseään alempiarvoisemmaksi. Toki siitä ei ole tietoa, millaisissa tilanteissa Suetonius mielsi Caligulan pukeutuneen naisen tavoin, eikä siksi voida tarkemmin puntaroida mahdollisia motiiveja. Onhan täysin eri asia esiintyä naisena esimerkiksi senaatin kokoontuessa kuin viettäessä aikaa yksityisesti kotona. Joka tapauksessa se, että Rooman korkearvoisin, mahtavin sekä (keisarin ihanteellisuusvaatimusten mukaan) kyvyiltään suurin henkilö asettaa itse itsensä vapaaehtoisesti ulkomuodoltaan alhaisemmalle statukselle, on jälleen osoitus keisarista, joka rikkoo Rooman sosiaalisen hierarkian ja siten aiheuttaa sekasortoa.

Neron morsiamen ja naisen roolin esittämistä on puolestaan tulkittu uskonnon kannalta tavalla, joka häivyttää ajatukset, että auktorit tarkoittaisivat esittää Nero lainkaan naismaisena. Neron esiintyminen voi kuvastaa keisarin vihkiytymistä johonkin idän mysteerikulteista, joskin erityisesti Suetoniuksen

---

³¹² Tiberiuksen hallitessa vuonna 16 jaa. silkki-vaatteiden käyttö kiellettiin miehiltä turhan ylellisyyden rajoittamiseksi. Tac. Ann. 3.22.

³¹³ Suet. Calig. 52.

³¹⁴ Tac. Ann. 15.37.

³¹⁵ Suet. Nero 29.

³¹⁶ Barrett 1989, 43.

³¹⁷ Gradel 2002, 146 – 149.

kuvaus, jossa Nero myös imitoi raiskattujen naisten ääniä, osoittaa kuvauksen parodiamaisuuden. Sana *doryphorus* tarkoittaa 'keihään kantajaa', joka kuvastaa Cybelen kultin pappiutta. Initiaatioissa Rooman mahtavin mies ei siis alistukaan vaimoksi alhaiselle vapautetulle orjalle, vaan asettautuu morsiameksi kultin jumaluudelle.³¹⁸ Näin Nero ei todellisuudessa varsinaisesti riko sosiaalista hierarkiaa tai esittäydy naismaisena.

Keisarien kohdalla kiinnostava seikka on se, etteivät kirjoittajat liitä heihin suoraan vastakkaiseen sukupuoleen viittaavia luonteenpiirre-termejä, kuten naisiin. Naisille tyypillisenä pidettyyn hillittömyyteen ja kyvyttömyyteen viittaava termi *impotentia* viittaa teoksissa aina biologisesti naispuoliseen henkilöön lukuun ottamatta yhtä mainintaa. Tacitus viittaa Camulodunumiin asettautuneiden paikallisia asukkaita karkottavien veteraanisiirtolaisten *impotentiaan*.³¹⁹ Lisäksi monet naisellisiin heikkouksiin viittaavat luonteenpiirteet nostavat esiin sen ongelman, että ne eivät useinkaan ole vain naisten heikkouksia, vaikkakin ovat hyvin tyypillisiä naiseudelle. Itsehillinnän puute, hillittömyys ja yletön nautinnonhalu – niin seksuaalinen kuin materiaalinen – miellettiin naisellisiksi vioiksi, mutta samalla ne ovat liitettävissä tunnusomaisesti statukseltaan alhaisiin *infamia*-toimiin.³²⁰ Näin ollen ei voida olla varmoja, kuvataanko nautinnonhalulleen antautuva keisari moraalittomaksi siksi, että hän miehenä sortuu naiselle tyypilliseen heikkouteen. Kyse voi yhtä hyvin olla siitä, että tuo heikkous on osa alhaista häpeällisyyttä ja siten sopimatonta keisarin korkean statuksen omaavalle henkilölle. Lisäksi Edwardsin mukaan juuri itsehillinnän puute liittyi roomalaisessa ajattelussa kyvyttömyyteen hallita muita.³²¹ Näin ollen itsehillinnän puute oli myös itsessään todella huono piirre valtakunnan hallitsijassa jo ilman sukupuolisia tai statuksellisia konnotaatioita.

On hyvin kiintoisaa, että edes Tacitus, joka kuvaa huomattavan paljon naisia ja naiseutta, on kiinnostuneempi paheista kuin hyveistä ja jonka tyyliin kuuluu voimakkaasti henkilöiden luonteen analysointi, ei juurikaan kuvaa keisareita suoraan naismaisina.³²² Tällainen puute nähdäkseen osoittaa, miten miehen naismaisuuuden ilmentäminen ei pelkästään itsessään ollut hänelle viittaus moraalittomuuteen tai vallankäyttöön, joka ei ole luonteeltaan hyväksyttyä. Vasta kun sukupuolisuuden rajojen rikkomiseen liitetään muita moraalittomuuteen liittyviä tekijöitä, saa henkilö, hänen moraalinsa, asemansa ja vallankäyttönsä Tacitukselta osakseen kritiikkiä.

---

³¹⁸ Champlin 2003, 165 – 168.

³¹⁹ Tac. Ann. 1.4; 3.33; 12.57; 14.31.

³²⁰ Edwards 1997, 68 – 90.

³²¹ Edwards 1997, 67 – 68.

³²² Mellor 2010, 77; Nieminen 2008, 14; Vidén 1993, 13.

Erityisesti Tacitus rakentaa teoksessaan naiseutta, jossa naisen vallan omaaminen linkittyy voimakkaasti naisen maskuliinisuuteen. Hän ei kuitenkaan esitä naisen maskuliinisten piirteiden tai toiminnan itsessään rakentavan naisesta joko hyveellistä tai paheellista. Maskuliinisuus saattaa olla naisen luonnetta parantava ominaisuus tai keino kritisoida naisen valtaa ja uhkaavuutta riippuen naisen asenteesta miesvallalle alistumisesta. Pääosin Tacitus kuitenkin yhdistää maskuliinisuudet naiseuden paheelliseen puoleen, etenkin sellaiseen naiseen, joka hyödyntää ja tavoittelee valtaa paheellisesti ja valtakuntaa uhaten. Tätä seikkaa tukee huomio, että Tacitus liittää maskuliinisia piirteitä ja toimintatapoja miltei kaikkiin vaikutusvaltaisiin naisiin. Ainoastaan Livian hän kuvaa täysin naisellisena. Näin hän esittää, että nainen voi saavuttaa huomattavan valta-aseman myös ilman maskuliinisuuden ilmentämistä. Maskuliinisuuden ja feminiinisuuden rajojen rikkomisen kannalta on huomattavaa, etteivät auktorit esitä miespuolisia keisareita periaatteessa lainkaan naismaisina. Tämä seikka vahvistaa näkemystä, että Tacitus ja Suetonius esittävät myös miehen naismaisuuksien olevan aihe, joka ei itsessään viittaa moraalisiin. Sukupuolen rajojen rikkominen kumpaankin suuntaan tahansa on itsessään osa moraalisesti sopivaa sukupuolista käytöstä.

4.3. Tyypillinen nainen

Tacitus kuvaa naissukupuolelle tyypillisiä heikkouksia ja paheita huomattavan paljon. Hän jopa suoraan mainitsee monet luonteenpiirteet naisellisiksi tai naisille tyypillisiksi. Hän puhuu muun muassa ”naisten seksuaalisesta himokkuudesta” (*libido feminarum*) ja ”naisten herkkäuskoisuudesta” (*feminarum credulitate*).³²³ Erityisen paljon hän kuvaa naisille tyypillisiä piirteitä termillä *muliebria*, joka on adjektiivimuoto sanasta *mulier*. Walters huomioi, että naista tarkoittava *mulier* viittaa nimenomaan alhaisentyisiin ja huonomaineisiin naisiin, mutta myös naiselle tyypillisiin alentaviin piirteisiin.³²⁴ Tällaisiksi alentaviksi piirteiksi Tacitus mainitsee ’hillittömyyden/kyvyttömyyden’ (*muliebri impotentia*), ’kateuden’ (*aemulatione muliebri*) sekä ’ylimielisyyden’ (*superbia muliebris*).³²⁵

Muutoinkin naisten luonteenpiirteitä kuvatessaan Tacitus nostaa esiin miltei yksinomaan heikkouksia ja paheita. Luvussa 4.1. käsitelty Caecinan puhe naisten paheista ja sitä vastustava puhe nostavat esiin yhteisen käsityksen siitä, että naiset ovat ylellisyydenkaipuisia ja luonnostaan heikkoja. Maaherra

---

³²³ Tac. Ann. 2.85; 14.4.

³²⁴ Walters 1997, 34.

³²⁵ Tac. Ann. 1.4; 2.43; 13.14.

Suetonius Paulinus mainitsee naiset 'sotaa vieroksuvinä' (*imbellis*).³²⁶ Erityisesti kuvattaessa luonteenpiirrettä naista tai naisellisuutta tarkoitetaan termiin liitetynä, kuten edellä esitetyissä esimerkeissä, kyseessä ei ole koskaan ihailtava piirre. Ainoa poikkeus on huomautus siitä, miten Plancina ei pitäydy "naisille säädyllisissä asioissa" (*decora feminis*).³²⁷ Sinänsä "naisille säädylliset asiat" kuvaavat jonkinasteista hyveellisyyttä tai vähimmäisvaatimusta naisen käytöstavoilta. Lisäksi on huomioitavaa, että tässä Tacitus viittaa naissukupuoleen termillä *feminis*, joka ei ole *mulierin* tavoin alhaisuutta merkitsevä sana. Näin ollen on luonnollista, että historioitsija yhdistää se myönteisesti naisen hyväksytyyn käytökseen. Kuitenkin Plancinan epäonnistuminen vaatimuksen täyttämässä luo hyvin epäsuotuisan vaikutelman. Näin Tacitus korostaa naisten ja naiseuden luonteenpiirteiden epäsuotuisia puolia.

Näiden luontevikojen naisellisuus ei ole myöskään nykytutkimuksen valossa pelkästään Tacituksen ajattelua. Pomeroy huomauttaa, että ajatukset naissukupuolen heikkoudesta ja kevytkenkäisyydestä olivat merkittäviä periaatteita Rooman laissa, joka asetti naiset miesten vallan alle. Edwards viittaa hillittömyyden ja ylettömän alhaisten mielitekojen tyydyttämisen assosioituvan orjien ja köyhien ohella naisiin. Joshel mainitsee roomalaisvaimon perinteisiksi synneiksi siveettömyyden ja viininjuonnin, joista jälkimmäistä Tacitus ei kiintoisasti kuvaa miltei lainkaan. Lisäksi Nieminen toteaa, että roomalaiset mielsivät naiset luonteeltaan irrationaalisiksi ja arviointikyvyiltään puutteellisiksi.³²⁸ Irrationaalisuus ja arviointikyvyn puute eivät itsessään ole mukana Tacituksen esittämissä naisellisissa luontevioissa, mutta arviointikyvyn puutteella on selkeä yhteys herkkäuskoisuuteen. Kenties juuri tämä seikka, että Roomassa naiset ja naiseus miellettiin perustavanlaatuisesti miehiä ja mieheyttä heikommiksi ja alempiarvoisiksi, aiheuttaa sen, että Tacitus painottaa naiseuden tyyppillisyyksiä negatiivisesti.

Miltei kaikki Tacituksen huomiot naisten tyyppillisistä luontevioista koskevat seuraavia piirteitä: seksuaalinen himokkuus, herkkäuskoisuus, hillittömyys, kateus, ylellisyydenkaipuisuus ja ylimielisyys. Ylellisyydenkaipuisuudella tarkoitan nautinnonhalua, joka kohdistuu ei-seksuaalisiin asioihin, kuten ruokaan, juomaan ja huvituksiin, tai material, kuten rahan tai muun omaisuuden, ahneuteen. Se on siis perinteisen ihanteellisen naiseuden vaatimattomuus-hyveen vastakohta. Edwards mainitsee, että erityisesti mielihyvän ja hyveiden täyttämät elämät kontrastoidaan toisiinsa usein roomalaisissa teksteissä, ja että yletön alhaisista mieliteoista nauttiminen nähtiin Roomassa yhteiskunnan tasapainon vaarantavana tekijänä.³²⁹ Selvittäessä niiden ilmenemistä *Annalesissa* on

---

³²⁶ Tac. Ann. 3.33 – 34; 14.36.

³²⁷ Tac. Ann. 2.55.

³²⁸ Edwards 1997, 68; Joshel 1997, 243; Nieminen 2008, 73; Pomeroy 1995, 150.

³²⁹ Edwards 1997, 84; Hemelrijk 2004, 6.

huomionarvoista se, että tarkastelu kohdistuu paitsi edellä esitettyihin täsmällisiin luontevikatermeihin, myös niiden kuvaamiin ilmiöihin. Toisin sanoen *Annalesista* nostetaan esiin myös kohtia, joissa Tacitus ei liitä naiseen erillisellä terminmaininnalla esimerkiksi hillittömyyttä, mutta joissa nainen selkeästi osoittaa sen kuvaamaa piirrettä. Tällaisella hieman laveammalla tarkastelutavalla on naisellisten luontevikojen esiintymisessä huomattavissa tietynlaista teemanmukaista yhteneväisyyttä. Tällaiset maininnat liittyvät todella usein naisen vallan menettämiseen.

Tacitus yhdistää naiselliset luonteviat usein naisen vallan menettämiseen, mutta vallan menetys ei ole hänelle täydellinen, kaikki luontevikamaininnat yhdistävä teema. Naisten vallan menettämiseen ei joka kerta liity naisellinen heikkous, eikä naiselliset heikkoudet liity joka kerta vallan menettämiseen. Monikin Tacituksen maininnoista on vain sitä, mitä on: huomautus naisen sukupuolelleen tyyppillisestä luonteviasta, jolla historioitsija kuvaa henkilön persoonaa sekä toiminnan motiiveja. Esimerkiksi Poppaean kuvailuun Tacitus liittää maininnan hänen ’kurittomasta’ elämäntavastaan (*lascivia*), Agrippina nuoremman hän kertoo imitoineen Livian loistokkuutta ja Tiberiuksen moittineen Agrippina vanhempaa kirjeitse ylimielisyydestä.³³⁰ Muutama Tacituksen luontevikamaininta liittyy jopa päinvastaisesti vallan tavoitteluun ja saavuttamiseen: Poppaea saa Neron rakastumaan itseensä teeskentelemällä hullaantumista ja kun hän on näin saavuttanut vaikutusvaltaisen aseman keisarin suhteen, hän kääntyy ’ylimieliseksi’ (*superbia*). Roomalaiset kokevat Livian *impotentian* uhkana koko valtakunnalle, sillä tuon luontevian myötä keisarin äiti ottaisi orjuuttavan hallinta-aseman poikansa rinnalla. Lopuksi Ennia, joka tosin ilmeisesti toimii puolisonsa käskystä ja tälle kuuliaisena, osoittaa himokkuutta pyrkiessään viettelemään Caligulan auttaakseen tämän valtaistuimelle.³³¹

Valtaosanluontevikamaininnoista Tacitus kuitenkin liittää vallan menettämiseen. Erityisesti Agrippina nuorempi ja Messalina keräävät näitä mainintoja vallanmenetyksensä yhteydessä. Syy lienee seuraavissa seikoissa: He molemmat esiintyvät teoksessa suuressa ja näkyvässä roolissa ja omaavat suuren vaikutusvallan keisariin. He myös menettävät vaikutusvaltaisen asemansa hyvin dramaattisesti ja heidät surmataan keisarin kääntyessä heitä vastaan. Tällaista samanlaista draamaa tai selkeää vallanmenettämistä Tacitus ei yhdistä esimerkiksi Liviaan, jonka vaikutusvaltaa historioitsija kritisoi usein ja jonka roolin suuruus *Annalesissa* on Agrippina nuoremman ja Messalinan tasoa.³³² Tarkastellessa Agrippinan, Messalinan ja muiden naisten vallanmenetyksiä

---

³³⁰ Tac. Ann. 5.3; 13.45.

³³¹ Tac. Ann. 1.4; 6.45; 13.46.

³³² Ks. Liite 3.

kokonaisuutena, on kiintoisaa, että kaikki edellä mainitut luonteenviat ovat niissä esillä, joskin erityisesti Agrippinan ja Messalinan kuvauksia vertailtaessa keskenään on huomattavissa yksilöllisiä eroavaisuuksia.

Tacituksen muiden naisten kohdalla kateus nousee suurimmaksi vallan menettämiseen liittyväksi viaksi. Lollia Paulina on ehdolla Claudiuksen aviopuolisoksi Messalinan kuoltua ja hänen valitsemistaan perustellaan *Annalesissa* sillä, että hän olisi itse lapsettoman 'vapaa kateudesta' (*vacuam aemulatione*) ja siten hyvä äitipuoli.³³³ Toisin sanoen, jos hänen luonteensa olisi mielletty kateudelle alttiiksi, hän olisi menettänyt mahdollisuutensa päästä vaimoksi keisarille, joka oli tunnetusti vaimojen johdateltavissa. Sejanus, joka viettelee Tiberiuksen miniän Livian ja houkuttelee tämän mukaansa tavoittelemaan rikollisesti keisariutta, pyytää Tiberiukselta tätä vaimokseen. Tiberius kuitenkin estää (toistaiseksi) heidän valtapyrkimyksensä ilmaisemalla vastustavan mielipiteensä liitosta ja yksi hänen perusteistaan on Livian ja Agrippina vanhemman välinen kateus, joka uhkaa hajottaa koko keisarihuoneen.³³⁴ Lopuksi kateus saa Agrippina vanhemman tavoittelemaan valtaa ja menettämään senkin vallan, mitä hänellä jo ennestään on. Näet Germanicuksen kuolinvuoteellaan lausumansa kehotus vaimolleen olla ärsyttämättä vahvempiaan kilpailemalla vallasta sisältää ajatuksen Agrippinan kokemasta kateudesta. Tacitus näet sisällyttää sitä kuvaavan termin *aemulatio* Germanicuksen kehotukseen, joskin sanan luonnollisempi suomennos ilmaisee kilpailemista. Selvästikään Agrippina ei Tacituksen mielestä noudattanut miehensä kehotusta päätyessään kilpailemaan vallasta.³³⁵

Tacituksen loput kaksi muiden naisten luonteenvikamainintaa koskevat ylimielisyyttä ja ylellisyydenkaipua. Lollian tavoin Claudiuksen vaimon asemasta kilpailee Aelia Paetina, joka mielletään kelpaamattomaksi ylimielisyytensä vuoksi. Plancinan ylellisyydenkaipuuseen Tacitus viittaa mainitsemalla, että Parthian kuningas Vonones oli päässyt Pison suosioon tekemällä tälle palveluksia ja lahjomalla Plancinan. Historioitsija ei suoraan liitä Plancinan lahjomista vallan menettämiseen, mutta maininnan ohessa hän kertoo, kuinka Germanicus onnistuu nolaamaan Pison tämän osoittaman suosion vuoksi. Tämä puolestaan asettaa Pison ja Plancinan valtataistelussa sillä kertaa hävinneeksi osapuoleksi.³³⁶ Seikkaa, että kateus on Tacituksen muiden naisten kohdalla eniten vallan menettämiseen liittyvä naisellinen luonteenvika, ei tule kuitenkaan korostaa liikaa. Kuvatut naiset ovat muutoin teoiltaan, luonteiltaan ja asemiltaan hyvin erilaisia eikä nämä viisi mainintaa ole

---

³³³ Tac. Ann. 12.2.

³³⁴ Tac. Ann. 39 – 41.

³³⁵ Tac. Ann. 2.72; 4.12.

³³⁶ Tac. Ann. 2.58; 12.2.

tarpeeksi suuri löydösjoukko, jotta seikasta voitaisiin tehdä erityisiä päätelmiä. Huomio kuitenkin antaa tilaa naiskateuden laajemmalle tutkimukselle.

Naiselliset luonteenpiirteet, jotka Tacitus liittyy Messalinan vallan menetykseen, koostuvat valtaosaksi kahdesta piirteestä: hillittömyydestä ja seksuaalisesta himokkuudesta. Toki ne ovat molemmat piirteitä, jotka kirjoittaja esittää teoksessa Messalinan luonteen peruspilareiksi esimerkiksi mainitessaan Messalinan Siliukseen kohdistuvan ”uuden ja hulluutta hipovan rakkauden”³³⁷.³³⁸ Tämä on todennäköisesti syy sille, miksi Tacitus korostaa Messalinan himokkuutta ja hillittömyyttä myös vallan menettämisen yhteydessä. Himokkuus oli naisen paheista myös yleisesti miellettyä pahimmasta päästä. Joshel huomauttaa, että roomalaisessa moraaliretorikassa kontrolloimaton seksuaalinen nainen yhdistetään kaaokseen ja ”kuten aiemmin mainittua roomalaisessa ajattelutavassa seksuaalisuuden ja aggression välille miellettiin syvä yhteys.”³³⁹ Aggressiivisuus ei puolestaan sovi yhteen perinteisen passiivisuutta korostavan naiseuden ihanteen kanssa. Lopuksi myös Tacitus itse osoittaa mieltävänsä himokkuuden osana siveettömyyttä mitä turmiollisimpana heikkoutena todeten: ”eikä siveyden menettänyt nainen kieltäydy muista [paheista]”³⁴⁰. Siveettömyys siis johti Tacituksen mielestä kaikkien muiden paheiden harjoittamiseen. Näin ollen, koska hän liittyy Messalinaan seksuaalisen himokkuuden, vieläpä erityisen hillittömän seksuaalisen himokkuuden, ei ole ihme, että kirjoittaja korostaa tuota piirrettä erityisen paljon.

Kuten Osgood huomauttaa, Messalinan tuhoaksi ei koitunut hänen aviorikoksensa Siliuksen kanssa, vaan avioliiton solmiminen tämän kanssa.³⁴¹ Häät ovat siis Messalinan vallan menettämisen alkupiste ja se näkyy myös esitettyjen naisellisten luontevikojen määrässä. Heti häiden kuvailun yhteydessä Tacitus kertoo Siliuksen ja Messalinan ”lopuksi viettäneen yön aviollisessa hillittömyydessä”³⁴². Kuvauksessa yhdistyy sekä seksuaalinen himokkuus että hillittömyys. Vain vähän tämän jälkeen historioitsija kertoo, ettei Messalina ”ollut koskaan antautunut tuhlaavaisuudelle hillittömämmin”³⁴³, kun tämä juhlii ja leikkii riehakkaasti viininkorjuuta. Jälleen Tacitus korostaa Messalinan hillittömyyttä, mutta tällä kertaa hän yhdistää sen ylellisyydenkaipuuseen. Juhlien vallattomuuden yksityiskohtaisella kuvaamisella Tacitus esittää Messalinan olleen tuolloin hillittömyytensä huipulla ja tilanteessa, jossa hän saa elämässään kaikkein vapaimmin tehdä juuri sitä, mitä haluaa säännöistä ja soveliaisuudesta huolimatta. Näin syntyy myös uusi dramaattinen käänne, sillä Claudius on juuri

---

³³⁷ ” novo et furori proximo amore” Tac. Ann. 11.12.

³³⁸ Joshel 1997, 221 – 222.

³³⁹ Joshel 1997, 231; Skinner 1997, 13.

³⁴⁰ ”neque femina amissa pudicitia alia abnerit” Tac. Ann. 4.3.

³⁴¹ Osgood 2010, 210.

³⁴² ”noctem denique actam licentia coniugali” Tac. Ann. 11.27.

³⁴³ ”non alias solutior luxu” Tac. Ann. 11.31.

saanut tietää vaimonsa menneen uudelleen naimisiin, mikä uhkaa hänen omaa keisariuttaan. Tieto keisarin tulosta kostamaan keskeyttää hillittömyydet ja saa juhlijat pakenemaan. Messalina alistuu kohtaamaan syytökset rikoksistaan ja 11. kirjan lopun Tacitus omistaa kuvaamaan Messalinan kuolemaa sekä sitä edeltäviä turhia yrityksiä pelastautua keisarin tuomiolta ja päästä takaisin vaikutusvaltaiseen asemaansa.³⁴⁴

Sen myötä, kun Messalinan vallan menettäminen alkaa julkisesti ja virallisesti Claudiuksen keskeyttäessä viininkorjuujuhlat, vaimoon liitettävät sukupuolelleen tyypillisten vikojen monipuolisuus nousee radikaalisti. Tämä viittaa selkeästi Tacituksen näkemykseen naisellisten paheitten ja heikkouksien sekä vallanmenettämisen välisestä yhteydestä. Itse asiassa näihin juhliin ja sitä kautta Messalinaan Tacitus liittää myös teoksensa ainoan viitteen naisen ylettömästä viinin juonnista, mikä ilmenee osana Messalinan ylellisyydenhalua. Kuten mainittua, hän toistaa edelleen Messalinan hillittömyyden ja himokkuuden kuvaamista paheina ja Messalinan juhlimista kuvaamalla Tacitus nostaa esiin naisen ylellisyydenkaipuisuuden. Tuohon viimeiseen piirteeseen Tacitus on tosin viitannut jo kerran aikaisemminkin, ennen Messalinan rakastumista Siliukseen, kun hän havittelee itselleen toisen puutarhaa.³⁴⁵

Tacitus liittää Messalinaan myös uusia piirteitä kuvatessaan hänen elämänsä viimeisiä hetkiä. Laatiessaan kirjettä, joka on hänen viimeinen yrityksensä pelastaa itsensä surmatuksi tulemiselta, Messalina ei ainoastaan ano armoa vaan myös ajoittain osoittaa suuttumuksensa, sillä ”niin paljon ylimielisyyttä hän säilytti loppuun asti”³⁴⁶. Kun Messalinaa tullaan 11. kirjan lopuksi surmaamaan, Tacitus esittää hänen osoittavan henkistä heikkoutta kyvyttömyydessään suorittaa itsemurha, joka olisi hänen viimeinen mahdollisuutensa säilyttää edes jonkinlaista kunniallisuutta. Messalina päättyy kuolemaan sotatribuunin iskemään miekkaan.³⁴⁷ On mahdollista, että ajatus Messalinan kyvyttömyydestä suorittaa itsemurha perustuu hänen naisellisen himokkuuden paheeseensa. Tacitus näet kertoo, kuinka Caninius Rebiluksen ei uskottu omaavan tarpeeksi tahdonvoimaa tehdä itsemurhan, sillä hän oli kunniaton naisellisen seksuaalisen himokkuutensa vuoksi.³⁴⁸ Kenties historioitsija mielsi samankaltaisen himokkuuden vaikuttaneen myös Messalinan kohdalla aiheuttaen heikkoutta suorittaa itsemurha. Kaiken kaikkiaan Tacitus mainitsee Messalinan naisellisia luonteenvikoja viininkorjuujuhlista lähtien kaikkein eniten sekä määrällisesti että monipuolisuudeltaan. Messalinaan liitetään hillittömyys, seksuaalinen himokkuus,

---

³⁴⁴ Tac. Ann. 11.26 – 38.

³⁴⁵ Tac. Ann. 11.1, 36.

³⁴⁶ ”tantum inter extrema superbiae gerebat” Tac. Ann. 11.37.

³⁴⁷ Tac. Ann. 11.38.

³⁴⁸ Tac. Ann. 13.30.

ylellisyydenkaipuu, ylimielisyys ja heikkous. Tacitus esittää nämä kaikki piirteet Messalinan tuhon yhteydessä todennäköisesti myös siksi, jotta Messalinan kokonaisvaltainen turmeltuneisuus ilmenisi mahdollisimman voimakkaana. Siten Messalinan tuhoaminen näyttäytyy perustellulta ja jopa oikeutetulta teolta.

Vaikka Messalina kuvataan *Annalesissa* kokonaisvaltaisesti hyvin naisellisena naisena, hän ei kuitenkaan ole nainen, johon Tacitus liittää kaikkein eniten naisellisia luontevikoja. Mielenkiintoisesti tämä henkilö on Agrippina nuorempi, jonka luonteen voimakasta maskuliinisuutta käsiteltiin edellisessä luvussa. Huomionarvoisesti hänen mainitut naiselliset vikansa, jotka eivät liity vallanmenettämisen teemaan, koskevat vain kahta piirrettä: ylimielisyyttä ja ylellisyydenhalua. Tacitus kertoo Agrippinan esiintyneen julkisuudessa ylimielisesti sekä myöhemmin Narcissus-vapautetun syyttäneen häntä samaisesta viasta. Ylellisyydenhaluun viittaavat suunnaton rahanhimo, Claudiuksen hautajaisissa Liviaa imitoiden esitetty loistokkuus sekä Messalinan puutarhahaaveita muistuttava rikkaan Statilius Tauruksen puutarhan havittelu, jotka Tacitus liittää Agrippinaan. Lisäksi Poppaea kertoo Nerolle kansan vihaavan Agrippinassa näitä molempia piirteitä.³⁴⁹

Sen sijaan tilanteissa, joissa Tacitus kuvaa Agrippinan vallan olevan uhattuna, historioitsija liittää häneen naisellisia luontevikoja monipuolisemmin, kuten Messalinan kohdalla. Neron rakastuttua Acteen, minkä johdosta Agrippina menettää merkittävästi *potentiaansa*, Agrippina vastalauseena ”pauhaa naisellisella tavalla”³⁵⁰. Heti tämän jälkeen hän osoittaa ylimielisyyttään Neron suhteen, kun poika lahjoittaa tälle kalliin vaateen. Agrippinan mielestä tuo vaate kuuluu näet jo valmiiksi hänelle. Samassa yhteydessä Nero erottaa äitinsä rikostoverin Pallaksen virastaan, mikä entisestään heikentää tämän vaikutusmahdollisuuksia. Lisäksi Tacitus esittää Agrippinan osoittaneen ainakin kahdesti ylellisyydenhalua: Ensin Agrippina alkaa tukea Britannicusta keisariksi, sillä hänellä ei ole hallitsevaan keisariin kohdistuvaa vaikutusvaltaa. Kun Nero surmauttaa velipuolensa, äiti ymmärtää poikansa häneen kohdistaman uhan. Ahdinkonsa, mutta ennen kaikkea ahneutensa vuoksi Agrippina alkaa hamuta rahaa itselleen. Toisella kertaa hän on jo suoranaudessa kuolemanvaarassa, sillä Nero on juuri epäonnistunut äidinmurhayrityksessään, ja Agrippina haluaa saada selville, mitä hänen juuri kuollut ystävänsä on jättänyt hänelle perinnöksi.³⁵¹

Tacituksen Agrippina ilmentää myös herkkäuskoisuutta. Kun Nero on päättänyt surmauttaa äitinsä, mies päätyy juoneen, jossa hän esittää haluavansa sopia heidän riitansa ja kutsuu äidin Baiaeen Minervan juhliin. Illan päätteeksi hän lähettää äitinsä paluumatkalle laivaan, jonka on tarkoitus

---

³⁴⁹ Tac. Ann. 12.7, 57, 59,69; 14.1.

³⁵⁰ Tac. Ann. 13.13.

³⁵¹ Tac. Ann. 13.16 – 18; 14.6.

rikkoutua niin, että tämä hukkuisi. Agrippina uskoo poikansa esityksen, eivätkä hänen epäluulonsa herää edes silloin, kun nimeltä mainitseman taho ilmiantaa juonen hänelle.³⁵² Tämä on hyvin epätyypillistä Agrippinalle, kun otetaan huomioon Tacituksen kuvaukset hänen aiemmasta toiminnastaan muita epäileväisenä ja taitavana vallanhamuajana. Tacitus kertoo hänen niin suuresti pelänneen itseensä kohdistuvia hyökkäyksiä, että oli tavallisestikin varuillaan juonien varalta ja nautti etukäteen vasta-aineita myrkytyksen varalta. Ei kuulosta uskottavalta, että Tacitus kuvaa ilman järkevää logiikkaa tai tarkoitusta tällaisen naisen on yhtäkkiä herkkäuskoisena, etenkin kun hän on aiemmin kuvannut Agrippinan itse tunnustaneen Neron olevan hänelle uhka Britannicuksen murhan yhteydessä. Lisäksi Agrippina oli Tacituksen mukaan jo Neron syntymän yhteydessä saanut tietää kuolevansa poikansa surmattamana ja hyväksynyt tuon kohtalon, joten hänen kuvaamisensa herkkäuskoisena on entistä epäilyttävämpää.³⁵³ Agrippinan esittäminen näin epätavallisessa uhrin asemassa perustuu todennäköisesti siihen, että Tacitus haluaa korostaa Neron rikoksen, oman äidin surman, paheellisuutta, joka ylittää moraalittomuudessaan Agrippinan omat rikokset. Toisaalta se on myös ollut Tacitukselle kätevä tapa lisätä kuvaukseen vielä yksi naisellinen heikkous, joka vie Agrippinan tuhoon ja vallan lopulliseen menetykseen. Kirjoittaja korostaa näin loppuun saakka hänen moninaisia huonoja piirteitään.

Viimeisenä – tai pikemminkin ensimmäisenä, sillä maininta sijoittuu jo Claudiuksen hallinnan loppuun – Tacitus yhdistää Agrippinaan todennäköisesti vallanmenetyksen yhteydessä kateuden. Tacitus kertoo, että vuonna 54 jaa. näkyi monia ennemerkkejä, jotka kertoivat asioiden kääntyvän huonompaan suuntaan, ja että Agrippina oli tuolloin peloissaan. Hän ei ollut sitä kuitenkaan enteiden ja siten valtakunnan hyvinvointia uhkaavan tulevaisuuden takia, vaan itsekkäästi oman asemansa vuoksi. Claudius näet uhkailee häntä sanoen aikovansa rangaista tätä rikkomuksiansa vuoksi, mikä on merkki Agrippinan vaikutusvallan vähenemisestä keisariin. Tästä syystä Agrippina tekee päätöksen surmata miehensä. Silti sen sijaan, että hän toimisi näin pelastaakseen itsensä heti, hän Tacituksen mukaan ”naisellisista syistä” (*muliebribus causis*) kukistaa kilpailijansa Lepidan.³⁵⁴ Historioitsija ei siis suoraan mainitse Agrippinan syytä, paitsi että se on naisellinen, mutta on oletettavaa, että kyse on kateudesta, sillä kyse on oman kilpailijansa kukistamisesta. Kohtauksessa käy hyvin selväksi se, miten Agrippina ei todellakaan toimi Rooman kansan hyväksi sen etua ajatellen, vaan saavuttaakseen ja säilyttääkseen valta-asemansa.

---

³⁵² Tac. Ann. 14.3 – 4.

³⁵³ Tac. Ann. 14.10.

³⁵⁴ Tac. Ann. 12.64.

Kaiken kaikkiaan Tacitus siis yhdistää Agrippinaan vallan menettämisen ja sen uhan yhteydessä tarkemmin määrittelemättömän naisellisuuden luonteenvian lisäksi ylimielisyyden, ylellisyydenhalun, herkkäuskoisuuden sekä mahdollisesti kateuden. On huomionarvoista, että vaikka hän liittää Agrippinaan huomattavan paljon maskuliinisia piirteitä, hän sisällyttää tuon naisen pahekirjoon myös huomattavan määrän naisellisia luonteenvikoja. Tacitus mitä ilmeisimmin pyrkii teoksessaan esittämään naisista Agrippinan kaikkein suurimpana uhkana koko valtakunnalle. Näin voidaan päätellä myös Agrippinan mainintojen huikeasta määrästä sekä häneen kohdistuvasta pahaenteisesta viittauksesta, jossa Tacitus kertoo Messalinan kuoleman aiheuttavan tuhoa valtakunnalle Agrippinan muodossa.³⁵⁵ On siis perusteltua olettaa, että Tacitus tarkoittaa Agrippinan monet naiselliset luonteenviat korostamaan maskuliinisten vikojensa rinnalla hänen miltei täydellistä paheellisuuttaan. Agrippina ei ole moraaliton ainoastaan toimintatavoiltaan, toimintansa syiltä, maskuliinisilta piirteiltään tai naisellisilta vioiltaan. Hän on moraaliton kaikissa näissä suhteissa, mikä tekee hänestä huomattavan hirviömäisen.

Toisaalta Agrippinan naisellisissa luonteenvioissa on se ainutlaatuinen piirre, että ne toimivat teoksessa myös voimana, joka konkreettisesti häiritsee hänen valtapyrkimyksiään. Claudiuksen uhkailut saavat Agrippinan tekemään päätöksen hänen valtaansa uhkaavan puolison murhasta, mutta hänen naisellisuutensa tulee tämän tarpeen tielle, kun hän ”naisellisista syistä” päättää ensin kukistaa Lepidan, joka on hänen kilpakumppaninsa niin paheissa, onnekkudessa kuin vaikutusvallassa Neroon. Agrippinan tarve tuhota kilpailijansa juuri tällä kriittisellä hetkellä tuntuu oudolta ennen kaikkea siksi, että hän oli tavannut Lepidan jo viimeistään vuonna 28 jaa., lähes 30 vuotta ennen Claudiuksen uhkailuja, kun Agrippina nai Lepidan veljen Gnaeus Domitiuksen, eikä heidän välinen kilpailunsa vaikuta missään nimessä vastikään syttyneeltä.³⁵⁶ Se, että Agrippina päättää siirtää murhaaikaansa myöhemmäksi ei lopulta koidu hänen kohtalokseen, hän onnistuu surmatyössään, mutta epäonnistuminen on silti lähellä. Näet Lepidan kukistamisen ohessa Tacitus kuvaa, kuinka Agrippinaa vastustava Narcissus pyrkii taivuttelemaan ystävänsä kannattamaan Britannicusta ja siten uhmaamaan Agrippinaa. Kohtauksessa Tacitus rakentaa Agrippinaan kohdistuvaa uhkaa, vaikkakaan Narcissus ei tee aktiivisesti mitään muuta Britannicuksen saamiseksi valtaistuimelle kuin rukoilee tämän puolesta. Narcissuksen sairastuminen myös hälventää luodun uhkan ja miehen poistuessa Roomasta parantamaan terveyttään, Agrippina saa tilaisuuden murhalleen.³⁵⁷

---

³⁵⁵ Ks. Liite 3; Tac. Ann. 11.38.

³⁵⁶ Tac. Ann. 12.64; Barrett 2001, 46.

³⁵⁷ Tac. Ann. 12.65 – 66.

Toinen tapaus on Agrippinan tarve saada ystävänsä jättämä perintö selville, vaikka hän samalla tiedostaa olevansa kuolemanvaarassa. Varsinaisesti perinnöstä huolehtiminen ei aiheuta Agrippinan valtapyrkimyksiä häiritseviä seurauksia, mutta ahneus selvästi harhauttaa hänen huomionsa henkensä pelastamisesta ja valtansa palauttamisesta.³⁵⁸ Molemmissa tapauksissa Tacitus kuvaa Agrippinan ja hänen valtavoittelunsa alisteisena hänen sukupuolelleen tyypillisille vioilleen, naisellisyydelle ja ylellisyydenhalulle. Nuo piirteet harhauttavat hänet vallanhimoisista ja loogisista päämääristään osoittaen näin hänen naisellisen irrationaalisuuden ja itsehillinnän puutteen, joista erityisesti jälkimmäinen miellettiin Roomassa osoitukseksi kyvyttömyydestä hallita muita.³⁵⁹ Samalla piirteet uhkaavat päämäärien toteutumista. Näin Tacitus osoittaa, että jopa maskuliininen ja hirviömäinen nainen voi sortua sukupuolensa heikkouksiin sekä mahdollisesti viittaa hallitsemisen kyvyttömyyteen naisen luontaisena piirteenä.

Esittäessään naisen naisellisia piirteitä ja toimintatapoja Tacitus esittää ne naissukupuolelle tyypillisinä heikkouksina ja paheina. Näin hän muodostaa käsityksiä, että naiseudelle on tyypillistä nimenomaan negatiiviset ja moraalittomat asiat. Tacitukselle naisellisuus ei ole ihailtavaa. Tällä ajattelullaan historioitsija uusintaa yhteiskunnan yleistä ajatusta naiseuden heikkoudesta. Hän mieltää naisille erityisen tyypillisiksi piirteiksi seksuaalisen himokkuuden, herkkäuskoisuuden, hillittömyyden, kateuden, ylellisyydenkaipuisuuden ja ylimielisyyden. Nämä luonteenpiirteet hän yhdistää valtaosaksi naisen vallanmenetykseen, sillä hän kuvaa niitä määrällisesti erityisen paljon esittäessään naisen menettävän valtaa. Tämä on Tacitukselle myös kirjallinen keino kuvata kyseenomaisen naisen paheellisuutta ja turmion oikeutusta. Tacitus liittää naiselliset luonteenpiirteet naisen vallanmenettämiseen myös sen syinä: Naisellisten vikojensa vuoksi nainen saattaa harhautua valtatoimistaan. Hän esittää, että jopa maskuliininen ja valtatoimillaan koko Roomaa uhkaava nainen on alisteinen oman sukupuolensa heikkouksille. Näin hän rakentaa kuvaa naiseudesta, jolle kyvyttömyys hallita on luontaista.

5. Päätelmät

Tämän tutkielman tarkoitus on ollut selvittää, mitkä tekijät vaikuttivat Tacituksen ja Suetoniuksen näkemyksien mukaan naiseuden ja vallan välisen suhteen olemukseen paheellisena ja yhteiskuntaa uhkaavana tai hyveellisenä asiana. Teemaan perehtyminen aloitettiin tarkastelemalla teosten naiseuden hyveellistä puolta ja valtaa omaamattomuutta. Siinä huomattiin, että kirjoittajat eivät

---

³⁵⁸ Tac. Ann. 14.6.

³⁵⁹ Edwards 1997, 67 – 68.

juurikaan kuvaa naiseutta, joka noudattaa perinteistä naisihannetta eikä tavoittele tai omaa merkittävää valtaa. Hyveellisiä naisia on teoksissa määrällisesti valtaosa, mutta he esiintyvät hyvin lyhyesti, kun taas paheelliset nousevat aktiivisuudellaan enemmän esiin. Näin ollen kirjoittajat rakentavat esittämäänsä naiseutta korostaen sen paheellisuutta. Tämä korostuu myöhemmin myös siinä, että Tacitus kuvaa erityisesti hallitsevien keisareiden vaimot ja rakastajattaret valtaa omaaviksi ja paheellisiksi, toisin kuin vasta tulevaisuudessa keisariksi nousevien miesten vaimot ja rakastajattaret. Molemmat auktorit esittävät huomattavan paljon hyveellisiä naisia passiivisina vallan välittäjinä sukulaisuuksillaan ja avioliitoillaan sekä vallankäytön uhreina, ei siis itse vallankäyttäjinä. Näin Tacitus ja Suetonius toistavat vakiintunutta näkemystä passiivisesta hyveellisestä naisesta, mutta korostavat myös perinteisen naisideaalin hyveistä uskollisuutta naisen perheelle ja puolisolle. Teosten eniten kuvailtu hyveellinen ja merkittävää valtaa omaamaton nainen Octavia kuvataan uhriksi ja hänen esimerkkinsä osoittaa, ettei nainen kirjoittajien mielestä voinut saavuttaa valtaa pelkällä perinteisellä ihanteellisuuudella, jos pitäytyy passiivisuudessa. Kirjoittajat esittävät, että aktiivinen toiminta on vallan pohja.

Seuraavaksi perehdyttiin auktorien näkemyksiin naisten motiiveista ja metodeista käyttää ja saavuttaa valtaa hyveellisesti tai paheellisesti. Kirjoittajat eivät siis mieltäneet naisen omaamaa valtaa itsessään paheellisena tai uhkaavana, vaan naiseuden ja vallan välisen yhteyden luonteeseen vaikuttivat heidän mukaansa sen motiivit ja metodit. Teksteissä painotetaan, että hyveellinen vallankäyttö ja tavoittelu vaativat naiselta erityisesti pitäytymistä asemassaan sosiaalisessa hierarkiassa, aviomiehelleen kuuliaisena ja/tai keisarilleen alaisena toimien hänen asettamissaan rajoissa. Tämä miessukupuolen valta-aseman hyväksyminen ja sille alistuminen toistuu jatkuvasti naiseuden moraalialia sekä naiseuden ja vallan välistä yhteyttä arvioitaessa. Paheellinen nainen käy tätä sukupuolijärjestystä vastaan ja siten uhkaa koko valtakuntaa. Hyveellinen nainen puolestaan toimii valtakunnan hyväksi oman asemansa miestä alempana hyväksyen. Naisen ei siis tullut kirjoittajien näkemysten mukaan hyödyntää valtaa omien halujensa tyydyttämiseksi, vaan epäitsekkäästi valtakunnan hyväksi. Vaatimus kuuliaisuudesta miehelle oli Tacituksen ja Suetoniuksen rakentamissa sukupuolisuuksissa selvästi tärkeä osa naiseuden ja vallan välisen suhteen ilmenemistä hyveellisenä. Se jää silti vähäisemmäksi valtakunnan hyvinvoinnin vaatimuksen edessä. Toisaalta on myös huomioitava, että teoksissa naisen yritys dominoida keisaria ja esittää tätä kohtaan ylempää auktoriteettia saattaa helposti vähentää naisen mahdollisuuksia hyödyntää valtaa. Auktorit tähdentävät miehen naisen vallalle antaman hyväksynnän merkitystä, jotta tuo valta olisi mahdollisimman tehokasta.

Naisen epäitsekkyyys ja myöntyminen omissa valtatoimissaan hierarkian mukaisesti maskuliinisen vallan alle oli sekä Suetoniukselle että Tacitukselle hyveellisyyden tärkeä edellytys myös toisessa

mielessä: Heidän mukaansa tavoitellessaan hallintovaltaa naisen tulee tavoitella sitä miespuoliselle henkilölle. Tästä yhtenä osoituksena on teoksissa yhteistyö tuon henkilön ja naisen välillä. Naisen tulee tukea miehen valtaa, ei käydä sitä vastaan. Lisäksi aviomiehen vaikutus naisen vallan hyveellisyyteen on teoksissa merkittävää siten, että rakastava avioliitto ja velvollisuutensa täyttävä puoliso ylläpitävät naisen luonteen hyveellisiä piirteitä ja hillitsevät vikoja. Näin Tacitus ja Suetonius korostavat monella eri tavalla naisen tarvitsevan miestä.

Näiden lisäksi naiseuden ja vallan hyveellisyyden kannalta Suetonius ja Tacitus painottavat voimakkaasti naisen keisariksi puoltaman miehen vallan oikeutusta. Hyveellisesti valtaa käyttävän naisen tulee hyödyntää valtaansa tukeakseen nimenomaan sellaista miestä, joka mielletään oikeutetuksi ja kyvykkääksi hallitsemaan ja jonka uskotaan asettavan valtakunnan edun tärkeimmäksi. Naisen tulee auktorien esityksen mukaan siis osoittaa toimivansa myös tällä tavalla moraalisesti oikealla puolella. Lisäksi vallankäytön metodeina auktorit korostavat tämän seurauksena hyvin passiivisia keinoja, sillä naisen, jolla on oikeus puolellaan ei ikään kuin ”tarvitse” aktiivisesti puuttua politiikkaan ja tulevan keisarin valintaan. Sen sijaan riittää, että he luottavat suosioonsa, oikeuden toteutumiseen sekä ennen kaikkea naiseuden perinteisten hyveiden osoittamiseen. Kun puolestaan hyveellistä valtaa toimittava nainen toimii vallan suhteen aktiivisesti, kirjoittajat pitävät myös tärkeänä, että hänen toimintansa oli oikeutettua naisen kyvykkyydellä suoritua sekä toiminnan onnistumisella.

Kirjoittajat kuvaavat vallan paheelliseksi koko lailla päinvastaisia tavoitteita ja metodeja esittäen. Miestä ja keisaria korkeamman auktoriteetin esittäminen sekä toiminta ilman miehen hyväksyntää ja kontrollia ovat teoksissa valtaa osoittavan naisen yksi tavoista ilmentää paheellisuutta ja uhkaa. Näin toimimalla hän rikkoo sosiaalisen hierarkian ja patriarkaalisen hallintojärjestelmän. Ennen kaikkea naisen uhkaava ja paheellinen valta perustuu kuitenkin Tacituksen ja Suetoniuksen mukaan naisen itsekkäille tavoitteille. Vallan tavoittelu sen itsensä takia tai naisen omien halujen täyttämiseksi – kuten Messalinan vallankäyttö, jolla hän toteuttaa häpeällisyyden mielitekoaan – merkitsee teoksissa pienempää kiinnostusta valtakunnan hyvinvointiin. Mahdollisesti valtaa itsekkäästi käyttävä nainen saattaa aiheuttaa suoranaista tuhoa valtakunnalle. Huomionarvoisesti Tacitus ei miellä naisen valtaa hallitsevaan keisariin ei yhtä uhkaavana, jos nainen ei pyri vaikuttamaan valtakunnan asioihin, vaan ainoastaan keisariin henkilönä. Itsekkyyteen viittaa teoksissa myös naisen tarkoitus saavuttaa ja käyttää valtaa itse, eikä vain puoltaa toimillaan haluamaansa mieshenkilöä keisariksi. Toki tavoitteena voi olla yhteishallinto keisarin kanssa tai täysin itsenäinen valta. Molemmilla tavoilla kirjoittajat esittävät naisen kyseenalaistavan sukupuolten välisen valtahierarkian. Naisen itsenäinen

hallintovaltansa on tosin auktorien käsitysten mukaan näistä kahdesta uhkaavampi vaihtoehto, sillä se rikkoi miehisen hallinnon järjestystä rajummin.

Kirjoittajat liittävät tällaiseen itsekkääseen vallantavoitteluun ja käyttöön myös naisen itsenäisen toiminnan, kun kyseessä on oman pojan saaminen hallitsijaksi. Poika itse ei teoksissa ole osallinen äitinsä valtapeliin, mikä korostaa pelin tavoitteena olevan vallan saavutus äidille pojan kautta, ei vain pojalle itselleen. Lisäksi paheellista valtaa tavoitteleva ja käyttävä nainen kuvataan teoksissa toimissaan hyvin aktiivisena, vieläpä rikollisia tai kunniattomia keinoja käyttävänä. Näihin keinoihin kuuluvat juonittelu, murha, siveettömyys, julkinen säädyttömyys, valehtelu sekä yleisesti häpeällisyyden esittäminen. Puuttuminen näin aktiivisesti ja rikollisesti politiikkaan ilmentää sitä, ettei naisen vallan tavoittelulla ja käytöllä ole oikeutusta puolellaan. Suetonius ja Tacitus liittävät paheellisesti valtaa toimittavan naisen luonteeseen usein myös epäonnistumisen osoittaa naiseuden perinteisiä hyveitä tai niiden suoranaisten puutteen.

Lopuksi naiseuden ja vallan teemaa tarkasteltiin omalle ja vastakkaiselle sukupuolelle tyypillisiksi miellettyjen piirteiden kautta. Se, että nainen ilmentää maskuliinisuutta omilla piirteillään tai toimimalla miehisellä elämänalueella, ei itsessään ollut kirjoittajien näkemysten mukaan joko paheellista tai hyveellistä. Asiaan vaikuttavat koko tilanteen muut asiayhteydet, joskin auktorien perusolettamukseen selvästi kuului, että naisen tulee toimia hyveellisesti naisellisella tavalla. Hallintovallankäyttäjänä maskuliinisuutta esittävä nainen ilmentää teoksissa suurempaa uhkaa kuin naisellisesti toimiva, sillä tämä tuli ottaa vakavammin. Maskuliiniset paheelliset piirteet puolestaan saattoivat kirjoittajien kuvausten mukaan tuhota naisen, jolla ei ollut miestä hillitsemässä näitä piirteitä. Toisaalta maskuliininen toiminta saattoi näkemysten mukaan myös hillitä naisen sukupuolelleen tyypillisiä paheita, ja siten maskuliinisuus teki naisesta luonteeltaan paremman ihmisen. Kokonaisuudessaan naisen maskuliinisuuden moraalissa vaikuttaa olevan jälleen perusteena naisen pitäytyminen miesvallan alla. Jos nainen hyväksyy miessukupuolen valta-aseman, ja toimii sitä tukien, maskuliinisuus voi olla hänelle hyve. Jos nainen puolestaan käy miesten valtaa vastaan pyrkien syrjäyttämään sen ja rikkomaan sukupuolten sosiaalisen hierarkian hallinnan kannalta, hänen miesmäisyytensä on paheellista ja uhkaavaa.

Kirjoittajat esittävät, että jopa hyvin maskuliiniseksi mielletyllä militäärisellä elämänalueella naisen on mahdollista toimia hyveellisesti valtaa käyttäen. Tässä suhteessa hyveellisyyteen vaikuttavat samat tavoitteiden ja käytettyjen metodien muodot, kuin yleisesti naisen vallan tavoittelussa ja käytössä. Naisen ei kuitenkaan tule kirjoittajien mukaan puuttua konkreettiseen sodankäyntiin, mikä miellettiin Roomassa myös yleisesti äärimmäisen maskuliiniseksi ja naisten luonteelle sopimattomaksi. Tämä koskee myös osallistumista militäärisen julkiseen tapahtumaan, mikä on

toistuva teema paheellista ja uhkaavaa valtaa osoittavien naisten kohdalla. Nämä naiset osoittavat osallisuuttaan konkreettisiin sotaretkiin tai sotavoimien hallintaan. Näin kirjoittajat joko liittävät nämä naiset sellaisiin maskuliinisiin konkreettisiin sotatoimiin, joihin naisilla ei ollut asiaa tai esittävät heidän puuttuvan Rooman armeijan uskollisuuteen esittäen itsensä, naisen, sen yhtenä johtajana. Sen sijaan hyveelliseksi militääriseksi toiminnaksi auktorit esittävät naisten erinäiset avustavat tehtävät sekä miehen luvalla toimitettu vallankäyttö sotilasleireissä. Jälleen siis nousee esiin se, että naisen vallankäytön tuli toimia miehen hyväksymänä, valtakunnan hyväksi ja kunniallisin keinoin ollakseen hyveellistä.

Kiintoisasti Tacitus ja Suetonius eivät liitä keisareihin yhtä lailla naisellisuuksia, kuten naisiin maskuliinisuuksia. Erityisesti se, ettei keisareita juuri kuvata suoraan naisellisiksi, kertoo, ettei naisellisuuden esittäminen itsessään viittaa kirjoittajien mielestä moraalittomuuteen vaan se vaatii rinnalleen muita moraalittomuuksia. Tosin on vaikea arvioida, ilmaisevatko teoksissa keisarien mainitut heikkoudet, jotka miellettiin naisille tyypillisiksi, keisarin vastakkaisen sukupuolen esittämiseen perustuvaa moraalittomuutta. Näet monet näistä heikkouksista miellettiin myös kunnialtaan alhaisten ihmisten heikkouksiksi, joten keisarin moraalittomuus voi perustua myös kunniantomuuteen.

Vallan kannalta Tacitus liittää naisen sukupuolelleen tyypillisen käytöksen voimakkaasti vallan menettämiseen. Toki esimerkiksi Livian naisellinen toiminta *Annalesissa* osoittaa, että nainen saattoi historioitsijan mukaan saavuttaa huomattavan vallan myös ilman sukupuolirajojen rikkomista. Kuitenkin huomattavan usein Tacitus kuvaa naisen, joka on menettämässä asemaansa vaikutusvaltaisena henkilönä, omaavan aiemmasta poikkeavan paljon naisellisia heikkouksia ja vikoja. Tällaisiksi piirteiksi mielletään *Annalesissa* seksuaalinen heikkous, himokkuus, herkkäuskoisuus, hillittömyys, kateus, ylellisyydenkaipuisuus ja ylimielisyys. Luonteenvikojen mainitsemisen määrällinen lisääntyminen ja monipuolistuminen vallan menettävien naisten kohdalla liittyy myös menetyksen dramaattisuuteen ja on Tacituksen keino sen dramatisointiin. Lisäksi kuvaamalla tuhoutuvan naisen paheita Tacitus oikeuttaa hänen tuhonsa ja surmaamisensa, johon vallanmenetyksen linkittyä.

Toisaalta naiselliset luonteenviat ovat Tacitukselle myös voima, joka voi häiritä naisen vallantavoittelua ja käyttöä. Nainen on siis alistainen sukupuolelleen tyypillisille vioille, jotka osoittavat irrationaalisuutta ja itsehillinnän puutetta. Näistä erityisesti jälkimmäinen nähtiin Roomassa yleisesti hallinnan edellytyksenä. Nämä heikkoudet harhauttavat Tacituksen mukaan naisen vallasta, ja näin historioitsija osoittaa naisen kyvyttömyyden hallita. Lisäksi erityisesti

Annalesissa huomattavaa maskuliinisuutta ilmentävän Agrippina nuoremman sortuminen naisellisiin vikoihin osoittaa, että myös maskuliininen nainen sortuu naisellisuutensa vuoksi.

Kuten tutkimustyössä usein käy, myös tämän tutkielman tarjoamat vastaukset nostavat esiin uusia kysymyksiä ja aiheita tarkemmalle tutkimukselle. Erityisesti keisareiden sukupuolisuuden ilmentäminen on teema, jota olisi kiintoisaa syventää sekä naisellisuuden että maskuliinisuuden esittämisen kannalta. Kuinka voimakkaasti keisareiden hallinnan kuvautuminen hyveelliseksi tai paheelliseksi linkittyy heidän maskuliinisuuden osoittamiseen? Tämä olisi yksi hedelmällinen kysymys. Toisaalta naiseuden ja vallan teemaa olisi mielekästä tarkastella yhteiskunnan alemmissa piireissä. Näin voitaisiin saada kokonaisvaltainen ymmärrys siitä, miten naisten valtaan Roomassa suhtauduttiin.

Lähteet ja kirjallisuus

I Painetut lähteet

Suetonius, Gaius Tranquillus, *De Vita Caesarum*. [[Http://www.thelatinlibrary.com/suet.html](http://www.thelatinlibrary.com/suet.html)]. Luettu 3.4.2017.

Tacitus, Cornelius, *Annales*. [[Http://www.thelatinlibrary.com/tac.html](http://www.thelatinlibrary.com/tac.html)]. Luettu 3.4.2017.

II Kirjallisuus

Barrett, Anthony, *Caligula: The Corruption of Power*. Batsford, Lontoo 1989.

Barrett, Anthony, *Agrippina: Sex, Sower, and Politics in the Early Empire*. Routledge, Lontoo 2001.

Barrett, Anthony, *Livia: First Lady of Imperial Rome*. Yale University Press cop. New Haven 2002.

Barrett, Anthony, *Introduction*. Teoksessa Barrett 2008, 1 – 6.

Barrett, Anthony (toim.), *Lives of the Caesars*. Blackwell Publishing, Malden MA 2008.

Bauman, Richard A., *Women and Politics in Ancient Rome*. Routledge, Lontoo & New York 1992.

Benoist, Stéphane, *Women and Imperium in Rome: Imperial Perspectives*. Teoksessa Fabre-Serris; Keith 2015, 266 – 288.

Bingham, Sandra, *The Praetorian Guard: A History of Rome's Elite Special Forces*. I.B.Tauris, Lontoo 2013.

Burns, Jasper, *Great Women in Imperial Rome: Mothers and Wives of the Caesars*. Routledge, Lontoo 2007.

Butler, Judith, *Hankala sukupuoli*. Gaudeamus, Helsinki 2006.

Champlin, Edward, *Nero*. Harvard University Press, Cambridge & Massachusetts 2003.

Corbier, Mireille, 'Male Power and Legitimacy Through Women: the Domus Augusta Under the Julio-Claudians'. Teoksessa Hawley, Richard (toim.); Levick, Barbara (toim.); *Women in Antiquity: New Assessments*. Routledge, Lontoo & New York 1995, 178 – 193.

Danaher, Geoff; Schirato, Tony; Webb, Jen, *Understanding Foucault*. Sage, Lontoo 2000.

Castrén, Paavo; Pietilä-Castrén, Leena; *Antiikin käsikirja*. Otava, Helsinki 2000.

Eck, Werner, *The Age of Augustus*. Blackwell Publishing, Malden MA 2007, (2. p).

Eck, Werner, *Augustus*. Teoksessa Barrett 2008, 7 – 37.

Edwards, Catharine, *Unspeakable Professions: Public Performance and Prostitution in Ancient Rome*. Teoksessa Hallett; Skinner 1997, 66 – 95.

Fabre-Serris, Jacqueline; Keith, Alison, *Introduction*. Teoksessa Fabre-Serris; Keith 2015, 1 – 12.

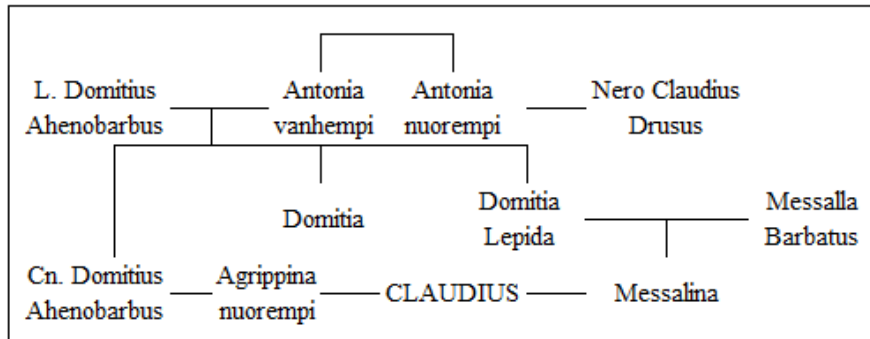
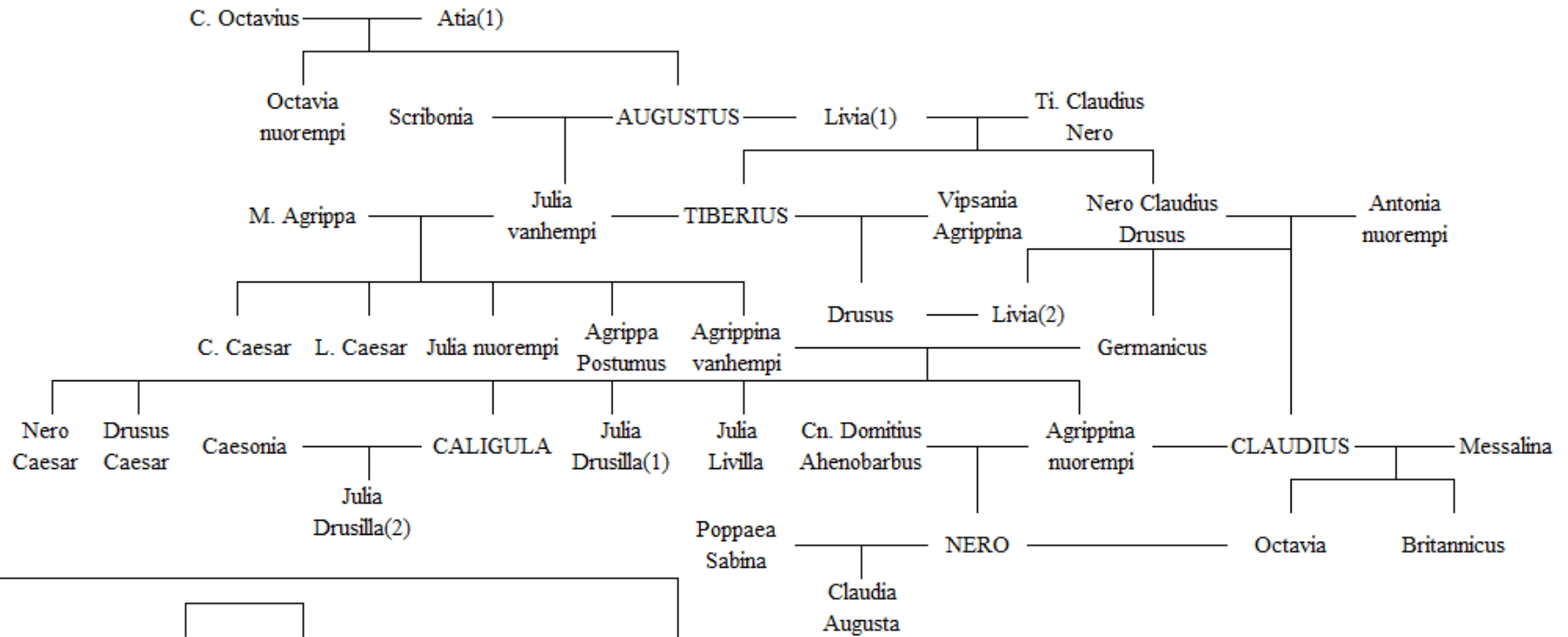
- Fabre-Serris, Jacqueline (toim.); Keith, Alison (toim.), *Women and War in Antiquity*. Johns Hopkins University Press, Baltimore & Maryland 2015.
- Fantham, Elaine; Foley, Helene Peet; Kampen, Natalie Boymel; Pomeroy, Sarah B.; Shapiro, H. A. *Women in the Classical World: Image and Text*. Oxford University Press, New York & Oxford 1994.
- Gardner, Jane F., *Being a Roman Citizen*. Routledge, Lontoo 1993.
- Gardner, Jane F., *Family and Familia in Roman Law and Life*. Clarendon Press, Oxford 1998.
- Garland, Robert, *Celebrity in Antiquity: from Media Tarts to Tabloid Queens*. Duckworth, Lontoo 2006.
- Ginsburg, Judith, *Representing Agrippina: Constructions of Female Power in the Early Roman Empire*. Oxford University Press, New York 2006.
- Gradel, Ittai, *Emperor Worship and Roman Religion*. Clarendon Press, Oxford & New York 2002.
- Griffin, Miriam T., *Nero*. Teoksessa Barrett 2008, 107 – 130.
- Gruen, Erich S., *Introduction*. Teoksessa Ginsburg 2006, 13 – 22.
- Hallett, Judith P. (toim.); Skinner, Marilyn B. (toim.), *Roman Sexualities*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1997.
- Hemelrijk, Emily A., *Matrona Docta: Educated Women in the Roman Élite from Cornelia to Julia Domna*. Routledge, Lontoo 2004.
- Hengst, Daniël den, 'The Biographies of the Roman Emperors'. Teoksessa Hengst, Daniel den; Burgersdijk, D. P.; Waarden, J. van (toim.), *Emperors and Historiography: Collected Essays on the Literature of the Roman Empire by Daniël Den Hengst*. Brill, Leiden 2010, 84 – 99.
- Hurley, Donna W., *Claudius*. Teoksessa Barrett 2008, 84 – 106.
- Hyrkkänen, Markku, *Aatehistorian mieli*. Vastapaino, Tampere 2002.
- Hägg, Tomas, *The Art of Biography in Antiquity*. Cambridge University Press, Cambridge 2012.
- Joshel, Sandra R., *Female Desire and the Discourse of Empire: Tacitus's Messalina*. Teoksessa Hallett; Skinner 1997, 221 – 254.
- Kaisto, Jani; Pyykkönen, Miikka, 'Johdanto: Hallinnan analytiikan suuntaviivoja'. Teoksessa Kaisto, Jani (toim.); Pyykkönen, Miikka (toim.), *Hallintavalta: sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Gaudeamus, Helsinki 2010, 7 – 24.
- Laes, Christian (toim.); Goodey, C.F. (toim.); Rose, M. Lynn (toim.); *Disabilities in Roman Antiquity: Disparate Bodies a Capite Ad Calcem*. Brill, Boston & Leiden 2013.
- Larsson Lovén, Lena, 'Conjugal Concordia: Marriage and Marital Ideals on Roman Funerary Monuments'. Teoksessa Larsson Lovén, Lena (toim.); Strömberg, Agneta (toim.), *Ancient marriage in myth and reality*. Cambridge Scholars, Newcastle upon Tyne 2010, 204 – 220.

- Lendon, J. E., *Soldiers and Ghosts: A History of Battle in Classical Antiquity*. Yale University Press, New Haven 2005.
- Lightman, Benjamin; Lightman, Marjorie, *A to Z of Greek and Roman Women*. Facts on File, New York 2008, (uud. p.).
- Madsen, Jesper Majbom, 'Patriotism and Ambitions: Intellectual Response to Roman Rule in the High Empire'. Teoksessa Madsen, Jesper Majbom (toim.); Rees, Roger (toim.) *Roman Rule in Greek and Latin Writing – Double Vision*. Brill, Boston & Leiden 2014, 16 – 38.
- McHugh, Mary R., "Ferox Femina: Agrippina Maior in Tacitus' Annales", *Helios* 39:1 (2012), 73 – 96.
- Mellor, Ronald, *The Roman Historians*. Routledge, Lontoo & New York 2002.
- Mellor, Ronald, *Tacitus' Annals*. Oxford University Press, Oxford 2010.
- Milnor, Kristina, *Gender, Domesticity, and the Age of Augustus: Inventing Private Life*. Oxford University Press, Oxford 2005.
- Nieminen, Hanna, *Naisen valtaa ja vallatonta vallanhimoa: Tacituksen, Suetoniuksen ja Cassius Dion kuvaus Agrippina nuoremasta*. Yleisen historian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto 2008.
- Nieminen, Hanna, 'Valtaistuin horisontissa: Agrippinan ja Germanicuksen ideologinen vallankäyttö varhaisella keisarikaudella Tacituksen kuvaamana'. Teoksessa Aalto, Ilana (toim.); Boxberg, Laura(toim.); Ijäs, Ulla(toim.); Paalumäki, Heli(toim.); *Vallan teorit historiantutkimuksessa*. Turun historiallinen yhdistys ry, Turku 2011, 139 – 160.
- Niiniluoto, Ilkka, *Valtakollockvion avaussanat*. Teoksessa Räikkä & Wennberg 2000, 7 – 10.
- Ollila, Anne, *Kirjoituksia kulttuurista, sukupuolesta ja historiasta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.
- Osgood, Josiah, *Claudius Caesar: Image and Power in the Early Roman Empire*. Cambridge University Press, Cambridge 2010.
- Pagan, Victoria Emma, *Conspiracy Theory in Latin literature*. University of Texas Press, Austin 2012.
- Parker, Holt. N., *The Teratogenic Grip*. Teoksessa Hallett; Skinner 1997, 47 – 65.
- Pomeroy, Sarah B., *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves: Women in Classical Antiquity*. Schocken Books, New York 1995 (2.p.).
- Pulkkinen, Tuija, *Postmoderni politiikan filosofia*. Gaudeamus, Helsinki 1998.
- Rawson, Beryl, *Children and Childhood in Roman Italy*. Oxford University Press, Oxford & New York 2003.
- Rowe, Greg, *Tiberius*. Teoksessa Barrett 2008, 38 – 60.

- Räikkä, Juha (toim.); Wennberg, Mikko (toim.), *Mitä on valta?* UNIpress, [Kustannuspaikka tuntematon] 2000.
- Santoro L'Hoir, Francesca, *The Rhetoric of Gender Terms: 'Man', 'Woman', and the Portrayal of Character in Latin Prose*. Brill, Leiden 1992.
- Sarsila, Juhani, *Being a Man: The Roman Virtus as a Contribution to Moral Philosophy*. Peter Lang, Frankfurt am Main 2006.
- Skinner, Marilyn B., *Quod multo fit aliter in Graecia*. Teoksessa Hallett; Skinner 1997, 3 – 25.
- Syme, Ronald, *Tacitus*. Clarendon Press, Oxford 1958.
- Takács, Sarolta A. *The Construction of Authority in Ancient Rome and Byzantium: The Rhetoric of Empire*. Cambridge University Press, Cambridge & New York 2009.
- Van Hooff, Anton J. L., *From Autothanasia to Suicide: Self-killing in Classical Antiquity*. Routledge, Lontoo 2002.
- Vidén, Gunhild, *Women in Roman Literature: Attitudes of Authors under the Early Empire*. Acta universitatis gothoburgensis, Göteborg 1993.
- Walters, Jonathan, *Invading the Roman Body: Manliness and Impenetrability in Roman Thought*. Teoksessa Hallett; Skinner 1997, 29 – 43.
- Ylikoski, Petri, *Onko valta kyky-käsite?* Teoksessa Räikkä & Wennberg 2000, 13 – 34.

Liitteet

LIITE 2. OTTEET JULIUS-CLAUDIUS -SUUVUSTA

Otteet on rakennettu pohjautuen Anthony Barrettin sukutauluun teoksessa *Caligula: The Corruption of Power*.

LIITE 3. ANNALESIN JA DE VITA CAESARUMIN NAISET

Hyveellinen	Taulukkoon otetut maininnat koskevat yksittäisiä, vähintään nimellä, yhteiskunnallisella asemalla tai sosiaalisella suhteella identifioituja naisia. Maininta "erästä naisesta" tms. ei ole riittävä. Naiset on luokiteltu oheisen kuvion mukaisesti hyveellisiin, paheellisiin ja moraaliltaan neutraaleiksi jääviin naisiin.				
Paheellinen					
Neutraali					
Henkilö	Lisätiedot	<i>Annales</i>		<i>De Vita Caesarum</i>	
		Rooli	Maininnat (kpl)	Rooli	Maininnat (kpl)
Acerronia	Agrippina nuoremman ystävä	Surmataaan Agrippinan murhayrityksen aikana	5		
Acilia	Runoilija Lucanuksen äiti	Ilmiannetaan salaliitosta	2		
Acte	Neron rakastajatar	Moraaliltaan arveluttava vapautettu orja	7	Nero miltei nai hänet	2
Acutia	Komentaja P. Vitelliuksen vaimo	Tuomitaan majesteettirikoksesta	2		
Aelia Paetina	Claudiuksen vaimo	Claudiuksen vaimoehdokas	3	Claudiuksen paheellinen vaimo	6
Aemilia Lepida(1)	Augustuksen tyttärenpojan L. Caesarin kihlattu	Tuomitaan maanpakoon mm. aviorikoksista	10	Karkotetaan hänet hylänneen konsulin mieliksi	1
	Aemilia Lepidan(1) tytär	Maininta olemassaolosta	1		
Aemilia Lepida(2)	Claudiuksen kihlattu			Maininta kihlauksesta	2
Aemilia Lepida(3)	Caligulan veljen Drusuksen vaimo	Tekee aviorikoksen orjan kanssa	3		
Agrippina nuorempi	Neron äiti, Claudiuksen vaimo	Ohjailee Claudiuksen ja Neron vallankäyttöä	184	Ohjailee Claudiuksen ja Neron vallankäyttöä	49
	Agrippina nuoremmalta näyttävä kurtisaani			Nero ottaa hänet jalkavaimokseen	1
	Agrippina nuoremman palvelustyttö	Poistuu paikalta Agrippinan murhan yhteydessä	3		
Agrippina vanhempi	Claudiuksen veljen Germanicuksen vaimo	Suosittu potentiaalisen vallanperijän vaimo	90	Suosittu potentiaalisen vallanperijän vaimo	31
Albucilla	Salaliiton ilmiantaja Satrius Secunduksen vaimo	Siveetön, käyttäytyy epäkunnioittavasti keisaria kohtaan	4		
Alexandria	Neron hoitajatar			Hautaa Neron tuhkat	1
Alfidia	Tiberiuksen äidinäiti			Maininta sukulaisuussuhteesta	2

Alliaria	Ylhäisen Sempronius Gracchuksen vaimo	Maininta avioliittosuhteesta	1		
Ancharia	Augustuksen äitipuoli			Maininta olemassaolosta	1
Annia Rufilla		Tuomitaan petoksesta	2		
Antistia	Ylhäisen Rubellius Plautuksen vaimo	Maininta avioliittosuhteesta	1		
Antonia	Claudiuksen tytär	Mahdollisesti salaliitossa Neroa vastaan	6	Ei suostu Neron vaimoksi ja tämä tapattaa hänet	6
Antonia nuorempi	Claudiuksen äiti	Ei osallistu Germanicuksen hautajaisiin	7	Caligula käyttäytyy epäkunnioittavasti häntä kohtaan	13
	Antonia nuoremman vapautettu orja			Kohtelee Claudiusta isäntänään	1
Antonia vanhempi	Augustuksen sisarentytär	Maininta avioliittosuhteesta	2	Maininta avioliittosuhteesta	1
Apicata	Tiberiuksen luotettu L. Sejanuksen vaimo	Sejanus karkottaa hänet kotoa	2		
Apronia	Preettori Plautus Silvanuksen vaimo	Silvanus murhaa hänet	2		
Appuleia Varilla	Augustuksen sisaren pojantytär	Syytetään mm. keisariperheen solvaamisesta	5		
Aquilia		Tuomitaan aviorikoksesta	1		
Arria nuorempi	Senaattori Thraseaksen vaimo	Suunnittelee itsemurhaa miehensä kuolemantuomion yhteydessä	2		
	Arria nuoremman tytär	Maininta olemassaolosta	2		
Arria vanhempi	Arria nuoremman äiti	Kuolee itsemurhaan miehensä kanssa	1		
Arteria Flaccilla	Senecan ystävä Novius Priscuksen vaimo	Seuraa miestänsä maanpakoon	1		
Atia(1)	Augustuksen äiti			Tulee raskaaksi	15
Atia(2)	Aasian maaherra C. Silanuksen äiti	Hyvin varakas	2		
Boudicca	Icenien kuningas Prasutaguksen vaimo	Johtaa taistelua roomalaisia vastaan	4		

Caecilia Attica	Vipsania Agrippinan äiti			Maininta sukulaisuussuhteesta	1
Caedicia	Salaliittolainen Scaevinuksen vaimo	Karkotetaan Italiasta	1		
Caesonia	Caligulan vaimo			Caligulan rakastama irstas nainen	6
	Caesonian tytär(1)			Maininta olemassaolosta	1
	Caesonian tytär(2)			Maininta olemassaolosta	1
	Caesonian tytär(3)			Maininta olemassaolosta	1
Calpurnia(1)	Claudiuksen jalkavaimo	Ilmiantaa Messalinan aviorikoksen	2		
Calpurnia(2)	Ylhäisnainen	Agrippina nuorempi vihaa häntä	2		
Cartimandua	Brigantien kuningatar	Käy sisällissotaa	4		
Claudia(1)	Tiberiuksen esiäiti			Syytetty majesteettirikoksesta	2
Claudia(2)	Augustuksen vaimo			Maininta avioliittosuhteesta	1
Claudia(3)	Vestan neitsyt			Esiintyy veljensä laittomassa triumfissa	1
Claudia Augusta	Neron tytär	Syntyy ja kuolee lapsena, korotetaan jumalaksi	4	Maininta syntymästä ja kuolemasta	1
Claudia Pulchra	Agrippina vanhemman serkku	Syytetään taioista, aviorikoksesta ja myrkytysyrityksistä	5		
Claudia Quinta		Hänen kuvapatsaansa oli sijoitettu Magna Materin temppeliin	1	Vetää Cybelen pyhiä esineitä kuljettavan laivan pois karilta	2
Cleopatra	Claudiuksen jalkavaimo	Ilmiantaa Messalinan aviorikoksen	2		
Cornelia(1)	Vestan neitsyt	Scantian seuraaja	1		
Cornelia(2)	Vestan neitsyt	Laelian seuraaja	1		
Dido	Karthagon kuningatar			Pakenee Tyroksesta rikkauksia mukanaan	1
Domitia Lepida	Messalinan äiti, Neron täti	Kilpailee Agrippina nuoremman kanssa	9	Nero ja Agrippina nuorempi toimivat häntä vastaan	7
Domitia	Neron täti	Juonittelee Agrippina nuorempaa vastaan	6		
Egloge	Neron hoitajatar			Hautaa Neron tuhkat	1

Egnatia Maximilla	Senecan ystävä Glitius Galluksen vaimo	Seuraa miestään maanpakoon	2		
Ennia Naevia	Pretoriaanikaartin prefekti Macron vaimo	Viettelee Caligulan miehensä yllytyksestä	1	Caligula viettelee hänet päästäkseen keisariksi	3
Epicharis		Osallistuu salaliittoon Neroa vastaan	9		
Fulvia	M. Antoniuksen vaimo, Claudian(2) äiti			Maininta sukulaisuussuhteesta	2
Julia(1)	Augustuksen äidinäiti			Augustus kunnioittaa hänen muistoaan	2
Julia(2)	Julius Caesarin tytär	Maininta olemassaolosta	1	Hänen hautaansa iskee salama	1
Julia Drusilla(1)	Caligulan sisar	Tiberius naittaa hänet L. Cassiukselle	2	Caligulalle mieluisin sukurutsan kohde	12
Julia Drusilla(2)	Caligulan tytär			Väkivaltainen lapsi	5
Julia Livia	Tiberiuksen pojantytär	Messalinan surmauttama	8	Claudiuksen surmauttama	2
Julia Livilla	Caligulan sisar	Tiberius naittaa hänet M. Viniciukselle	2	Caligula harjoittaa häneen sukurutsaa	12
Julia nuorempi	Augustuksen tyttärenytär	Augustus karkottaa hänet siveettömyyden vuoksi	5	Augustus karkottaa hänet siveettömyyden vuoksi	12
Julia vanhempi	Augustuksen tytär, Tiberiuksen vaimo	Karkotetaan siveettömyyden vuoksi, Tiberius tapattaa hänet	13	Karkotetaan siveettömyyden vuoksi, Tiberius on onneton hänen kanssaan	27
Junia	Cato nuoremman sisarpuolen tytär	Jättää nimeämättä keisarin perijäkseen	3		
Junia Calvina	Octavian kihlatun Silanuksen sisar	Väärinsyytetään sukurutsasta, karkotetaan	3		
Junia Claudia	Caligulan vaimo	Maininta avioliittosuhteesta	2	Maininta avioliittosuhteesta	2
Junia Lepida	Juristi Cassiuksen vaimo	Väärinsyytetään sukurutsasta ja magiikasta	3		
Junia Silana	Messalinan rakastajan C. Siliuksen vaimo	Ystävyys Agrippina nuoremman kanssa muuttuu kaunaksi	7		
Kleopatra VII	Egyptin hallitsija			Kuolee kyynpuremaan	9

Laelia	Vestan neitsyt	Kuolee	1		
Livia(1)	Augustuksen vaimo, Tiberiuksen äiti	Juonittelee, ohjailee Tiberiuksen vallankäyttöä	81	Pitää Augustuksen kanssa neuvoa asioista, yrittää auttaa Tiberiusta	55
Livia(2)	Claudiuksen sisar, Tiberiuksen pojan vaimo	Tekee aviorikoksen, suunnittelee miehensä murhaa	22	Tekee aviorikoksen ja myrkyttää miehensä, Tiberius karkottaa hänet	4
Livia Medullina	Claudiuksen kihlattu			Maininta kihlauksesta ja sukulaisuussuhteesta	2
Livia Orestilla	Oraattori C. Pison vaimo			Caligula ottaa hänet tämän mieheltä	3
Locusta	Myrkyttäjä	Valmistaa myrkyt Agrippina nuoremmalle ja Nerolle surmia varten	4	Valmistaa Nerolle myrkyt Britannicuksen tappamiseen	5
Lollia Paulina	Claudiuksen vaimoehdokas, Caligulan vaimo	Tuomitaan maanpakoon Agrippina nuoremmasta juonittelemasta	8	Caligula erottaa hänet miehestään, nai ja hylkää hänet	2
	Lollia Paulinan isoäiti			Hänen kauneutensa saa Caligulan naimaan Lollian	1
Mallonia	ylhäisnainen			Kieltäytyy makaamasta Tiberiuksen kanssa ja tekee itsemurhan	2
Marcia	Augustuksen työtoveri Fabius Maximuksen vaimo	Syyttää itseään miehensä kuolemasta	2		
Martina	Myrkyttäjä, Plancinan ystävä	Lähetetään kuulusteltavaksi Germanicuksen kuolemasta	2		
Messalina	Claudiuksen vaimo	Tekee aviorikoksen, ohjailee Claudiusta	62	Tekee aviorikoksen, ohjailee Claudiusta	12
Mutilia Prisca	Livian(1) uskottu	Vietellään ja saa Livian Agrippina vanhempaa vastaan	1		
Numantina	Preetori Silvanuksen vaimo	Julistetaan syyttömäksi rikoksiin	1		
Occia	Vestan neitsyt	Hoitaa virkaansa nuhteettomasti	1		

Octavia	Claudiuksen tytär, Neron vaimo	Naitetaan Nerolle, joka karkottaa hänet	43	Naitetaan Nerolle, joka surmauttaa hänet	11
	Octavian palvelustyttö	Puolustaa Octaviaa	1		
Octavia nuorempi	Augustuksen sisar	Maininta sukulaisuussuhteista	7	Valmistaa kotivaatteita Augustukselle	7
Octavia vanhempi	Augustuksen sisar			Augustus pystyttää hänelle rakennuksen	1
Paxaea	Maaherra Labeon vaimo	Tekee itsemurhan miehensä kanssa	2		
Phoebe	Vapautettu orja, Julia vanhemman uskottu			Augustus loukkaa tytärtään sanomalla olevansa mieluummin Phoeben isä	1
Plancia	Maaherra Cnaeus Pison vaimo, Livian(1) ystävä	Agrippina vanhemman kilpailija, juonittelee	28		
	Plancinan sisar	Maininta kuolemasta	1		
Plantia Urgulanilla	Claudiuksen vaimo			Claudius eroaa hänestä tämän siveettömyyden ja murhaepäilyn takia	6
Pollitta	Konsuli Vetuksen tytär	Tekee itsemurhan isänsä ja tämän anopin kanssa	13		
Pompeia	Politiikko Sex. Pompeiuksen sisar			Antaa lahjoja Tiberiukselle	1
Pompeia Macrina	Akhaian johtohenkilö Argolikoksen vaimo	Tuomitaan maanpakoon	2		
Pompeia Paulina	Filosofi Senecan vaimo	Nero estää hänen itsemurhayrityksen	13		
Pomponia Graecina	Kenraali Plautiuksen vaimo	Syytetään ulkomaisen taikauskon suosimisesta	5		
Pontia		Eroaa puolisostaan, pettää rakastajansa ja tapetaan	6		
	Pontian palvelustyttö	Paljastaa Pontian tappajan	3		
Poppaea Sabina(1)	Neron rakastajatar ja vaimo	Houkuttelee Neron rakastumaan itseensä	39	Nero nai ja surmaa hänet	4
Poppaea Sabina(2)	Poppaea Sabinan(2) äiti	Syytetään aviorikoksesta	10		
Pyralis	Prostituoitu			Caligulan tunnettu seksikumppani	1
Rubria	Vestan neitsyt			Nero raiskaa hänet	1

Rufilla	Ei välttämättä viittaa todelliseen naiseen, vaan toimii esimerkkinä naisesta			Augustuksen mahdollinen seksikumppani	1
Salvia Titisenia	Ei välttämättä viittaa todelliseen naiseen, vaan toimii esimerkkinä naisesta			Augustuksen mahdollinen seksikumppani	1
Satria Galla	Salaliittolainen Pison vaimo	Siveetön	3		
Scantia	Vestan neitsyt	Cornelian edeltäjä	1		
Scribonia	Augustuksen vaimo	Maininta sukulaisuussuhteesta	2	Siveetön nainen, josta Augustus eroaa	4
Selene	M. Antoniuksen tytär			Maininta sukulaisuussuhteesta	1
Servilia	Konsuli Soranuksen tytär	Tuomitaan maagikoitten käytöstä kuolemaan	10		
Servilia Nais	Neron isoisoisän rakastajat			Maininta olemassaolosta	1
Sextia(1)	Konsuli Vetuksen anoppi	Tekee itsemurhan Neron julmuuden vuoksi	6		
Sextia(2)	Konsuli Scauruksen vaimo	Tekee itsemurhan miehensä kanssa	1		
Silia	Senaattorin vaimo	Osallistuu Neron paheisiin	2		
Sosia Galla	Konsuli Siliuksen vaimo, Agrippina vanhemman ystävä	Karkotetaan	3		
Statilia Messalina	Konsuli Vestinuksen vaimo	Mm. Neron rakastajat	1	Nero nai hänet surmautettuaan hänen miehensä	2
Terentia	Patronus Maecenaan vaimo			Saa tietää, miten Murenan salaliitto saatiin selville	1
Terentilla	Ei välttämättä viittaa todelliseen naiseen, vaan toimii esimerkkinä naisesta			Augustuksen mahdollinen seksikumppani	1
Tertulla	Ei välttämättä viittaa todelliseen naiseen, vaan toimii esimerkkinä naisesta			Augustuksen mahdollinen seksikumppani	1
Torquata	Vestan neitsyt	Pyytää veljensä tuomioon lievennystä	1		

Urgulania	Livian(1) ystävä	Haastetaan oikeuteen vaikutusvaltansa vuoksi	8		
Vibia	Furius Scriboniuksen äiti	Karkotetaan	1		
Vibidia	Vestan neitsyiden vanhin	Vaatii, ettei Messalinaa mestata kuulematta tätä	3		
Vipsania Agrippina	Tiberiuksen vaimo	Maininnat avioliitoista ja kuolemasta	2	Tiberius on onnellinen hänen kanssaan	3
Vistilia	Preetorin tytär, prostituoitu	Karkotetaan ammattinsa vuoksi	5		
Vitellia	Ritari ja runoilija Priscuksen anoppi	Puolustaa vävyään oikeudenkäynnissä	2		
Vitia	Konsuli Geminuksen äiti	Surmataan itkettyään poikansa kuolemaa	1		
Zenobia	Iberian kuninkaan pojan Radamistuksen vaimo	Radamistus hylkää hänet, päätyy tulevan kuningas Tiridateen luo	9		
	Armenian hallitsija	Syöstään vallasta	1		
	Arminiuksen (cheruscien päällikkö) tytär	Maininta olemassaolosta	1		
	Arminiuksen (cheruscien päällikkö) äiti	Maininta olemassaolosta	1		
	Arpuksen (chattien päällikkö) tytär	Vangitaan taistelussa	1		
	Arpuksen (chattien päällikkö) vaimo	Vangitaan taistelussa	1		
	Artabanoksen (Parthian kuningas) äiti	Maininta sukulaisuussuhteesta	1		
	Augustuksen jalkavaimo			Scribonia mahdollisesti paheksuu hänen liiallista vaikutusvaltaa	1
	Augustuksen äidinisänäiti			Maininta sukulaisuussuhteesta	1
	Caecina Severuksen (kenraali) vaimo	Severus kuvaa heidän liittoaan esimerkillisenä	1		
	Caratacuksen (brittipäällikkö) tytär	Vangitaan taistelussa	2		
	Caratacuksen (brittipäällikkö) vaimo	Vangitaan taistelussa	3		

	Considius Proculuksen (preettori) sisar	Ajetaan maanpakoon veljensä tuomion ohessa	1		
	Corbulon (kenraali) tytär	Luovutetaan panttivangiksi	1		
	Corbulon (kenraali) äiti	Maininta olemassaolosta	1		
	Cotison (Daakian kuningas) tytär			Augustus kosii tätä	1
	Domitius Pollion tytär	Valitaan Vestan neitsyeksi	2		
	Domitius Pollion vaimo	Pysyy yhden miehen vaimona	1		
	Entisen konsulin vaimo			M. Antonius syyttää Augustusta hänen ottamisestaan	1
	Fonteius Agrippan (preettori) tytär	Ehdokas Vestan neitsyeksi	2		
	Italicuksen (cheruscien kuningas) äiti	Maininta sukulaisuussuhteesta	1		
	Kotyksen (Traakian kuningas) vaimo	Syyttää Rheskuporista miehensä surmaamisesta	1		
	Kvestorin vaimo			Augustus erottaa hänet jättäneen kvestorin	1
	Lentulus Gaetulituksen (kenraali) tytär	Maininta kihlaussuhteesta	1		
	M. Lepiduksen (maaherra) tytär	Maininta olemassaolosta	1		
	M. Hortaluksen (köyhä ylhäinen) vaimo	Maininta avioliittosuhteesta	1		
	Milichuksen (vapautettu orja) vaimo	Yllyttää miehensä ilmiantamaan isäntänsä salaliiton Nerolle	2		
	Mithridateen (Armenian hallitsija) vaimo	Farasmaneen poika Radamistus surmaa hänet	5		
	Nero Caesarin kihlattu	Maininta kihlaussuhteesta	1		
	Neron imettäjä			Lohduttaa Neroa	2

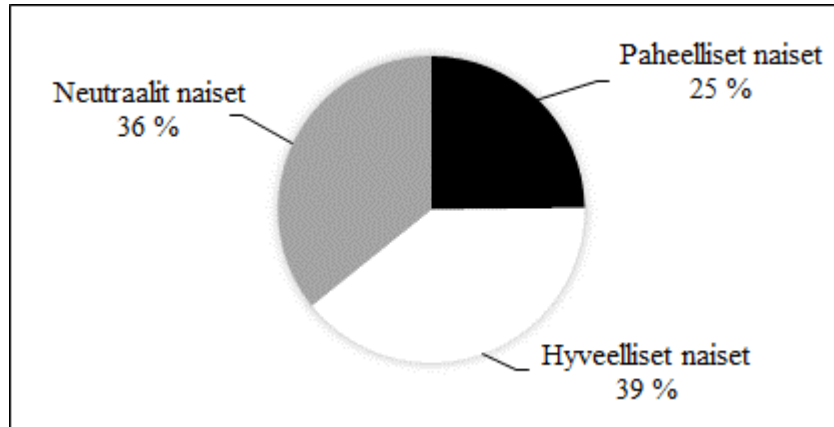
	Nymphidiuksen (mahdollisesti Caligulan poika) äiti	Vapautettu orja, joka toimii huorana	1		
	Paetuksen (maaherra) vaimo	Siirretään sodassa linnakkeeseen	1		
	Prasutaguksen (icenien kuningas) tytär(1)	Raiskataan	3		
	Prasutaguksen (icenien kuningas) tytär(2)	Raiskataan	3		
	Isauriuksen (konsuli) tytär, Augustuksen kihlattu			Maininta kihlauksesta	1
	P. Suilliuksen (konsuli) pojantytär	Saa osan isoisänsä jättämästä perinnöstä	1		
	P. Suilliuksen (konsuli) vaimo	Kuolee ennen miestänsä	1		
	Radamistuksen (Iberian kuningas Farasmaneen poika) äitipuoli	Maininta olemassaolosta	1		
	Sallustiuksen sisar	Maininta sukulaisuussuhteesta	1		
	Scribonian veljen pojanpojan vaimo	Hänen sukulaisistaan etsitään puolustajaa oikeudenkäyntiin	1		
	Segesteen (cheruscien päällikkö) tytär	Germanicus vangitsee ja vapauttaa hänet sodassa	8		
	Sejanuksen (Tiberiuksen luotettu) tytär	Kihlataan Claudiuksen pojalle	3	Kihlataan Claudiuksen pojalle	1
	Sex. Mariuksen (Hispanian rikkain mies) tytär	Mariusta syytetään sukurutsasta hänen kanssaan	1		
	Sex. Papiniuksen (konsuli) äiti	Karkotetaan Roomasta syynä poikansa itsemurhaan	2		
	Tiberiuksen imettäjä			Mukana Tiberiuksen vanhempien pakoretkillä	2
	Tigraneen (Armenian hallitsija) tytär	Nai veljensä ja hallitsee tämän kanssa	1		

	Vanniuksen (sveebien hallitsija) sisar	Maininta sukulaisuussuhteesta	1		
	Vapaasyntyinen nuori nainen			Yritetään pakottaa orjuuteen	1
	Vapautettu orja			Caligula palkitsee hänen jalon tekonsa	1
	Vologeseen (Parthian hallitsija) äiti	Maininta sukulaisuussuhteesta	1		
	Ylhäisnainen			Rankaistetaan väärästä pukeutumisesta	1
Yhteensä (kpl)			936		396

Lähteet: Suet. Aug.; Tib.; Calig.; Claud.; Nero; Tac. Ann.

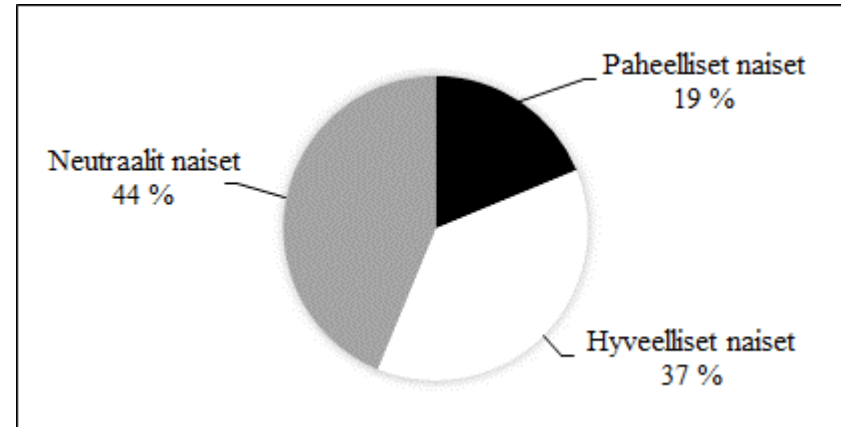

LIITE 4. *ANNALESIN* NAISTEN HYVEELLISYYS NAISTEN LUKUMÄÄRÄN MUKAAN

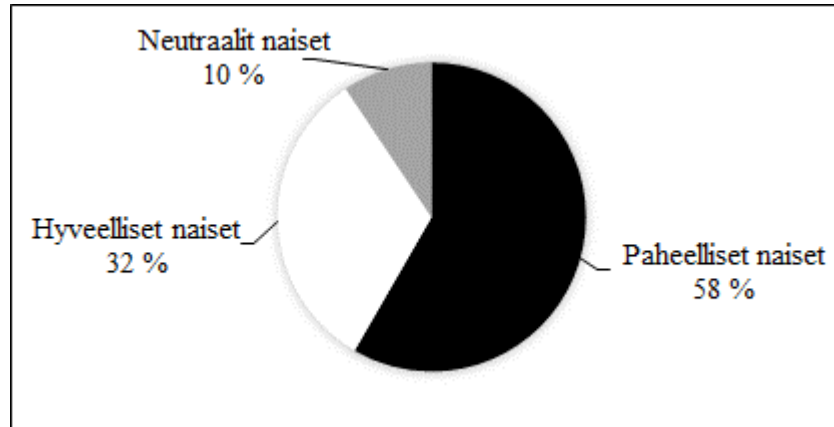
Lähteet: Suet. Aug.; Tib.; Calig.; Claud.; Nero; Tac. Ann.

LIITE 6. *DE VITA CAESARUMIN* NAISTEN HYVEELLISYYS NAISTEN LUKUMÄÄRÄN MUKAAN

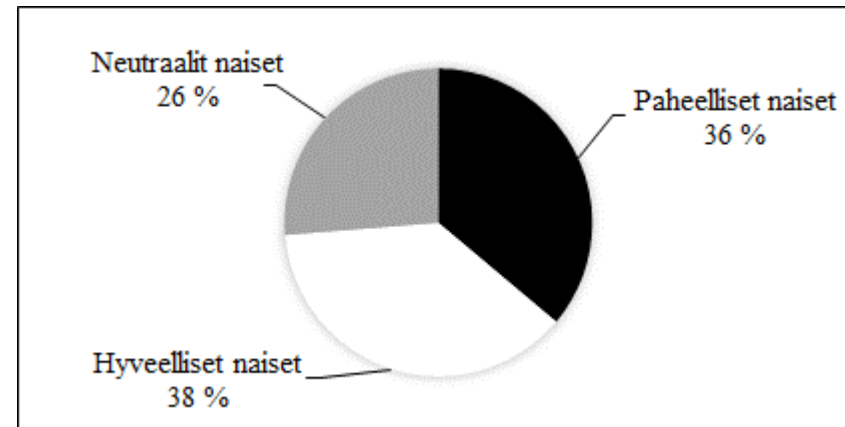
Lähteet: Suet. Aug.; Tib.; Calig.; Claud.; Nero; Tac. Ann.

LIITE 5. *ANNALESIN* NAISTEN HYVEELLISYYS MAININTAKERTOJEN MUKAAN

Lähteet: Suet. Aug.; Tib.; Calig.; Claud.; Nero; Tac. Ann.

LIITE 7. *DE VITA CAESARUMIN* NAISTEN HYVEELLISYYS MAININTAKERTOJEN MUKAAN

Lähteet: Suet. Aug.; Tib.; Calig.; Claud.; Nero; Tac. Ann.